

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKMENCE “LEYLİ MECNUN” HİKÂYESİ
(TRANSKRİPSİYONLU METİN-ÇEVİRİ-DİL
ÖZELLİKLERİ)**

ŞULE KÖMÜRCÜ

2501180142

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZCAN TABAKLAR

İSTANBUL-2022

ÖZ
TÜRKMENÇE “LEYLİ MECNUN” HİKÂYESİ (TRANSKRİPSİYONLU
METİN-ÇEVİRİ-DİL ÖZELLİKLERİ)
ŞULE KÖMÜRCÜ

Leyli Mecnun Hikâyesi, XVIII. yüzyıla ait bir halk destanıdır. Nazım kısımları olmakla birlikte daha çok mensur olarak yazılan bu hikâyenin yazarı Nurmammed Andalıp'tır. Hikâyenin Arap, Fars ve Türk edebiyatında çok sayıda varyantı mevcuttur. Elimizdeki metin Çağatay Türkçesinin de özelliklerinin görüldüğü bir Türkmen Türkçesi varyantıdır.

Çalışmada Nurmammed Andalıp'ın *Dessanlar* adlı eseri kullanılmıştır. Metin transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine tercümesi ve biçim bilgisi içerisinde isim ve fiil çekimine çalışılmıştır. Bu şekilde eser üç ana bölümden oluşmuştur. Hem transkripsiyon hem de verilen dil özellikleri takibinin yapılabilmesi için Ekler bölümünde metnin Kiril harfli nüshasına yer verilmiştir. Çalışmanın hem Türkmen Türkçesi çalışmalarına hem de halk edebiyatı çalışmalarına katkı sunması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkmen Türkçesi, halk destanı, Nurmammed Andalıp, Leyli Mecnun.

ABSTRACT

THE STORY OF THE TURKMEN TURKISH LEYLİ MECNUN (TEXT, TRANSLATION, LANGUAGE FEATURES WITH TRANSCRIPTION)

SULE KOMURCU

The story of Leyli Mecnun is an 18th-century folk tale. Nurm Muhammed Andalp is the author of the story, which is written in prose but also includes poetry sections. The story has many variants in Arabic, Persian and Turkish literature. This is a Turkmen Turkish story with Cagatay Turkish characteristics.

Dessanlar, a work by Nurm Muhammed Andalp, was used in the text. Text transcription, translation into Turkey Turkish and noun and conjugation in morphology were studied. As a result, the work is divided into three parts. The Cyrillic version of the text is included in the appendices in order to follow both the transcription and the given language features. It is aimed that the study will contribute to both Turkmen Turkish studies and folk literature studies.

Keywords: Turkmen Turkish, folk literature, Nurm Muhammed Andalp, Leyli Mecnun.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada XVIII. yüzyılda Türkmen Türkçesi ile yazılmış Çağatay Türkçesi özelliklerini de içerisinde barındıran Kiril alfabesiyle yazılmış bir halk destanı incelenmiştir. Metnin transkripsiyonu ve tercümesi yapılmış, biçim bilgisi içerisinde yalnızca isim ve fiil çekimine yer verilmiştir. Çalışmayı hazırlarken Türkmen Türkçesine ait sözlüklerin yanı sıra diğer lehçelere ait sözlüklerden, dönemde yaygın olan Arapça ve Farsça kullanılan kelimelerin yaygınlığı sebebiyle Arapça ve Farsça sözlüklerden, Orta Türkçe dönemine ait bazı metinlerin dizinlerinden, etkileri XVIII. yüzyılda sıkça görüldüğünden Çağatayca sözlüklerden, bazı tezlerin sözlüklerinden ve alana ait temel kaynaklardan yararlanılmıştır.

Giriş bölümünde, eserin yazıldığı dönemin özelliklerine, dış yapısına, tarihine ilişkin bilgi verilmiş ve diğer varyantlarına değinilmiştir.

Transkripsiyonlu metin bölümünde eserin transkripsiyonu yapılmıştır.

Çeviri bölümünde metnin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

Dil Özellikleri bölümünde metnin biçim bilgisi içerisinde yalnızca isim ve fiil çekimine yer verilmiştir. Metinde bu başlık altında örneği bulunan kelimelere yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde çalışma neticesinde elde edilen bilgiler verilmiştir.

Son olarak tıpkıbasımı eklenmiştir.

Tezin her aşamasında yanımda olan, kaynaklarını ve bilgisini esirgemeyen, manevi desteğini hep yanımda hissettiğim sevgili danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Özcan Tabaklar'a; kaynaklarından, fikirlerinden faydalandığım, desteğini hiç esirgemeyen sevgili dostlarım Gülşah Altın ve Gülşah Ecem Perçin'e; maddi-manevi her zaman yanımda olan aileme, tezi bitirmem hususunda beni teşvik eden çok sevgili Levent Urkaç'a ve son olarak Kubbealtı Vakfına teşekkür ederim.

Şule Kömürcü

İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
İŞARETLER LİSTESİ	ix
TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TRANSKRİPSİYONLU METİN (LEYLİ MECNUN) İKİNCİ BÖLÜM LEYLİ MECNUN ÇEVİRİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DİL ÖZELLİKLERİ

3.1. ÇEKİM EKLERİ	230
3.1.1. İsim Çekim Ekleri	230
3.1.1.1. Çokluk Eki	230
3.1.1.2. İyelik Eki	230
3.1.1.2.1. I. Tekil Şahıs +m, +(X)m	230
3.1.1.2.2. II. Tekil Şahıs +ñ, +(X)ñ	230
3.1.1.2.3. III. Tekil Şahıs +I, +X +sI	230
3.1.1.2.4. I. Çoğul Şahıs +mIz, +ImIz	230
3.1.1.2.5. II. Çoğul Şahıs +ñIz, +(X)ñIz	230
3.1.1.2.6. III. Çoğul Şahıs +IArI	230
3.1.1.3. Hal Ekleri	231
3.1.1.3.1. İlgi Hali	231
3.1.1.3.2. Yalın Hal	231
3.1.1.3.3. Yükleme Hali	231
3.1.1.3.4. Yönelme Hali	231
3.1.1.3.5. Bulunma Hali	231

3.1.1.3.6. Ayrılma Hali.....	231
3.1.1.3.7. Eşitlik Hali.....	232
3.1.1.3.8. Aitlik Eki	232
3.1.1.3.9. Yön Hali.....	232
3.1.1.3.10. Vasıta Hali	232
3.1.1.4. Soru Eki.....	232
3.1.2. Fiil Çekim Ekleri.....	232
3.1.2.1. Bildirme Kipleri	232
3.1.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi.....	232
3.1.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi	233
3.1.2.1.3. Geniş Zaman Kipi.....	233
3.1.2.1.4. Şimdiki Zaman Kipi	234
3.1.2.1.5. Gelecek Zaman Kipi.....	234
3.1.2.2. Tasarlama Kipleri	235
3.1.2.2.1. Dilek (Şart) Kipi.....	235
3.1.2.2.2. İstek Kipi	235
3.1.2.2.3. Gereklilik Kipi	236
3.1.2.2.4. Emir Kipi.....	236
3.1.2.3. Şahıs Ekleri	237
3.1.2.3.1. I. Tip Şahıs Ekleri (Zamir Kökenli).....	237
3.1.2.3.1.1. I. Teklik Şahıs [men/-(X)m].....	237
3.1.2.3.1.2. II. Tekil Şahıs [sen]	237
3.1.2.3.1.3. III. Tekil Şahıs [ø]	237
3.1.2.3.1.4. I. Çoğul Şahıs [biz]	237
3.1.2.3.1.5. II. Çoğul Şahıs [siz]	237
3.1.2.3.1.6. III. Çoğul Şahıs [-lar].....	237
3.1.2.3.2. II. Tip Şahıs Ekleri (İyelik Kökenli)	237
3.1.2.3.2.1. I. Teklik Şahıs [-(I)m]	237
3.1.2.3.2.2. II. Teklik Şahıs [-(u)ñ]	237
3.1.2.3.2.3. III. Teklik Şahıs [ø]	237
3.1.2.3.2.4. I. Çoğul Şahıs [-k]	237
3.1.2.3.2.5. II. Çoğul Şahıs [-ñIz]	237
3.1.2.3.2.6. III. Çoğul Şahıs [-IAr].....	237

3.1.2.3.3. III. Tip Şahıs Ekleri (Emir Kökenli).....	237
3.1.2.3.3.1. I. Teklik Şahıs [-Aydın/-Aydın]	237
3.1.2.3.3.2. II. Teklik Şahıs [-gil, -gin / ø]	237
3.1.2.3.3.3. III. Teklik Şahıs: [-sIn/-sun]	237
3.1.2.3.3.4. I. Çoğul Şahıs [-alı/-İn]	238
3.1.2.3.3.5. II. Çoğul Şahıs [-İn]	238
3.1.2.3.3.6. III. Çoğul Şahıs [-sınlar].....	238
3.1.3. Birleşik Fiil Kipleri	238
3.1.3.1. Hikâye Birleşik Çekimi	238
3.1.3.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	238
3.1.3.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	238
3.1.3.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	238
3.1.3.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi	238
3.1.3.1.5. Gelecek Zamanın Hikâyesi	239
3.1.3.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi.....	239
3.1.3.1.7. İstek Kipinin Hikâyesi.....	239
3.1.3.1.8. Gereklilik Kipinin Hikâyesi.....	239
3.1.3.2. Rivayet Birleşik Çekimi	239
3.1.3.3. Şart Birleşik Çekimi	239
3.1.3.3.1.Geniş Zaman Kipinin Şartı.....	240
3.1.4. Ek Fiil (Ek Eylem)	240
3.1.4.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı	240
3.1.4.2. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı	240
3.1.4.3. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı.....	240
3.1.4.4. Ek Fiilin Şartı	240
3.1.5. Fiilimsiler	241
3.1.5.1. Sıfat-Fiiller	241
3.1.5.2. Zarf-Fiiller	241
3.1.5.2.İsim-Fiiller.....	241
SONUÇ	242
KAYNAKÇA	244
TIPKIBASIM.....	251

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e : Adı geçen eser

bs. : Basım

s. : Sayfa

yay. : Yayınlayan

İŞARETLER LİSTESİ

(?) : Metnin yazma nüshasında okunan kelimeden ve metnin çevirisinden emin olunmadığını ifade için kullanılmıştır.

..... : Metnin aslında mevcut olup okunamamış bir bölümü ifade eder.

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

A	a	O	o
Б	b	Ө	ö
С	s	П	p
В	v	Р	r
Г	ğ	Т	t
Д	d	У	u
Е	e	Ү	ü
Ё	yo	Ф	f
Ж	j	Х	h
Ж	c	Ц	ts
З	z	Ч	ç
И	i	Ш	ş
Й	y	Щ	şç
К	k	Ы	ı
Л	l	Э	e
М	m	Ә	ä
Ю	yu	Я	ya
Н	n	Ъ	‘
Ң	n, ñ		

GİRİŞ

“Türklerin boy ve kavim yapısının henüz “kurumlaştırılmadığı” ve “ortak dönem” olarak adlandırabileceğimiz devrede, “ortak” yaşantı tarzının etkisiyle oluşmuş “ortak” bir dil ve edebiyattan söz etmek mümkün görünmektedir. En azından Türk aşiret ve boyları bugünkü gibi ayrıştırılmış bir Türkmen, Kazak, Kırgız veya Özbek edebiyatlarına sahip değildi. Edebiyattaki tekâmülün sosyal gelişmelerin de etkisiyle sözlü olandan yazılı olana doğru gerçekleştiği dikkate alınırca, daha sonraları ortaya çıkan yazılı edebiyat geleneğinin kaynağını büyük ölçüde binlerce yıllık bir maziye sahip olan sözlü edebiyat geleneğinden aldığı görülecektir.”¹

Sözlü edebiyat, içerisinde barındırdığı bütün unsurları özellikle halkın günlük yaşayışına, diline, döneminde vuku bulan sosyal olayları içermesi, gelenekler, âdetler hakkında bilgi vermesi ve bir halka ait olabilecek her türlü bilgiyi ihtiva etmesi bakımından önem arz etmektedir. Türk dünyası edebiyatlarına bakıldığında aslında bir halk edebiyatı ürününün diğer Türk dünyası ürünleriyle ufak birkaç fark dışında benzerlik taşıdığını görmekteyiz. Elimizdeki metin de bunun güzel bir örneğidir.

“Ahmet Bekmıradov, özellikle XVIII. yüzyıl başlarında oluşmaya başladığını iddia ettiği müstakil Türkmen edebiyatının üç kolda devam ettiğini belirtmiştir.

Geçmişten gelen kitabî stil.

Eski Oğuzların şairlik geleneği.

Destancılığın yazılı gelenekteki devamı.

“Üçüncü gruba dâhil olan şairler arasında Nurmammed Andalıp ilk sırada yer alır.”²

“XVII-XVIII. yüzyıllar Türkmen klasik edebiyatı içinde yer alan Nurmammed Andalıp, sağlam köklere sahip olan Türkmen yazılı edebiyatının, malzemesini büyük ölçüde sözlü edebiyattan alan önemli şairlerdendir. Orta Asya Türk edebiyatında klasik edebiyat ile sözlü edebiyat arasındaki bağ, Anadolu sahası klasik edebiyatına nazaran daha çeşitli ve uzun süreli olmuştur. Bilhassa şairler sözlü edebiyatla olan bağlarını kesmemiş, bu zengin kaynaktan faydalanmaya devam etmişlerdir. Andalıp da sözlü edebiyata yakınlığı itibarı ile bu şairler

¹ Mustafa Aça, **Oğuznamecilik geleneği ve Andalıp Oğuznamesi**, Kömen Yayınları, 3. Baskı, Konya, 2013.

² a.g.e.

içerisinde yer almıştır. Klasik Orta Asya Türk edebiyatının en belirgin özelliklerinden biri olan didaktik türler, Andalıp'ın şahsında önemli bir gelişme göstermiştir. Böylece Andalıp bir Orta Asya klasiği olarak şöhret kazanmıştır.”³

“Andalıp üzerine yapılan çalışmalar içinde monografik yönü ağır basan çalışma yok denecek kadar azdır. Bu çalışmalar daha ziyade çeşitli el yazmaları arşivlerinde tespit edilen metinlerin tanıtımı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacılar tarafından bu konu üzerinde ayrıntılı olarak durulamamasının temel sebebi Andalıp'ın hayatı hakkındaki bilgilerin yazılı olmaktan çok sözlü olmasıdır. Bu sözlü kaynakların yanı sıra şairin kendi destan ve poemalarında düştüğü bazı notlar onun hayatı hakkında çok küçük bilgilerin elde edilmesini sağlamaktan öteye gidememiştir. Ahmet Bekmıradov daha önce ismi belirtilen kitabında bu çalışmalardan bazılarını şöyle sıralamıştır:

Andalıp, *Leyli-Mecnun*, Aşgabat 1940;

B. Garriyev, M. Köseyev, *Edebiyat, VIII. Klas Üçin Okuv Kitabı*, Aşgabat 1950, 124-128.

Türkmen Edebiyatından Hrestomatiya, XVIII Asır, Aşgabat 1951, 22.

Türkmen Poeziyasının Antologiyası, Aşgabat 1958, 257.

Edebiyatdan Hrestomatiya IX Klas Üçin, Aşgabat 1963, 152-153.

Andalıp, Saylanan Eserler, Aşgabat 1963.

A. Meredov, Andalıp ve Onuñ “Saylanan Eserleri”, *Sovet edebiyatı*, No: 3, 1965, 80-87.

H. G. Göroglı, Nurmhammet Andalıp, *XVIII-XIX. Asır Türkmen Edebiyatınıñ Tarihı Boyunca Oçerkler*, Aşgabat 1967, 197.

A. Meredov, Andalıp ve Turkmen Edebiyatında Tahmıs Yazmak Däbi, *TSSR IA'niñ Habarları*, No: 5, 1970, 50.

Nurmhammet Andalıp, *Lirika*, Aşgabat 1976.

³ a.g.e.

Nurmuhammet Andalıp, Dessanlar, Aşgabat 1991.”⁴

“Andalıp hakkında yapılan çalışmalar, sadece Türkmenler arasında kalmamış, başta Özbekler olmak üzere diğer Türk boyları arasında da gerçekleştirilmiştir. Bekmıradov’dan naklen bu çalışmaların (bazılarını) şöyle sıralayabiliriz:

V. A. Abdullayev, *XVII-XVIII. Asırlarda Horazm’da Üzbek Adabiyatı*, Samarkant-Baku 1958, 31-39;

V. A. Abdullayev, *Üzbek Edebiyatı Tarihi – İkinci Kitap*, Taşkent 1964, 137, 143;

K. Tahirov, *Türkmen Şahırı Andalıp ve Üzbek Edebiyatı (Lirika ve “Yusup-Züleyha” Dessanı)*, Samarkand 1965.”⁵

“Arşivler ise, eski adıyla TSSR İlimler Akademisi’nin Magtımğulı Adındaki Dil ve Edebiyat Enstitüsü El Yazmaları Arşivi ve eski adıyla ÖZSSR İlimler Akademisi’nin Doğu Araştırmaları Enstitüsü El Yazmaları Arşivi.”⁶

“Andalıp’ın yaşadığı dönem konusunda net bir tarih söylenememektedir. Bu konuda görüş ayrılıkları söz konusudur. İki ayrı görüş ortaya atılmıştır: Birincisi, 17. yüzyıl; ikincisi ise 18. yüzyılda yaşamış olduğudur. Andalıp’ın mesleği hakkında ise onun *Cıkır* redifli şiiri fikir vermektedir. Bu şiirden hareketle şairin ziraatla uğraştığı tahmin edilmektedir. Andalıp hakkında elde edilen bilgiler daha ziyade halk arasından derlenen sözlü rivayetlerden oluşmaktadır. Özellikle 1940 yılından sonra toplanan malzemelerde Andalıp’la ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgilerden en önemlisi 1941 yılında İsgender Köylü yetmiş yaşındaki Seyitcan Kazıoğlu’na aittir. Bu bilgiye göre Andalıp’ın aslı, Hive-Daşhovuz Türkmenlerindendir. Şair hakkındaki bir başka sözlü malumat ise 1941 yılının Temmuz ayında Gızılbatlı Durdı Molla Övezgılıçoğlu tarafından verilmiştir. Bu rivayete göre Andalıp aslen Hivelidir ve babasının adı Seyitahmet’tir. A. Mulkamanov ve G. Nazarov gibi araştırmacılar ise şairin babasının adının Seyitmuhammet olduğunu ifade etmişlerdir. Özbekler arasında da şairimizle ilgili çeşitli rivayetlere rastlanmaktadır. 1941 yılında yetmiş yaşında olan Hiveli Özbek şairi Gurban Ata İsmayıloğlu tarafından verilen bilgede 250 yıl önce Köneürgenç’te büyük bir şairin ortaya

⁴ a.g.e.

⁵ a.g.e.

⁶ a.g.e.

çıktığı, Gül adlı bir kıza olan aşkıdan dolayı bülbül manasına gelen Andalıp mahlasını kullanmaya başladığı belirtilmiştir.”⁷

Türkmen Türkçesine ait olan elimizdeki metin, XVIII. yüzyıla ait olup kesin tarihi bilinmemektedir. Nazım-nesir karışık olarak Kiril alfabesiyle yazılmış bir halk destanıdır. “Eserde beyit, dörtlük ve beşlik gibi nazım birimleri kullanılmıştır.”⁸ Eser, Nurmammed Andalıp’ın *Dessanlar*⁹ adlı kitabındaki 4 destandan ilkidir. Kitapta ikinci hikâye Yusup Züleyha, üçüncü hikâye Babarövşen, dördüncü hikâye ise Zeynelarap’tır. Aslında 96 sayfa olan elimizdeki hikâyenin 87 ve 88. sayfaları eksiktir.

Metin hakkındaki diğer bilgilerden önce Türkmen edebiyatında *dessan* terimi üzerinde duralım. “Türkmenlerde *dessan* kelimesi iki anlamda kullanılmıştır. Bunlardan birincisi edebi terim olup edebiyattaki ve folklordaki farklı bir türü anlatır. İkincisi ise edebiyatta, folklorda ve günlük dilde vaka, tarihi olay, hikâye, poema, hayat hikâyesi gibi pek çok manayı ortaya koyar. Anadolu sahasında halk hikâyesi olarak adlandırılan anlatmaların Türkmen sahasında büyük ölçüde *dessan* terimi ile karşılandığını söylemek mümkündür. Çünkü halk hikâyeleri de nazım-nesir karışımı bir yapıda olup edebi bir değere sahiptir. Şair hem Leyli-Mecnun destanını hem de Yusup-Züleyha destanını, Anadolu sahası Türk halk edebiyatı içinde halk hikâyesi olarak adlandırdığımız türe uygun olarak yazmıştır.”¹⁰

“Andalıp’ın bu destanının Türkmenistan İlimler Akademisi’nin Magtimgulı adındaki Dil ve Edebiyat Enstitüsü’nün el yazmaları arşivinde 3, 316, 335, 502, 697, 909, 1074, 1343, 1383, 1457, 1652, 1803, 1849-2, 2061 ve 2131 numaralarda olmak üzere on altı tane yazma nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalardan 697, 930, 1652 ve 1803 numaralı nüshalarda Kays’a Mecnûn, adından başka Narı mahlası da verilmiştir. Bu nüshalara Narı’lı nüshalar denmiştir. Destanın Türkmenistan dışındaki diğer bazı arşivlerde de yazmaları mevcuttur. Özbekistan İlimler Akademisi’nin Biruni Doğu Araştırmaları Enstitüsü’nün el yazmaları arşivinde destanın üç nüshası muhafaza edilmektedir. Bu nüshalardan 5030 ve 5176 numaralı olan yukarıda zikredilen Narı’lı nüshalarla benzerlik göstermektedir. Diğer nüsha olan 7686 numaralı nüshada ise Sebatı şeklinde bir mahlas geçmektedir. Ancak bu nüsha tam değildir, bir kısmı kopmuştur. Destanın metni 1-29 sayfaları arasında yer almaktadır.”¹¹

⁷ a.g.e.

⁸ a.g.e.

⁹ Nurmammed Andalıp, **Dessanlar**, Aşgabat-Türkmenistan, 1991.

¹⁰ Mustafa Aça, **Oğuznamecilik geleneği ve Andalıp Oğuznamesi**, Kömen Yayınları, 3. Baskı, Konya, 2013.

¹¹ a.g.e.

Metinde Leyla ile Mecnun'un arasında geçen aşk konu edilmiştir. “Destanın konusu birbirini şartlandıran vakaların geçişi şeklindedir. Destanın kompozisyonunu oluşturan olaylar şöyle sıralanabilir:

- a. *Leyla ile Kays'ın doğumu*
- b. *Leyla ile Kays'ın büyütülmesi*
- c. *Leyla ile Kays'ın birbirlerine olan aşkı*
- d. *Kays'ın çöllere çıkmasının sebepleri*
- e. *Leyla'ya sözcünün gönderilmesi*
- f. *Mecnûn'un tedavi edilmesi*
- g. *Mecnûn'un Kabe'ye gitmesi*
- h. *Leyla'nın ahvali*
- i. *Zeyt, İbn-i Selam ve Novful ile savaş ve bunun sonunda Leyla ile Mecnûn'un karşılaşması*
- j. *Leyla'nın ölümü.*”¹²

“Türkmen araştırmacılar eserde Mecnûn'un, şair tarafından çöllerde ve hayvanlar arasında yaşatılmasının sebebini, devrin adaletsizliklerini protesto olarak izah etme yoluna gitmişlerdir.”¹³

“Eserde ve diğer varyantlarda yer alan müşterek motifler yazılı örneklerle yakınlık gösterirken; halk masallarına, dolayısıyla sözlü anlatımlara mahsus motifler ise sözlü rivayetlere yakınlık göstermesi açısından önemlidir. Bu özellik Orta Asya'daki ortak edebiyat döneminin önemli bir yönünü ortaya koyar. Orta Asya klasikleri yenilikçi bir anlayışla Arapça ve Farsça karşısında yabancı etkiye açık olmuşlardır. Dil konusundaki bu etki, konularda veya türlerde de kendini hissettirmiştir. Fakat Andalıp'ın da içinde yer aldığı ortak dönem şairleri, eserlerini oluştururlarken etkilenmelerin yanı sıra, büyük oranda kendilerine özgü edebî ve estetik normlara da özen göstermişlerdir. Şairin bu destanının diğer destanlarından ayrılan bir tek yönü vardır, o da bu destanın herhangi bir kitabi kaynaktan direkt olarak kaynağını almamış olmasıdır. Bunun dışındaki hemen hemen bütün destanları ve poemaları kitabi kaynaklıdır.”¹⁴

“Destan Andalıp'tan önce başta Nizami, Nevâyi ve Fuzûlî olmak üzere Doğu edebiyatının pek çok şairi tarafından işlenmiştir. Seyit Garriyev eserde Nizami etkisinden çok

¹² a.g.e.

¹³ a.g.e.

¹⁴ a.g.e.

Fuzûli etkisinin varlığından bahsetmiştir. Seyit Garriyev’e göre şair, eserini oluştururken XIV. ve XV. yüzyıllarda yaşamış olan Tebrizli Hakîri’nin *Mecnun-Leyla* adlı eserinden etkilenmiştir. Araştırmacı bu fikre eserde yer alan Novful tipinden hareketle ulaşmıştır. Buna göre diğer eserlerde Novful tipi sürekli olarak olumsuz çizilmiştir, ancak Andalıp’ın ve Hakîri’nin eserlerinde bu tip olumlu çizilmiştir.”¹⁵

¹⁵ a.g.e.

BİRİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN (LEYLİ MECNUN)

(s.1)Emma ravılar andağ rovat kılurlar kim, Bağdat velayatının suhanverleri andağ habar berürler kim, arap ikliminde Amırı diygen bir cemagat bar erdi. Alarnın uluğına Seyit Beni Amırı diyrdiler. Ziyada uluğ-buzurğvar erdi, velayatı hem mağmur ve abadanlık erdi. Seyit Beni Amırı ziyada sahihpüner ve cümleyi-afağtan şayeste, dervişnevaz, mihmandost, hoş ıqbal erdi. Her çend ki, özi halıfavarlıkda meşhur erdi. Liken biheflikden mısali şemgi-binur, halayık gözige tire görünip erdi ve manendi hoş kim, dänäge arzuvmend erdi. Seyit Beni Amırı perzentge andağ muştak erdi. Emma bul hasrat birle umit eylär erdi kim, şayed, desti-bağtım şahayı-darahtı ömrümden miyesser kılırmukdan diyip, bu tama birle sayıl ve dervişlerge köp-köp hayır ve ihsan kılıp, zarı ve tazarruğ birle dergahı-vacıb el vucudğa yüz urup, yığlar erdi. Emma sağıatlardan bir sağıat tiri-doğ semayı-nışanağa degip, kılğan doğası be dergahı vacıb el vucudğa kabul düşüp, Seyit Beni Amırığa bir oğul berdi anın adını Kayıs goydular. Seyit Beni Amırı anın hursandlığıdan hazinasının ışığını açıp, zer ve nuğradan hudanın yoluğa tasaddufatlar berür erdi. Emma bir gün Kayısın cemalığa muhabbet birle tomaşa kıldı kim, göyâ aftarı-cahan era dek eksi-cemal cahannı münevver kılur erdi ve lebleriden şeker saçılur erdi. Anın kamatını görgen ve eşitgennin arzuvsığa ol durur erdi. Emma Seyit Beni Amırı bu nov' perzendi huday tağala ata kılğanı için sena edip, perverdigäri-hecde hezar älemge şükür kılıp, bu sözni aydı:

Huday-a, ğudratın güyçlük,
Tenimge can ata kıldıñ.
Dili ğamğının şat eylöp,
Acap mihman ata kıldıñ.

(s.2)Ğuş erdim balı sındırğan,
Hayı-nefsimni öldürgen,
Öyüm-rahmetge doldurğan,
Mehi-taban ata kıldıñ.

Başımda fahr täci hem,
Dest kütahım uzın bul dem,

.....Müsür ömrüm,
Tuhfa Kengan ata kıldıñ.

Ferehlik möcdesi yetdi,
Sağadat elgimni tutdı,
Tamamı derd-u ğam gitdi,
Maña derman ata kıldıñ.

Semendi-bağt astımda,
Hökümet ziri-destimde,
Ne matlap bolsa qastımda,
Tükenmes kân ata kıldıñ.

Yüzüde nurı-rahmanı,
Münevver andan imanı,
Munuñ dek tüzeyi-canı,
Kime ihsan ata kıldıñ.

Kelamıñ bes, Beni Amır,
Hudağa şükür kıl vafır,
Eya, ey, qadır-u ğafır,
Ne diysem, an ata kıldıñ.

Elkıssa, Seyit Beni Amırı bul sözni tamam kılgandan soñ tamam rayat ve tabeatlarığa toy berip, hamdı-sena birle meşğul boldı. Emma Qayıs bir yaşığa yetdi. Işq dayası gelip, suv ğuydı ve Hurşid ışq peykerige tab bere başladı. Qayıs iki yaş bolğanda, bir-iki ülpet birle dilnevazlıq kılur boldı. Elkıssa, muhteser, gün-günden cemalı taravet tapıp, efsanayı-halayıq bola başladı. Her kişi kim, anıñ mübârek yüzünü görse, çün badı-nesim yüzüğe doğayı-dem salür erdi. Emma Qayısnıñ dili çıkıp, tekellim kılurda huday tağala qıflı dilini açıp, bu ebyat birle kelamı-ağaz kılıp, bul muhammesni aydı:

Ey huda, öz şovkuna yar et, ayırma ışqdan,

Zatı-pâkıñ hormatı zar et, ayırma ışkdan.

(s.3)Tä ser-u pa peykerim har et, ayırma ışkdan,

Ėunça köñlümni efkar et, ayırma ışkdan,

Derdi mähnetden ne muğdar et, ayırma ışkdan.

Sözlesin canım erip, bağrım köyüp çeksın pığan,

Ustuhanım otğa yaqsın ġalmasın nam-u nışan,

Cuybarı ġam bolup aqsın gözlerim yaşı rovan,

Asıya bolup başımğa yer bile gök her zaman,

Günbe-gün derdim bisyar et, ayırma ışkdan.

Sınayı-çäğimge merhem tapmağay men ağtarıp,

Tefli nadan dek özüm müñ ġatla yığlap yalbarıp,

Küreyi-šovğ içre cismim aqsa ahen dek erip,

Her kayana telmürüp ġalsam teki-pa men ġarıp,

Çün semender peykerim nar et, ayırma ışkdan.

Yılba-yıl avaralık kesp eylesem bidatlap,

Yol yörip, çöllər gezip, dağlar aşıp peryatlap,

Halkı älemni belent avaz ile nāřatlap,

Bargalı yol tapmasam ätıp, emekläp, datlap,

Bikes-u biçäre, naçar et, ayırma ışkdan.

Qayıs adım il içre çün meşhur Mecnun bolsa hem,

Mağzı-canım tağna daşı birle pürhün bolsa hem,

Cebri-derdiden eger ki başlarım un bolsa hem,

Bir ġamım her dem alınca yüz müñ efsun bolsa hem,

Köp belalarğa meni yar et, ayırma ışkdan.

Emma ayıs bul mınacatnı okıp, zar-zar  n ebri-novbahar yıqlar erdi. N g h enesi bu s zlerni e idip, vehm edip, muni mekdepge  oyar boldı. El ıssa,  enbe   ni Seyit Beni Amırı ayısnnı ulu  adalar birlen mekdepge eltip, mu allımnınn aldı a tab ırdı, velemma mekdephanada birni e n zenin  ızlar ve birni e perive  o lanlar mu allımdan ılım  vrenir erdiler. El araz, ayıs  ordi kim, mekdephanada bir mahı-enver ve hur ıdı-haver, bir apatı-can, yegana d vran, yıldızlar i re, Ay a oh a  birni e  ızlar birlen Leyli bir tarapda oturıp durur. Yene bir tarapda cennet i ind ki  ulman a o  ap, perive  o lanlar oturıp dururlar, mekdephana   y  ki cennet-il m 'va erdi ve bular h yr ile  ulman erdiler. Ya ki bir menzili-alı ve bular bar a suratı-cansız erdiler. Emma ayıs bu suratlarını   r p,   y  bir suratı-bıcan boldı ve yene (s.4)  zi Leylini n suratı na d  di, a a m  n k   l birlen a ı ı-bı arar boldı. Emma Leyli hem sınası a ayısnnı tiri-ı  ı can boldı. Erse anı  tap-ta atı  almadı. El araz, beher hal bu   nni a  am  ılıp, azat boldular.  rse, bul iki dilbent bir-birlerinden ayrılıp, t   araları   zlerinden  ayıp bol un a, bir-birlerine  arap barur erdiler. Emma bir-birlerini n  araları   zlerinden  ayıp bol andan so n, acap hallar birlen   ylerine bardılar.  rse, ayısnnı enesi hursand bolup, ayısnnı  oludan ta tasını alıp aydı: “Ey, balam, bul   n mekdepge barıp, n me   udı n?” diyip soradı.  rse ayıs enesige   rgen ve e itgenin beyan  ılıp, bir s z aydı:

Bardım edep sarayı a,
 enbe   ni saba bilen.
D  di   zlerim ayı a,
Birni e dilruba bilen.

Lovhun a ıp   ır sapak ,
Her sapadıdır    varak ,
Nur d k lir tabak -tabak ,
A zı dola sena bilen.

Bir peri n z ile b  ar,
B  ı ı canıma y  ar,
S zlese  ekeri a  ar,
Lebleriden vepa bilen.

Bir peri t ze hoş, horram,
Novguli-bağ-u l lefam,
K kili m şkd r Leyli nam,
Y z yaşırur haya bilen.

S zleşedir birin-birin,
Lezzeti canımdan şirin,
Y z de z lpi anbarın,
Aķ ęořulıp ęara bilen.

Ėařı, ę zi ęarařadır,
Ėol salıban talaşadır,
Oynasa, hub yaraşadır,
Bir-birige ima bilen.

(s.5)Ėayısın  tęa saldılar,
K nl ni elden aldılar,
Taęzım edip eńildiler,
“Hoş!” diydiler rıza bilen.

Elķıssa, enesi Ėayısdan bu s zlerni eşidip bildi kim, oğlı ıřķ s vdasığa ulaşıpdr. Enesi aydı:

“Ey, can oğlum, sen h l  n reside turur sen, bu s zlerni ęoyęul, ıřķbazlıķdan h l  sańa hię peyda yoķdur.” diyip, birniğe nesihatlar berip, erte birlen yine mekdepeğe iberdi. Erse, Ėayıs biğ re baraduręan yerinde dilberi yadığa d ş p, bir s z ayęanı bu turur:

H ves bilen barsam mekdephan ğa,
Aķlım alar ol dilberin  alları.
Z lpi heniz yetgen imes şanağa,
Meger huda uzak salmas yolları.

Mücgânleri candan öter gözlese,
Tapmas kişi istâp anı ızlasa,
Şeker damar lebleriden sözlese,
Totumıdır, bilbilmidir tilleri.

Hağ aşığam, Yusup nebi çın pirim,
Kâşki meniñ bolsa idi destgirim,
Barsam bu gün, yat örgetse dilberim,
Elip qaddı, nuqtamıdır halları.

Mert başını namardığa egmesin,
Namart özün halk içinde ögmesin,
Yar bağığa hazan yeli degmesin,
Hoşren bolsun çemen-çemen gülleri.

Qayıs baradır mekdepge hoş bolup,
Yarın görmek için köñli coş bolup,
Meniñ ömrüm yar ömrüne duş bolup,
Zıyat bolsun ay-günleri, yılları.

Elkıssa, Qayıs mekdephanağa barıp, mollasığa salam berip, bir tarapda olturdu ve yene bir tarapda Leyli-iki dilber köñül guşlarını pervazğa salıp, bir-birlerige ğaş ve gözlerini ilçi kıılıp olturdılar. Elğaraz, a:m ähli mekdep ılım tâhsilige dem ursalar bul iki näzenin ışık husulığa nepes urar erdiler.

(s.6)Emma her zaman bir bahana birlen Leylige: “Ğalatımnı aytğıl!” diyip, hemdem bolup, aldığa barıp, birniçe sözler aytur erdi. Emma Leyli hem Qayısniñ bahana kıılıp, sapağın sorağanın bilip, tebessüm kıılıp, Qayısniñ canığa ot yağar erdi ve yene köñlüge ot salıp, taqatın alur erdi. Gâhi Qayıs maşkıını Leylige eltip, tağlım ber diyip, gösterende, yene Leyli ğaş ve gözün cılväge gırgüzıp, aqıl-huşun alur erdi.

Elkıssa, bu rövüş birlen birniçe gün ömür ötgerdiler. Bularnıñ ışk ve muhubbetleri gün-günden zıyada bolup, kem-kem arap qabilasığa aşkäre bola başladı. her tarapdan ğıbat ve şikayat kıla başladılar.

Elkıssa, Qayıs ol dilrubanıñ ışkıdan bıkarar bolup, ahı-cigersuz tartar erdi.

Emma bir gün enesi: “Ey, canım balam, niçe munça ah tartar sen, bisabır ve biaram erür sen ve ne üçin mundağ bıkarar bolup sen?” diydi. İrse, Qayıs enesige ğarap, peryat kılıp, ışk camıñ noş kılganın beyan kılıp, can ve dilden bir muhammes okudı. Okuğanı bu turur:

Sakı ışkı-ezel berdi bu gün cam maña,
Ğussadır elemiden birniçe engam maña.
Çarhıdan yetdi hezer subh bilen şam maña,
Şire ornuğa berip zähr-u zâher qam maña,
Vağşı köñlümge ne sabır-u, ne aram maña.

Kim niçik otğa urar suv bile toprağa şerar,
Ne üçin kim umar ot suv bile toprağa ğarar,
Taş eger bolsa, anıñ ança ki köydürmegi bar,
Zerre dek cismimi yandıрмаğ üçin mahı-uzar,
Açdı yüz, yaptı yine vada berip ham maña.

İşkıdan munça ki apatzede boldum, ne kılay,
Yaşlığımdan bări mähnetzede boldum, ne kılay,
Yuvutğanım ğan meniñ, ıllatzede boldum, ne kılay,
Halkı-älemde melamatzede boldum, ne kılay,
Aklımdan ğalmadı bir zerre serencam maña.

Nägehan bir butı-novrestäge düşdi nazarım,
Payı-bent oldum ki andan öte almay güzerim,
Rahı-çeşmimden aqıp çeşmeyi hunı-cigerim,
(s.7)Ertäni şam kılıban, ğozğalıp ahı-säherim,

Bes barabar görünerdir erte bilen şam maña.

Berdi ustadı-tarıkat maña tağlını-vepa,
Ger çi, gör, salsa bu yañlıg yene hem cebr-u cepa,
Hab-u hur hacat imes hunı-ciger maña geza,
Açdı il ağzını ki, bes Leyli, Mecnun neba,
Diyse ger canımğa çi ol Leyli gülfam maña.

Elkıssa, andan soñ Qayısdan enesi bu sözlerni eşidip aydı: “Ey, canım, balam, bu sözlerni aytmağıl, ıñkıñnı pınhan saklağıl, birevniñ gızına melamat kılmağıl, mebada, Leyliniñ enesi eşidip, eneñ birlen adavat kılmasıñ ve yene hem atañ eşitse, seni bu halda goymas.” diyip, her çend nesihatlar berip, emma köp tä'kidler kılıp, yene mekdepge iberdi. Elkıssa, Qayısnıñ ıñkı zor kılıp, Leyli ıñkıdan hüy-mezacı başğa bola başladı. Elğaraz, divanavar her tarapa gider erdi ve gäh ahı-ser tartar erdi. Elğaraz, Qayısnıñ ahvalı halayıkğa meşhur bolaberdi ve yene tağnadın iki tarapda namı-neñ peyda boldı. Pelek adatı-ğadımısını başlap, cıdalıkğa sebäp bolaberdi.

Leyli hem arap qabilasınıñ Beni Hay diygen cemağasından erdi. Cemağa Beni Hay zıyada ten mezac erdiler. Liken ol cemağa Emen birlen Şamnıñ arasında Quhı-Nejd diygen bir dağ bar erdi. Şol dağda sakeñ erdiler.

Elğaraz, Leyli birle Qayısnıñ şöhratı ve ıñkı alarnıñ gılaqlarına yetişdi. İrse, Leyliniñ atası neñ kılıp, Leyliniñ enesige aydı:

“İmdi gızıñnı mekdepge ibermegil ve taşğarı çıkarmağıl, eger sözümni terk kılsañ, gızıñnı hem özüñni iki nimge barabar kılur men.” diyip gitdi.

Elkıssa, Leyli erte birlen mekdepge rovana boldı. Enesi aydı:

“Ey, nurı-didäm, balam, Leyli can, imdi mekdepge barmağıl, öyde oturıp, ılımı-keşide örgengil.” diydi. İrse, Leyli piç-u tabğa düşüp:

“Ey, ene can, her erte uykudan oyğadıp, mekdepge iberir erdiñ, bu gün nige goymas sen?” diydi. Anda enesi aydı:

“Ey, canım balam, ğız-oğul gözüğenden soñ, taşğarı çıksa, tağna kılurlar, yene atañ hem: “İmdi Ley(s.8)li mekdepge barماسın.” diyip gitdi.” diydi. İrse, Leylige Mecnunıñ ışkısı zor kılıp, ıztırapğa düşüp, kitabın ğoluğa alıp, baķmay gidiberdi. Emma enesi Leyliniñ etegiden uşlap ğoymadı. anda Leyli can enesige yalbarıp, zar-zar, ğün ebri-novbahar yığlap, simap dek titröp ve yılan dek tolğanıp durur erdi. Enesi: “Barmağıl!” diydi. Ene ve ğız bu sözni aytışmışdılar:

Leyli: Arzım eşit, ey, ene can,
Köydürme canım, ğoy baray!
Başımğa yıķmağıl asman,
Ey, mähribanım, ğoy baray!

Enesi: Ey ğülşeni-canı-cahan,
Bağı-baharım barmağıl!
Ruhı-rovan, aramı-can,
Şeker nisarım,barmağıl!

— Kılaver derdimge derman,
Yüregimde ğoyma arman,
Käbäm enem, sen mähriban,
Cennet mekanım, ğoy baray!

— Gelmiş halayıķdan seza,
Atañ maña berür ıza,
Bir-bir kelamıñ can feza,
Şeker nisarım, barmağıl!

— Bolsa halayıķnıñ üyni,
Atam niçik bilgey munı.
Meng eyleme bul ğün meni,
Ruhı-rovanım, ğoy baray!

— Ruhsarıña tartıp nıkap,
Oltur mısalı afitap.
Mekdepge mundağ mesti-hab,
Çeşmi-humarım, barmağıl!

— Çeksem yüzümge bes nıkap,
Öyge sığarmı afitap,
Men terk kıldım hur-u hab,
Ey pasıbanım, göy baray!

— (s.9)Açma çemenniñ narını,
Yıg kākiliñniñ tarını,
Goyğul cunun etvarını,
Aşuftavarım, barmağıl!

— Işk açdı husnumdan gülüm,
Neçün yığılsun kākilim,
Başñ üçin tutma yolum,
Hoş nuktadanım, göy baray!

— Ey servi qaddı simi-ten,
Güli-berehne nāzik beden,
Güli-çihre, bergi-semen,
Hoş lālezarım, barmağıl!

— Ziba qaddım, simin tenim,
Ot dek yanar pirahenim,
Goy bu goluñdan damenim,

Cennet mekanım,  oy baray!

—  hlı arapda namı-ne ,
Ata nı  halı boldı te ,
Sına a ba lap sabrı-se ,
Ey na lı-narım, barma ıl!

—  hlı arapda bolsa ar,
K b m ma na bol ha  uzar,
Hi   almadı sabr-u  arar,
Ey razdanım,  oy baray!

— Bi  re ene nden do a,
Her subh-u  am k p merhaba,
Her tırna ı  m   hun baha,
Desti-nigarım, barma ıl!

— Leyli  ızı ndan k p do a,
Can birle her  am, her saba,
Gel, hacatım  ıl ıl rova,
Ey, ho  enanım,  oy baray!

El ıssa, Leyli birle enesi bul  azalnı tamam etdiler. Andan so  Leyli dilaram y regige sabır ta ını ba lap, k lbeyi-ahzanı a girip olturdu. (s.10)Emma Mecnun binova birni e b radarlar va a e itgenler birlen her s her  hi nala ve pı an birle o ol mahı-dilaramnı  tovap uyige barur erdi. Her ki i kim, Leylini  va asından  zge s z ursa, a a  ula  salmas erdi.

 uhı-Nejd  ararg hi-Leyli erdi. Mecnun o ol da   zre  ıkıp, desti-hasrat ba ı a urup, zar-zar yı lar erdi ve bihudlu ıdan avazı-belent  ılıp, pı an-u novha birle gezer erdi.

S her va tı bir  emal  vs p, anda  nesimi gelgende,  z hasbı-halı a bu  azalnı aydıp, iberir erdi.  azalı- ahı-Mecnun:

Saba, hargähi-Leyliden güzer kılsañ, doğa yetgür,
Meni sergeşteden canımğa mün merhaba yetgür.

Oşol mehpära haqıdan saña bes ğulluğım çendan,
Ätgen häki-payıdan gözümge totıya yetgür.

Bu köñlüm muddağasıdır, salam yetgür, saba, menden,
Doğamı destgah eltip, salamım aşena yetgür.

Zamana hışmıdan bal-u perimge tegmesin apat,
Ğubarı-rehgüzeri-Leyliden bir zerre ca yetgür.

Beli cemgiyetim kıldı perişan ol ğara zülpi,
Ol anbardan damağımğa meniñ buyı-saba yetgür.

Ğa yerde bu yolda ğalğanlarını bolğan haq ğuzarı sen,
Hudanıñ hormatıdan uşbu hacatım rova yetgür.

Sezevarı-cepa her gün tenim otluğ, adım Mecnun,
Bir ıñk uftadası bul gün umıdım ba vepa yetgür.

Elkıssa, andan soñ Mecnun bu sözlerni aydıp, taqatı-tağ bolup, bir-iki corası birlen Leyliniñ haymasığa bardı. Emma Leyli haymada ölük dek yatur erdi. Näğäh Mecnunnıñ ısı damağığa yetişüp, tenige täze can girip, yeriden turup, qaddını rast kıldı. İrse, gözi Mecnunğa düşdi, derhal haymadan çıkıp, ğulab birlen didesi ve yüzün yuvup, cigergähinden ahı-serd tartıp, çün ğül nurı-şuqıfte dek servi-huraman hunı-hasrat yutup, yığlap, bağıp durdı. Emma Mecnun hem Leylini ğörüp, göyä pervana (s.11)şemine özünü urğan dek köyer erdi. Emma Leyli apat ğörmegen çemenge oğşap, cilve berip, hunı-hasrat edip durur erdi. Mecnun hem hazan badı degen toprağa oğşap, titräp durur erdi.

Elğaraz, bara bara bul iki belakeşleriñ ışıkları zor kılıp, derdi-elemleri zıyada bolup, piç-u tapğa tüşüp, yılan dek tolğanur erdiler. Elğaraz, bul halatda birniçe pursat zar-zar çün ebri-novbahar yığlaşıp durup erdiler. Emma Leyliniñ atası Leylini bul halda görüp, ğoluğa hancarı-abdar alıp, Leylige ğarap, yörüş kıldı. Emma Leyli hem atasıdan ters edip ve raqıplar tağnasıdan, atası ğorkusıdan hezer kılıp, haymasığa girdi. Mecnun dilefgar hem zar-zar yığlap ğaydıp, Nejd dağına bardı, velemma giceler halayıkniñ gözüden pınhan barıp, Leyliniñ hayma ve hargähleriden gerda-gerd aylanıp, “Şul yerlerden yörügen sen!” diyip, yerlertiñ topraqların posa kılıp, gözlerige sürter erdi ve yene Leyliniñ ğarap durgan yerige başın ğoyup, ah tartar erdi. “Şul yerde sen ğarap durup erdiñ!” diyip, yerni ğucaqlap, bihuş bolup yıkılur erdi. Dañ atğunça müñ ölüp, müñ dirilür erdi. Emma dañ atğandan soñ naçar ğaydıp gider erdi. Bu rövüş birlen hur-u habı, aram-u qararı yok erdi. divanavar her tarapda yörüp, “Mecnun” at gösterdi.

Emma Mecnunniñ hış-u tebarları ve aqrabaları Mecnunni bu halda görüp, ğamğın bolar erdiler. Emma Mecnunniñ atası bilmes erdi kim, bir azız perzendi ne sebäpden bundağ belaga mübtela bolup durur. Emma Mecnunniñ enesiden soradı kim: “Bilermi sen, Mecnunniñ hasbı-halıdan habar bergin, muña ne bela bolupdır kim, munça divanalık kılur, eger bilseñ, aytğıl, anıñ alacığa kuşeq kılayın!”

Anda Mecnunniñ enesi Mecnunniñ atasığa ğarap, Mecnun halını beyan kılıp, niçe yerlerden tımsal getirip, bul muhammesni okur erdi. Muhammesi-zağıfayı-biçäre bu turur:

Arzım eşit, aytay heman, ey Seyit Ibn Amırı,
Bolmuş Beni Haydan rovan bir mahı-peyker dilberi,
Leyli erür adı çunan novreste bir hub dohtarı,
Toğmuş eneden bigüman göyâ ki bir benti-seri,
Anıñ üçindir her zaman oğluñniñ bu derdeseri.

(s.12)Ol hem muña bağlap köñül, bul hem kılıp ähd-u aman,
Geçmiş tiriklikden hem ol munda munuñ içgusi ğan,
Enduhı-hasrat birlen ol munda eylöp terki-can,
Biçäreler, avaralar ışkdan tapıpdırlar nışan,
Ol iki dilber cana-can, ışk ähliniñ ser defteri.

Yaşlıqda aldurğan köñül avaradır cananası,
Bolmas nesihat birle sağ ışk ähliniñ divanası,
Köydürse şem cismin özi, köymesin bes pervanası,
Mähnet biriniñ hemdemi, külpet birniñ hemhanası,
Mundağ alarğa yazılan qal-u belanıñ defteri.

Her çend eger pent eylesem “Leyli!” diybän, salmaz gılaq,
Silabı-eşk çeşmiden Nejd dağıda kılmış bulaq,
Gögsüde neşteri-Leyli mecruh irür başdan-ayaq,
Can bilen gül dek esresem, tartar özün menden ırak,
Cennetmidir bargan yeri, rızvanmıdır Leyli peri.

Raqs eyläbän öyden çıqıp, dınmay uradır dest-u pa,
Ağzıdadır Leyli sena, bağrıdadır tiri-cepa,
Başdan uçğan akıl-huşı, ruhsarıdan şerm-u haya,
Men bilgenim aydım saña, munda narı bilgey huda,
Ha yağşı bolsun, ha yaman peyvendi canıñ gövheri,

Elkıssa, andan soñ Mecnunniñ enesi sözünü tamam kıldı. İrse, andağ rayı şerifi düşdi kim, gül çihresiden gerdlerini arıtsa ve oşol düri ki cahan memleketi andan münevver özüniñ başığa otğursa. Elkıssa, muhteser, Seyit Beni Amırı bu sözni eşidip, uluğ-kiçik hemme cemağasını cem kılıp, maslahat kılıp, geñeş saldı ve tamam hış-tebarlarınıñ rayları andağ boldı kim: “Eger nika yolu birle miyesser bolsa, her qalay kılıp, oşol aşuftanı bu perişanlığıdan çıkargaymız.” diyip, maslahatğa encam berdiler ve yene Seyit Beni Amırığa bu maslahat hoş gelip, özüge manend birniçe ähli şukufäni alıp, yolğa düşdüler. Andan soñ Leylige savçılıqğa bardılar. Elğaraz, Leyliniñ atası habar tapıp, aldılarığa pişvaz, izzat ve ekramlar birlen bul ähli-şukufäni Leyliniñ işigige eltip otğurdılar. Bularnı mihmandarlıq kılıp, birniçe ab-tağamlar tartıp, hızmat kıldı. Andan soñ, Leyliniñ atası mähribanlıq birle soradı: “Ey, azızlar, (s.13)fakırlarnı ne üçin yoqlap, gadamı-rencide kılıp sizler, ne hızmat bolsa, emr kılıñ, eger gölümüzden gelse, hızmat kılalıñ! Anda Seyit Beni Amırı muddağasını nazm birle beyan kılıp, bir söz aydı. Varsağı bu turur:

Can bağıda bir bilbilim bar idi,
Pervaz edip, arzuvar-arman istemiş.
Gül şovkuda çeşmi gıryan zar idi,
Tâze gül-u tâze bostan istemiş.

Hiç kimsânîñ nesihatın almağan,
Mâhnet çekip, rahat nedür, bilmegen,
Göz yaşına ğark olğanın sılmağan,
Can bilbilim aramı-can istemiş.

İşkîñ tabı ruhsarını zerd etgen,
Sağat-sağat dert üstüğe dert etgen,
Hicran odı cismi canın ferd etgen,
Can bergeli aramı-can istemiş.

Yaş ornuğa gözleriden ğan akıp,
Can köydürüp, süneklerin ot yakıp,
Necd dağıda didban bolup, yol bakıp,
Züleyha dek mahı-Kengan istemiş.

Seyit Beni velayatın gözledi,
Sözün sözlär boldı, ızın ızladı,
Mecnun bağrıp dağı bilen duzladı,
Leyli atlığ mahı-taban istemiş.

Elkıssa, andan soñ Seyit Beni Amırı bu sözni tamam kıldı. İrse, Leyliniñ cemağası bildi kim, bular Leyli üçin savçılığa gelmiş ve hastğärlük kılıp tururlar. Leyliniñ atası Seyit Beni Amırıdan bu sözni eşidip: “Ey, Seyit Beni Amırı, sözünizni bisyar abdar görer men, anı can-dil birlen qabul kıılır erdim, veliken eşidür men, siziñ oğluñız divana ve aşufta ahval, hatırı-perişan ermiş, divana biziñ herifimiz ermez, özüñiz hem hub bilür siz kim, qabılayı-arap ayıncuy adamlar tururlar, özümüz görüp-bilip, (ğızımıznı) yanar otğa urmas biz. Oğluñız tä divanalıqdan

hatırı-perişanlıktan sahat bolmasa, maña bul sözlerni ızhar kılma(s.14)ñız, sözüñizni qabul kılmas biz.” diyip, bir-bir beyan kıldı. Elğaraz, cemağa Beni Amırı alarnıñ bu nov' tağna sözlerige ğahrı gelip ğaytdılar, her qaysı ğamreside bolup, ızlarığa yanıp gelür erken, bir pikir etdiler kim, bul divananiñ bir alacını ğoreliñ diyip. Gelip, Mecnun binovanı çağırıp, nesihat birle: “Ey, Mecnun, Leylini unutğıl, öz qabilamızdan qaysı ğızını halasañ, miyesser kılalıñ!” diydiler. İrse, Mecnun binovağa bul sözler nahoş gelip, öz cemağasığa ğarap, bir muhammes oqıdı. Beyanı bu turur:

Bir hasta men, derdime derman geregim yoq,
Aşufta men, bes maña arman geregim yoq,
Bul hış-u tebardan maña ıhsan geregim yoq,
Zovq etgudan özge gülüstan geregim yoq,
Leyli geregim, cismim üçin can geregim yoq.

İşq yoluda bu canım üçin bir tilemey men,
Ğovğası tüşüp başıma, efser tilemey men,
Pervaz edeyin diyip, özüme per tilemey men,
Ğulmanı-behişt, peri-peyker tilemey men,
Leyli geregim, cismim üçin can geregim yoq.

Azurde suhan birle eritmäñ, yüregimni,
Sındırmaq üçin tağna bilen bal-u perimni,
Bihuda kelim ile sovutmañ yüregimni,
Haq yoluda def eylemäñiz derdeserimni,
Leyli geregim, cismim üçin can geregim yoq.

Bihuda gider, pendiñi divana ne bilsin,
Cuğz ülkesi veyrana bu veyrana ne bilsin.
Çün köymegiden özgäni pervana ne bilsin,
Köñlüde söz barını bigäne ne bilsin,
Leyli geregim, cismim üçin can geregim yoq.

Her yan akuzıp yığlayuram çeşmi-seyli,
Derdimge dova yok, ne kılay hış ile heyli,
Könlümge düşüpdür meniñ, bes, Leyliniñ meyli,
Leylige gerek Mecnun, Mecnunığa hem Leyli,
Leyli geregim, cismim üçin can geregim yok.

Elkıssa, andan soñ Mecnundan bu sözlerni eşidip, hemme hış-tebarları birden yüz övürdiler ve anıñ ahvalığa zar-zar yığladılar. Andan soñ Se(s.15)yit Beni Amırığa: “Ey, Seyit Beni Amırı, imdi oğluñdan sahatlık umıdını üzgül, nesihat birle tetäriği bolmaz, imdi sen bilgil!” diyip, her kıysı bir tağna kılıp, her tarapğa gitdiler. Elkıssa, muhteser, Seyit Beni Amırı oğluğa yine pent-nesihat kılıp: “Ey, oğlum, Leyli üçin köp köymegil, bizler seniñ üçin köp kuşeşler kıldık, Leyli seni diymedi, ol seni unuttı, Leyli seni sövmez, sen hem andan geçgil!” diyip, birniçe yerlerden tımsal geltirip, bir söz aydı:

Arzuv-arman bilen bardık yarıña,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.
Rehm etmedi peryadıña, zarıña,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Arzıñ aytdık, köñlün asla bozmadı,
Köñli sövmes gülñi bağban üzmedi,
Meger kısmat anı saña yazmadı,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Akıñ özün yanar otğa urmadı,
Atıñ çulun itge layık görmedi,
Çarhı-pelek mıradıñı bermedi,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Rahat yolun gözden salıp zar etme,
Azız canıñ cepa birlen har etme,

Bivepadır Leyli, oğlum, yar etme,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Ataň aydar saňa pend-u nesihat,
Vepasızdır, başdan boldı alamat,
Reyğan gider çekseň ah-u nedamat,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Elkıssa, andan soň Mecnun binova atasıdan bu sözni eşidip, yüregige ot düşüp, gayta beter elemi taze bolup, libaslarını canhovludan para-para kılıp, desti-hasrat başıga urup, “Vay, Leyli, vay, Leyli!” diyip, divanavar her tarapğa yüvürüp ve gähi ğursağ urup, zar-zar çün ebri-novbahar yıgılap, nalışığa dağ-daşlarını erider erdi, yüz-gözlerige yollarını toprağıdan sürter erdi: “Ey yarı-mähriba(s.16)nım, vay, aramı-can bıkararım, meniň bitağat ve biaramlıgım ve divanalığım seniň üçin turur, sen ne üçin hış-tebarlarıň ve akrabalarıň birlen ar kılıp, nuқта söz aydur sen ve ataňnı öz tövrige goyar sen, anı yolğa salmas sen. Seniň hış-tebarlarıň nuқта söz aytğanıga, meniň hış-tebarlarımnıň zehini käyinip, ar kılıp, menden yüzlerini övürdiler, meniň bu hanımanlıgım seniň üçin!” diyip zar-zar yıgılap, yarını yat kılıp, bir muhammes okuğanı bu turur:

Işk yoluda, ey dilruba goydum ğadam sen yar üçin,
Her tün çekip men binova ah-u nedm sen yar üçin,
Bilmem saňa ne muddoğa mende elem sen yar üçin,
Başımda müň cebr-u cepa, sütem, zulum sen yar üçin,
Canımda müň derd-u bela, yüz ança ğam sen yar üçin.

Almasmı sen menden habar, ışkıñda boldum derbe-der,
Tünler çekip ahı-säher yutmağ işim hunı-ciger,
Ursam beyabanlarğa ser men bağırı biryan, çeşmi ter,
Sınamğa sancıp tiri-ışk, kıldım tiriklikden güzer,
Canımda müň derd-u bela, yüz ança ğam sen yar üçin.

Nalamğa itler yıgılaşur, ey yar, eşitmeñmu seda,

Gelgil meniñ golumnı tut, ğaldım ayakdan men geda,
Geçgil diyibän sen yardan kim, urdular zincırı-pa,
Maqsat saña bilmem nedir, men mübtela, men mübtela,
Canımda müñ derd-u bela, yüz ança ğam sen yar için.

Lutf eylebän, ey mähriban, sorsañ ne bolğay hasbı-hal,
Halğım ğurıp, derman gidip, ışkınıñda boldum bimecal,
Hunaba-hasratlar yutup, il tağnasından payı-mal,
Men panı dünyäden ötüp, boldum hazan, ey nov nahal,
Canımda müñ derd-u bela, yüz ança ğam sen yar için.

Mecnunı-ışk avarası boldum acap zarıñ seniñ,
Bağrımda hasrat yarası, tä men giriftarıñ seniñ,
Derdimniñ bolmaz çäresi, bolğalı bimarıñ seniñ,
Başdan-ayağım yarası serte serefkarıñ seniñ,
Canımda müñ derd-u bela, yüz ança ğam sen yar için.

Elkıssa, Mecnun aşufta hal bu sözlerni tamam (s.17)kıldı. İrse Mecnunnıñ derdi-ışkı gün-günden ziyada bola başladı. “Her divanağa aşuftalık-aña ğalebi-ķabıl zincır bolur.” diyip, ayağığa zincır ve gerdenige rısmın hem bağlap ğoydular. Emma Mecnunı binova ayağıda zincır, boynuda ip, köñlüde ğamı-Leyli, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, biçärelık birlen bu minacatnı okudı:

Rahman egäm, berip canı,
Yokdan meni bar eylediñ.
Aşıqlarğa ğiñ cahanı,
Mähnet berip, dar eylediñ.

Hiç bolmadı bähbit işim,
Gün-günden artdı käyışım,
Ĝurbat içre ğaldı başım,

Acap müşgil kâr eylediñ.

Duşman boldı dost diygenim,
Ağu boldı her iygenim,
Semender dek cismi-canım,
Köymek için nar eylediñ.

Hazan öyi boldı cayım,
Necat bergin, ey hudayım,
Artar boldı ah-u vayım,
Sen cepağa yar eylediñ.

Arzın saña aydı Mecnun,
Çeşmi giryan, köñli mahzun,
Züleyha dek Yusup için,
Ėan yığlatıp, zar eylediñ.

Elkıssa, Mecnun bu Ėazalrı tamalı kıldı. Andan soñ, Mecnun cigerhundan bu sözlerni eşidip, ata enesi ve hış-tebarları custucuyĖa tüşüp, her yerden ve her hacatĖähden derdige doval istäp, her tarapĖa yüğürüp, her yerde bir şerafatlığ buzurĖ kişi Ėörseler, bular ayakığa yıķılıp, andan hacat tilär erdiler ve yene övlüyälerge ıs ve çırağ kılıp, arvahlardan Mecnunrıñ derdige şipa tilär erdiler. Emma hiç alaç tapılmas ve hiç yerden ĖollarıĖa dürri-maķsud girmes erdi.

ElĖaraz, hış-tebarları cem bolup, Mecnunrıñ (s.18)atasığa: “Ey, Seyit Beni Amırı, oĖluñrı hanayı-Käbeyi-muazzemge alıp barsañ, şayed ol hanayı-şerifniñ şerafatlarından bu cununlığ belası munuñ başıdan dep bolĖay.” diydiler. Elkıssa, muhteser, Seyit Beni Amırığa bu sözler maķul bolup, perzendi-dilbendini bir tiväĖe mündürüp, hanayı-KäbäĖe rovana boldı. Elkıssa, hanayı-KäbäĖe barıp, Mecnunrı ĖirĖizip otĖuzdı ve Ėoludan tutup: “Ey canım, balam, Mecnunı-dilefkarım, ey Ėözümniñ nurı, yüregimniñ peyvendi, bu cay bazı-oyun ve divanalıķ kıla turĖan cayı ermes, bu cay hacat tilemek, tazarruğ ve zarı cayıdır, bu yerde her kim hacat tilese, rova bolur, päķ köñül birlen ve sıdķı-ıhlasıñ birlen bu mübtelalıķ ve perişanlıķdan Ėutulmak için hudadan derman tiläp yığlağıl, enşa alla tağala, bu belalardan halas bolur sen!” diyip, nesihat kıldı. Emma Mecnun aşufta ahval bu söz birle arķasını divarı-mescidi-haramĖa

sürtüp, bildi kim, bul yerde hacat rova bolur ve doğa mustucab bolur, “Alla, derdimni yüz hesse ovvalkıdan zıyada kıl.” diyip, öz köñlüge nesihat kılıp, zar-zar, çün ebri-novbahar yıǵlap, bu minacatnı oǵudı:

Mähnet çekip geldik bu gün bu caya,
Aqıl adam hayran bolǵan cayıdır.
Sabr eylärem yardan gelen cepaya,
Müşgil derde derman bolǵan cayıdır.

Köñlüm boldı bir dilberniñ mayılı,
Çöllər gezip, boldum ısqıñ sayılı,
Haqñıñ permanınıñ bolup qayılı,
İsmaǵıl dek ğurban bolǵan cayıdır.

Yovuz gün bar är yigitniñ başına,
Başñ urǵun bu Kábäniñ taşına,
El uragör Halıl rahman işine,
Söver ğullar mıhman bolǵan cayıdır.

Dost ğoludan gülgün şerap içilsin,
Yazıǵımız her ne bolsa geçilsin,
Serşar olup, rahmet suvı saçılsın,
Qatra gelse, umman bolǵan cayıdır.

Haq taǵala qısmatıǵa eg başñı,
Cepalarǵa sabır et, çıtmaǵıl ğaşñı,
(s.19)Hedden zıyada hem bolsa kılmaşñı,
Günäkärler ğafran bolǵan cayıdır.

Yürek daǵ-u derdin açıp yıǵlaǵın,

Şirin candan belli geçip yığlağın,
Gözden ğanlı yaşın saçıp yığlağın,
Aşıqların gıryan bolğan cayıdır.

Mecnun ğul, sen hağğa eyle mınacat,
Uzruñ aydıp, yığlap tilegin hacat,
Çın aşığa yardan geçmek ne uyat,
Geda ğuluñ soltan bolğan cayıdır.

Emma Mecnunı-zar bu sözlerni aydıp, puşt bedivarı-Käbe kılıp, “Vay, Leyli, vay, Leyli.” diyip, zar-zar yığlap durar erdi. Atası: “Ey, Mecnunı-dilefkar balam, bu sözlerni ğoyğul, bu aşuftalığğa hudadan sahatlık tiläp, zarı kılğıl, bu hanayı-şerifniñ hormatıdan perverdigäri-alemden “Bu perişan hatırlıqdan ğutğargıl!” diyip, yığlasañ ne bolğay. Meni namısdan, neñden ve halayıkniñ tağnasıdan ğutğarsañ ne bolğay!” diyip, tövella kılur erdi, azız perzendi üçin yüregi köyer erdi, bu derdi-binovağa köp derman tiläp, novhayı-zarı kılur erdi.

Emma Mecnun atasıdan bu sözlerni eşidip ve yene atasını bu ahvalda ğörüp, ğayta beter elemi zıyada bolup ve derdi ğozğalıp, hağkayı-der Käbeyi-muazzemni tutup, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, bir muhammes okudı:

Behakı zatı-päkiñ derdimni bisyar kıl, ya reb,
Alacı bolmasın andağ ki zar-u zar kıl, ya reb,
Gözüm yaşın ciger ğanı bilen ğulnar kıl, ya reb,
Sera-pa peykerim Leyli üçin, efkar kıl, ya reb,
Başımğa rahmeti-ışkıñnı bes serşar kıl, ya reb.

Şerabı-ışğdan doygunça ber andağ ki mest eylöp,
Hıyalı-zülpi-Leyli birle aklım payı-best eylöp,
Ayağım ğoyğalı bu refğatı-gerdunnı pest eylöp,
Miyesser eylegin hümmet semendin ziri-dest eylöp,
Hıyalım ğuşların Leyli üçin bisyar kıl, ya reb.

Ğamıdan şem dek çıksın meniñ serto-serimden ot,
Semender dek zamanı bolmasın kim peykerimden ot,
(s.20)Köyen pervana dek coş eylesin bal-u perimden ot,
Çü kaçnus nala başlay çıkğalı hakisterimden ot,
Munuñ dek derdi ber, dermanı yok bimar kıl, ya reb.

İlahı, dert ber andağ ki bes hunı-ciger yığlay,
Bolay avarayı-bihanıman culide ser yığlay,
Lahat toprağığa başım urup men bisemer yığlay,
Kepen yırtıp, ğopay mağşar ğüni çeşmi-ter yığlay,
Terahhım birle ol ğün layıkı-didar kıl, ya reb.

İlahı, dembe-dem perverdeyi-ışk et siriştimni,
Bu ışkdan bir zaman halı kılma serneviştimni,
Münevver ışkdan kılğıl berri sährayı-deştimni,
Miyesser eyle, ya reb, däneyi-mağşudı-kiştimni,
Meni-Mecnunı-sergerdanniñ yarın yar kıl, ya reb.

Emma Mecnun bu muhammesni tamam kıldı, irse atası ovvaldan tä ahır hekayatın eşitip olturıp erdi, ğörüp ve bu kıssayı-müşgilden bildi kim, bu yerden hem açılmas. Elkıssa, Mecnun ğice bilen hanayı-Käbeden çıkıp, ferr beyabanlarna yüz urup, mesti-biıhtıyar bolup bidir gitdi. Emma atası oğlunı yitirip, tapa bilmey, hanayı-Käbeden çıkıp, birniçe ğün yol yörüp, öyüğe bardı.

Elğaraz, Mecnunniñ ahvalını hış ve tebarığa beyan kıldı, alar hem eşitip, naçar ve näalaç bolup, hamuş boldular, andan sahatlık umıdını üzdüler.

Elkıssa, Mecnun hanayı-Käbeden çıkıp, mesti-biıhtıyar barıp, bir kaçılayı-arapğa dahil boldı, ğursak urup, Leyliniñ ışkıdan bitakat bolup, birniçe ğazallar-kaşıda ve bediheler aytur erdi. Emma eşitgen, ğörgen halayıklar ğuruh-ğuruh gelip, yazıp alıp okur, örgenür erdiler.

Elğaraz, birniçe muddet ötdi. Mecnunniñ bu ahvalını bir kişi ğörüp, barıp, Leyliniñ cemağasığa aydı: “Pılan yerde bir divana gelip, “Vay, Leyli, vay, Leyli.” diyip, ğursak urup,

Leyliniñ şahıǵa birniçe ǵazallar aytur, men hem örgendim.” diyip, anıñ aytǵan ǵazalıdan birniçe ǵazallar aydı ve yene hem: “Birniçe oǵlanlar örgenip, Leylini tilleriden ǵoymaslar veliken bir cınlı divana durur.” diydi. İrse Mecnunniñ ıǵkı halayıǵa aǵzıǵa düşdi, alemge avaza boldı. Emma Leyliden söz eşidiñ. Bu söz Leyliniñ ǵulaǵıǵa degdi. Elǵaraz, Leyli hem (s.21)Mecnunniñ pıraǵıda köyüp, yanıp, ǵurı post ve ustuhan bolup, külbeyi-ahzanıda بیمار ve rencur bolup erdi. Emma bu habarı eşidip, andaǵ tenige täze can girip, “Vay Mecnunı-dilefkarım, vay yaşlıǵda köñül aldırǵan nıǵarım, sen hem men dek köyüp, yanıp, ıǵk ataǵıǵa tüşüp, Mecnun bolup yörgegen sen, men hem külbeyi-ahzanda بیمار ve bıǵarar turur men ve raǵıplar taǵnasıdan dem alurǵa mecalım yoǵ erdi, öler halatǵa yetişip erdim, yüz şükür kim, seniñ at-avazañnı eşidip, tenimge täze can girdi.” diyip yıǵlar erdi.

Elkıssa, Leyliniñ atası ve hıǵ-tebarı ve ähli ǵabılası Mecnunniñ vaǵasını eşidip, neñ kılıp, patıǵa barıp, arz kıldılar kim: “Dat, patıǵamız, pılan deştiden bir cınlı divana yigit gelip, biziñ diyarımızǵa Leylini betnam kılmaǵ üçin baş aǵıǵ, ayak yalañ, ǵäh raǵs kılıp ve ǵäh yerni posa kılur ve yene saǵat saǵat ǵazalhanlıǵlar kılur ve hoǵ avaz birle oǵır, il andan yat alur ve Leyli hem anıñ pıraǵıdan bir post ve ustuhan bolup yanıp turur, şul vaǵt alacını kılmasañız bolmaz, ǵızımıznı halayıǵa betnam kılıp yörür, bizler ulusniñ taǵnasıda ǵaldıǵ.” diyip, peryat kıldılar ve ol cemaǵa maslahat birle sılahı-hunrizlik alıp ve anıñ depi üçin kuşesde boldular.

İrse patıǵa derǵazap bolup, kişi buyurdı. “Ol yigitni tapıp alıp geliñ, anıñ hub ıhtımamını kılayın!” diydi.

Emma Seyit Beni Amırı cemaǵasından bir kişi bar erdi, ol añlap barıp bul cemaǵanı habardar kılıp: “Ey Seyit Beni Amırı, seniñ oǵluñnıñ ǵoludan patıǵa arz kıldılar, patıǵa hem derǵazap bolup, kişi buyurdı, mebada bir hadısa bolmaǵay, anı nabud kılmaǵaylar.” diyip, bir söz aydı:

Arzım añlañ, araplarıñ soltanı,

Bir sözüñ bar, diyrem dilhun üstüne.

Leşger alıp çıǵmıǵ Leyli rovanı,

Atası, oǵluyıñ Mecnun üstüne.

Göyâ yer yüzünü tutupdır leşger,

Hunrizlik etmäge barǵa barabar,

Can kâsdığa çekip barçası hancar,
Yasav tartmış çeşmi-gülgün üstüne.

(s.22) Bir azızın öldürerler har edip,
Mecnun ğarıbını Necdi-zar edip,
Leyli cemağası namıs-ar edip,
Tığ çekmişler köyli mahzun üstüne.

Leyli için oğluñ Mecnun nam olup,
Dünyâ aşratıdan talhı-ķam olup,
Älem dutarına zil-u bam olup,
Tarın çekmiş alıp ķanun üstüne.

Beni Hay ğoşunı älemi tutar,
Sağat ötmey Mecnun üstüne yeter,
Tiz bar oğluñ andaķ beladan ğutar,
Ėadam yetgür halı-zebun üstüne.

Uluğdan tä küçük maslahat ķılıp,
Mecnun ıķkın Leyli ğıza ar bilip,
Sılah geyip, barça yarağın alıp,
Tebretmişler ķaddı movzun üstüne.

Narı pırakıda çekibän ahı,
Habar ķıldı saña, araplar şahı,
Mecnun için yasap alı hargähi,
Haķ yaratmış ķarhı-gerdun üstüne.

Emma Seyit Beni Amırı Mecnunnuñ bul habarını oşol ķışiden eşidip, kemalı-şefgatıdan birniçe hış-tebarlarından alıp, “Täki nabud ķılmağaylar.” diyip, dilnevazlık ķılıp, Mecnun

binovanı ağtarıp çıktılar ve anı ist p  lbe- l barur erdiler, hiç tapa bilmediler.  rse efsus iyip, darığ tartar erdiler.

N g h bir kişi Beni Sa'd cemağasından çıkar kılıp y r p erdi. N g h yolu Ebu  ays dağının  arığa d şdi.  rse g rer kim,  ar içinde mesti-biğtıyar ve ağzını mur, mar vatan kılđan bir adam yatıpdır kim, g hi nepesi gel r, g hi gelmez, bir sayasından  zge hemdemi ve m hremi yok erdi ve ah-u naladan bařđa pişesi yok erdi. Emma Sayyat ol mahzunnın halını g r p, baş ucunda oturıp, halını sorap, bu mustezadnı okudı:

Ne can sen, eya  hli-beşer, adamı-bihuş,

Mestana yatıp sen.

(s.23)Candan hem azızrak g r nir sen şeh dilkeş,

M hnetge batıp sen.

Ahı-şereri  canı  bilen tutaşıpdır,

Otluğ nepesi  bar.

Neden seni  p kize dili  boldı muşevveş,

Aytđıl, ne etip sen?

Halđı  kurulıp, ağzı  dola badayı-z hrib,

 anlığ cigeri  suv.

 aysı senem elgiden içip badayı-ba ışk,

Aklı  unutıp sen.

Hemsaya-pığan, nala-rafık,  am-hemdem,

Ey aşıkı-şeyda.

Aytđıl ma a kim derdi-dili ni, kime geç-geç,

Neden uyatıp sen?

Alem g z ne te mi kılıp sen vatanı   ar,

 z den habarı  yok.

Cismi  k yedir, başdan-ayağı  barı, meger,

Alemde   t p sen.

Ne geçe, zamandan habarı  yok, eseri  yok,

Ned r sa a bul hal?

Yüz nala ki sen tağnıñ içige dola ataş,
Ğoldan güv gidip sen.
Sa'dı seniñ ahvalıña taqat kıla almas,
Ey serveri-alem!
Alem gözüñe teñmidi çün däneyi-haş-haş,
Tehtige yetip sen.

Elkıssa, andan soñ ol Sa'dı diygen sayyat bu sözni aydıp, her çend söz soradı, ol Mecnun mahzundan hiç eseri-covap bolmadı. Ahır nâalaç-naçar munuñ tirikligiden umıt üzüp yandı ve ol yerden ötüp barur erdi. Nâgäh aldıdan Seyit Beni Amırı yoluqdı. Ol ğoluda asayı-natuvanı, ğäh yıkılıp ve ğäh turup, “Vay Mecnunım, balam!” diyip, ahtarıp perişan barur erdi. İrse Sa'dı birlen mulaqat kıldı. Sa'dı aydı: “Ey babacan, bu çölde ne ızlap, ne işläp yörür siz?” Anda Seyit Beni Amırı: “Ey sayyat, Mecnun diygen oğlumı ahtarur men, ey bıradar, Mecnun balamdan bilirmi sen?” diyip, başdan-ayaq oğlunıñ etvarını ve ahvalını aydıp, zar-zar yığlar erdi. Emma Sa'dı: “Ey, babacan, vay natuvan, men Ebu Qayıs dağınıñ ğarında bir mecruhnı gördüm, andağ yatur kim bir acayıp dertmendi-rencur, özüden hergiz habarı yok, zahır dünyäden tamasın üz(s.24)gen dek ve mağzı-ustuhanı erip ağan, meger, seniñ Mecnun oğluñ şol bolğay.” diyip, bir ğazal aydı:

Yatıpdır bir adam ğar içre kim, aklı giten ohşar,
Cahan avarası bolğan acayıp bivatan ohşar.
Soval aydım niçe söz birle men ol şahı-Mecnundan,
Covap hiç bermedi, göyâ bu alemde öten ohşar.

Çunan yatmış, vatan kılmış anıñ ağızda mar, mur,
Meger bihanımandır, ya ki ışk yolun tutan ohşar.

Tenide canı yok adamğa ohşap yatmış andağ mest,
Şerabı ışk camıdan içip, andat yatan ohşar.

Sañâ berdi habar andan, eşitgil, Harı-hicranı,
Diydi Sa'dı bakıp gördüm, teni canın yağan ohşar.

Elğaraz, Beni Sa'd bu covapnı aydıp tamam kıldı. Andan soñ Seyit Beni Amırı biçäre vatan tarapıdan yüz övürüp, manendi-döv beyaban-sähralarını gezip, Ebul Qays dağığa tutup, her yerde bir çukur, car bolsa, öz divanasını ağtarıp yörür erdi. Năgäh bir ğarğa yetdi, gördi kim, bir teñ ve tarıķ yerde bir adam görünir, mısalı bir murça karar kılgan dek. Emma ol yerde hiç -candar dura bilmes, Mecnundan başğa hiç kiři, dura bilmes erdi.

Seyit Beni Amırı gördi kim, gäh-gäh nalayı-efgan tartar ve gähi ahı-ser tartar, çunan mesti-bığtıyar erdi kim, bu alemden asla habarı yok erdi. Bir kuruķ post ve ustuhan erdi. Seyit Beni Amırı barıp baş ucunda oturıp, yağşı tafahhos kılıp gördi. İrse nurı-çeşmi ve ciger köşesi-oğlı durur. Emma atası munı bu halda görüp, salam aydıp, peryat kılıp, zar-zar yığlap durup, bir söz diydi:

Essalam aleyküm, keremlik şahım,
Ne halıñ bar, aman-esen barmu sen?
Yüregim mıdarı puştı-penahım,
Ne halıñ bar, aman-esen barmu sen?

Aylanayın humar-humar gözüñden,
Gerd-u ğubar basan gül dek yüzüñden,
Ağızıñ açıp sözle, şirin sözüñden,
Ne halıñ bar, aman-esen barmu sen?

(s.25)Dünyäden göz yumup, aklıñ gidipdir,
Ağızıñda mar-u mur vatan tutupdır,
Meger halıñ can halığa yetipdir,
Ne halıñ bar, aman-esen barmu sen?

Köñlüñden aldırıp hıyal-u huşuñ,
Dünyä malı bilen bolmasdır hoşuñ,
Ceset bostanıdan uçupdır ğuşuñ,
Ne halıñ bar, aman-esen barmu sen?

Seyit Beni Amırı gelip ğaşıña,
Ėurban olam gözden aķan yaşıña,
Huda salmış sövda, Narı başıña,
Ne halıñ bar, aman-esen barmu sen?

Emma Seyit Beni Amırı bu sözlerni tamam kıldı. Emma Mecnunı-binova birniçe nepesden soñ, atasınıñ sulabatını görüp, ayak ve seri-başını aylatıp, saya dek yıķıldı. Năġah atasınıñ gözüden bir-iki katra yař Mecnunniñ yüzüġe damdı. İrse Mecnunı-belakeş gözüni açıp görđi. Başınıñ üstünde birev peryat kılıp yıġlap durupdır. Mecnun: “Ne adam durur sen, Leylimi anda?” diydi.

Seyit Beni Amırı: “Ey balam, ne halıñ bar, turġul, men zarı-belakeş Seyit Beni Amırı-atañ bolur men. Seniñ ġoluñdan patıřaġa arz kılıp dururlar, seni öyge alıp gider men, beyekvar, seni bu halda nabud kılmasınlar.” diyip, zar-zar yıġlar erdi. Emma Mecnun atasıdan bu sözlerni eşidip: “Hal sorar bolsañ, Leyliden sözlegil, özge-sözden maña aytmaġıl, kăřki Leyliniñ yoluda ölse, yürekde arman ġalmas erdi.” diyip, nala kılur erdi.

Elġaraz, Seyit Beni Amırı zar-zar, ĉün ebri-novbahar yıġlap: “Yörgün, balam!” diyip, gözüġe gözün sürter erdi. İmdi Mecnun atasıdan bu sözlerni eşidip, zar-zar, ĉün ebri-novbahar yıġlap, atasıġa ġarap, uzrı-bisyar edip, bu ġazalnı okudı:

Hoş gelip siz, täci serim,
Men natuvanı sorġalı.
Halım budur, ey serverim,
Yok mende halat turġalı.

Reññimni gör, halımni sor,
Gögsümge dep, başımġa ur,
(s.26)Bir dem meniñ aldımġa dur,
Ėuvvat ķanı hub görgeli.

Uzrum saña bisyar irür,
Sertä serim efkar irür,

Canı-azızım har irür,
Mende mecal yok yörgeli.

Men hıdmatında rusıyah,
Başımğa tapmayıp penah,
Halım tebah, ey uzrhah,
Olturğalı ya turğalı.

Mecnun köyer köygeniñe,
Ğulakğa söz ayğanıña,
Her bir ğadam ğoyğanıña,
Yüz yok gözümni sürgeli.

Elkıssa, Mecnun bu sözni aydıp, nalışa girgen ğumrı yañlığ “Vay Leyli, vay Leyli!” diyip, nalışğa girdi. Emma nalışğa dağlar seda berse, bitakät bolur erdi. Atası eşidip, perzendiniñ halını digergun ğörüp, ımamasını başıdan alıp, mısalı murğı-säherğäh nalışğa girdi ve ğündizi mısalı ğice boldı ve: “Vay, “Mecnunım, balam, belakeş, dilefkarım, balam, yalğuzım, saña kimniñ ğözi degdi, sen bu nov' belağa ğiriftar bolduñ, vay azızım, perzendim, nuri-çeşmim, yüregimniñ mıdarı, balam, tä ki mundağ bıkararlığ kılıp yörüp sen, saña kim sovuğ hor kılıp erken, bu mübtelalıktan çığmas sen ve melamatdan ğutulmas sen ve hiç zaman yar ğamıdan ve elemiden harmadıñ ve hiç nepes tağnasıdan ve melamatdan farığ bal bolmadıñ!” diydi ve yene: “Ey perzent, bu ğılık ve bu ef'al yaşığda zınat berür, imdi uluğ bolup sen, bu kirdarıñ beğayet ayıp turur, Leyli yarıñ bivepadır, anıñ üçin munça köyüp-yanıp, uvlağıp, harlığ tartıp yörmegil!” diyip, pend-nesihat kılıp, bir ğazal okıdı:

Çekme munça cepalarını yar üçin,
Bivepadır Leyli, ğuzım, aldanma.
El uzatma ğül diyp yanan nar üçin,
Algıl meniñ pend-u sözüm, aldanma.

(s.27)Ovval mährin köñlüñ içre cay eder,
Miradıñnı bermek üçin ray eder,

Ahır işiñ peryat ile vay eder,
Ėalam Ėaşım, Ėara Ėözüm, aldanma.

Hasrat yutup, Ėan ağlamak sendedir,
Cepa çekip, rahat Ėörmek Ėandadır,
Rağıplardan tağna çekmek mendedir,
Menden gećip, rızĖ-ı rozum, aldanma.

Ėurban bolay peryadıña, dadıña,
Ömrüm ötdi, men düşmedim yadıña,
Bivepanı alma köñül şadıña,
Novnahalım, servi nâzim, aldanma.

Yaşadığça Ėız-oğlanı yaş bolur,
İl ağzına anıñ sırı paş bolur,
Bivepanıñ köñli Ėara daş bolur,
ŞunĖar Ėuşum, laÇın-bazım, aldanma.

Yağşsı yarıñ köñli acap hoş bolur,
Sağat ötmey bir-birine duş bolur,
Aşık diygen göyâ ućar Ėuş bolur,
Bağım Ėüli, paslı-yazım, aldanma.

Seyit diydi, Mecnun, Ėaydıp yoluñdan,
Yüz övürme Ėovum-Ėardaş, iliñden,
Ėurban olam, bir ığrar et tiliñden,
Algıl sözüm, tutdum yüzüm, aldanma.

Emma Seyit Beni Amırı bu varsağını tamam Ėıldı. İrse Mecnun hatırı-perişan atasıdan
bu sözni eşidip, zar-zar, Ėün ebri-novbahar yığlap: “Ey şahı-alem, ey vay, mahı-muslemim, vay,

asmanı-şukuhı-arap, seniñ haqı-dergahıñ secdeyi-maqsudım, kıblayı-mescudım durur, meniñ bul köygen canımğa, para-para bolğan yüregimge sen merhem ağıtarmağıl, maña taqdiri-ezelden şul bolsa, men ne çäre kılayın, tä men didardan doymasam, divanalıqdan ayrılmas men.” diyip, atasığa ğarap, arzını aydıp, bu mustezadnı aytur erdi:

Ey kıblagähim, hökmi hudavend çenindir,

Qısmatğa rıza bar.

(s.28)Öz aldığa yol başlamağı her kime kındır,

Yol salmasa cepbar.

Ne çäre kılay bağıt ğara, täleyi kem men,

Dövrän işi tähsin.

Diymäñ meni divanayı-biaqıl çenindir,

Ser tä serim efkar.

Yalguz men imes mähneti-ğamı-hasta bolğan,

Köpdür yüregi ğan.

Her yerde sevgilik ğulı apatğa yaqındır,

Hem bağıdadır har.

Ger yetse ğolum, çarhı-pelek atını tutsam,

Köñlüm höves eylär.

Muhtar ola bilmes, “An” ya eylese “in” dir,

Ey şahı-vepadar.

Bihuda kim irgen özün otğa salıp alğan,

Bi kısmat-u taqdır.

Hah çarhı-pelek astıda, haq ziri-zemindir,

Ansız imes Ülker.

Bul canı-ğarıp ataşı-ışk içre yanadır,

Hahı hoş-u nähoş.

Yoğsa meniñ köñlümde ğam-u ğussa düğündir,

Men munça giriftar.

Mecnunı-sütemkeş adım il ağızığa düşgeç,

Kesbim meniñ peryat.

Öz halıma göy, kâbâm atam, köñlüm dındır,

Men gamğa sezavar.

Emma Mecnun bul mustezadnı tamam kıldı. İrse, atası zar-zar yıǵlap, nalayı-pıǵan çekdi ve tarafi-teǵabolda Mecnunı-aşufta ahval hem novhayı-zarı tüzdi.

Elkıssa, muhteser hiç alaç ve tedbir birle yolğa salıp bolmaz ve yene özüçe bu endişäni kılıp, yalǵan hekayat birle alıp barayın diyip, meramıtab' Mecnun atası bir ğazal oқudı:

Yör, Mecnun, öyge baralı,

Acap bezmi-dövran olmuş.

Aşrat üçin oturalı,

Leyli bize mıhman olmuş.

Her tarap çeşmeler aқdı,

Duşman ırağa bıraқdı,

(s.29)Leyli baǵ seyrine çıқdı,

Gül açılıp, handan olmuş.

Haқ özi berdi mıradıñ,

Yıǵışdır ah-u peryadıñ,

Leyli tutmuş seniñ adıñ,

Mähribanlıқ nışan olmuş.

Yar seniñ ğadıñnı bildi,

Bezmiñe Mina egildi,

Sövdüǵiñ görmäge geldi,

Maқsadıñ bes rovan olmuş.

Hiç quvvat barmu canıñda,

Atañ zar yıǵlar yanıñda,

Dost aşratı mekanında,-

Seniñ zovkuñ pığan olmuş.

Elkıssa, andan soñ, Seyit Beni Amırı Mecnunı öz halığa goymadı. Emma Mecnun bu sözni eşitgeç, cayıdan bııgtıyar turup, atası aldığa düşdi. Emma Seyit Beni Amırı bu hile birle Mecnunı-hatırı perişanı alıp, öz menzilige yörüyberdi ve hanedan dostlarığa eltip goşdı ve yene şahı-Mecnunniñ mübarek ayağığa zincir salıp goydular. Emma hış ve tebarları Mecnunniñ bu ahvalını görüp, zar-zar yığlaşır erdiler ve anıñ ah-u nalasığa tap ve taqat kıla bilmes erdiler. Elğaraz, bara-bara Mecnunniñ ışk hövesi zor kılıp, bendi-payını üzüp, ve rehi-beyaban çıkıp, çarh urup bedreh gitdi ve tiriklik apatı ötüp, renci natuvanlık birle ışk odudan hacatı kerem bolup: “Vay, Leyli, vay, Leyli!” diyip, zar-zar yığlap, çöllerde gezer erdi. Bir gün Necd dağınıñ damanasığa barıp, çün şir-u ner ah-vah tartar erdi ve yene göluğa daşlardan alıp, sınasığa gürse-gürse urup, Leyliniñ çadırığa bakıp, birniçe aşığana sözler aydıp, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, bu ğazalrı okudı:

Ey kerim-u lem'ezel, saldın maña bul halı-hoş,

Darı-dünyä içre berdiñ maña bul ıkbalı-hoş,

Cism-u canım köydürip, ışk oduğa kıldıñ kebab,

Tä bişenden, gözlerimden boldı ğan enzalı-hoş.

(s.30)Şunça hem bolsa zıyada, eyle derdi-mähnetim,

Derbe-der Leyli köyünde eylegil abdalı-hoş.

Näzperverlik erür Leylige lazım zibi-hub,

Derdi-enduh-u pırak, hicran maña her halı-hoş.

Mecnunniñ narığa yutmaq ğussayı-hunı-ciger,

Sürmesa-göz, zülpi-şeb reñ, Leyli yüzde halı-hoş.

Emma Mecnun bu ğazalrı okıp, nefir tartıp, coş urar erdi ve bir tarapdan halayık enbuh-enbuh yığılıp, tomaşa kılmaq üçin Necd tağığa barıp, etrafını alur erdiler ve her nadere ğazalı ki andap eşidip, yat alur erdiler, sahıpa, sahıpa ve depter kılıp okır erdiler. Elğaraz, kem-kem Mecnunniñ şöhratı afağ alemge yayıldı ve anıñ ışkı eser kılıp, hemme aşıklar bähremend boldular.

Emma şahı-Mecnunnı Necd üstünde göyüñ, oltursın, imdi bir-iki keleme sözi Leyliden eşidiñler kim, emma Leyliniñ enesi oşol gün kim edep sarayıdan mane' kıldı, külbeyi-ahzanıda bolup erdi. Kem-kem aña hem ıışķ hövesi zor kıla başladı ve ah tartıp, divanavar öyden çıkıp, özünü köy-köçelerge urup yörür erdi. Elğaraz, enesi desti-nigarı-can ğuzarıdan tutup, öyüge girgüzıp, nesihat birlen ğızını olturğızıp, bir söz diydi:

Nesihatım saña söygüli canım,
Köyme, ğuzım, cebri-ıışķa sabır eyle.
Köñül hoşum, tende ruħı-rovanım,
Ciger suzum, cebri-ıışķa sabır eyle.

Sabır eyle, girişme ah-u peryada,
Ömrüñ ğülün berme hazanlı bada,
Aşıķlar sabrıdan yetdi mırada,
Bir yalguzım, cebri-ıışķa sabır eyle.

Köp nala eyleme, pığanıñ artar,
Ahiñ şerarası caħanı örtär,
Tahammıl kııl imdi, köyeniñ yeter,
Nerkes gözüñ, cebri-ıışķa sabır eyle.

Tavaķķof eylegil, eyleme nala,
Gözde yaşıñ kıılma mısalı cala,
Tağayyor bermegil ğül dek cemala,
Enver yüzüm, cebri-ıışķa sabır eyle.

(s.31)Eneñ pığanıña döze bilmedi,
Kısmat-u taķdırıñ yaza bilmedi,
Narı oynap-ğülüp geze bilmedi,
Algıl sözüm, cebri-ıışķa sabır eyle.

Emma Leyliniň enesi bu covapnı aydıp, tamam kıldı ve liken Leyliniň bu nov belağa giriftar bolğanığa zar-zar yığlar erdi. İrse aradan birniçe saġat ötdi, Leyli dılamnıñ ışkı hetden ařa başladı. Elķıssa, Leyli dılam mesti-biġtıyar bolup, zarı-nezar yıġlap, enesiġe arzı-nıyazını aydıp, bir söz diydi:

Arzım eşit, mähribanım, can enem!
Azız bařıñ, meni yardan gizleme.
Hasrat çekip yutadır men ġan, enem!
Ėoy, barayın, meniñ ızım ızlama.

Bilbil uçdı, ġül şahası boşadı,
Otluġ ahdan ġatı köñül yumşadı,
Cıdalıķdan cismi-canım coşadı,
Mundan artıķ yürek-baġrım duzlama.

Ėoyġul, enem, yarım istäp barayın,
Yar cemalın yene doya ġoreyin,
Atam bilse, özüm covap bereyin,
Yaķmaz sözi, enem, maña sözleme.

Sabr eylesem, suv dek erip aķmıřam,
Yar yolunda ġünde müñ yol baķmıřam,
Merdi-meydan ıřķ yoluna çıķmıřam,
Tiriklikden imdi meni ġözleme.

Leyli peryat edip, baġrı ezilir,
Ėalam ġařı, ġara ġözi süzülir,
Ot tutaşıp, köñül mülki bozular,
Hicran oķun köp eylebän tizleme.

Elkıssa, Leyli dilaram bu ğazalnı tamam kıldı. İrse enesi zar-zar çün ebri-novbahar yığlap: “Ey Leyli can, gözümniñ rövşeni, vay, köñlümniñ mıdarı, balam, meni bisyar azurde kıлмаğıl, men ne çäre kılayın kim, arap qabılası bisyar namı-neñ, ar talap tururlar, benägäh atañ bu halıñnı eşidip, urup-(s.32)yarıp, canıñnı azurde kılmasın, avazıñnı çıkarmağıl, sıırımznı kişi bilmesin.” diyip köp nesihatlar kıldı. Emma sud kılmadı. Elğaraz, Leyli: “Ey enecan, hiç bolmasa bir sağat meni göygöl, mekdepge barıp, mollamğa ve duğanalarımğa salam berip, görüp geleyin, yene menden başğa ğızlar mekdepde okuydırlar, hiç kim melamat kılmaydurlar.” diydi. İrse enesi: “Ey Leyli can, zınhar mollañ ve duğanalarıñ birlen hergiz bir-iki keleme sözden zıyat sözleşge hıyal kıılma, benägäh atañ bilmesin.” diyip, ruğsat berdi. İrse Leyli dilaram başğa çadır salıp, halayık gözünden pınhan özünü yaşıñdırıp, Mecnunı-binovanı istäp, göyâ uçar ğuş dek bolup, edep sarayığa bardı. Mekdepge barıp, mollasığa ğarap, salam berip, tağzım kılıp, gördi kim, hemme oğlanlar edepphanada ılım okırlar, olarnıñ arasında Mecnun yok durur. Elğaraz, taqatı taq bolup, şerm-u hayanı taşlap, Leyli zar-zar yığlap, ustadığa bakıp, Mecnunnu sorağlap, bir söz aydı:

Mollam, size arz eyläyin,
Köñlüm alğan yarım qanı?
Birniçe bolğan hemnişin,
Mecnun dilefkarım qanı?

Şul erdi mekdephanası,
Ol şemg, men pervanası,
Aşıqlarnıñ divanası,
Aşufta etvarım qanı?

Gölzarı canımıñ güli,
Bağı-dilimniñ bilbili,
Kim kovladı ol bidili,
Biçäreysi-zarım qanı?

Yok erdi asla hemdemi,
Cuz nalasidan mähremi,

Dağı-dilimniñ merhemi,
Sergeşte dildarım kanı?

Men cisim, ol ruhi-rovan,
Men bir post hem ol ustuhan,
Dem-dem çekip ah-u pıgan,
Ėan yutĖucı yarım kanı?

(s.33)Kılmağğa geldim merhaba,
Ol yar canımĖadır dova,
Didämge Ėoysun gerdi-pa,
Ol totuya kârim kanı?

Leyli diydi vağt ötmesin,
Duşman yolumnı tutmasın,
Çöller adaşıp gitmesin,
Vaslım talapkârim kanı?

Emma Leyli dilaram bul sözni tamam kıldı. İrse, ustadı-tarıkat zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, gözüñden şeş katar yaş carı bolup Leyli hem peryat birle novha tüzdi ve edep sarayınıñ içi çeşmi-silabı birle doldı. Ahır al emr ustadı-tarıkat Mecnunniñ hasbı-halıdan şemme beyan kılıp, Leyli dilaramĖa bir muhammes oğudı:

BolĖalı cıda Mecnun Ėüli-bağı-haremiñden,
Her yan yügürir erdi Mesihayı-demiñden,
Umit edibän vaslıñnı lutfi-keremiñden,
Sergeşte gezer her sarı sövdayı-Ėamıñdan,
Avara bolupdır seniñ-Mecnun-elemiñden.

Bilmez kişi anıñ vatanı Ėaysı güzergäh,
Bes sayasıdır mähremi kim hemdemidir ah,

Kim aysı grstang tikildi aa hargh,
Ne tue alpdır, ne tutup raheleyi-rah,
Avara bolupdır seni-Mecnun-elemiden.

Birnie zaman erdi ii nalay-efgan,
Canlar talaıp ussa bilen valeyi-hayran,
Baırda cerahat, zi giryan, zi nalan,
Ne ata, ne hem ene an derdige derman,
Avara bolupdır seni-Mecnun-elemiden.

I perdesini aldı, yzden gitdi hayas,
Cana dpdır ki, bar lemni belas,
aydan yetipdir, bilmem, an ab-novas,
Baıda an murg-beyabanni uyas,
Avara bolupdır seni-Mecnun-elemiden.

Alım diydi: Isız kii bir demi ura almas,
Mecnun arp reini hi kimse gre almas,
(s.34)Taat yitiripdir, elem aydp, tura almas,
Bir adamdan rah-vsal sora almas,
Avara bolupdır seni-Mecnun-elemiden.

Elassa, Leyli mallasdan bu szni eidip, zar-zar, n ebri-novbahar yqlap: “Vay, Mecnun, vay Mecnun!” diyip, ah-agana tartp: “Vay, yar-vepadarım, biz ikevge kimni zi degdi erken, bir-birimizden cda boldu.” diyip, bihudl ruy berip ykıldı ve zni bilmey yatur erdi.

Emma Leyli gideninden so enesini yregige hovul dp, Leylini arasdan mekdephanaa barp grdi kim, Leyli bihu bolup yatpdır. Enesi Leylini ban gterip, dzn stge alp, yzge telmurp, zar-zar, n ebri-novbahar yqlap, bitaat bolup, bir sz diydi:

Ovval başdan ruğsat alıp,
Gelip erdiñ güle meñzäp.
Kimden seniñ köñlüñ ğalıp,
Yatmışıñlar sile meñzap.

Çarhı-pelek oñ yörmedi,
Hiç kim dövranın sürmedi,
Alla mıradıñ bermedi,
Talañ düşen ile meñzäp.

Ğurbanam ğalam ğaşıña,
Gözden ağan ğan yaşıña,
İstäp geldim men başıña,
Nalışım bilbile meñzäp.

Mest-u mestana yatıp sen,
Neden bu hala yetip sen,
Näge özüñden gitip sen,
Sözle, balam, bala meñzap.

Sen erdiñ abı-hayatım,
Bilmesin ulus uyatım,
Bolur mı ğamdan necatım,
Yansam, öçsem küle meñzäp.

Elkıssa, andan soñ Leyliniñ enesi bul sözlerni aydıp yıǵlar erdi. Nägäh Leyli gözünü açıp gördi (s.35)kim, başını enesi dızınıñ üstüğe alıp yıǵlap oturıp durur. Emma Leyli enesini bu halda görüp, zar-zar, çün ebri-novbahar yıǵlap, bir söz aydı:

Köyme ğızıñnıñ halıǵa,
Qısmatı haq taǵal eken.

Barça muhubbet ählige,
Bolmağı uşbu hal eken.

Işk ählige zaman-zaman,
Nala-yu, novha-yu, pığan,
Evcı-pelekdedir hemen,
Yağşığa şul kemal eken.

Khı-şejerde köp ceba,
Abı-novasıdır vepa,
Ähli zamanadan bela,
Tapğucı nov nahal eken.

Bihabar ähli dil ferag,
Dağı-dile ışk ähli dağ,
Ähli-şeref yalañ ayağ,
Geygeni köhne şal eken.

Leyli ğamı-cahan bilen,
Yok işi cism-u can bilen,
Gülñi görüñ, tiken bilen,
İkisi payımal eken.

Elkıssa, andan soñ ğızını öz halığa goymay, tövellayı-bisyar bilen öyüğe geltirdi. Emma Mecnun ışkı Leylige andan zor kıldı kim, gice-gündiz, subh-u şam, belki, ala ad-dovam hayma ve hargähden çıkıp, “Vay, Mecnunı-dilefgarım!” diyip, Mecnunıñ yoluğa ğarap, her tarapğa bakar ve yügürir erdi. Elkıssa, birniçe gün mundağ ruzğär geçirir erdi. Köp ah-u riyazet tartıp, bihuş bolup yıkılır erdi. Elkıssa, bu rövüşde kuruğ post ve ustuhan bolup erdi. Liken, bul meratıbdä heddi-belagatğa yetişdi. İrse yüz hesse husnı-melahat peyda boldı. Husnı-melahat hublarınıñ nik ve hublarından boldı ve letafet bostanınıñ hublarınıñ şehinşehi boldı ve tamam mağşuqlarınıñ serdepderi boldı, ruhsarı Ay birde günden mer'at ala başladı. Emma

ovval(s.36)kıdan mün derece ışkı zıyada boldı. şul rakıatlardan giceler Mecnunnıñ hasbı-halıdan söz aydıp, yığlar erdi. Emma gñ gñnden derdi-elemi zıyada bolur erdi. Emma bir gice säher vağtı Leyliniñ yüzüğe bir şemal ösüp degdi. İrse ol şemaldan bedeni andağ rahat tapdı, emma Leyli zar-zar yığlap, ol řemalęa ğarap: “Meniñ arzımnı yarımaya yetgirgil.” diyip, ol řemalęa yalbarıp, bu muhammesni okudı:

Ey badı-saba, arzım gülzarıma yetgirgil,
Çöllerde vatan kılğan bimarıma yetgirgil,
Bağrı tolı ğan, köñli azarıma yetgirgil,
Sövdayı-ğamım-barsañ, bazarıma yetgirgil,
Zınhar bu salamımnı gül yarımaya yetgirgil.

Hunabı-cigerimden nağş eylegeyin defter,
şayed ki okıp görse ol Mecnunı-dilefgar,
İşk ählige duşğan yok Mecnun kibi bir hoşter,
Men bendeyi-acız men, Mecnun ki şehi-safder,
Zınhar bu salamımnı gül yarımaya yetgirgil.

Gelsin bu taraplara, mekharalığın ğoysun,
Derdimge dova eylöp, biçäreligin ğoysun,
Vağşı-u beyabana ğamharalığın ğoysun,
Sergeşteligin taşlap, avaralığın ğoysun,
Zınhar bu salamımnı gül yarımaya yetgirgil.

Men munda elem birle bağrım eredip ğaldım,
Bir suratı-didar dek dermanı gidip ğaldım,
Cananadan ayrıldım, aklım unudıp ğaldım,
Can halęıma gelipdir, ölmäęe yetip ğaldım,
Zınhar bu salamımnı gül yarımaya yetgirgil.

Hunabayı-ğam gıydu sağı dolı camımğa,
Sal imdi gılağıñnı, zınhar, bu kelimimğa,
Mecnun gelibän imdi yetgirse bu kamımğa,
Liken bu kelimimnı ol kaddı-horamımğa,
Zınhar bu salamımını gül yarımaya yetgırgıl.

Elkıssa, Leyli dilaram bu sözlerni aydıp, zar-zar yıǵlar erdi. Emma bu sözlerni eşitgen ve görgeñ oǵlanlar bitip alıp, barıp, Mecnun dilefgarğa berir erdiler. Mecnun bu sözlerni eşidip, dert-elemi (s.37)täze bolup ve ataşı-ışkı zıyada bolup, birniçe aşıǵana sözler aydıp, zar-zar yıǵlar erdi. Ol birniçe aşıǵana söz bitip, Leylige iberir boldı.

Bu gün servi gülendamım, kaddı nevres kıyam etmiş,
Ğadam bir-bir basıban seyri-gülşenge horam etmiş.

Giriban ğam aralap, badı-subhı aşmış üstüden,
Nesimi birle Mecnun hastasıǵa bir salam etmiş.

Okıp görgeñ eşitgen sözlerin arzuw eylär,
Ne hoş gündür, nıgarım, nız ile şirin kelam etmiş.

Çıkıp tam üstüden etgeñ salamı geldi ğaşıımğa,
Oşol kim hurı-cennet bağı-gülşende maķam etmiş.

Diydi Mecnun Narı hasbı-halım fähm edip Leyli,
Acap bir namayı-ta'viz ile köñlün aram etmiş.

Emma Mecnun bul söz birle ve yene hem birniçe bediheler yazıp, Leylige iberdi. Mollada Mecnun birlen okuğan oǵlanlar Mecnunnıñ aytğan sözlerini yazıp, yat kılur erdiler ve Leylige barıp etler erdiler. Leyli hem görüp, hatlarını posa kılıp, gözlerige sürtüp, aytur erdi. “Ey Mecnunı-zarım, vay, yarı-vepadarım, dilefgarım, seniñ nızik ğollarıñ şul kağızlarğa degendir.” diyip, zar-zar yıǵlar erdi. Elkıssa, Leyliniñ ışkı gün-günden efüñ bolup, rencur boldı.

Bir gün Leyliniñ enesi: “Ey, Leylican, birniçe duğanaların birlen seyri-çar bağ barsañ, şayed köñlüñ açılıp, rencurlığıñ tesgin bolğay, damağıñ taze bolğay.” diydi. Atası Leylige bir hüb nahalistan bina kıldırıp erdi. Zıyada çarbağı-dilkeş erdi. Elğaraz Leyli birniçe dohtorı-beççe ve nāzenin periveş mah lağa gızlar birlen çarbağa barıp, tomaşayı-seyri gülüstan kıldılar. Gördüler, kim, reñbe-reñ güller açılıp, çeşmeler her tarapğa akip barur erdi ve yine her haysı her terzi canaverler öz cübtı birlen fahş kılurlar, sebzeler ve desteyi-bergler üstünde oynap, ays-u aşret kılur erdiler ve yine sebzeyi-reyhanlar ve gül-sünbüller horram bolup, deste bergler güllerge çıрмаşıp yaturlar.

(s.38)Şuquflar darağıñ astında mısalı nāzeninler pıyalayı-mey içip, keremi-meydan yüz gızardıp, gülüp dururlar ve ğadam astındağı ğara toprak gülleriniñ cemalığa mutarra salğan ve sebzeleriñ novhızları zümerret amız, bolup, tazeı-ter bolğan ve benefşeleriniñ baş egiltirip durğanı mısalı dilrubaları kim, zülplerini ğoyaberip, ısvayı-nāz birlen oynagan vağıtında ayağıniñ yüzüğe düşgen mislik, ğunçalarını ğarasañız, kemer ustubar kılıp, tikenlerge ok-yaydan peykan tartğan mislik. Arguvanları ğorseñiz, reg urup, cismi ğızıl ğanğa boyalğan nāzeninlerniñ bedenige oğşaş ve nerkesleri mısalı dilrubalar kim, yañı yatıp, uykuğa doymayın bidar ğoyğanğa ohşaş, sünbülleri seri-nafesini yeşip, cananı mu'atter kılıp ve gül aña ğol uzadıp duranğa ohşaş. Şemşatlar özüni darağğa arasta kılıp, kākillerini darağayın diyip durur ve sünbülleri ğarasañız, tokuz tilini çıkarıp, uzr-mağzur aydıp duran yar-yarğa ohşaş ve murğı-hoşhanları til çıkarıp, bağıniñ ışkidan bir-birevge avaz ğoşup, nala-yu-peryat kılğan gedalarğa ohşaş. Fahteler çınar üstüğe ğonup, yar tarapıdan hadıs aydıp olturğan ilçilere meñzār. Bilbiller gül buteleriniñ içiden başını çıkarıp, sir kāni mecnunvar ah-u pığan tartanğa ohşaş. Emma Leyli alarnı ğörüp, aytur erdi: “Bu canaverler, servisünbüller ve semenler her kāysı öz cınsı birlen hemdem ve hemzar bolup yörürler, men nāge yarım birlen hemdem ve hemzar bolmas men.” diyip, yığlar erdi. Nāğāh, Leyliniñ ğözi bir bilbilge düşdi, ğörer kim, gül şahasında peryat ve pığan kılur ve nala tartar. Leyli ol bilbilni özüğe hemzar kılıp, aytur erdi: “Ey, canaver, seniñ nalıñıñ acapdır, nāge munça peryat-pığan kılur sen kim, ğice-ğündiz oltuışıñ gül birlen bolsa, sen nāge nalayı-pığan kılur sen, dağı-hicran mendedir.” diyip, bilbilge bir söz ayğanı bu turur:

Bilbil, nedür munça ah-u efganıñ,

Ne yığlar sen gül pıraqı bolmasa?

Ğülden cıda ermes seniñ nehanıñ,

Ne yığlar sen gül pıraqı bolmasa?

Pervayın yok seniñ sağ-u sol bilen,
Hepde-u, günler-u, ay-u, yıl bilen,
(s.39)Olturıp sen bağda ğızıl gül bilen,
Ne yığlar sen gül pırağı bolmasa?

Mende durur Mecnun dağı pırağı,
Ėurıp ğaldı yar diyp cismim bulağı,
Ayağın astında ğülün yaprağı,
Ne yığlar sen gül pırağı bolmasa?

Peryat etme vağtı-hazan imesdir,
Vısal ğünün ruzı-hicran imesdir,
Gül cemalı senden pınhan imesdir,
Ne yığlar sen gül pırağı bolmasa?

Men yığlar men ğözden ğanlı yağ ğuyup,
Sabır etmişem bağrım üzre dağ ğoyup,
Sen durar sen gül üstüne bağ ğoyup,
Ne yığlar sen gül pırağı bolmasa?

Heddiñ yokdur men dek köyüp yanmağa,
Ayrılıđnıñ şerabına ğanmağa,
Ėanatın bar seniñ uçup ğonmağa,
Ne yığlar sen gül pırağı bolmasa?

Muştı-por sen, cism-u canım eretme,
Köp yığlayıp gül diyp, özüñ har etme,
Leyli aydur ciger-bağrım yara etme,
Ne yığlar sen gül pırağı bolmasa?

Elkıssa, andan soñ Leyli birniçe bilbilge bu sözni aydıp, bul çemenden özge bir çemenge bardı. ğarazı bul erdi kim, ğaşındaki ğızlar bir yerge ğalsa, özi تنها ğalıp, Mecnun hasbı-halıdan söz aydıp yığlasa, emma ğızlardan cıda bola almas erdi. Elğaraz, ğızlarğa aydı: “Ey, duğanalar, her kıysılarıñız gül çemenden gül alıp, güldesseler bağlañ, kıanı göreliñ, kimiñ güli yağşı görünüñ!” diydi. Andan soñ ğızlar her kıysısı bir çemenge gül tırgeli gitdiler. Elkıssa, Leyli ğızlarını bir tarapa iberip, özi تنها ğalıp, bir güli-buteniñ tekige girip, Mecnunı yoķlap, zar-zar çün ebri-novbahar yığlap, bu ğazalını aytur erdi:

Sen üçin seyri-bağ etdim, gel ey, yarı-vepadarı,

Mınasıp men saña erdim, maña sen, sen sezavarı.

(s.40)Mıradı-dil ikevgе bir seyri-bağ-u bostan etsek,

Bir adam bolmasa habar sayamızdan özge candarı.

Ne bolğay erdi alsañ dağı-derdimni yüregimden,

Eya, ey, serveri-aşık heman şeh şehinşaları.

Feragat tapa almam yığlarğa hasbı-hal aydıp,

Ne pervay maña bağı-erem-u firdövsi-gülzarı.

Meni Leyli sergerdanı-elem avarayı-hayran,

Huda, yarımıñ bolğaymıķan vaslınıñ muķdarı.

Elkıssa, andan soñ Leyli bu sözlerni aydıp, gözüniñ yaşı birlen çemenistan güllerige suv seyip, zülpi-tabdarı gereh bağlap, benefşe dek tab berür erdi. Nafesi ğunça güllerden paç alur erdi ve pelek çemeniden hıraç talap kıılır erdi. Bu bostanğa ğadam ğoysa, nesim birlen güller açılır erdi ve her güle ğol uzatsa, şemşat, servi ve semen rağnayı-zıba her reñ güller “Leyli meni alsın hoşlap.” diyip, kıad-kamatların yazar erdiler. Yene sebzeler ve reyhanlar hoş ve horram bolur erdiler ve Leyliniñ ayağınıñ astığa paymal bolur erdiler. “Leyli meniñ üstümge ğadam ğoysun.” diyip, özlerin düzedip, durar erdiler.

Emma Leyli bu meratebde seyr kıılıp yörür erdi, năğäh bir rahğüzer çaharbağınıñ daşğarısında Mecnunıñ bu ğazalını aydıp oturdı. Emma Mecnundan örğenen mustezadı bu turur:

Şemşad kıaddıñ turfa gülüstânğa düşüpdır,

Ey Leyliyi-rağna.
Göyâ ki gözüm cenneti-rızvanğa düşüpdır,
Ey kâmatı zıba.
Mecnunnı belakeş eleminde sütemiñ bar,
Bağrığa urup daş.
Nâzik bedeni harı-mogeylanga düşüpdır,
Avarayı-sâhra.
Leylide heman nâz-u eda lutf-u letafet,
Rızvanı-hurı yañlıg.
Ahu berre kim, sebzeyi-reyhangâ düşüpdır,
Görgene tomaşa.
Mecnun başığa bişi uçup, onı gonadur,
Ğuşlar uyasıdur.
Neyi vehim anıñ cismidäki canğa düşüpdır.
(s.41)Ağzıdaki “Leyla!”
Leyli ayağın sovsan-u sünbül öpeyin diyip,
Başın yere urdı.
Mähri hövesi Yusubı-Kengangâ düşüpdır,
Göyâ ki Züleyha.

Dağı-dili-Mecnungâ hiç kim çıday almas,
Pişanası kattıg.
Zovka anıñ kim, vahşıyı-beyabangâ düşüpdır,
Hem bi ser-u bipa.
Bir rehguzeri yat alıban uşbu ğazalı-
Mecnunnı okur erdi.
Yağşı ğazalı yağşı ğazalhangâ düşüpdır,
Pürgam-u dil derya.

Emma Leyli Mecnunniñ bu ğazalını eşidip, tomaşayı-çaharbağdan geçip, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlar erdi. Çemenistan canaverleri bitaķat bolup, nalışğa girdiler. Elķıssa, Leylige Mecnunniñ ıřķı zor kılıp, bihuş bolup yıķıldı. Niçe müddetden soñ huşuğa gelip, mesti-biıhtıyar öyüğe geldi, erse enesi gördi kim, Leyliniñ dert-elemi yüz hesse ovvalķıdan zıyada bolupdır. Enesi soradı: “Ey, Leyli can, çaharbağa barıp, seyr kılıp, dilşatlıĝ tapmadıñmu?” diydi. Anda Leyli zar-zar, çün ebri-novbahar yıĝlap, enesige bul ğazalını aytur erdi:

Baĝ seyrine bardım dilşat bolay diyp,

Daĝı-derdim ğayta boldı zıyada.

Yüzüm açdım gülge hicran salay diyp,

Yene bilbil bilen düşdüm peryada.

Gün-günden artadur ah-u peryadım,

Hicran sili yıķdı cismi-binyadım,

Hasıl bolmas baĝ seyriden mıradım,

Meger imdi öler boldum cepada.

Bilbil ğuşuñ gülzarında zarı bar,

Köñli söver göz aldında yarı bar,

Yüregimde bu hicranıñ narı bar,

Bilmen, niçik gün görer men dünyäde.

Baĝa bardım, bardır gülüñ vepası,

Başdan aşdı ayrılıĝıñ cepası,

(s.42)Canım aldı her bir ğuşnuñ nedası,

Çın aşık-lar-dayım derdi-belada.

Hicr odudan gül dek yüzüm sargardı,

İşķıñ odı meni candan doyĝurdı,

Leyli aydur nerkes gözüm ĝarardı,

Şirin deyin ĝaldım ĝamı-Perhada.

Elkıssa, andan soñ, Leyli bu sözlerni aydıp, perişanlığıdan külbeyi-ahzanığa girip olturdı. Liken bu elem birlen gün-günden rencurlığı zıyada bolup, enesige zar-zar yıǵlap, aytur erdi: “Ey, ene, men bu elem birlen öler men, derdimge dova kılmañ, meniñ ğanımğa atam birlen sen ğalur sen.” diyip, yıǵlar erdi. Gözüden kıtra-kıtra yaşı ornuğa ğan aķar erdi ve cigergähinden ahı-ateşin tartıp, hayma ve hargählerni köydürer erdi.

Emma Leyli çaharbağdan çıkıp gele durğanda, arap kabılasından Esed İbn es-Salam diygen bir yigit bar erdi, zıyada zıba yigit erdi, atasına Abdus-Salam diyrdiler, zıyada gani-dövletmend erdi. Leylini görüp, anıñ tiri-ışkı Esed İbn es-Salamnıñ sınasığa cay bolup, atasığa kışı iberdi. “Atam maña Leylini alıp bersin, yoğsa öler men.” diydi. Elğaraz, Esed İbn es-Salamnıñ sözünü Abdus-Salamğa aydılar, Abdus-Salamnıñ hış ve tebarları ve akrabası zıyada köp erdi. Elkıssa, Abdus-Salam hemme cem kılıp: “Seyit Beni Amırı ğızını oğlumğa bersin.” diyip, Leyliniñ atasığa savçılıkğa iberdi. Anda Leyliniñ atası hem cemağasın cem kılıp, maslahat etdi. Emma Leyliniñ cemağası ıǵtıfaķ olup, maslahat kılıp, bu umıdnı kılur erdi kim, “Leylini Esed İbn es-Salamğa fatha kılsaķ, şayed ki, Mecnunnı unutsa.” diyip, aralarında savçılar ğatnaşıp, kıdaların bercay kılıp, Esed İbn es-Salamğa Leylini fatha kıldılar. Emma Leyli eşidip, yüregige daş urup, gül dek bedenini para-para kıla başladı. Elğaraz, ğoluna hancarı-abdar alıp, özünü öldürmekçi bolğanda, enesi ğucaķlap tutup, ğoymadı. Ahır tılla zıncır birlen mākām kıldılar – özünü nabud kılmasın diyip, Elğaraz, naçar Leyli öz zülpi dek piç-u tabğa tüşdi, bi hab-u hur ve bıķarar bolup erdi. külbeyi-ahzanığa girip, (s.43)olturdı, köñlüde Mecnun, didesi pürhun, ovvalkıdan yüz hesse elemin zıyada bolup, efgan kılur erdi.

Emma Mecnun bir gice tüyşüğe girip: “Ey, yarı-vepadarım, raķıplar rehine salmasdan burun tiz yetişgin.” diyip ğayıp boldı. İrse, Leyli sıçrap turup, ahı cigergähiden tartıp, bendi-payğa zor kıldı, alaç kıla bilmedi. Ahır nalaç bolup, zar-zar yıǵlap, olturdı ve nalış kılıp, bir söz diydi:

Işķ damığa meni eyleyüp esir,¹⁶

Zından kıldıñ yaǵtı cahanım meniñ.

Aşıķlar iline işiñdir cepa,

Bir sağat elemden etmediñ reha,

¹⁶ Şıǵrıñ öñdäki setirleri ğolyazmada yok.

Sansız belalara eyl p m btela,
Bul derde tapılmas dermanım meni .

Leyli i i pı an bilen, ah bilen,
 ussa yutma  nala  ekip vah bilen,
Safa aydıp Narı Mecnun  ah bilen,
Sa ata  oymadı  d vranım meni .

Emma Leyli dilaram bu varsa ını aydıp, tamam  ılıp, k lbeyi-ahzanı-hı mı a girip olturdu.

 imdi Mecnundan s z e idi  kim, emma Mecnun Kuhu-Necdni  damanasında Leylini  pıra ında yı lap y r p erdi.

 ol asırda Novfil atlı  bir padi a bar erdi, zıyada sa ıbı-adalat ve sa ıbı- ecagat,  hli-pehlivan erdi, suratı-le ger  eken,  ir terki , ta atperest padi a ve m hri-gazel ve  iri-gazap adam erdi. Ben     ıkar  ılıp, vah ı a tarıp y r p erdi, Mecnun aldıdan  ı dı. G rdi kim, bir divana nalayu-peryat  ılıp y r p erdi, derdi-hasrat ba ı a urup, rencur ve  arıp, beyaban  umların ba ı a sa ıp,  urbet ve m hnetzede dost-yardan, muhıblardan ayrıl an ve hı tebardan cıda bol an, dert-elemlerge du ar bol an ve du man k mige  arıp y r p turur. El araz, padi anı  ol divana a   zi d  di.  rse bu ahvalını g r p, rehmi gelip, bir hizmet arige “Alıp gelgil!” diyip buyurdu ve yene “Bul bi  re ne seb pden munda  bolupdır, munu  ah(s.44)valını bile dur an  i i barmu?” diydi. Emma anda Zeyt atlı  bir adam bar erdi. Ol: “Ey,  ahı-alem, ey soltanı-ekberim, munu  ahvalını men ya  ı bil r men, munu  adını Mecnun diyrler, Leyli diygen  ıza a ı  durur.” diyip, Novfil padi a a  arap, bu  azalını o udı:

Ey  ahı-cahan, a ı ı-Mecnun  unı diyrler,
 urideyi-rısva, dili-p rhun  unı diyrler.

Ma zı-cigerin ata ı- am birlen eretgen,
Rahatı kem-u m hneti efzun,  unı diyrler.

H m lpeti  u dur anı , hems hbeti vah ı,

Könlünde elem, harmanı-mahzun, şunu diyrler.

Divana-arap mülküde bir türpe ğazalhan,
Mestanayı-derya dili-Ceyhun, şunu diyrler.

Her gün uruban Leyli üçin gögsüğe müñ taş,
Ğurbatzedeyi señi-felahen, şunu diyrler.

Perhat kibi zähmi-teber cismge urulğan,
Öz ğanı birlen caması gülgün şunu diyrler.

Zeyt aydı: Cahandan tamasın candan üzendir,
Bigabir-u lahad zendeyi-medfun şunu diyrler.

Elkıssa, Zeyt bu sözlerni aydı. Erse Novfil bisyar rehim dil adam erdi ve köñli nerm bolup, Mecnuniñ aldığa barıp, köp nāvazışlar kılıp, mılayı-matlık birle özüge ram kıldı ve dünya lezzetiden ve dünya tağamıdan tamasın üzgen adamı niçe şirin sözler birlen ab-tağam iydirip: “Ey, Mecnunı-belakeş, imdi sen hiç ğam iymegil, Leylini saña miyesser kılur men, eger hovadaki ğuş bolsa, miyesser kılur men, tā seniñ mıradıñ miyesser eylenmese, ğolumnı andan kütah kılmağay men.” diyip söz aydı. Mecnun aşufta ahval: “Ey, padişahı-alem, vay, dar as-soltanet, vay, Sekender etvar, bu mıradımnı atam-enem hasıl kılmadı, şayed ki, siziñ uluĝ dövletiñiz destgirim bolğay ve maña Leyli miyesser bolsa.” diyip yıĝlar erdi. Elĝaraz, yene padişa: “Ey, Mecnun, sen meniñ ğaşımndan bir zaman ayrılma ve (s.45)divanalıĝıñnı taşlap, meniñ birlen ğoşulıp yörgül, at-yaraĝ ve serpay berip, özümge hemra kılray.” diydi.

Elkıssa, Mecnun dilremide köñlüde aydı: “Bular birlen hemra bolayın, şayed ki, vadaĝa vepa kılĝay.” diyip, birniçe gün Novfil birlen birge yördi. Emma bir gün Mecnun Novfilĝa: “Ey, şahı-alem, maña sen kaçan yarımñnı miyesser kılur sen?” diydi. Anda Novfil: “Ey, Mecnun, sabır kılĝıl.” diydi. Novfilniñ arazı bul erdi-Mecnunniñ sözleriden eşidip, helavet kılrsa. Emma Mecnun Leyliniñ ışkıdan birniçe sözleri aşıĝına aytur erdi. Novfil zovķ kılur erdi.

Elĝaraz, bir gün Leyliniñ ıřķı Mecnunĝa zor kıldı, irse Novfilĝa aydı. “Sen meniñ yarımñnı kaçan miyesser kılur sen?” Novfil: “Ey, Mecnun, sabır kılĝıl.” diydi. Anda Mecnun

biķarar bolup, taķat ķıla bilmey: “Ey, Novfil, sen menden ۆtgenni ne ķılur sen, derdimni bilmeseñ, dova niķik ķılur sen?” diyip, mesti-biģtıyar bolup, bu muhammesni oķur erdi ve Novfil eşıdőr erdi:

Arzı-ahvalımnı ızhar eylesem men, ey habıp,
Sabr-u aramımnı aldırdım ğalıp men sarğarıp,
Men saña hemdem bolup, sen şah kim, men bir ğarıp,
Barmıķan Leyli nıgarımdan nesibim, ya nesip,
Bilmeseñ derdim, ne ķılğay sen dovasın, ey tebip.

Otluğ efganıfı fuzun-u peryat-ahım derdnäk,
Riř-köñlüm-u para-bağrım, mağzı-sınam çäk çäk.
Damenim ter boldı efsus ile cismim boldı haķ,
Zahır-u batını bilmes sen, ķanı bir ruķı-päk,
Bilmeseñ derdim, ne ķılğay sen dovasın, ey tebip.

Dehr meydanında bir murğ novasız men acap,
Mähir kem tapğan ğarıp dek aşınasız men acap,
Mübtela bolğan belalarğa rehasız men acap,
Derdi-ğam uftadası bolğan dovasız men acap,
Bilmeseñ derdim, ne ķılğay sen, dovasın ey tebip.

Sen kim-u derdim meniñ derdimge derman ķılğalı,
Yağşı sen bir sözni aytıp, soñra puşman ķılğalı,
Ğalmadı taķat cahan mülküge dövran ķılğalı,
(s.46)Matlabımdan yüz övürdiñ sözni pınhan ķılğalı,
Bilmeseñ derdim, ne ķılğay sen dovasın, ey tebip.

Aydı Mecnun, sen eşit arzımnı, ey mürze yigit,
Padışa bolğan halayıkğa şehi-dana yigit,

Bağt-u ıkbalım kem hem taleyim, ziba yigit,
Rencni bihuda sen çekme güli-rağna yigit,
Bilmeseñ derdim, ne kılğay sen dovasın, ey tebip.

Elkıssa, andan soñ Mecnun bu sözlerni aydı. İrse Novfilniñ ğahrı gelip, Leyliniñ atasığa savçı iberdi kim, Leylini munda ibersin, Mecnunğa berür men, eger ibermese, leşger tartıp, üstüğe barıp zarbı-şemşir birlen alıp, Mecnunğa berür men.” diyip, ilçi rovana kıldı. Emma ilçi barıp, Novfilniñ hatını alarğa berdi. Ol cemağa Novfilniñ hatını okıp, görüp, mottale bolup, neñ ve namıs kılıp: “Leylini Mecnunğa asla bermesmez, Novfil ğoludan her ne gelse kılsın, bizniñ Novfildan zerre pervayımız yok.” diyip, ilçini ıza ve hıkaratlar bilen ğaytarıp iberdiler. Emma ilçi gelip, alarnıñ sözlerni ve hıkaratların Novfilğa bir-bir beyan kıldı. Emma Novfilniñ ğahrı gelip, kernay ve surnay ğuyup, leşger tartıp, Beni Hay üstüğe rovana boldı. İrse Beni Hay cemağası hem cem bolup, hemme ilatını cem kılıp, otuz mün ğara keltek ve yigirmi mün suvara hemme Arabıstan cem bolup, Novfilniñ barabarında saf tartıp durdular. Elğaraz, birniçe günler bir-birleri birlen andağ uruşlar kıldılar kim, suv ornuğa ğan ağıdı. Elğaraz, ceñi-mağluba bolup, köp adamlar ğırıldı. Mecnun boynuğa reda, salıp nusrat ve zafarnı Leyliniñ cemağasığa tilap, hudaga yığlar erdi. Eger Leyli tarapından bendi düşse, başın sılap, yüzlerinden gerd-gu barın artıp: “Sen Leylini görgendür sen.” diyip, gözlerinden posa kılur erdi. Emma Novfilniñ leşgeri Mecnunniñ bu ahvalını görüp, aydur erdiler kim: “Ey, Mecnun, bizler seniñ üçin baş berip, ğan dökermiz, seniñ yarıñnı alıp bermek üçin can üzermiz, sen duşmanlarğa yari tilap, dostlarını azurde kılur sen!” İrse Mecnun alarğa: “Eger Leyliniñ cemağası şikest tapsa, Leyli perişan bolur ve Leyli perişan bolsa, men perişan bolur men, her yerde Leyli bolsa, men anda durur men, meniñ ruhi-rovanım Leyli birlen (s.47)hemra durur.” diyir erdi. Elkıssa, Beni Hay cemağasıdan köp kişi ğırıldı. Elğaraz, Novfil padişası zorluk kılıp, köp adamlarını nabud kıldı. İrse, Leyliniñ cemağası şikest tapdı. Emma Leyli hem fethi-nursatnı ve abruynı Novfil padişahğa tilap, hudaga zarı kılıp, yalbarur erdi. Elğaraz, Leyliniñ cemağası acız bolup: “El aman, el aman, bela zoval el iman ve min şer eş-şeytan ba'ıs el emn vel eman!¹⁷” diyip, “Musulman kişige bu niçik hunı-nähağ turur.” diyip, ğılıçların gerdengerge alıp, Novfil padişahniñ aldığa geldiler ve “Ey şahı-alem, ne muddagañız bar, ne üçin biz ilini munça hunı-nähağ kılıp, ğırar siz, eger muddaga Leyli bolsa, bir sadğayı-tarı-muyunız bolsun. Liken Leylini Mecnuna berseñiz, bizler sizden asla razı imesmez, valla siz bilür siz.” diydiler. Anda Novfil: “Leylini Mecnundan yağşı kişige berürmi sizler!” diydi. Anda alar: “Ey, şahı-alem, Mecnun divana perişan hatır durur, nep-u

¹⁷ “İmanı yitirmezden, şeytaniñ şerinden aman, aman!
Hovisuzlık ve dınçlık ber!”

zererin bilmes, elbetde, Leylini nabud kılar.” diydiler. Yene Novfilnıñ adamlarından hem bir para kişi: “Ey, şahı-alem, bular rast diydurlar, Mecnun nep-zererin bilmes, uruş günlerde boynuda reda salıp, fethi-nusratnı Beni Hay cemağasığa tiläp, bizlernıñ şikestimizni hudadan talap kılar erdi, bu divana durur, elbetde, Leylige zerer yetgürir ve yene hem hudaı tebarek ve tağala aydıp, ermiş “Ey, Mecnun, mahşar günü hemme halayık cem bolurlar, ol yerni göterip durğan öküzni soyup, seniñ toyuñ bolur. Soltan Hüseyn Mürze ve Mir Alışır bağsı bolurlar, ol gün hemme halayıkğa tomaşa görkezip, özüm qazı bolup, nikah kılar men, anda Leylini saña berür men, andan soñ mıradıña yeter sen.” diyip erdi.” diyip aydılar.

Anıñ üçin alarnıñ sözleri Novfilğa maqul boldı, Leylini atasığa tabşırdı, “Bar imdi gızıñnı kime berseñ bergil.” diyip, leşgerini göçürip, Mecnunğa qaramay gideberdi. Elgaraz, Mecnun binova yene näumıt bolup qaldı. İrse, ol Novfilğa qarap, bul sözlerni aytur erdi.

Ey Novfil, pıqlı, qavlı bet,

Şul erdimi rızalıqñ?

(s.48)Köñli tilige näpisend,

Ne eylediñ aşnalıqñ?

Qayta işimni qın kılıp,

Köñlüme niçe qam salıp,

Derdi-dilim görüp, bilip,

Bolmadı bir dovalıqñ!

Ovval-a böyle lap urup,

Adamı munça öldürüp,

Ähli rıyasın yüz görüp,

Ar ededir sıpahlıqñ.

Söz ura sen dorañ-dorañ,

Yok eken asla ar-u neñ,

Yol gide sen eleñ eleñ,

Şöyle bolur sabalıqñ?

Mecnun diydi: “Sen, ey şaķı,
Derdimni ğozğadıñ taķı,
Hun kılıban benāhaķı,
Bes zehi nā sezalığıñ!”

Elķıssa, andan soñ Mecnun dilefgar bu sözlerni aydıp, yüz ferr beyabangā barıp, ah-u efgan tartıp, ıssık ğumların başığa saçıp durup, ķuhbe-ķuh, deştbe-deşt çarh urup, yörür erdi. Benāğāh aldıdan bir piri-sayyat çıķdı, iki ahu beççāni tutup, başın kesermen bolup duranda, Mecnun üstüğe bardı. Ahu beççelerge rehmi gelip; “Ey sayyat, bu biçārelerini ğoyabergin, meniñ başımnı kesgin.” diyip, sayyadğa bu ğazalnı aytur erdi:

Ey piri-sayyat şul zaman,
Bu ahularnı kıl reha.
Biçāreler tapsın aman,
Men hem saña eyley doğa.

Ğoyber diydim, ğoyber heman,
Ey piri-sayyat, şul zaman,
Biçāreler tapsın aman,
Salma bularğa macera.

Nerkesleriniñ habı yok,
Esgençe berseñ tabı yok,
(s.49)Öldürmegiñniñ hubı yok,
Azada kıl bāhri-huda.

Bağrıda anıñ teb-u tab,
Rehm eylegil, kıлма kebab,
Kem nafe bolsa müşki-nab,
Ğana boyalmaķ yok rova.

Rehm eylegil nâzik tene,
Bolğul ğarıplara pena,
Dökseñ bu gün ğan bigünä,
Mağşarda bolğanıñ rusıya.

Nerkesleridir hub abdar,
Leyliden alğan yadıġär,
Naçar-u tilsiz canaver,
Ermes ğarıplar bivepa.

Ğoyber ki, canı tendedir,
Gitsin yolu her ҡandadır,
Bul sürmeli göz mundadır,
Topraġa bulğanmaķ hata.

Biçäreler köp yaş eken,
Mähnetge ġarındaş eken,
Mecnun bilen sırdaş eken,
Bul binova, men binova.

Elķıssa, andan soñ Mecnun bu sözlerni tamam ҡıldı. Erse sayyat aydı “Ey divana can, sözüñni can-dil birle ҡabul ҡılur erdim, liken beççelerim aç dururlar, men bularnı alarġa ҡuvvat ҡılur men.” diydi. Elķıssa, Mecnun Novfıl bergen atını sayyadġa berdi ve sayyat hem ahu beççelerini Mecnunġa berdi. Emma Mecnun dilşikeste ahu beççeleriniñ başların sıpap ve gözlerinden öpüp alıp, aydur erdi: “Ey, canavarlar, gözleriñiz Leyliniñ gözüġe ohşar.” diyip, azat ҡıldı. Elġaraz, andan soñ, yene yüz ferr beyabaġa barur erdi. Emma bul ahu beççeler hem arķasıdan barur erdiler, herġiz Mecnundan ġalmas erdiler ve cıda bolmas erdiler; kem-kem alarnıñ sebäbiden köp canaverler Mecnunġa ram boldular ve arķasıdan ergeşdiler. Elķıssa, Mecnun bu ahvalda yene bir menzilge yetdi, irse gördi kim, bir sayyat bir (s.50)gevezni tutup,

boynuğa ip salıp, keseyin diyip duranda, Mecnun üstüğe bardı ve aydı: “Ey, sayyat, bu canavarnı öltürmegil, damıñnı boynudan alğıl ve azat kılğıl!” diyip, bu muhammesni okur erdi:

Saydıñ göyaber, sayyat, dilpara eken men dek,
Çöllerde gezip yörgeñ sayyara eken men dek,
Ser tã seri-hicrandan ğamhara eken men dek,
Sergeşte ğarıp bolğan avara eken men dek,
Al damıñnı boynudan, biçäre eken men dek.

Bãş ğün seniñ dövründe biçäre horam etsin,
Köñlüdaki ğamlarnı yüz ğatla heram etsin,
Her kayda ğadam tartıp, yol tapsa, maķam etsin,
Tã taķatı taķ bolmay, yarığa salam etsin,
Al damıñnı boynudan, biçäre eken men dek.

Hız eylesin canaver ahu dek urup cüfteķ,
Barsın suv sıpat aķıp, gitsin yanıban ot dek,
Ğam-ğussadan ayrılısın, cövezada biten tut dek,
Bir-birge ğoşulsınlar Harut birlen Marut dek,
Al damıñnı boynudan, biçäre eken men dek.

Işķ apatıdan, Mecnun, culideyi-per boldum,
Ovzağımı il bilmes, ahvalı-diger boldum,
Nezr et munı sen maña, birevni tilär boldum,
Göyã ki kıyamatlık men saña piser boldum,
Al damıñnı boynudan biçäre eken men dek.

Elķıssa, Mecnun bu sözlerni aytdı, irse, ol sayyat: “Ey, divana can, sözüñni can dil birlen ğabul kılur erdim, liken men ne kılayım, köp ayalmend ve ğaşķaķ durur men, munı ähli ayalım ve beççelerimge kuvvat kılur men.” diydi.

İrse, Mecnun Novfil bergen ahlılıklarını aña çıkarıp berdi. Sayyat hem ol gevezni Mecnunğa berdi. Erse, Mecnun göyâ ata perzendini yitirip tapğan dek ol gevezniñ gerdesiden aylanıp, zehmlerin hoşbendlik kılıp, zarp tapğan cayların malış kılıp, yüz-gözünden posa alıp, bendi-payını eşip göyaberdi. Emma ol gevezni hem Mecnunniñ arkasından ğalmas erdi ve anıñ sebäbiden hem birniçe canaverler hezer kılmaı, munus tutup, Mecnundan ayrılmas erdiler.

Elkıssa, Mecnun şuride ahval kühbe-küh mesti (s.51) bığtıyar bul sıpat birle barur erken, dağıstanda bir çeşmäge gözi düşdi, gördi kim, bir çeşmeyi-alı, göyâ ki aynal-hayat çeşmesi dek ve suvı kövser suvı dek, yene bir cınarı-alı bar, göyâ ki darahtı-tubı dek ve ol çeşmäniñ boyunda oturıp, suvudan andağ noş kılıp, ol darahtıñ sayasında andağ bähremend bolup, bir pursat qarar kıldı. Elğaraz, gözi darahtıñ şahasığa düşdi, gördi kim, darahtıñ şahasında bir ğara zağ olturmuş. Mecnun ol zağıñ ğara perin ğara lıbas aķıda kılıp: “Ey, zağ, ızalıķmu sen, ğara lıbas geyip sen?” diyip, ol zağa ğarap, bir söz diydi:

Şah üstünde durgan ğara donlı ğuş,
Sen hem men dek yardan cıda düşgenmi?
Köñlüñ ğamlıķ ğördüm, bes özüñ năhoş,
Sen hem men dek yardan cıda düşgenmi?

Suvluķda dek ğördüm yörĝen yerleriñ,
Sövdasıdan çıķıp bähreverleriñ,
Başdan-ayaķ ğara ğunduz perleriñ,
Sen hem men dek yardan cıda düşgenmi?

Geygeniñ ğaradır, bilip sen bir hab,
Amalsız sopı dek durup sen ğarap,
Tiliñ bolsa, maña belli ber covap,
Sen hem men dek yardan cıda düşgenmi?

Sayramas sen, zağım, gezalıķmu sen,
Dăne-suvdan kemrăk mezaķlıķmu sen,
Perleriñ ğaradır, ızalıķmu sen,

Sen hem men dek yardan cıda düşgenmi?

Mecnun aydur, men dek ğaradur teniñ,

Sözlärdim dost bilip ğara ğuş seniñ,

Ayralık saldı mı allahım meniñ,

Sen hem men dek yardan cıda düşgenmi?

Elkıssa, andan soñ Mecnun bu sözlerni aydıp, zağdan belli covap eşitmey, hayran boldı. Elĝaraz, Mecnun ol yerden ötüp, dide giryan, sına büryan barur erdi, bir qabilayı-arabğa dahıl boldı, gördi kim, bir piri zal bir adam boynuğa ip daqıp, yeteläp alıp (s.52)yörüpdir. Mecnun aydı: “Ey, mamacan, ne üçin bul biçäräni boynuğa ip daqıp südräp yörüp sen?” diydi. Anda mama: “Bul kör durur, men hem qaşçaq durur men, ikimiz ähd kılpımız, işiklerde gedaylıq kılırmız, her näme peyda bolsa, behem görermiz ve ikimiz barabar taqsım kılp alurmız.” diydi. İrse, Mecnun “Ey, mamacan, meniñ hem boynumğa ip daqıp, alıp yörgül, her näme peyda bolsa, men sizlerge berür men.” diyip, vada kıldı. İrse, ol piri-zal Mecnun boynuğa ip daqıp, arap qabilasında ğoşba-ĝoş, öybe-öy yeteläp eltip, “Bu körlerge bir nämerse hayrat kılıñlar.” diyip yörür erdi. Elkıssa, bu meratebde Leyliniñ çadırığa yaqın yetdiler. Birniçe yaş oğlanlar daş ve kesekler birlen urar erdiler, bedenleri cerahat bolup, ğanlar her yan aqar erdi. Elĝaraz, Mecnunniñ damağığa Leyliniñ ısı gelip, buyı-Leyli birlen meşamı-mu'atter bolup, ferehlik ruy berip aydı: “Mama can, andağ sabır kılgıl, bul acap hoşbuy menzil erken.” diydi. Emma mama yeteläp, südräp ğoymas erdi. “Bul yerde dursam, bähbidimden ğalurmen.” diyip ve taqat sınasından gidip, bir söz aydı:

Tomaşa eyläyin, durğul,

Acap madda eken bul cay.

Letafetlik ne hoş menzil,

Muffereh cay eken bul cay.

Yeşibän ğol-ayağımnı,

Alay berdim feragımnı,

Isı tutdı damağımnı,

Behişt asa eken bul cay.

Der-u divarı mermerden,
İşigin gerd-u aferden,
Öyün-hargâhi enverden,
Cahan ara eken bul cay.

Aķar suv-çeşmeler her su,
Cahan doldurdu gülden bu,
Meger Leyligedir bul ķu,
Acap toĝra eken bul cay.

Pelekde hayma-hargâhi,
İçinde bir senem mahı.
(s.53)Bu dem Mecnunĝa dergahı,
Ne hub dilhah eken bul cay.

Mıradımnı huday berdi,
Tün-u gün maķsadım erdi,
Ölök cismimge can girdi,
Ki ruh efza eken bul cay.

Ĝara topraĝı anbarmı,
Hes-u haşaĝı şekermi,
Rovanı abı-kövsermi,
Cahan ara eken bul cay.

Eĝam şükrüni ķıl, Mecnun,
Bu yerge yol tapıp bul gün,
Görünür haymayı-altın,

Ne hoş sähra eken bul cay.

Elkıssa, andan soñ Mecnun bul sözlerni aydıp, zar-zar çün ebri-novbahar yığlap durup erdi. Leyli hargähde yüz ğam-hasrat birlen olturıp erdi. İrse Leyli dilaram hayma-hargähden çıķıp, mihmanığa zekat-ruhsarıdan sadaķa kıldı ve bir-birevleriden bul bahana birlen buyı-muhubbet aldı. Năğäh gözi Mecnunğa düşdi, görer kim, Mecnunniñ boynuda ip, zar-zar yığlap ğarap durupdır. Emma Leyli hem haymadan çıķıp, yüzüden nıķabın alıp, özün Mecnunğa görsetdi. Elğaraz, Mecnun mahzun şeme urğan pervana dek özünü köydürer erdi.

Elkıssa, Leyli hem akıl ve huşdan cıda bolğan divana dek ıhtıyarsız ve kararsız erdi ve zar-zar çün ebri-novbahar yığladı, alaç kıla bilmey durup erdi. Emma Mecnunğa ıřķ zor kılıp, cınunı artıp, mesti-biihtıyar ah tartıp, iplerin para-para kılıp, yüz ferre-beyabangā urup, “Vay, Leyli! Vay, Leyli!” diyip, bidir gitdi. Elkıssa, çöllerde gerdesinde vahşı, başında ğuşlar uyası “Vay, Leyli!” diyip, pığan-nala birlen çöllerni bihuzur kılıp yörür erdi ve zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, bir ğazal okudı:

Ğahba pelek, seniñ yüz dad destiniñden,
Zulmuñdan köygülik canım örtendi.
Günde yüz eylārem peryat destiniñden,
Hicran bilen hanımanım örtendi.

(s.54)Başıma günde bir salur sen sövda,
Nedir řasdıñ maña kılır sen cıda,
Leyli pıraķında eylediñ pida,
Otlar düşüp, ustuhanım örtendi.

Hergiz hoşluğıma tapılmas delil,
Derdim eda bolmaz, köymes ay-u yıl,
Kerem kıl halıma, ya rebbim celil,
Hasta cismi-natuvanım örtendi.

Kāřki barماسaydım gedalar bolup,

Yar köyüne canım pidalar bolup,
Näge meni görüp edalar bolup,
Çıday bilmey, Leyli canım örtendi.

Maqsadım, bir canım yarıma bersem,
Anıñ hizmetinde gül bolup yörsem,
Mecnun, Narı ğarıp yığlap ah ursam,
Şerarıdan gülüstanım örtendi.

Emma Mecnun bul sözi aydıp tamam kılıp, zar-zar yığlap olturdı, velemma hış-tebarları umıt üzüp yandılar. Elkıssa, muhteser, Novfıl Leyli cemağasığa zafar tapıp ve yene Leyliniñ ığtıyarını atasığa ğoyğandan soñ, Leyliniñ atası “Mecnun divananiñ melamatından ğutuldıķ, Novfılğa hem huda hayır bersin, Mecnun divanağa hem huda sabır bersin, imdi Leyliniñ vaslıdan tama üzdi.” diyip, feragatda boldı.

İmdi Leyliden bir keleme söz eşidiñ. Leyliniñ atası İbn Salamğa vada kılıp erdi. Elğaraz, vada kılığan müddetleride birniçe tiväğe zer-ziver yüklep ve tamam lağl-cövahırlarını alıp gelip, Leyliniñ atasığa berdiler ve be resmi-arap olturıp, ağd bağlap, ol hargähi kim, Leyli olturıp erdi, şeker ve şerbet toldurıp ve u:d-anbar yakıp, be hezar zovķ-tomaşa birle Leylini İbn Salamğa nika kıldılar ve tabşırdılar. Andan soñ İbn Salam Leylini Bağdatğa alıp gider boldı. İrse Leyli Bekir diygen bir adamıñ ğoluğa bir hat berdi ve aydı: “Ey, Bekir, men gidenden soñ, bu hatnı Mecnunğa eltip bergey sen!” diydi. Emma hatda andaķ aydı kim: “Ey, yarı-mähribanım, bıkararım, men bul bedhah raķıplarnıñ cebir-zulumıdan ve sütemiden Bağdat (s.55)şährige gitdim. Ruħı-rovanımnı saña ğoyup, kuruķ cismimni alıp gitdim, velemma köñlüne hiç ğubar geltirme, tä men gelinçä sabır kılığıl, tä tende canım bar, men seni unutmam, ey yarı-canım sen hem meni unutmağıl, bu namım-nışanım durur, saña razdan bolsun, ey, yarı-vepadarım, sabır kılığıl!” diyip, nama bükläp, Bekirge berdi. Andan soñ, Bekirge ğarap, bir söz diydi:

Saña ızhar kıldım razı-dilni,
Muħubbet birlen tayy kılığıl sepilni,
Ka yerde ğörseñ ol avara ğulnı,
Tahammılda ğeçirsin ayu-yılını,
Perişan eyleme tumarı ğulni,
Amanatdarığa tabşır hatımnı.

Ki men t  gelgenim e sabır kılsın,
 zi  amda,  zi yollarda bolsun,
 oduret gerdini k nl den alsın,
Ki i pi anada barın ne bilsin,
Peri an eyleme tumarı   lni,
Amanatdarı a tab ır hatımnı.

Meni  derdim anı avara kıldı,
Anı  derdi meni bi  re kıldı,
Pelek cebri yine seyyarı kıldı,
Anı  z hmi zebun, dilpara kıldı,
Peri an eyleme tumarı   lni,
Amanatdarı a tab ır hatımnı.

Unutmasın meni, men hem unutmam,
Hıyalıdan demi k nl m sovutmam,
Pelek k rin serencamı a bitmem,
Kim andan  zg ni  adını tutmam,
Peri an eyleme tumarı   lni,
Amanatdarı a tab ır hatımnı.

Gidip cismi, sa a  aldı rovanı,
Diy il, ey yar, canı-m hribanı,
Alıp barg l a a menden nı anı,
Nı anı-Leyli boldı razdanı,
Peri an eyleme tumarı   lni,
Amanatdarı a tab ır hatımnı.

Elkıssa, andan soñ, Leyli gitgen soñ, Bekir namanı alıp, rovana boldı. Elğaraz, Mecnunnı bir (s.56)dağnıñ damanasında tapdı ve yene Mecnuniñ nala-yu efganını görüp, köñlüge aydı “Muña bir söz aydayın, şayed Leylini unutğay.” diydi ve: “Ey, Mecnun, aşufta ahval, mähnetiñ reyğan boldı, sen Leylini vepadar diyip erdiñ, imdi bivepalıķ kılıp, şad-u horram bolup, İbn Salam diygen yigitge tenini bağışlap, Bağdat şährige gitdi. Sen heniz Leyli diyip nala kılur sen.” diydi. Elkıssa, Mecnun Bekirden bu sözni eşidip, başını daşa urup, para-para kıldı, ğanı ayağığa carı boldı. “Vay, Leyli, vay, Leyli!” diyip yıkıldı, yaqındır kim, terki-can kılssa. Emma Bekir ayğan sözüge puşeyman kılıp, aydur erdi: “Ey Mecnun, men hata kıldım, yalğan söz diydim, turgul, Leyli vepadar durur.” diyip, Mecnunga teselli berip, bu ğazalnı aydı:

Bir söz birlen köñlüñ melul eyledim,
Arzım eşit, şahı-Mecnun, yığlama.
İmtihandan Leyli sözün söyledim,
Peryat edip, köñli mahzun yığlama.

Leyli seniñ peryadıña dözmedi,
Ğalam ğaşın, ğara gözün süzmedi,
Hergiz senden köñül mähirin üzmedi,
Sargarmasın lağlı-meygun, yığlama.

Uzrun aytmaq üçin geldim ızından,
Yalan sözlöp, uyatlığ men yüzünden,
Ğanlar saçıp ğara nerkes gözünden,
Donuñ eylöp ğandan gülgün, yığlama.

Mecnun adıñ dayım anıñ tilinde,
Canın pida edip seniñ yoluñda,
Yarıñ üçin munça hicran çölünde,
Tartıp arman, atıp efsun, yığlama.

Bekir aydar, beyle ğamğın yörmegil,

Gül yüzüne yol ğubarın sürmegil,
Ėatı daşı nâzik tene urmağıl,
Çeşmi Ėanlı, cismi purhun yığlama.

Elkıssa, Bekir bu sözlerni aydıp, Mecnunniñ ğoluğa Leyliniñ bergen hatını çıkarıp berdi ve yene tilinden aytĖan sözlerini, vağızlarını beyan kıl(s.57)dı. Mecnun namanı alıp, Ėözüne sürtüp, “Leyliniñ Ėolı degen ve nazarı düşgen nama.” diyip, hatını tanıp, hatını posa kılıp, namanı açıp, motalyee kılıp Ėördi kim, “Leyli İbn SalamĖa nikah boldı.” diygeç hat çıkđı. Emma Mecnun bu hatnı Ėörüp, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, Leylini bivepa bilip, çün murgı-balı-şikeste bu Ėazalnı aydı:

Mundağ erdi muddağayı aşınalık, yarlık.
Ayırdı bir-biriden rızayı-aşınalık, yarlık,
Her saba müñ merhabayı-aşınalık, yarlık,
Şulmudur, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık!

Yağşı ermes ähd-u peymanıñnı bes sindirmaĖıñ,
Yüz övürip aşnalıkdan köñülni tändirmegin,
Dostnı mahrum edip, ağyara mähr indirmegiñ,
Şulmudur, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

Men seniñ hicriñde yığlap, gice gündiz zar-zar,
Yortmuşam Necd dağıda, ışkıñda yok bir dem karar,
Ölmeyin tirik tapıp Ėörmek bolurmnı bir didar,
Şulmudur, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

ĖayrıĖa bağlap köñül, tutduñ rehi-Bağdatnı,
Mähnetiñ zayığ kılıp, tehrib edip abatnı,
Köñli ĖatıĖ sen eşitmey sen hezin-peryatnı,
Şulmudur, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

Ėıblagähim maña köp pend-u nesihat etdiler,

Meniñ üçin dayıma şam-u säher ğan yutdular,
“Leylini taşla!” diyibän hış-u tebarım aytdılar,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

Köñli seññin, rehmi yok hunhar eken sen, ey peri,
Men seni yarım diysem, sen nar eken sen, ey peri,
Yar diyip berdim köñül, ağıyar eken sen, ey peri,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

Aytmadıñmı: “Men seniñ yoluñda-köñlyam bağladım,
Senden ayra bolmas ahır cismi-canım çağladım,
Men seniñ vaslın üçin umıt edip ğan yığladım,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

(s.58)Bimürevvet çarhı-keç reftarı-älem el kallab,
Padışahı dil gedalık birle ten mülki harab,
Dostlar ki mehcür, mahzun boldı, duşman kämyab,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

Bul meniñ iki gözüm ğan yığladı “Leyli!” diyip,
Canı-cismim para boldı vaslı-umıt isteyip,
Tañla mahşar ruzı kılsa ente allam-ul-ğuyub,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

Men seniñ dek yar diyip, başğa canan istemem,
Ruzı-mahşar ruzı kılsa, hüyr-u ğulman istemem,
Ger behişt-anbar sereşt, tağtı-Süleyman istemem,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşınalık, yarlık.

Gözlerim düşse seniñ ğaşıñ bilen gözleriñe,
Canımın ğurban kılur men her zaman yüzleriñe,
Totı şirin tekellim dek bes şeker sözleriñe,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşinalık, yarlık.

Men seniñ hicriñ bilen iki gözümdür şem-çırağ,
Giceler bidar bolup, Leyli diyip dağ üzre dağ,
Gice-gündiz sağatı bir dek tapalmas men ferağ,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşinalık, yarlık.

Ovval-a köñlümni gül dey şad-u handan etdigiñ,
Müñ mürevvet birle her gün hayr-u ihsan etdigiñ,
Yok mınasıp imdi bağrımni meniñ ğan etdigiñ,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşinalık, yarlık.

Kim Ebu Qays adım erdi, ışk bilen Mecnun bolup,
Men seniñ hicriñ bilen her gice-gündiz yığlayıp,
Ataşı-ıřkıñ bilen nâzik tenim gülgün bolup,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşinalık, yarlık.

Tutmadıñ “Biçäre Mecnun!” diyp, barar gün adımı,
Ğaytadan bozduñ bu veyran hatırı-nâşadımı.
Yar ile bolduñ eşitmey sen meniñ peryadımı,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşinalık, yarlık.

Ey acal, gel imdi bul dünyäde yörmek yok rova,
Mecnunı-dil hasta men, derdimge tapmas men dova,
Men saña köp dat eder men, dadıma yet, ey huda,
Şulmudır, zalım, vepayı-aşinalık, yarlık.

(s.59)Emma Leyli dilaramnıñ qasıdanı ta'viz kılıp, Zeydge berip, yene hem Mecnunnıñ Leylini melamat kılğanığa bir söz oquğanı:

Arzım eşit, şahı-Mecnun, aydayın,
Qısmatı-hağ, taqdır maña şul boldı.
Ezelden ğaradır baqtım, neteyin,
Qısmatı-hağ, taqdır maña şul boldı.

Başımda mün dürli erür alamat,
Alamat üstüge bul ne melamat,
Ğorqma, Mecnun canım, Leyli salamat,
Qısmatı-hağ, taqdır maña şul boldı.

Bilmenem, meni kim bazara saldı,
Birev berip, meniñ bahamı aldı,
Cismi-canım bu alemden ot aldı,
Qısmatı-hağ, taqdır maña şul boldı.

Hağ goymış seniñ çün mende amanat,
Salamat saqladım kılmay hıyanat,
Serzeneş eyleyip, kılma ihanet,
Qısmatı-hağ, taqdır maña şul boldı.

Leyli diyr, Mecnunım, saña intizar,
Pırqat era cismi-canım bıqarar,
Gidedir, yok yol Narıda ıqtıyar,
Qısmatı-hağ, taqdır maña şul boldı.

Emma Leyli dilaram bu sözni Zeydge, yağrı Zeyt rahğuzeştäge düzük ve yene tabşırdı özi Mecnun belakeşiñ, pırağıdan göyä bir quruğ ustuhan bolup, keselmend pur zor boldı. Lälezar ruhsarası hazanı-nämınasıpdan sargardı ve serbelentlik serirideñ tüşüp, uftadalık ve

rencurlik zindanıga mahbus boldı ve şem-çırağı baharıstan ömrüğe hazan sarsarıdan gelip, tapança urup zehm saldı.

Oşol ruzı ki, Mecnun binovadan ayrılıp erdi ve kemalı söz dilden servi huramanı giyayı-bisilab dek gurıp, mehzi ustuhanı galıp erdi ve Mecnun dilefgarnı arzuvmend görüp, bir mähri-on, mähri-yüz ve yüz mähri müñ bolup, zar-nezar galıp, Mecnunı yatlap, bir gazal okudı:

Saba bermes maña kim bir habar ol dilefgarımdan,
Hazan badı ösüp durur üzmäge gülgüzarımdan.

(s.60)Anıñ hicr-pıraķında bu canım çıķmağa yetdi,
Habar eylegeymikän bad-nesimi hal-zarımdan.

Tamam ustuhanımğa düşüp ot, canım örtendi,
Hemme köydi pığan tartıp meniñ ahı-şerarımdan.

Çıķıp ruhum cesediden, ten galıpdır-surat divar,
Gelip Mecnunım hal almaz meniñ bul yağ-u barımdan.

Humarı tutsa her ki ol cepakeş şah Mecnunıñ,
Baķar men ğan aķar yoluğa bu çeşmi-intizarımdan.

Başım çün ey, saba, halım oşol canıma arz et,
Seraser ayt salamım hasbı-halım kār barımdan.

Diygil Leyli, seniñ narı-pıraķıñ içre canımbardı,
Barıp ol bähre alsın göterip ha:k mazarımdan.

Elkıssa, Mecnun Leyliniñ “Sabır kılğıl!” diygenige razı bolup, sabır eder erdi. Elkıssa, Mecnun tä yedi yıl sabır kıldı. Emma başında ğuşlar uya ğuyup, tohum açıp beççe kılur erdi, beyaban canaverleri hezer kılmay, gerdeside yörür erdiler. Erse, yine zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, başını daşlarğa urup, bıķarar, bisabır bolup, yine bir ğargā girip, nala-peryat

birle bir post, ustuhan bolup yatdı. Emma Mecnun dilefgarnıñ atası Seyit Beni Amırı Leyliniñ ibn Salam birle Bağdat şährige gitgenin eşidip, “Mebada, Mecnun hem uvlağıp, Leyliniñ arkasıdan Bağdatğa gitmesin!” diyip, tuşeyi-rah tayyar kılıp, mısalı natuvanlar dek, ğoluğa asa alıp, umıdı-dest-u pa urup yörüyberdi. “Divana şuridäniñ ahvalıdan bir habar tapar menmukän? diyip, oğlunı kühbe-küh, deştbe-deşt ağıtarıp yörür erdi. Nägäh bir gün bir dağa yetişdi. Gördi kim, bir dameni-kühdan bir para ot şerara urup, düyd birle çıka durur. Şol otdan habar alayın, meger çopan bolsa sorayın.” diyip yetişdi. Gördi kim, bir dağın ğarında bir adam yatıpdır, bir teñ ve dariñ cayda, adam hezer kılğu dek. Emma Seyit Beni Amırı bir ism okıp, özüge dem salıp, ol cayğa bardı. Mecnun mesti-mustağrak yatur erdi. Seyit Beni Amırı yüzüge yağış nazar salıp gördi kim, irse bildi, ciger parası ve nurı-çeşm eziz perzendi durur. Emma Seyit Beni Amı(s.61)rı oğlunı bu ahvalda görüp, gözünden katra katra yaşı rovana bolup, yığlar erdi. Emma bir katra yaş Mecnun belakeşniñ yüzüge tamdı. İrse Mecnun gözünü açıp bağıdı, gördi kim, bir adam buşucında yüzüne bakıp yığlap durur. Mecnun atasını tanımay, “Niçik adam sen, menden ne sorar sen, bu yerde ne iş kılur sen, beyan kıl!” diyip, bir ğazal aydı:

Ne adam sen melek hüyli,
Nazar eylöp mähribana,
Çemen yüzli, servi boylı,
Saya saldıñ köyen cana.

Qaydan geldiñ eziz kişi,
Beyle bolur taqdır işi,
Ğan ğarışan gözün yaşı,
Sebäp nedir, kıl beyana.

Natuvan sen asa alıp,
Muhabbet köñlüñge salıp,
Sen istär sen menden gelip,
Ğan yığlar sen ğarıbana.

Ne sözün bar arap şahı,
Her dem çekip otluğ ahı,

Köp kıılır sen ah-u vahı,
Sebâp nedir bul pıgana.

Mecnun aydur, ne kılayın,
Sözün nedir, ayt bileyin,
Öz halıma göy, öleyin,
Sen o yana, men bu yana.

Elkıssa, andan soñ Mecnun bu sözlerni aydı. Atası aydı kim: “Ey Mecnun belakeş balam, vay, mähneti reygan eziz perzendim ve nurı-çeşmim, Mecnun can, balam, men seniñ Seyit Beni Amırı diygen atañ bolur men.” diyip, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, bir donun çıkarıp, egnige salıp, ovrotların yapıp yığlar erdi. Emma Mecnun sertä pa açık ve berehne erdi. Elkıssa, ol cigerhun oğlunıñ goludan tutup, köp pend-u nesihatlar kıldı. “Ey canım, balam, sen Leylini vepadar diyip erdiñ! Qanı vepa kılganı? İmdi bivepa Leyli üçin ustuhanıñnı ağartırıp yör(s.62)megil, Leyli seni unudıp, İbn Salam birlen Bağdat şährige gidipdir, men aytmadımmı, “Leyli bivepadır.” diyip?! Anıñ üçin munça harlık-zarlık tartıp, çöllerde uvlağıp yörmegil!” diyip, “İmdi men seni istäp gelip men, yörgün öyge alıp barayın, Leyliden saña hiç peyda bolmadı!” diyip, köp nesihatlar kıldı.

Emma Mecnun atasından bu sözlerni eşidip, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap: “Ey, atacan, siz gelip, maña tağna kılıp, köyen yüregimge ğayta beter ot salur siz, imdi meni öz halıma goymas siz! Ey mövlam, vay, babam, kıblagähim ve kábeyi-puštıpenahım, günçe bilür men kim, siz meniñ kıblagähim bolur siz, emma atam kim ve enem kim durur, bilmes men ve men niçik durur men, özümni bilmes men!” diydi. İrse Seyit Beni Amırı oğludan sahhatlık umıdın üzüp, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, nala kılıp, pıgan tartıp, bu sözlerni aydur erdi. Ğazalı Seyit Beni Amırı bu turur:

Qısmatı-mövlüdi yaman, bağı zebun-belaginäm,
Mähneti barçası reygan, ğussalarğa aşnaginäm,
Apatı-hicrige nışan, derbederi-gedaginäm,
Mähremi-hemdemi pıgan, ğam bilen aşnaginäm,
Leyli üçin heläki-can, hem täleyi şum-narginäm!

İt vatan etdi cayıñı, imdi saña vatan qanı?

Ol heme kerr-u ferr bilen rahatı-encümen kanı?
Bir kuruş ustuhan bolup, eziz, nâzik beden kanı?
Uşbu ğam-u elem bilen ölseñ eger kepen kanı?
Gülşeni-ömürdir hazan, ey güli-bibakaginäm!

Murġı-sütem reside dek bal-u peri şikeste sen,
Hem ğamı yok zamanadan, derdigepayı-beste sen,
Her nepes yüz pıgan çekip, dövür aylana, bir hasta sen,
Halatı-nez'de, balam, imdi kayı hövesde sen,
İmdi tirikligiñ güman, kısmatığa rızaginäm!

Sen idiñ, ey ğuzım, maña dâhr içinde abıru,
Men sen üçin ciger kebab ki sende ciger ğanı suv,
Sına ha:kıña seniñ men näge kılmadım vozu,
Birgine matlabıñ sarı kıлмаған idim arzuu,
Başıda mähneti-cahan, ey aşıkı-näbigänäm!

(s.63)Seyit Amırı diydi boldı bu gün işim kın,
Düşüpdür ğamıñ bilen rişteyi-canıma çigin,
Boynuma salġalı meniñ ruzı-ezeldedir kimin,
Atañ seniñ hicriñde ahırı kim ölermuvin,
Rahı-talapda öle sen, vay, aşıkı-parsaginäm!

Elkıssa, andan soñ Seyit Beni Amırı bu sözlerni aydıp, oġludan umıdını üzüp, Mecnun bilen vidaglaşıp, öyüge geldi. Elġaraz, oġlunıñ derdini içige alıp, birniçe günden soñ dünyäden rihlet kıldı.

Elkıssa, andan soñ Zeyt diygen kişi barıp, Mecnun aşufta hala habar berdi: “Ey, Mecnun, atañ vepat kıldı, habarıñ barmu, imdi atañnıñ hormatını bercay getirip, zıyaratğa barmañmu?” diydi. İrse Mecnun atasınıñ ölgenin eşidip, zar-zar, çün ebri-novbahar yıġlap, yolğa düşüp, rovana boldı. Emma Zeyt Mecnunnuñ atasınıñ ğabrığa başlap bardı. İrse Mecnun atasınıñ ğabrını ğucaqlap, bul muhammesni oqur erdi:

Barı-mähnetge qarıp men erdim, ey şahı-arap,
Dağı-derdim üstüğe hem boldı, hayran men acap,
Pendiñ almay hazretiñe ası boldum biedep,
İstıganet isterem çäki-şerifiñni tovap,
İstesem, imdi seni qaydan tapay, alı nesep!

Ey gözümnüñ rövşeni, mağzı-dil canım idiñ,
Qıblagähim, mähribanım, derde dermanım idiñ,
Gähi-gähi külbämde izzatlı mihmanım idiñ,
İmdi köñlüm tağtı veyran boldı, soltanım idiñ,
İstesem, imdi seni qaydan tapay, alı nesep!

Her qayana yüz övürsem, sen rahberlik eylediñ,
Can bilen esröp meni, hunı-cigerlik yığladıñ,
Köp muşakğatlarnı tartıp, haqğuzarlık eylediñ,
Hileyi rehmiñni qatğ etmey, sen pederlik eylediñ,
İstesem, imdi seni qaydan tapay, alı nesep!

Eylegen pendin seniñ yadımğa düşse nägehan,
Örtenip çıqğay nehadımdan çunan otluğ pığan,
Derbeder bolduñ men üçin, qıblagähim, her zaman,
Zendeganından seniñ tapğaymu men nam-u nişan,
İstesem, imdi seni, qaydan tapay, alı nesep!

Teb'ıña layık sözi dünyäde, kábäm, qılmadım,
Qatıg aldım sözleriñni, dertge melhem qılmadım,
(s.64)Bir günü hoşvağt olup, bir zerre biğam qılmadım,
Merhemi-canım diyip, pendin mähkäm qılmadım,
İstesem, imdi seni qaydan tapay, alı nesep!

Könlün ağırtıdım, seni azurde kıldım, kıblagâh,
Bolmasañ razı ne kılğay men imdi ruyı sıyah,
Çäkiñe ruhsar sürtmäge gelip men uzrhah,
Öt günähim, bolmayın şermendeyi ruzı-ceza,
İstesem, imdi seni qaydan tapay, alı nesep!

Narı-dünyäden sapar kıldıñ beka rahtın tüzüp,
Heyl-u hış, akrabalar, barçadan mähriñ üzüp,
“Gelmedi Mecnun belakeş.” diyip, yolumğa gözüñ süzüp,
İntizarlıq birle can berdiñ, kıblam, könlün bozup,
İstesem, imdi seni qaydan tapay, alı nesep!

Elkıssa, andan soñ Mecnun bu sözlerni aydıp, yığlap, atasınıñ ğabrında üç gice-gündiz durup, hatmı-kur'an kıldı. Andan soñ zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, yene çöl-beyabangâ yüz urup, kühbe-küh, deştbe-deşt yörüberdi. Teb'ı-mübäreği hahış kılğan yerde qırar tutdı ve zar-zar yığlap olturdı. Näğäh birev oyğa yetişdi, emma birniçe vağt ol yerde qırar aldı.

İmdi sözi Leyli dilaramdan eşidiñ kim, Leyli dilaramnı İbn Salam Bağdadığa berip, erusdarlıq kılıp, tabşıırıp erdiler, kim Leyli Bağdat velayatığa bardı. Gice-gündiz Mecnunnıñ pırakıda köyüp-yanıp, yığlap, quruq ustuhan bolup erdi. Velemma İbn Salam şad-u-horram bolup, bir gice Leyliniñ hargähi-haymasığa girip erdi. Şol halatda Leyli dilaram huday tağalağa özünü hovala eyläp, pena istäp, bir mınacat oqudı:

Hudavend-a, kerim-u zülcelal-a,
Özümnı zatıña kıldım hovala.

Pena bergin bendäñ men natuvana,
Kılayın dergahıñda ah-u nala.

Amanatğa hıyanat kılma, ya reb,
Zoval ötgürme, ya reb, bul kemala.

...Ne müşgil gül ğaşında bolsa yüz har,
Bolur bilbil ğuşı hayran-u vale.

(s.65)...Leyli hasta Mecnunı-dilefgarı,
İlahı sen yetirgey şol cemala.

Emma Leyli dilaram bul sözni tamam kıldı. İrse, İbn Salam Leyliniñ haymasığa girip
ka:mı-dil hasıl kılmı boldı. Emma Leyliniñ şerafatıdan hudaı tağala bir perini Leyli suratında
kılmı, İbn-es-Salamğa görkezdi. Esed ibn es-Salam anıñ birlen cüft boların diyip, ğol uzatsa, ol
peri: “Sen meniñ cınsım ermes sen.” diyip, ceñ salur erdi. Bara-bara halayık ağızığa düşüp,
meşhur bolup, rısvalıkğa ayed kıla başladı. Emma Leyli dilaram mesti-bııgtıyar bolup, Mecnun
pırakıda gezip, ah-u nala birle bir söz diygeni:

Meni-dilhasta halın sorğalı, ey şehsuvarım, gel!
Bolan avarayı-bihanıman, ey yarı zarım, gel!¹⁸

...Eda bolmas aytsam hasbı-halım Narı-u zara,
Eya, ey, intizarı-Leyli, Mecnun atlı yarım, gel!

Elkıssa, Leyli bu halda yedi yıl ömri be ser kıldı.

Elğaraz, İbn Salamniñ yüregi hovul kılmı, halayık namısıdan ğorkup, ğol uzatmas erdi.
Elkıssa, İbn Salamğa Leyliden ve periden-ikisiden hem nesibe bolmadı. Elğaraz, Leyliniñ halını
görüp, hovp eder erdi: “Mebada, munda ölmesin, her niçik bolsa, ata-enesige tabşırayın.” diyip,
eltip tabşırdı.

Elkıssa, Leylige ğün-ğünden Mecnunniñ ışkı zor kılmı, rencurlığı ğün-ğünden zıyada
bolup, läle dek ruhsarası sarığıp, sahatlık umıdından ve mesrurıdağ düşüp ve rencurlık
zındanığa giriftar bolup, baharıstan ömrüge badı-hazan yeli tapança urup, zehm saldı. Ğün-
ğünden ataşı-ışk mostavlı bolup, köygen cigerige tab lerze saldı ve ğayta başdan şikest sala
başladı. Badı-muhubbet ğurutğan sebzeyi-mıradını bu ot köydüre başladı. Enesi bu halatda

¹⁸ Şundan soñkı üç beyt golyazma suv degip, zayalananlığı üçin öçüpdür.

gızını görüp, yüzüğe gözlerini sürtüp, yığlar erdi, yine Leyli dilaram enesini nermdil halatda görüp, uzr-nıyaz işigin açıp, raz aytdı. Elkıssa, enesini çağırıp: “Ey, (s.66)enecan, vay, kăgbeyi-mağsudı-arman, her çend sıırımı pınhan kılıp, hunı-cigerler yutdum, imdi can damağğa gelipdir, bu gün ya tañla Mecnunnıñ hicriden öler men, imdi ölsem, meniñ ğanım seniñ boynuña ğalur.” diyip: “Zınhar, be sed zınhar birniçe ves'etim bar.” diyip, ayakığa gözün sürtüp, nalışa girip yığlar erdi. Emma her gözüden şeş kıatar yaş carı bolup, Mecnunnıñ hasbı-halıdan aydıp, bir ves'etnama kılıp ğalganı:

Men ölgenden soñ eşidip, Mecnun ğamhana gelgeymu,
Talap eylăp vısalımni ki ol canana gelgeymu,
Elem aydıp saña ol-gün, yörüp, hemhana gelgeymu,
Pırağım oduğa köyüp ki bir pervana gelgeymu,
Bolup serkeşde perişan ki ol divana gelgeymu.

Bolup nerkesleri carı, döküp hunaba dek yaşı,
Yığlap, özün urup her dem, ğoyup bosăğaña başı,
Yüregi yüz cerahatdır urup başığa çün daşı,
Dariğ edip diygey: “Ölsem bolup kim anda yoldaşı.”,
Başımğa “Vay, Leyli!” diyip ki bir divana gelgeymu.

İtiñ yañlığ gelür ol gün ölesi ahlar tartıp,
Cigerni para eylăp kim yakasın çăklăr yırtıp,
Bu dünyäniñ pığan-u nalası çün başığa artıp,
Lahat toprağına başın urar hunı-didesin sürtüp,
Bolup serkeşde perişan ki bir divana gelgeymu.

İşik aldığa geler kim, andağ çekibän üyni,
Pığanıdan deşilür göyă bir çarhı-gerdunı,
Kılıp ğanlığ yaşıdan camasın andağ gülgünü,
Cahan avarası bolğan men üçin, belki, mecnunı,
Bolup serkeşde perişan ki bir divana gelgeymu.

Pelekniñ cebriden başın uruban, bidatlar eylöp,
Eşitgen canavrlerniñ barın nâşatlar eylöp,
Pığan tartıp, belent avaz ile ki peryatlar eylöp,
Mazarım häkini görse, başığa berbatlar eylöp,
Başımğa “Vay Leyli!” diyip ki bir divana gelgeymu.

Elkıssa, andan soñ enesi Leyliden bu sözni eşidip, zar-zar, çün ebri-novbahar yıǵlap:
“Ey, canım, balam, vay, nurı-çeşmim, dilbendim, yüregimniñ kuvvatı, yalguz balam, men ne
alaç kılayın kim, meniñ sözüm cay tutmasa, atañ digen zalımğa aytsam, “Men
(s.67)perzendimni ol divanağa bermes men.” diyip, qabul kılmaydı. Ey, Leyli can, gözümnüñ
ağ-ğarası balam, her sözüñ bolsa aytğıl, can-dilim birlen qabul kılayın!” diydi. Anda Leyli: “Ey,
enecan, imdi ne söz aydayın, bir söz aydayın: meniñ ves'etimni bercay kılgay sen, men bul gün
şul derd-u elem birlen ölür men, eger şol divana gelse, sen anı incıtmağay sen, eger incıtsañ,
meniñ ruhum senden nâşat bolur. Meni razı kıılır bolsañ, hergiz incıtmağay sen!” diyip, zar-
zar, çün ebri-novbahar yıǵlap, bir söz aydı:

Meniñ vesiyetim saña, can enem!
Qaçan gelse, söver yarım incıtma!
Meniñ üçin ğara bağı ğan enem,
Yaman söz diyp, ğamğusarım incıtma!

Hiç kim anı menden ğayrı görmesin,
Yaşlı gözün topraqlara sürmesin,
İntizarlıq çekip, ğarap durmasın,
Hasratımda har-u zarım incıtma!

Enem, saña barça sözüm söyledim,
Haq azabın yada salıp oyladım,
Tiriklikde valsın arman eyledim,
Zınhar gelse, Mecnun yarım incıtma!

Meniñ yarım, görseñ, pelek mahıdır,
Meniñ bilen ölmek köñül hahıdır,
Adı Mecnun, aşıklarıñ şahıdır,
Merdi-meydan, şahsuvarım incıtma!

Dünyä sapasığa köñül goymağan,
Mähnet çekip, yar vaslına doymağan,
Leyli aydur, menden ğayra uymağan,
Meniñ üçin dilefgarım incıtma!

Elkıssa, andan soñ, enesi Leyliden bu sözni eşidip, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, aydı: “Ey, canım, balam, vay görer gözümniñ rövşeni, yalguz balam, sen bu dünyäden rıhlet kılğu dek bolsañ, men niçik taķat kılur men!” diyip, peryat-pığan kılur erdi. Yene aydı: “Ey, can ğızım, vay görer gözüm ve sözlär sözüm, ol ğara günde seniñ täretiñe köp halk-halayık cem bolurlar, men alarnıñ arasında seniñ Mecnunı(s.68)ñı niçik tanıp ves'etiñni bercay geltürir men?” diydi. Anda Leyli zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, enesige Mecnunniñ nışanalarını aydı, “Bu suratda durur.” diyip, Mecnunniñ hasbı-halıdan habar berip, bir söz aydur erdi:

Ot düşübän başığa şerarası,
Suv bolup aķadır cigeri anıñ.
Yokdur eleminiñ hiç şumarası,
Ne bardur özünden habarı anıñ.

Başı açık, berehneyi-pa erür,
Izınıñ toprağı totuya erür,
Ol a:lı azızı-rehnema erür,
Bu yerlerge düşse güzeri anıñ.

Başım üzre gelse ol pığan kılıp,
Toprağımnı aña hemnişan kılıp,
Zarlap, bahar ömrün ol hazan kılıp,

Tapmadı bir-kemal semeri anıñ.

Örgenip ismini, “Vay, Leyli!” diyip,

Yat edip aydadur ğam-hasrat geyip,

İçinde elem-u, köñlünde şekip,

Belli, maña nepdir zereri anıñ.

Elkıssa, Leyli dilaram enesige bu ves'etni aydıp, tamam kıldı. İrse enesi eşidip, novhayı-zarı birle boldı. Leyli dilaramnıñ gülüstan arezi kem-kem sola başladı. Tamam ağzaları sust bolup, zayıflık meydanığa ğala başladı ve bir tarapa yatsa, yene bul tarapa tura bilmes erdi. Nerkesleri her tarapa bakıp, intizarlık tartıp, yığlar erdi. Emma Mecnunnıñ ruhı bir kebuter suratında gelip, ışığıñ aldıda bir şahağa ğonup, peryad-u zar kıla başladı. Emma Leyli dilaram rencurılık besatı üzre oturıp, ol ğuşa ğarap, bu mustezadı oqıdı:

Ey suratı anqayı, acayıp canavar ğuş!

Cayıñ idi gülşen.

Neçün men dek hastanema sen dili-nähoş?

Şah üzre neşin!

Sınğan görünir ah-u nedamet birle balıñ,

Bir mocde ten-u efkar!

(s.69)Hayran-u serasime bolup sen nige medhuş!

Öz halıña yok sen.

Sınğan görünir seniñ melamatda ğanatıñ,

Pervaz ede almañ!

Göyä ki sapar vağtı bolup sen maña hem duş,

Qıl ğaşımda mesgen!

Mecnun başığa bal-u per bolğan görünir sen,

Ğanı-cigeriñ päk!

Ey totuyı-gülşen, ne üçin talhı-semer sen?

Halıñnı beyan et!

Bul çarhı-pelek mähnetige bolduñ hemağuş,

Bes, qaysı zamandan?

Ey murğı-säherhız, saña Leyli elem aytur.

Mecnunğa beyan kıl!

Her yerde gonup-uçsañ, eger, kılma feramuş!

Aydım saña bir pend!

Emma Leyli dilaram bul mustezadnı tamam kıldı. İrse, ol guş giryan-giryan uçup yörür erdi ve Leyli dilaramnıñ sağıatba-sağıat derdi zıyada bolup, derdi-ğamnäk ğussa-yu elemnäk ve çeşmi-hemnäk tebi-tabı efzun ve dideyi-purhun, ebyadı-Mecnun “Hay darıg! Hay darıg!” tartıp ve ğalğan razı-dilini kıyamatğa hovala kılıp: “Ah, ışk!” ve “Ah, Mecnun!” diyip, can behaķ teslim kılur halıda bir ğazal oķuğanı:

Didar ğaldı kıyamat gelmediñ, ey yar, can Mecnun!

Oşol ğün aşkäre razı-nahan, Mecnun!

Seniñ yadıñ bilen tabşırımışam haķğa canımnı.

Sen hem gelgil ızımdan durmayın sağıat, zaman Mecnun!

Vısalıñ arzuu eyläp geçirdim ruzġarimni,

Çekibän hasratıñda subh-u şam ah-u pığan, Mecnun!

Saña artuķ ğoyup derdi-ğamım, yarı-vepadarım.

Tüzüp rahtım, penadan göçmüşem dar el aman, Mecnun!

Diydi Leyli baķada intizarıñ kılma köp, Narı,

Yetişgil tiz ğoşulġay anda bul ruhi-rovan, Mecnun!

Elķıssa, andan soñ Leyli bu sözlerni aydıp: “Vay, Mecnun!” “Vay, Mecnun!” diyip, bir ah tartıp, can (s.70)berdi. Elġaraz, enesi peryat kılıp, saçın yayıp, yüzün yırtıp, başıġa toprak saçıp, göyä başıġa kıyamatnı berpa kıldı. “Vay, mıradıġa yetmey ölen ġızım, vay, yalġuzım, balam!” diyip, pığan kılur erdi. Emma Leyli ölendenden soñ, atası etrabı-cevanıpġa habar ğoyup, ekabırlar, ulamalar ve uluġlar-hemme cem bolup, cınazasını oķıp, depin kıldılar. Uluġ-kıçık, cemi arap halkıġa ağır matam düşdi. “Bu aşıġı-päkler zulum astıda ezilen katıġ ağır cepalar birle namırat ötdüler.” diyip, nârazılık bildirip, novhalar birle yıġlar erdiler.

Emma ol cemağanıñ arasında Zeyt bar erdi. Ol Leyliniñ cınazasın oquğan soñ, yas bağlap, ğoluğa asayı-natuvanı alıp, “Barıp, Mecnunğa Leyliniñ vepatını habar bereyin.” diyip, yolğa rovana boldı, yüz ferre beyabañğa urup: “Vay, Mecnun, aşıkı-päk!” diyip, çeşmi giryan barur erdi. Elğaraz, bir dağnıñ damanasında köp vuhuş ve tuyur birlen Mecnun: “Vay, Leyli!”, “Vay, Leyli!” diyip, peryat-pığan kılıp durup erdi.

Mecnunıñ daşında ğuş-ğumrular, perrendeden derrende, bütün beyaban canavarları üyşüp “Aşıkı-päkler!” diyip, matamzedelik birlen nala kılurlar. Emma Zeyt azız hem alarğa ğoşulıp, “Vay, aşıkı-päkler, aşıkı-namıratlar!” diyip, novha kılıp, yığlar erdi. Mecnun gördi kim, qamatı ham bolğan, yolun qañı yüzüğe urğan, ğolunda hasa, ağızdan ot-yalın saçıp bir pir gelür. Elğaraz, Zeyt barıp, salam berip durdı. Emma Mecnunıñ ahvalın görüp, zar-zar yığlar erdi. Anda Mecnun dilefgar Zeytge bakıp, bu sözlerni aydı:

Saña qaydan sütem yetdi?

Bu yañlıq ah-u zarıñ bar.

Nepes çekseñ, yalın çıqdı,

Acap otluq şerarıñ bar.

İçiñ ğamdan dolup, daşğan,

Başıñdan sili-ğam aşğan,

Yaman qatıq işe düşgen,

Bu yerlerge güzeriñ bar.

Hazan urğan yüzüñ bağı,

Ötüpdür dövletiñ çağı,

(s.71)Özüñ divana ya sağı,

Cahandan ne habarıñ bar?

Gözüñ silabası carı,

Qılur sen dembe-dem zarı,

Qaddıñnı ham kılıp barı,

Hazanlık gülgüzariñ bar.

Lıbasıñdır ğara ğunduz,
Yügürgeç gıceyu-ğündiz,
Maña dilsuz olup yalğuz,
Ne pikr-u ne hıyalıñ bar?

Ki bir yerde duralmas sen,
Covarı hoş beralmas sen,
Parahat olturalmas sen,
Ne sabr-u ne kararıñ bar.

Meni divanayı Mecnun,
Elem ağıştası mahzun,
Munuñ dek ğamda sen neçün,
Letafatsız baharıñ bar?

Elkıssa, Zeyt Mecnundan bu sözlerni eşidip, bedhal ve ğüñ-lal hezar-hezar acız ve biçärelık birle vepatı-Leyli dilaramdan habar berip, bir muhammes okıdı:

O olup çün täleyiñ vacğun, eya, ey, aşıkı-şeyda,
Solup ğüli-arız, bilbil ki düşdi ah-u vaveyla.
Nepes çekinçe bir endaza birlen ötdi bul dünyä,
Adem mülküge layık boldı bul ğün kamatı-zıba,
Saña tabşırdı dağı-dilni, dünyäden ötüp Leyla.

“Cahan bağığa apat yetdi bös.” diyip, Leyli peri gitdi,
Eyesiz ğülzarınıñ bir tikenige ğül bergi-teri gitdi,
Köñül şehbazı uçmaqdan ğalıp, bal-u peri gitdi,
Sureyya dövrüden çarhı-pelekniñ enveri gitdi,
Saña tabşırdı dağı-dilni, dünyäden ötüp Leyla.

Ğamıñdan bağladı yükni “Bağa sövdageri men.” diyp,
“Zamiri-päki talğat kim, aşıklar serveri men.” diyp,
“Ğamı-Mecnunı yarımını çekip, ahır öleri men.” diyp,
(s.72)“Bu dünyäde vepa görmey, ahır panı boları men.” diyp,
Saña tabşırdı dağı-dilni, dünyäden ötüp Leyla.

Bağa mülküge rahtın çekmişdir ol şirin can, Mecnun,
Ğoyup başıña täci-hosrovı ah-u pığan, Mecnun,
Ğam derdide sen varıs bolup ğaldıñ çünan, Mecnun,
Gidip mağşuq-u aşık ğalğanı ğattıg yaman, Mecnun,
Saña tabşırdı dağı-dilni, dünyäden ötüp Leyla.

Özi dilşad-horram gitdi (?), ğaldı ki matamı artıp,
Serencamı-vepa veyran bolup ğaldı ğamı artıp,
Ves'etnama ğoydı saña (köyüp) otluğ demi artıp,
Yüregi dağıdan hem gözleriden şebnemi artıp,
Saña tabşırdı dağı-dilni, dünyäden ötüp Leyla.

Çemenden servi rağnalar ğamıñdan yerge pest oldı,
Cahan burnalarığa çarh-u ger diydiñ, şikest oldı,
Tekellimden dörän şanlar nä ağzı şumı-best oldı,
Melek rağnaları ahır lahatğa payı-best oldı,
Saña tabşırdı dağı-dilni, dünyäden ötüp Leyla.

Seniñ yarıñ “Vepadarım.” diydi, mähnetlerin ğoydı,
Yığıştırğan muhubbetden hemme külpetlerin ğoydı,
Pıraç eyyamıda cem eylegen hüccetlerin ğoydı,
Men Zeyd-u sen Mecnunğa (barça) zilletlerin ğoydı,
Saña tabşırdı dağı-dilni, dünyäden ötüp Leyla.

Meni-biçäre-Zeydi-hastadil, hatırı-perişanıñ,
Anıñ kaysı bir dağın aydayın men zarı-hayranıñ,
Meniñ bağırmnı örtär nala çekseñ otluğ efganıñ,
O nov' halıñ görüp, bes bolmağan çü çeşmi-giryanıñ,
Saña tabşırdı dağı-dilni, dünyäden ötüp Leyla.

Emma Zeyt biçäre ahval bul ğazalnı oqıp tamam kıldı. İrse, Mecnun binova andağ nalışğa girdi kim, süñekleri coş uraberdi ve tamam siñirleri mısalı hovaladır ot saçaberdi, nerkesleriniñ silabı tuğıyan edip, fevvareyi-mövçge durdı, kim, göyä ki Nuh tupanı ğayta başıdan berpa boldı. nalayu pığanı halk-halayıknı andağ ğulgulağa saldı kim, göyä kıyamat boldı ve tahayyır deryasığa andağ ğarķ boldı (s.73)kim, zemin, asman ve ğün mekanıdan habarı bolmadı. Pırķat ataşığa andağ örtendi kim, tendürstlük alemiden çıkıp, hırman beyabanığa tüşdi, huş-hired başıdan uçdı ve yas meydanığa yüz urdı. Zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, Necdi-püri-cepadan düşüp ve peşatġahi-Leyli dılamnıñ hargehi-hayma sarı ġarap, bir ġazal oqıdı:

Gözümge cilbe bergen, Leyli hargähi, qanı Leyli?
Gice-gündiz yatan yığlap, neşatġahi, qanı Leyli?

Maña bu şum habar yetdi anıñ çün çekmişem nala,
Meniñ bu hasta köñlüm bir hoşġahi, qanı Leyli?

Cahanda şeyle ġam ġörgen, melamat deştide yörgen,
Teri cismini köydürgen, çekip ahı, qanı Leyli?

Meniñ çeken cepama dözmeyin şehla gözün yummuş,
Hemme alem işiniñ yarı-dilhahı, qanı Leyli?

Ġarıp cismini andağ pırķat örtedi yaķıp,
Bu Mecnun binovanıñ yaġsı hemrahı, qanı Leyli?

Emma Mecnun binova bu ġazalnı tamam kılıp, yüzi becanebimaķamı-Leyli kılıp ve Leyli dılamnıñ hayması sarı göz tikdi. Elķıssa, muhteser, peryat zarı kunen “Va-hasrat-a!”,

“Va-nedamat-a!” diyip, cismi-pür şerarasını yetgürdi, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, başığa daşnı urdı, erse başı yarılıp, ğan ayağığa carı boldı, huşudan gidip yıkıldı ve ölük dek nepesi gelmey yatur erdi.

Elğaraz, Zeyt Mecnunıñ başını dızığa alıp, zar-zar yığlap, başı ğanların artıp, oturıp erdi. Birniçe sağatdan soñ, Mecnun özüge gelip, “Vay, Leyli!” “Vay, Leyli!” diyip, Leyliniñ mähellesi tarapığa rovana boldı. İrse, Leyliniñ mähellesige yetişdi.

Emma Leyli dilaramnıñ enesi zıyarat gähde ğızınıñ mazarı sarı bakıp, Leyliniñ elemini tartıp, yığlap oturıp erdi. Nägäh gördi kim, bir şurıda hal divana gelür, kuruğ ustuhan, nâzik bedenler para-para bolğan, hemme yeri öz ğanı birlen hemreñ övsüp duran. Bir elide daş, gögsüge urup, bir elide ğum, başığa sovrup, baş açık, ayak yalañ gözüde yaş, bağıda daş, tilide Leyli, göyâ başığa kıyamat bolğan dek (s.74)nalayu-peryat kılıp, “Vay, Leyli!”, “Vay, Leyli!” diyip, yalançını dar-teñ kılıp, ah-u nedamat birle gelür erdi. Emma Leyliniñ enesi ol divanani özi dek köygen-hemdert görüp ve yene ğızınıñ ves'et kılğan divanası güman edip, aldığa barıp, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, bir söz aydı:

Kim sen, maña adıñnı ayt ki munça eylär sen pığan!
Arzı dilim, dadım eşit, neden erür sen bağı ğan!
Sözlegil derdiñni bu dem, kıl imdi halıñnı beyan,
Ahıñdan alem yığlaşar, titreşer zemin-u asman,
Gel, ey yigit, yığlaşalı sen bir zaman, men bir zaman!

Sen çarhıña çekseñ eger otluğ düttün dek ahını,
Men köydürey ahım bilen doğuz pelek hargähini,
Saldım ğara yer astığa gerdunniñ enver mahını,
Sen ağıtarıp tapmañ nışan tağı-köñülñiñ şahını,
Gel, ey yigit, yığlaşalı sen bir zaman, men bir zaman!

Pınhan lahad toprağığa, ey mähribanım bir balam,
Badı-hazan urdı bu gün, armanı-canım bir balam,
Men munda pırkat şamıda, yerge nahanım bir balam,
Bilmem bu gün barsam kayan, ey binışanım bir balam,

Gel, ey yigit, yığlaşalı sen bir zaman, men bir zaman!

Geldin ne matlap birle sen kim, maqsadıñnı eyle paş,
Bul zaman kimden ayrılıp her dem urar sen yerge baş,
Ahıña bağrım örtenür, çeşmiñ nä munday ğanlı yaş,
Nalana yoǵdur taqatı ger bolsa her kim bağı taş,
Gel, ey yigit, yığlaşalı sen bir zaman, men bir zaman!

Alemge sıǵmas nalışñ, otǵa düşüpdür peykeriñ,
Bu alemi paymal eder berbat urup hakisteriñ,
Bahr oldı göyâ bul zaman her yan aqıp-çeşmi-teriñ,
Menden hem artıqmı durur, oǵlum, seniñ derdeseriñ,
Gel, ey yigit, yığlaşalı sen bir zaman, men bir zaman!

Men ǵuhı-ǵam uftadası sen deşti-ǵam avarası,
Men derdi-dil biçäresi, sen daǵı-dil sayyarası,
Men hicriniñ dilparası, sen tiri-pırkat parası,
Men Leyliniñ ǵamharası, sen baǵtı bed yüz ğarası,
Gel, ey yigit, yığlaşalı sen bir zaman, men bir zaman!

Sen yığlasañ boynıñ burup, cismimde canım örtenür,
Otlıǵ pıǵanıñdan seniñ ruhi-rovanım örtenür,
(s.75)Sabr eylesem bul derdge, menzil-mekanım örtenür,
Kaxnus dek ursam bal-u per, bu aşyanım örtenür,
Gel, ey yigit, yığlaşalı sen bir zaman, men bir zaman!

Leyli pırakıdan maña yutmaq işim hunı-ciger,
Baqsam seniñ ahvalıña, sen hem veli menden beter,
Men külbeyi-ahzan era, sen derbeder, sen derbeder,

Bilmem mıradıñnı seniñ, Mecnunmı sen, hahı diger,
Gel, ey yigit, yıglaşalı sen bir zaman, men bir zaman!

Emma Leyli dilaramnıñ enesi bul muhammesni tamam kıldı. İrse Mecnunı-hatırı perişan ve zarı-nalan, çeşmi giryan Leyli dilaramnıñ enesiniñ ayağığa düşdi ve gözleriden akan eşki-nedamatı başıdan aşdı ve harı-naymıtlıg gelip, bağırını deşdi. Elkıssa, muhteser, Mecnun dilefgar zar-zar, çün ebri-novbahar yıglaş, Leyli dilaramnıñ enesige ğarap, bir ğazal oquğanı:

Eger ızharı-hal aytsam,
Eya-ey, ene, Mecnun men!
Ve ger Leyli adın tutsam,
Ki bir divana-Mecnun men.

Cepası heddiden aşğan,
Pığanı asman yetişgen,
Halayık ağzığa düşgen,
Acap efsana Mecnun men.

Saña Leyli erür perzent,
Maña cananayı-dilbent,
Cepası bolsa hem herçend,
Aña mestana Mecnun men.

Gelip ışk aqlını alğan,
Muhabbet deştige salğan,
Başında ğuş uya kılğan,
Öyi veyrana Mecnun men.

Şerabı-bihuda içgen,
Özüniñ canıdan geçgen,
Gähi yangan, gähi öçgen,

Çün ataşhana Mecnun men.

(s.76)Cahan sövdasıdan çıkan,

Teni-canı erip ağan,

Hıyalı-şem ile yağan,

Peri pervana Mecnun men.

Ne dünyä lezzetin bildim,

Ne pikri-ahıret kıldım,

Sığınıp Leyli diyp geldim,

Ne men, biğana Mecnun men.

Emma Mecnun dilefgar bu ğazalnı okıp tamam kıldı. İrse Mecnun bildi kim, bul zayıfa Leyliniñ enesidir. Emma Mecnun zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, Leyli dilaramnıñ enesiniñ etegin gözüge sürtüp, başını yere urdı. Emma Leyli dilaramnıñ enesiniñ yadığa Leyliniñ kılğan ves'eti düşüp, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, merhemet birlen. “Fetile-fetile bolğan saçlarını darağayın.” diyip, engiz kıla başladı. Mecnun remide tab “Tizräk Leyli dilaramğa can tabşırayın.” diyip, hız kıla başladı. Elkıssa, muhteser, şah Mecnun Leyli dilaramnıñ enesige bul sözni aydı:

Arzım eşit, gözi yaşlı, can enem!

Ğulaķ salğıl, men bir zaman yığlayın.

Uluğ yaşlı, bağrı daşlı, can enem!

Dağı-derdim edip nışan, yığlayın.

Dünyä geldim, ışķ merkinde tutuldım,

Pelek bilen humar oynap utuldım,

Panıdan baķığa men hem atıldım,

Bu hicrandan tapmay aman, yığlayın.

Yağşı sözge-uçar ğuşlar il bolur,

Yaman sözge-peşe güyçli pil bolur,

Bu ahvala niçe ay-u yıl bolur,
Örtär meni dağı-hicran, yığlayın.

Talañ saldı badı-hazan baharım,
Gül şovkuna artar meniñ humarım,
Sabr eylesem, pelek bermez kararım,
Yaşam yırtıp, dide giryan yığlayın.

Gül açıldı, bilbil ğanı saçıldı,
Başdan barı muşakğatlar geçildi,
(s.77)Suv bermäne göz bulağı açıldı,
Cismim öyün kılıp veyran, yığlayın.

Pelek mahı yer goynuğa batıdır,
Senden menden sabr-u taqat gidipdir,
İmdi pıçaq ustuhana yetipdir,
Yokdur imdi derde derman, yığlayın.

Taqatım yok imdi munda bakmağa,
Hıcalatdan suv bolmuşam aqmağa,
Cähd edey men panı öyden çıqmağa,
Aşıqlarğa dün'ye zından, yığlayın.

Leyli, Mecnun geldi, munda yok boldı,
Çarhı-pelek köñlün bozdı, çäk boldı,
Muña gelgen mülki ahır häk boldı,
Dünyäden dat edip-efgan, yığlayın.

Çarhı-pelek cebri meni ğurutdı,

Ayrılkının derdi-dağı eritdi,
Mecnun aydur, imdi nobatım yetdi,
İmdi bizden gitdi dövran, yığlayın.

Elkıssa, Leyliniñ enesi Mecnundan bu sözlerni eşidip, bildi kim, gızınıñ aytğan Mecnunı şuldur. “Anda gızımniñ ves'etin bercay geltireyin.” diyip, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, aydı: “Ey, Mecnun, canım balam, gızım seni bir zaman tiliden terk etmedi. Öler vağı “Vay, Mecnun!” diyip, can berdi. Seniñ bütün şuride hal suratlarıñni gızım maña bir-bir beyan kıldı. Leyli maña ves'et kılıp erdi “Bir elinde daş, gövsüğe urup, çöl ğumunı başığa sovrup, yalançı dar-teñ kılıp, bir divana gelgey, aña hub pervası kılıp, ızzat-ekram bilen köñlüni alavergin, anı hoşnut edip ibergey sen, zınhar ıncıtmağay sen.” diyip erdi. Tura gel, öyümge yörgül, –egin-başıñni pāk kılıp, yüzüñni ve saķallarıñni, fetile kākilleriñni yuvup, şana urup, ğol-ayağıñni yağlap, saña aruslık kılayın kim, tāki Leyliniñ arvahı menden hoşvağt bolsun!” diydi. İrse, Mecnun Leyliniñ bul ves'tin enesiden eşidip: “Ey, ene can, hudaı tağalanıñ hormatıdan mundağ sözi maña diyme, bu yörüşim, bu halım hem bul dünyäğe köp. Ey, ene can, gelgil, maña Leyliniñ mazarını nışan bergin!” diyip, bu sözlerni aydur erdi:

(s.78)Ey, ene, ğoy bu zarlıķdan,
Söz aytma haķ ğuzarlıķdan,
Bu nov' ermes ki barlıķdan,
Ğutğar bu intizarlıķdan.

Hazan degdi, ğölüm ötdi,
Ğözüm yaşı yolum tutdı,
Ki ölmekden nışan yetdi,
Yok afzal kim, bu barlıķdan.

Her çend perveriş kılur sen,
Tabha muhalef iş kılur sen,
Leylige meni iş kılur sen,
Merğub erürmi yarlıķdan.

Ey, ene, mähriban canan,
Can bermek çün yolda men an,
Rahı-talapda goyma hayran,
Goy, öleyin bu harlıqdan.

Munça maña zar eyleme,
Biğana diyp har eyleme,
Maqsat gövnün dar eyleme,
Öldürme bed humarlıqdan.

Maña ayd-u saña novruz,
Köydürdi meni bu ışk dilsuz,
Yağşı mahal, ötmesin ruz,
Ayrılmamağayın cavarlıqdan.

Azmım idi bes penahı,
Göz sürmesi häki-rahı,
Matlap-maña rovezgähi,
Geldim ki can saparlıqdan.

Sen ene, men aşıkı-zar,
Sen sına çäk, men dilefgar,
Miyesser etse birubar,
Leyli birle hemdiyarlıqdan.

Mecnun şikeste dest-pa men,
Gurbatzede binova men,
Eylegey ähde vepa men,
Mestan çıkıp humarlıqdan.

(s.79)Elkıssa, Mecnun dilefgar zar-zar, çün ebri-novbahar yıǵlap, bu mersiyäni tamam kıldı. İrse, mesti-bıǵtıyar ahı-pür şerer tartıp, rakş, edip, çün badı-sarsar dek her tarapǵa bakıp, Leyliniñ mazarını istäp, yüvürir erdi. Elkıssa, Zeyt Leyliniñ mazarını nışan berdi. İrse, Mecnun Leyliniñ ğabrını görüp, başını daşa urdı, erse, başı-yarılıp, ğanı ayaǵınıñ yüzüğe carı boldı ve rubarı-marǵadıdan gözlerige totuya ornuǵ sürtüp, nala-yu pıǵanǵa durdı kim, hiç tap-taǵatı ğalmadı. Suzı-dil tä bardı, hedden aşdı ve pıraǵ-şiddeti zor ede başladı. Elkıssa, muhteser, bu meratıbdı mesti-bihal birniçe saǵat özüni bilmedi. Zamandan soñ huşuǵa gelip, nala-yu pıǵan birle rovezgähi-Leylini ğuçup, pelekden şikayat kılıp, zar-zar yıǵlap, bir söz aydı:

Hiç kimsäniñ senden işi bitmedi,
Munça hem cebirli-cepalı pelek.
Senden birev mırat tapıp ötmedi,
Mähnetli, külpetli, belalı pelek.

Müflislerni vepa bile görmegen,
Ĝanıların husud bile görmegen,
Vada kılıp, ıkrarında durmaǵan,
Günbe-günden artıǵ ızalı pelek.

Çemenlerni hazan bilen soldurıp,
Bilbil köñlün peryat bilen doldurıp,
Birniçäni töhmet bilen öldürüp,
Nähaǵ ğandan ğolı hınalı pelek.

Birniçäni şad-u horram eyleyip,
Birniçäni yara mährem eyleyip,
Birniçäni ğamǵa hemdem eyleyip,
Elemli, hicranlı, cepalı pelek.

Birniçäniñ mıradına yörmedi,
Birniçäniñ ğış-u yazın sormadı,

Birniçaniñ köñli külpet görmedi,
Birniçeden köñli ibalı pelek.

Mecnun aydur, peryadımı eşit meñ,
Ğulaķ salıp bul dadımı eşit meñ,
Mağsara çen dilhahımı eşit meñ,
Ğara daşdan ğatı ğupbalı pelek.

(s.80)Elķıssa, andan soñ Mecnun Leyliniñ ğabırığa yüzünü sürtüp, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap erdi. Emma Zeyt: “Ey, Mecnun, turgul, başıñnı götergil, yarıñnıñ arvahığa doğayı-patıha kılıp, zıyaratını bercay geltirgil!” diydi. İrse, Mecnun derhal tura gelip. Leyliniñ mazarığa bakıp: “Ey, Leyli can, bizden ğoş saylap gelip, zemin astığa girip, kimler bilen şeker ğüftarlık kıldıñ? Bu ğünler halıñ ğalay, ya teñmi?” diyip sözni aydı:

Badı-acal etğen hazan, ey ğülüstanım, sen ğalay?
Rahtı-sapır bağlap çunan aramı-canım, sen ğalay?
Dar el-bakağa mıhmanım, ey, hoş ananım, sen ğalay?
Bir tende iki can idik, ruhı-rovanım, sen ğalay?
Häki-mezelletge nahan bolğan nışanım, sen ğalay?

Bardıñ hamuşan şährige, kim birle kıldıñ sen yarlık,
Eylär niçik topraķ era mestana gözleriñ harlık.
Eksi-royuñ ğörset turup ki munda ğül-u ğülzarlık,
Şeker tiliñ kimiñ birle boldı şirin ğüftarlık,
Ey läle fam, aramı-can, şeker feşanım, sen ğalay?

Perde puş eylöp cahan era cemalıñnı bu ğün,
Yadığar eyleyip maña habı-hıyalıñnı bu ğün,
Yaşırap sen yer ğoynuda ebru helalıñnı bu ğün,
Arzuw eylöp gelipdir men seniñ vısalıñnı bu ğün,
İstesem tapmam seni, ey, binışanım, sen ğalay?

Cismi gülverdiñ ğara yer birle hemduş eylediñ,
Hem kenarı-cennet asa birle ağuş eylediñ,
Cayı-bağa rahtın tüzüp, bizni feramuş eylediñ,
Ey Mesiha dem, melekler vağtını hoş eylediñ,
Tuhfa taşlayıp virdiñni, eya razdanım, sen ğalay?

Zülpi-anbarini ğubar alud edip, ey näzenin,
Yar-u hemdemsiz ğalay bolduñ meh-u beyza çunin,
İki şehla birle bolduñ sen pitne eññizi-zemin,
Ya saña hemdemlik eylär hüyr-u ğulmanı-berin,
Bul darı-dünyäden ötüp, cennet mekanım, sen ğalay?

Sürmesa gözleri toldurdıñ bu lahat toprağığa,
Şövr uruban yangın cerahatlık yürekniñ dağığa,
Ğuş boluban uçduñ ğülü-firdövs-i-cennet bağığa,
Ot ğoyup geldiñ araplarnıñ tümen til yağığa,
Ğussası ğamdan feraban, ey mähribanım, sen ğalay?

(s.81)Bağladıñ sen azm eyleyip, suyu bağa aħramını,
Ki bada noş eylöp, acalnıñ elgiden ser camını,
Bul sapar vağtıda ğılmay dostuña bir ı'lamını,
Taşlayuban تنها meni, urduñ bağağa kâmini,
Yüz ğoyup, gelgen ğaçıp, dar el amanım, sen ğalay?

Servi ğaddıñnıñ sayası tapdı zemin astıda ca,
Niçe canaver eylegen nâzik bedenlerden rıca,
Görgeç melekler suratıñ, açdımıkân desti-doğa,
Geldim mazarıñ başığa ğılmağğa, canım, “Merhaba!”

Halıñ niçikdir bul zaman, aramı-canım, sen qalay?

Ol müşki däne hallarıñ kim, hâk içre aldımı reñ,
Olturdımı söhbet gurup ol mur-u marı bidireñ,
Dürri-Yemen dek dişleriñ hemrahı boldı qaysı señ,
Servi çemenara qaddıñ perverdesidir göri-teñ,
Ey servi-rağnayı-cahan, dürri-nahanım, sen qalay?

Mecnun gelip dat eyleyir gabrıñda, ey yarı-huda,
Bilmem niçik düşdüñ ırak, menden saña yetmez seda,
Ahırda şuldur meşgeni, hah şahı bolsun, hah geda,
Qısmatımız şuldur eken, menden seni kıldı cıda,
Munda maña köpdür pığan, ey gülüstanım, sen qalay?

Elkıssa, Mecnun dilefgar bul muhammesni oqıp, tamam kıldı. İrse destber-dest urup, peryat kunen raks urup, gâh quhı-Necd üzre, gâh rovezgâhi Leylide nala ve pığan ah-u dilsuzı-can tartar erdi ve hun alud gözleriniñ eşki-hasratıdan rovezgâhi-Leyliniñ gara daşlarığa reñni-lağl berür erdi. Andan soñ Leyliniñ gabrında doğayı-patalar kılıp, Leylige hudadan mağferet tilâp, zar-zar ağlap, bu gâzalnı aydı:

Huda yarıñ bolup yarım,
Hemişe mähriban olsun.
Hudayımğa budur zarım,
Mekanıñ cavıdan olsun.

Miyesser kılsın imanı,
Ne çenden bolsa ihsanı,
Behişdiñ hüyr-u gulmanı,
Saña bes kim ayan olsun.

Çıkıp rahmet suyu yerden,

Goşulıp abı-kövserden,
(s.82)Ki rızvan guşları birden
Başıña sayavan olsun.

Pelekniñ täki minası,
İşigiñniñ häki-pası,
Hemme dür-cana quddusı
Görüñe pasıban olsun.

Şerafatlı bolsun bul dem,
Egämden magferet dem-dem,
Hudanıñ rahmeti her dem
Mazarıña rovan olsun.

Hayatı-alem ötginçä,
Mıdarı-dähr gitginçä,
Kıyamat dañı atginçä,
Uşbu rovvāñ bostan olsun.

Meniñ hem ölmegim meyli,
Ki men Mecnun sen hem Leyli,
Zıyaratgähi ışk heyli,
Şerafatlıg mekan olsun.

Emma Mecnun bu sözlerni aydıp, Leyliniñ gäbrini gucaqlap, peryat-pığanlar eylär erdi ve gözüniñ yaşı bilen Leyliniñ mazarınıñ taşığa suv sepip, yene bir taşnı alıp, gögsüğe urar erdi. Berehneganı-mağşar dek bolup, ruyı becanıbı-beyaban kılıp, raqs urup, peryat-pığan kılıp, yıglap barıp, bir gärgä girer erdi ve hemişe berqarar zar-zar yıglar erdi. Günde barıp, Leyliniñ mazarığa yüzünü sürtüp, novha-zarı kılur erdi ve yene doğa-patalar kılıp, yıglar erdi. Ğaydıp gelip, ol gärgä barıp, mesgen kılur erdi. Hiç rahğuzar ğalmadı kim, hes-haşaqlarını otluğ ahlardan köydürmegän.

Emma Mecnun dilefgar gähi-gähi bahar silabı dek tuğyan kılıp, mesti-bııgtıyar, bisabr-u bıkarar ve zar-zar yığlap, rovezgähi-Leyli dilaramğa barur erdi. Anıñ otluğ ah-u uynüden ve tebbi-tab şiddetiden halk-halayıq ıztırabğa düşüp, şol güzergähden öte bilmes erdiler ve giceler hem yata bilmes erdiler.

Elğaraz, Mecnunniñ ahıdan eser yetip, sınayı-uşşaklar coş urup, ğaynap, suhanverniñ bu ğazalrı oquğanı:

(s.83)Şahı-Mecnun çeker elemi ahı,

Andan sinamıza eser yetipdir.

Ağzından ot çıkar, düydi-sıyahı,

Dünyä yüzün andan şerer tutupdır.

Uşşak ili edip ğamlı sövdanı,

Arturır başığa şövri-ğovğanı,

Alar derdi bilen panı dünyäni,

Ne hublar taşlayup, güzer edipdir.

Işk sövdası düşse her kim başına,

Ğan ğoşulıp aqar gözde yaşına,

İygen nanı bilen içen aşına,

Pelek-ağu, hicran-zäher ğatıpdır.

Kim aşıkdır, munda kılmas parahat,

Dost-u duşman aña kılar melamat,

Arturıp başığa derdi-kıyammat,

Qaçan bu dünyäge nazar edipdir.

Işkıñ elemige örtendi Narı,

Hasrat-u ğam bilen eyledi zarı,

Akızıp göz yaşın eyledi carı,

Dünyä yüzün göyâ bahr tutupdır.

Emma suhanver bul sözni tamam kıldı. Elkıssa, muhteser, bu halat birle şahı-Mecnun Leyliniñ zıyaratığa barur erdi kim, nâgâh ırakdan bir adam peyda boldı kim, bir balı-şikeste ve gözlerini ve yüzlerini gerdi-ruhı-mähnet bir dert başğan, ayakları ğamarıp, hobab öy dek eyle dar bolğan ve monheni-ķamat, elide asayı-natuvanı, her sağat ve her ğadamda bir halat peyda kılıp gele durur. Her niři-hara cigarlerini deři-deři çıkan. Bul meratebde řalu-Mecnun ve ol dürri-täci-şahan aldığa gelip durdı ve Mecnunğa salam kıldı. Emma Mecnun dilefgar-covabı-salam aydı; “Sen men dek ķaddıñ barı ğamdan ve mähnetden duta bolğan!” diyip, andan sorap, zar-zar, çün ebri-novbahar yığlap, canı köyüp, bir söz aydı:

Meniñ dek dadı-armanğa düşgen natuvan kim sen?

Bu yañlığ barı-mähnetden ķaddı bolğan keman, kim sen?

Inanı-ığtıyarıñ bes gidipdir dest-u payıñdan,

Men dek mübtelalık kesp edip, ey bağrı ğan, kim sen?

(s.84)Ķa yerden sen nedir ağtardıñ, ey monheni ķamat,

Başı bolğan hemme mähnet ğuşuğa aşyan, kim sen?

Adıñ nedür seniñ, bul dem men Mecnunğa hemdem sen,

Yitirip rahı-maķsatnı, bolup her yan rovan, kim sen?

Emma Mecnun aşufta ahval bu ğazalnı okıp, tamam kıldı ve “Kim sen, menden ne sorır sen?” diydi. İrse, ol adam zar-zar yığlap, hıcalat deryasığa ğarķ bolup, Mecnunniñ ayağığa yıķılıp, göz-yüzleriden sorup, yığlap, zıbanı uzr mağzeret açıp, aydı: “Ey, Mecnun, mağdur tutğul, haķıñıza cebir kıldım, imdi toba kıldım, ķabul hezretiñiz bolsun, ğünähimni ötgül?” diyip, zar-zar yığlap, aydı: “Ey, Mecnun, İbn Salam durur men, Bağdat velayatından renci-rah tartıp gelür men.” diyip, köp uzr-mağdur edip, zar-zar yığlar erdi. Mecnun dilefgar aydı: “Ey, İbn Salam, ovvalda meniñ birlen saz ermes erdiñ, imdi gelip sen, mahrum ğaytğanıñ lazım ermes. İmdi her hacatıñ bolsa, beyan kılğıl, miyesser kılayın.” diyip ğazal okuğanı:

Gelgil bări, ibni Salam Bağdadı,

Her maķsadıñ bolsa, hasıl eyläyin,

Mahrum ğaytma, geldiñ, tapğıl mıradı,
Madiñ vaslığa vasıl eyläyin.

Hiç bir saz olmadıñ ovvalda maña,
Ėaldı seniñ, meniñ ahvalım teñe,
Herne cebr eyleseñ geçirdim saña,
Bul gün köñlüm saña mayıl eyläyin.

Maña bul yazılan kalu beladan,
Cepa çekip ötmek köne dünyäden,
Senden ermes, maña her ne hudadan,
Bes niçik men seni bidil eyläyin.

Yığlamağıl gözün eşkini saçıp,
Ėutulmas hiç kişi taqdırdan ğaçıp,
Pığan ğurup, yığlap, her zaman açıp,
Işk kitabın oқыp, tahsil eyläyin.

İbn Salam, salma canıñ beläğa,
Salmağıl özüñni bul macerağa,
(s.85)Leyli göç eylemiş dar el bağağa,
Men niçik bul yerde menzil eyläyin.

Köp yıglama, başıñ yoqarı göter,
Ah urma, pığanıñ alemi örtär,
Öz derdime özüm köygenim yeter,
Gel, öz başım saña seccil eyläyin.

Aşıqlarıñ aqar gözüden yaşı,

Zäherdir iygeni, zaqqumdır aş,
Mecnun-Narı, görme hiç kimden işi,
Özüm taqdırma qayıllı eyläyin.

Emma Mecnun bu sözni okıp, tamam etdi. Anda ibn Salam aydı: “Ey aşık-päk, men seniñ yağşı adınıñ Leyliden eşidip erdim, Leyli seniñ üçin subh-u şam, belki, ala ad-dovam “Vay, Mecnun!” diyip, pırakında yıǵlar erdi, vellema birniçe gün Leyli birlen ruzgär geçirdim, behakı-namı-perverdigar, hecde hezar alem ve behakı-hanayı-Käbe bir mertebe Leyliniñ gölünü şerigat işine tutğanım yok. Her lahza Leyli aşufta ahval seniñ hicriñde yıǵlap, maña bir royı-hoş bermedi. Emma Leyliden köp köñlüm galdı, yüzüğe bakmadım, ahır al emr rencur bolup, öler halatğa yetişdi, gorkup, “Kişiniñ perzendi nahaq ölmesin.” diyip, getirip, ata-enesige tabşırip erdim. Helä birniçe eyyamdan bäri habarım yok, ne halda boldı.” Yene aydı: “Gayıbana sizge ıhlas getirip erdim. Emma Leyliden vaspını eşidip erdim: “Ey aşık, Leyli hem seniñ üçin köyer erdi, hem köyer erken sen. Leyli aytğança bar eken sen veliken Bağdat halkı seniñ aytğan gazallarıñı “Bu Mecnunniñ sözi.” diyip, bitip, yat alurlar, men hem bu umıt birlen gelip men, şayed ki siziñ gülzarı-tab’ınıñdan bir güli üzüp, buy kılıp alğay men – diyip - kılğan bidepligimni afuv kılğay sen!” diydi ve zar-zar yıǵlaberdi. Ne mähnet azmude kılıp sen, bu tarz ermes erdiñ!” diyip, Mecnunğa qarap, bir gazal oquğanı:

Aşıklar soltanı, araplar şahı,
Çeşmi-giryaniña döze bilmenem.
Pelekniñ övcünde sen idiñ mahı,
Ah-u efganıña döze bilmenem.

(s.86)Ovvalkı subatı-qararıñ qanı,
Qıuvvatı-dermanıñ, mıdarıñ qanı,
Köñlüñni aldırğan nıgarıñ qanı,
Köygülik canıña döze bilmenem.

Gün-günden halatıñ bolupdır zebun,
Yüregiñ gussası söküpdir duvun,
Köygülik görer men gadımdan bu gün,
Dövri-dövraniña döze bilmenem.

Horamıñ ham bolup, aqlıñ çaşıpdır,
Peryad-u pığanıñ hedden aşıpdır,
Hayatıñ bağığa hazan düşüpdır,
Reñni-hazanıña döze bilmenem...¹⁹

Emma İbn Salam sözünü tamam kıldı. Mecnun aydı: “Ey, İbn Salam, seniñ ğanıñ maña dări erdi, ne çäre kılayın, taqdır-alla şul erken, ey biradar, senden razıdır men, imdi çäre yoǵdur!” diydi. Elğaraz, Mecnun İbn Salama ğarap, bir ğazal aydı:

İbni Salam, arzım saña, Mecnunı-binova özüm,
Derdi-pırağı deştide derbe-deri-geda özüm.

Leyli diyip çöli-Muğan, ıǵkı ğamıdan köydi can,
Mesgenim sährayı-cahan, vatansız, bimä'va özüm.

Dünyäniñ barın terk edip, ıǵkı ğamında örtenip,
Leyli derdige ah urup, Edhemi-binova özüm.

Perhat-Şirin barı ğalat-ıǵk lapını kıldı ol ret,
Varğa-yu Gülşa heme dert-barısığa pişva özüm.

Bul Mecnunı Leyli diydi, ata-enäni taşladı,
Vağşı hayvanı dost diydi, hemdemi-bırıya özüm.

Elğaraz, Mecnun sözünü tamam etdi. İbn Salam aydı: “Ey, Mecnun, hălâ sözlegil, vepadarıñ qalay?” diydi. Anda Mecnun bir ah urup: “Ey, İbn Salam, yörgün yarı-vepadarımını saña görseteyin.” diyip, İbn Salamnıñ ğoludan tutup uşlap, Leyliniñ mazarığa alıp barıp, Leyliniñ ğabrı-päkini aña görsetip, bu muhammesni oǵudı:

(s.89²⁰)Çün hücümi-ğam bilen mecruh boldı peykerim,

¹⁹ Şundan soñkı bentler golyazmada yoǵ.

²⁰ 87 ve 88. sayfalar eksik.

Leyli gitdi bu cahandan, imdi mahzun qıl meni!

Andalıp, biçäre dek üzdüm tamanı yardan,
Köydürüp bal-u perimni hem çunan kül qıl meni!

Mecnunı-divana men, ğurbatda ğaldım sarğarıp,
Ėoyma bu ğurbatda bu ğün hem cigerhun qıl meni.

Elkıssa, Mecnun allatağalanıñ mün bir adını şafığ getirip, bir söz diydi:

Qadır alla, mün bir adıñ haqından,
Cepası köp bu dünyäden al meni.
Ol sıpatıñ, yeke zatıñ haqından,
Cepası köp bu dünyäden al meni.

Ėün-ġünden zıyada mähnetim artar,
Öz lutfuña alıp, köñlümi ġaytar,
Mekkara dünyäniñ cilvesi iltär,
Cepası köp bu dünyäden al meni.

Yağşı ġüne pelek razı imesdir,
Bäş ġünçülik dünyä hayı-hövesdir,
Aşıqlarıñ durar cayı imesdir,
Cepası köp bu dünyäden al meni.

Kimse gelip munda yetdi mırada,
Maqsud yolun tapmay ġaldı arada,
Mundan artıq ġoyma meni dünyäde,
Cepası köp bu dünyäden al meni.

Rencim artıp, halım boldı günbe-gün,
Aklım aldı ğan yığladıp tünbe-tün,
Özüñ bolğul aşıklara rehnemun,
Cepası köp bu dünyäden al meni.

Aşık bolan, ğatı günler geçirmiş,
Ki zal dünyä ciger ğanın içirmiş,
Mâhir ğızıñ bir görsetip ğaçırmış,
Kavlı yalğan bihayadan al meni.

Birniçäniñ yürek-bağrın dağladı,
Birniçäni yaman yola çağladı,
(s.90)Merdanalar mundan yükün bağladı,
Zalı-melğun, eşğalıdan al meni.

Birevler mal bilen vağtın kıldı şat,
Birevler ışk bilen taşladı uyat,
Bergil dilegimni, çıkarıp hacat,
Köñül üzdüm, bu dünyäden al meni.

Misgin başım ne mähnetge tutğardı,
Pıçağını ustuhandan ötgerdi,
Bir şadına niçe külpet ötgürdi,
Cepası köp bu dünyäden al meni.

Aşık bolğan ışk yoluna talaşur,
Canıñ berip, cananığa ulaşur,
Leyli üçin men hem ölsem yaraşur,
Razıdır men, bibakadan al meni.

Ėızıl yüzüm zağpıran dek soldurıp,
Hasta könlüm elem bilen doldurıp,
Bu dünyäde hasrat bilen öldürüp,
Ähtibarsız bu mekandan al meni.

Ruğsat bergil, can Ėoşulsın canına,
Dahıl bolsun ol Ėövheriñ kânine,
Könlüm Ėuşı pervaz eder yanına,
Ähdi yalan bivepadan al meni.

Mecnun aydar, hağ yetişsin hallara,
Aklımlı hayran, Ėözüm giryan yollara,
Bağman imdi sağım bilen sollara,
Cepası köp bu dünyäden al meni.

Emma Mecnun dilefgarnıñ ve cepakeş bımıdarnıñ könlünden dert-älemi efzun bolup ve hal-ahvalı zebunrağ bolup, bitağat bola başladı ve yene söz Ėuzarı-binehayat birle vağtını Ėanımat tapıp, hatırayı-Leyli dılamnıñ rovezĖähige barıp, Ėün murı-hasta susmar piğide seri suyı-asman ve yüzüni becanıbı-bargähi-rahman kılıp, bu mınacatnı oğuğanı:

Ėadır alla, dergahıña gelmişem,
Meni beyle ah-u zara ĖoymaĖın.
Candan ĖeĖip, conabıñda bolmuşam,
Öz Ėořuñdan bařĖa dara ĖoymaĖın.

(s.91)Öz-özüñden bolan zatıñ hağı Ėün,
Se vahdetiñ, on sıpatıñ hağı Ėün,
şerafatlığ müñ bir adıñ hağı Ėün,
Ėoř Leylige, intizara ĖoymaĖın.

Adam birle Hova, ya Ebul Beşer,
Şeys beni Keyamers alarga piser,
İdrisiñ haķı çün eylöp bir nazar,
Egäm, meni bu kirdara goymağın.

Ruhum ğuşı pervaz eder uçmağ,
Bul panıdan dar el-baķa göçmäge,
Yar elinde baķı şerap içmäge,
Aslı veyran, bımıdara goymağın.

Nuhı nebi, Halıl rahman haķıdan,
Davut oğlı ol Süleyman haķıdan,
Mustapağa inen kur'an haķıdan,
Meni hergiz yokdan bara goymağın.

Aşıkklar soltanı Yusup-Züleyha,
Dünyäden mücerret öten Mesiha,
Hazreti Musanıñ razgähi Sina,
Alar haķı bağrım para goymağın.

Zebihulla қayıl boldı ğanına,
Circis rehm etmedi şirin canına,
Sabr eyledi, geldi Eyyup şanına,
Meni derdi-bişumara goymağın.

Haķ habıbı Mustapanıñ hormatı,
Çarıyarı basafanıñ hormatı,
Barça nebi övlüyäniñ hormatı,
Ğan ağladıp, bağtım ğara goymağın.

Mekkara dünyadır, cilvesi iltâr,
Öz lutfuña alıp, könlümi ğaytar,
Bul panı öyünde bolğanım yeter,
Mundan artık şermisara ğoymağın.

Mähnetim zıyada, halatım zebun,
Peryadım artadır meniñ günbe-gün,
Bul gün maña özüñ bolup rehnemun,
Bağrım para, könlüm yara ğoymağın.

(s.92)Bitmes işim bul panıdan gitmeyin,
Rahtım düzüp, baқа yolun tutmayın,
Mundan artık ah-u hasrat etmäyin,
Sekfi bozuq, teñ-u dara ğoymağın.

Kimse gelip, munda yetdi mırada,
Maqsat yolun tutalmayın arada,
Acız ğul men, ğoyma beyle belada,
Derdim artıp, sansız zara ğoymağın.

Ne aşıkdır yar yolunda bolmasa,
Ciger-bağrın para-para dilmese,
Can talaşıp, mazarında ölmese,
Mecnun ğuluñ namıs-ara ğoymağın.

Emma Mecnun dilefgar bu mınacatnı tamam kıldı. İrse, rovezgähi-Leylini ğanımat bilip, vağtını ferah görüp ve ğabrı-mübäreknıñ kenarığa tartıp ve posa urup, can behağ teslim kıldı. Emma halayık habar tapıp cem bolup, şost-u şov kılıp, bir-birige aydur erdi kim, “Elbetde bular aşıkı-päk bolğaylar, ikilerin bir cayda depin kılalıñ, iki aşık bir-birige dahıl bolğay.” diyr erdiler. Emma birniçe vağt serzenişi-halayıkdan ğorqup, Leyli qabılası ar-namıs kılıp, Mecnun

dilefgarnı bu ğabristanda ğoymaz erdiler. Emma kabılayı-arapnıñ buzurğvarları: “Zınhar bularğa yaman til yetğürmäñ, bular aşıkı-päk erkenler.” diyip, köp kişi cem olup, Leyliniñ bir tarapında depin kıldılar.

Emma oşol Leyli dilaramnıñ ruhı Mecnun dilefgarnıñ ruhunıñ aldığa çıkıp, “Mecnun binova meniñ ızımdan ağtarıp gele durur.” diyip, hoşvağt bolup, bir muhammes oğuğanı:

Hamd-u sena hodayıma, derdime bir dova gelür,
Ah-u pığan-u nalalap, ğam bile mübtela gelür,
Cebr-u cepa çeken oşol dilberi-bavepa gelür,
Şalığını edip adem, ışk yoluda geda gelür,
Leylini ızlayıp bu ğün, Mecnunı-binova gelür.

Ötdi cahandan ol ğarıp niçe ğam-u sütem bilen,
Meniñ hicri-pıraķımnı çekip hasrat nedem bilen,
Berdi yolunda canını ğussa-yu yüz elem bilen,
Ğabrım üze urup pığan can bere çeşmi-nem bilen,
Leylini ızlayıp bu ğün Mecnunı-binova gelür.

(s.93)Leyli diybän cahan era yığladı bıķarar olup,
Ekl edibän dem çeker dünyäde har-u zar olup,
Ķuhı-Necd üze meniñ yoluma intizar olup,
Etmedi mesgenin pena öyüde dilefğar olup,
Leylini ızlayıp bu ğün, Mecnunı-binova gelür.

Hasta, hazın canın yaķıp, ışk oduğa eda kılıp,
Yoluma telmura baķıp, ğumrı sıpat nova kılıp,
Bahrı-ğamım bilen aķıp, canığa müñ cepa kılıp,
Ĝöz yaşı her sarı aķıp, ähdige, bes, vepa kılıp,
Leylini ızlayıp bu ğün, Mecnunı-binova gelür.

Şat oluban baķa sarı Leyli diyip cununginām,
Geldi pıġan-u nalada halatı köp zebunginām,
Para baġır, cigerkebab, ġam dil, didesi hunginām,
Eyledi depder-u kitap Narı, rehnemunginām,
Leylini ızlayıp bu ġün, Mecnunı-binova gelür.

Emma Leyli dilaramnıñ ruķı bu muhammesni tamam kıldı. Velemma Mecnunı-binovanı
depin kılgandan soñ, soval kılgucılar gelip, Mecnun dergahıdan soval kılganı bul durur:

Ey bende, ef'alıñdan tā kim, uyalıp geldiñ,
Sen ķaysı sovabıñnı aldıña alıp geldiñ?
Dünyā idi hasılġah sen, bes, ne kılıp geldiñ?
Kısmatġa boyun sunduñ, halıñnı bilip geldiñ,
Dergahıġa rebbiñniñ, Mecnun, ne alıp geldiñ?

Pa malıña alemni bir turpa besat etdi,
Rızķıñ talabın kılmay, aldıñġa yaķın yetdi,
Bir zerre idi aslıñ, bes, munķa azız tutdı,
Gel söyle ibadatdan, ömrüñ ne edip ötdi,
Dergahıġa rebbiñniñ, Mecnun, ne alıp geldiñ?

Saları-cahan erdiñ, ġörset yoġ-u bariñnı,
Bir pulġa ķişı almas ol kılgan kirdariñnı,
Her ılm-u amal bolsa, ġoş eyle şumariñnı,
Bir tilge soval etdim sanıķa ġubariñnı,
Dergahıġa rebbiñniñ, Mecnun, ne alıp geldiñ?

Sunġumrı tomaşıa kıl diyir saña beser berdi,
Ey bende, muhayyır sen, Kır'anda habar berdi,
Tut hayr-u sahavat diyip, eliñe hüner berdi,
(s.94)Aldıñda kıyamatnıñ sövdasın eser berdi,

Dergahıǵa rebbiñniñ, Mecnun, ne alıp geldiñ?

Ey bende, gelipdir sen, ğaytıp gideriñ bolmas,

Bir yerde tutup menzil, andan öteriñ bolmas,

Maqsat yolu atıǵ yol, istäp yeteriñ bolmas,

Her nep-u zerer bolsa, aydıp, ederiñ bolmas,

Dergahıǵa rebbiñniñ, Mecnun, ne alıp geldiñ?

Emma iki melayık soval unende, bul sözni tamam ıldı. Erse, andan soñ Mecnun dergahı “Rebbim alla.” diyip, häki-mezelletden baş göterip, bu covapnı ayǵanı:

Rebbimge, ey Müñkür, Nekir, ahı-säher geltirmişem,

Cismim imes taǵatpezir, hunı-ciger geltirmişem,

Uşanlı ğuldur men kesir, ruhsarı-zer geltirmişem,

Derd-u elemden binezir, zarı-sapar geltirmişem,

Bolǵaymıan diyip destgir, tä eşmi-ter geltirmişem.

Pikrim ne bir adam bilen rısalıǵım meşhur idi,

Bimar cismim ğam bilen ki taǵatǵa nāmakdur idi,

Her yerge barsam, rem bilen kim görse, menden dur idi,

Hasrat diygen hemdem bilen köñlüm öyi maǵmur idi,

Başımǵa mähnetden seriri-ğam birle por geltirmişem.

Leyli hövesiden başım ğuşlarǵa boldı aşyan,

Zährab idi içgen aşım, yutǵan taǵamım erdi ğan,

Gün-günden artıp käyişim Leyli üçin, bes, her zaman,

Dem-dem döküp ğan göz yaşım, aldıda müñ ah-u pıǵan,

Iş elgide boldum esir culide ser geltirmişem.

Mähnet yüki addım büküp, pikri-ğamı Leyla idim,

Silabı-eşkim dür döküp, bir aşı-şeyda idim,

Sınam ğapısın bes söküp, divanayı-rısva idim,
Rahı-haķıķatdan çöküp ğalğan besi ağma idim,
Biçäre, bir misğin-paķır köp derdeser geltirmişem.

Halk ağzıda Mecnun adım, bir natuvanı-zarı-ıřķ,
Derd-u mähnetdir tintim ser tā be ser efkarı-ıřķ,
Bul erdi dayım niyetim, ölsem bolup bimarı-ıřķ,
Ne haķğa tağat kuvvatım ğuydı ayağdan barı-ıřķ,
Rebbimge, neyley, naguzir aczı-hüner geltirmişem.

(s.95)Emma Mecnun dergahı bu covapnı aydı. İrse, andan soñ, perverdigäri-alemge Mecnunnıñ covabı hoş gelip, Leyli dilefgarnıñ suratında bir ğulmana zib-u zinat berip, Mecnun dergahınıñ aldığa ez berayı imtihan iberdi. Emma ol ğulman gelgeç, Mecnun dergahı ol ğulmanlarını hevayı iştiyakı kılıp ğördi kim, Leylige oğsamıdır. Elķıssa, Mecnun dergahı ol iki melayıkğa bu sözni aydur eken:

Arzım sizge, haķnıñ söver içlisi,
Leyli bolsa, dağı-ıřķı bolmazmı?
Haķıķatnıñ, tarıķatnıñ yolçusı,
Leyli bolsa, dağı-ıřķı bolmazmı?

Kimse ğül diyp, başa sancar her hesi,
Her tikenden gelmez bolur ğül ısı,
Leyli şehit boldı, ğandır ķamısı,
Leyli bolsa, dağı-ıřķı bolmazmı?

Ne sövdağa saldı meni dun pelek,
Sizler meni aldap, eylemān helāk,
Meniñ Leylim ermes, meger, bu melek,
Leyli bolsa, dağı-ıřķı bolmazmı?

Leylige oğşamaz ağı-ğarası,
İrağdır Leyliniñ mundan arası,
Leyliniñ bağrında ışıñıñ yarası,
Leyli bolsa, dağı-ışkı bolmazmı?

Näler artdı bivepanıñ cepası,
Nädip çıksın başdan anıñ hövesi,
Cebhesinde bardır dağı-vepası,
Leyli bolsa, dağı-ışkı bolmazmı?

Mecnun diyir, gül diyip elim urmanam,
Köñül tağtın her dilbere gurmanam,
Bul ğumana dırnağını bermenem,
Leyli bolsa, dağı-ışkı bolmazmı?

Elkıssa, Mecnun dergahı bu ğazalrı oqıp, tamam kıldı. Emma andan soñ, Leyli dilaramnıñ ruhaniyeti ve Mecnun dilefgarnıñ ruhaniyeti ikisi ğuş bolup, behiştı-anbarsereşt içre dahıl boldı ve iki aşık bir ğoşulıp, ayşısı-aşretde boldular.

(s.96)Emma Zeyt bu sırnı ğörüp, ähli arap cemağasığa bul vağanıñ beyanından habar berdi kim: “Bir gice uyqıda erdim, näğäh mağlum boldı kim, behiştı-anbarsereşt üzre bir köşk peyda boldı. Ol içre birniçe öy peyda boldı ve öy içinde bir tağtı-alı ve ol tağt üzre iki dilruba bir-birlerige qadıh berip, şerabı-cennet içip, gerdenleriden ğol salışıp ve posa alışıp oturlırlar. Men sordum: “Bular kimler dururlar kim, zib-fer birle oturlırlar?” Anda aydırlar kim: “Bular Leyli birle Mecnun dururlar, ol dünyäde aşık bolup, cebir-cepa, mähnet köp çekmişler. İmdi bul dünyäde haq tağala bularnı bir-birlerige ğoşup, behiştı-anbarsereşt içre mekan bermiş. Maqsadı-aslığa yetip, munda dövran sürürler.” diyip aydırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

LEYLİ MECNUN ÇEVİRİ

(s.1) Ama hikâyeciler şöyle rivayet ederler ki Bağdat vilayetinin güzel konuşanları şöyle haber verirler, Arap yurdunda Amırı denilen bir topluluk vardı. Onların önde gelenine Seyit Beni Amırı diyorlardı. Çok saygıdeğerdi, vilayeti abad edilmiş idi. Seyit Beni Amırı çok hünerli ve herkese örnek, fakir gözeten, misafir seven, iyi biriydi. Her zaman, kendisi liderlikte meşhurdu. Lakin lider değilmiş, narsuz bir mummuş gibi sallanıyor, halkın gözünde silik görünüyordu ve buğday gibi ki, taneye istekli idi. Seyit Beni Amırı evlada olan hasretini şöyle dile getirdi. Bu hasret ile ümit ederdi ki, şayet, bahtımın eli ile ömrüme dallı budaklı bir ağaç olmak nasip olur mu diyip, bu istekle fakir ve dervişlere çok çok hayır ve ihsan edip, ağlayıp, yalvararak vacip dergahına gelip Allah'a yüzünü dönüp, ağlıyordu. Ama dinleyenlerden bir dinleyicinin duası semaya değip, iz bırakarak duasını vacip dergahında Allah kabul edip, Seyit Beni Amırı'ya bir oğul verdi ve onun adını Kays koydular. Seyit Beni Amırı göz tokluğundan hazinesinin kapısını açıp, altın ve gümüşten Allah'ın yolunda dağıtarak verirdi. Ama bir gün Kays'ın yüzüne sevgiyle baktı ki, adeta cihan güneşi gibi yüzünün aksi cihanı aydınlatıyordu ve dudaklarından şeker saçılıyordu. Onun endamını gören ve işitenler ona meyil ediyorlardı. Ama Seyit Beni Amırı bu şekilde oğlunu Allahu Te'âlâ'ya kendisine bağışladığı için sena edip, on sekiz bin alemin rabbine şükredip, bu sözü söyledi:

Ey Allah'ım, kudretin güçlü,
Bedenime can bağışladın.
Gönlümdeki kederi sevince dönüştürdün,
Pek çok misafir bağışladın.

(s.2) Kuş idim kanadımı kırdın,
Diri nefsimi öldürdün,
Yuvamı rahmetle doldurdun,
Ay gibi parlak kıldın.

Başımda da şeref tacı,
Kısa olan elim uzun şimdi,

.....²¹ Mısır ömrüm,
Kenan'ın armağanını bağışladın.

Ferahlık müjdesi ulaştı,
Saadet elimi tuttu,
Gam derdinin tamamı gitti,
Bana derman bağışladın.

Bahtımın güzel atı altımda,
Hükümet aciz halkta,
Noksanlığım ne istese,
Çoğu kez tükenmez kıldın.

Yüzünde rahman nuru,
Parlak ondan imanı,
Bunun gibi can tazeliğini,
Kime ihsan edip bağışladın.

Beni Amır kelamın yeter,
Allah'a şükret çok,
Ey kudret sahibi ve merhamet eden,
Ne dediysem, onu bağışladın.

Velhasıl Seyit Beni Amır bu sözü tamamladıktan sonra halkına şölen verip hamd ve sena ile meşgul oldu. Ancak Kays bir yaşına ulaştı, aşk dadısı gelerek su koydu ve güneş aşkla yüzünü parlatmaya başladı. Kays iki yaşına geldiğinde bir-iki arkadaşı ile iyi anlaşıyordu. Velhasıl kısa sürede günden güne körpe yüzü halk efsanesi olmaya başladı. Kim onun mübarek yüzünü görse hafif bir rüzgar esintisi gibi yüzüne dua nefesi verirdi. Ama Kays'ın dili çıkıp

²¹ Metinde de eksik.

konuşmaya başladığında Allahu Teâlâ kilit olan dilini açıp bu beyitler ile s ze başlayarak bu muhammesi s yledi:

Ey Allah'ım, Kendi neşene yar et, ayırma aşktan,
Temiz zatının saygısından ağlat, ayırma aşktan.
(s.3)Ta baştan aşağı y z m  hakim g r, ayırma aşktan,
Gonca g nl m  fakir kıl, ayırma aşktan,
Bela derdinden parça parça et, ayırma aşktan.

S ylesin canım eriyip, bağrım yanarak feryat etsin,
Kemiğimi ateşle yaksın kalmasın adım,
Gam deresinde olup g zyaşım su gibi aksın,
Yer ile g k daima değirmen olup başımda,
G nden g ne derdimi oğalt, ayırma aşktan.

G ğs m n yarığına merhem bulamadım arayıp,
Tef alan cahil gibi kendim bin kat ağlayarak yalvarıp,
şevk dairesinin içinde cismim aksa demir gibi eriyip,
Her tarafa hasretle bakıp kalsam tek ayağımla ben garip,
Semender gibi y z m yak, ayırma aşktan.

Yıllarca avarelikle uğraşsam yardım beklemeden,
Yol y r yerek  ller gezerek dağlar aşıp feryat edip,
Halkı, alemi y ksek bir ses ile meydana getirip,
Varacak yol bulmasam bırakıp, emekleyerek bağırsam,
Kimsesiz, çaresiz kıl beni, ayırma aşktan.

Kays adım, halk içinde Mecnun meşhur olsa da,
Mazim eleştiri taşı ile kan içinde olsa da,
şayet derdin zorluğundan başağım un olsa da,
Bir kederim zaman geçtikçe y z bin b y  olsa da,
Birçok belalara beni yar et, ayırma aşktan.

Ancak Kays bu münacatı okuyup, yanık yanık ilkbahar bulutu gibi ağılıyordu. Annesi ansızın bu sözleri duyunca, endişe edip, bunu mektebe yazdırdı. Velhasıl, cumartesi günü Seyit Beni Amırı Kays'ı önemli kurallar ile mektebe ulaştırıp, muallimin yanına gönderdi, velemma mektepte birçok narin kızlar ve birçok peri gibi güzel oğlanlar muallimden ilim öğrenirler. Sözün kısası, Kays gördü ki, mektepte bir parlak ay ve doğu güneşi, bir can afeti, yegâne bir devranın, yıldızların içinde aya benzeyen birkaç kız ile Leyla bir tarafta otururken bir tarafta cennet içindeki gılmana benzeyen, peri gibi güzel oğlanlar oturmaktalar, mektep sanki cennet yurduydı ve bunlar güzel bir gılman idiler. Ey ki bunlar bir yüce menzilde ve tamamı cansız bir çehreye sahipti. Ancak Kays bu çehreleri görüp, sanki kendisi de cansız bir çehreye büründü ve (s.4)gözü Leyla'nın çehresine döndü, ona bin gönül ile âşık oldu. Ancak Leyla'nın sinesine de Kays'ın diri aşkı, can olduğunda onun hali kalmadı. Sözün kısası, mutlaka bu günü akşam edip, serbest kaldıklarında bu iki gönlü bağlı birbirlerinden ayrılıp, ta karaları gözlerinden kayboluncaya kadar, birbirlerine bakarak gidiyorlardı. Ama birbirlerinin karaları gözlerinden kaybolduktan sonra, acayip haller ile evlerine vardıklarında Kays'ın kanaatkâr olan annesi, Kays'ın kolundan tahtasını alıp söyledi: “Ey, yavrum, bu gün mektebe gidip, ne okudun?” diye sorduğunda Kays annesini görüp ve işitince açıklama yapıp, bir söz söyledi:

Edep sarayına vardım,

Cumartesi esen rüzgâr ile.

Ay gibi bir güzele düştü gözlerim

Birkaç dilruba ile.

Levhi açıp ders okur,

Her dersi üç varaktır,

Tabak tabak nur dökülür,

Ağzı dolar sena ile.

Bir peri naz ile bakar,

Bakışı canımı yakar,

Söylese şekeri akar,

Dudaklarından vefa ile.

Bir peri taze hoş, sevinçli,
Yeni açılmış gül bağı, lale renkli,
Kakülü mis kokulu Leyla adlı,
Yüzünü gizler haya ile.

Söyleşirler birer birer,
Tadı canımdan tatlı,
Yüzünde güzel kokulu saçları,
Ak birleşip kara ile.

Kaşı gözü endişelidir,
Kolunu sallayarak telaşlıdır.
Güzel oynamak ona yaraşır
Birbirine ima ile.

(s.5)Kays'ı ateşe saldılar,
Gönlünü elden aldılar,
Taksim edip gittiler,
Hoş dediler rıza ile.

Velhasıl, annesi Kays'tan bu sözleri duyup bildi ki, oğlu aşk sevdasına ulaşmıştır.
Annesi söyledi:

“Ey, can oğlum, sen hala daha bağırıp duruyorsun, bu sözleri bırak, hala yalandan âşık görünüyorsun bunun sana hiç faydası yoktur.” diyip, birkaç nasihat verip, ertesi günle birlikte annesi onu okula gönderdiğinde Kays çaresiz varırken olduğu yerde dilberi hatırına gelip, bir söz söyleyecek budur:

Heves ile varsam mektebe,
Aklımı alır o dilberin alları.
Zülfü henüz erişmez tırağa,
Meğer Allah uzak salmaz yolları.

Müjganları candan öter gözlese,
Bulamaz kişi isteyip onu izlese,
Şeker, damar dudaklarından söylese,
Tûtî midir, bülbül müdür dilleri.

Hak aşığıyım, Yusuf peygamber gerçek pirim,
Keşke benim olsa Allah yardımcım,
Varsam bugün, hatırlamayı öğretse dilberim,
Elif boyu nokta mıdır, benleri.

Mert başını namerde eğmesin,
Namert kendini halk içinde övmesin,
Yar bağına hazan yeli değmesin,
Hoş olsun çemen çemen gülleri.

Kays varmaktadır, mektebe hoş olup,
Yârini görmek için gönlü coşup,
Benim ömrüm yar ömrüne eklensin,
Daha çok olsun ayı, günleri, yılları.

Velhasıl, Kays mektebe gidip, mollasına selam verip, bir tarafta oturduğunda bir tarafta Leyla ile iki dilber gönül kuşlarını uçmak için salarak, birbirlerine kaş ve gözlerini elçi yapıp oturdular. Diyeceğim şu ki, eğitimsiz mektep ehli ilim tahsilinden dem vursalar da bu iki nazlı, aşk konusuna nefes tüketirlerdi.

(s.6)Ancak her zaman bir bahane ile Leyla'ya: “Yanlışımı söyle!” diyerek, arkadaş olup, ön huzura varıp, birkaç söz söylerdi. Ama Leyla da Kays'ı bahane edip, dersi soracağını bilip, tebessüm edip, Kays'ın canına ateş yakardı ve gönlüne ateş salıp, takat bırakmazdı. Ara sıra Kays alıştırmaalarını Leyla'ya getirip, talim ver diyip, gösterdiği zaman, Leyla kaş ve gözünü cilveye bürüyerek, aklını alıyordu.

Velhasıl bu durum ile birkaç gün geçip gitti. Bunların aşk ve muhabbetleri günden güne artarak yavaş yavaş Arap kabilesine aşikâr olmaya başladı. Her taraftan dedikodu ve şikâyet etmeye başladılar.

Velhasıl, Kays o dilrubanın aşkından sıkıntıya düşüp, acıklı bir ah çekerdi.

Ancak bir gün annesi: “Ey, canım evladım, neden bu kadar ah çekiyorsun, sabırsız davranıyor ve durup dinlenmiyorsun ve niçin böyle sıkıntılıdasın?” dediğinde Kays annesine bakarak, feryat edip, aşk kadehinden içerek beyan edip, can ve gönülden bir muhammes okudu. Okuduğu budur:

Saki ezeli aşk kadehini bugün verdi bana,
Kederdir, üzüntüden bir nice zaman bana.
Felekten korku ulaştı sabah ile akşam bana,
Su yerine verip zehri hekim bana,
Vahşi gönlüme ne sabır, ne dinlenme bana.

Ki ateş niçin vurur su ile toprağa kıvılcım,
Ne umar ki ateş, su ile toprağa bakar,
Eğer taş olsa, o, öyle ki her şeyi yakar,
Zerre kadar cismimi tutuşturmak için ay gibi güzel,
Açtı yüzünü yine, söz verip eğilerek bana.

Aşkından bunca afete uğradım, ne yapayım,
Gençliğimden beri kedere uğradım, ne yapayım,
Yutuyorum kendi kanımı hastalığa uğradım, ne yapayım,
Alemde ayıplandım, ne yapayım,
Aklımda kalmadı bir zerre olay bana.

Ansızın yeni yetişmiş bir güzele düştü bakışım,
Ayak bağı oldum ki ondan öteye geçit vermeyecek,
Keder gözümünden ciğeri kanlı bir çeşme gibi akarak,

(s.7)Ertesi akşam olduğuunda, seherin ahı kımıldayarak,
Tamam beraber görünsün ertesi gün ile akşam bana.

Verdi tarikat üstadı bana vefa talimi,
Eğer, mezar, yapsa buna benzer eziyet,
Uyku ve yeme ihtiyacı hal bırakmadı ciğer kanı beni ısırdı,
Halk açtı ağzını ki, yeter Leyla, Mecnun nebat oldu,
Dese eğer canıma o Leyla gül renklidir bana.

Velhasıl, ondan sonra Kays'tan annesi bu sözleri işitip dedi: “Ey, canım, evladım, Bu sözleri söyleme, aşkını gizli tut, birinin kızına sitem etme, sakın, Leyla'nın annesi duyup, annen ile düşmanlık etmesin ve baban da işitse, seni bu halde bırakmaz.” diyip, birkaç nasihat vererek ve sürekli tembih ederek okula gönderdi. Velhasıl, Kays'ın aşkı zor olup, Leyla'nın aşkından huyu ve mizacı değişmeye başladı. Sözün kısası, divane gibi her tarafa giderdi ve zaman zaman ah çekerdi. Kısaca, Kays'ın hali halk arasında yayıldığı zaman eleştirenlerden iki tarafta da ünlü olmaya başladı. Felek eski âdetlerden başlayarak, ayrılığa sebep oldu.

Leyla da Arap kabilesinin Beni Hay denilen bir topluluğundandı. Beni Hay topluluğu fazlaca kötü huylu idi. Lakin o topluluk, Emen ve Şam'ın arasında Nejd Dağı denilen bir dağ vardı. Bu dağın sakini idiler.

Sözün kısası, Leyla ile Kays'ın şöhreti ve aşkı onların kulaklarına ulaştığında, Leyla'nın babası utanarak, Leyla'nın annesine söyledi:

“Şimdi kızını mektebe gönderme ve dışarı çıkarma, eğer sözümü dinlemezsen, kızını da seni de birlikte ikiye bölerim.” deyip, gitti.

Velhasıl, Leyla ertesi gün ile birlikte mektebe yola düştü. Annesi söyledi:

“Ey, gözümün nuru, evladım, Leyla can, şimdi mektebe gitme, evde oturup, yazılmış olan ilmi öğren.” dediğinde Leyla endişeye düşerek:

“Ey, anne, can, her ertesi gün olduğuunda uykudan uyandırıp, mektebe gönderirdin, bu gün neden bırakmazsın?” dedi. Annesi söyledi:

“Ey, canım yavrum, kızlar, erkekler gözüktükten sonra dışarı çıksalar, eleştirirler, baban da: ‘Şimdi Ley(s.8)la mektebe gitmesin’ diyerek gitti.” dediğinde Leyla’ya Mecnun’un aşkı zor gelip, ıztıraba düşerek, kitabını koluna alıp, bakmadan gidiverdi. Ancak annesi Leyla’nın eteğini toplayarak bırakmadı. Leyla can annesine yalvararak, yanık yanık, ilkbahar bulutu gibi ağlayarak, cıva gibi titreyerek ve yılan gibi dolanarak duruyordu. Annesi: “Gitme!” dedi. Anne ve kız bu sözü söylemişler:

Leyla: İsteğimi duy, ey, anne can,
Yaktırma canımı, bırak gideyim!
Başıma yıkma gökyüzünü,
Ey, sevgili, bırak gideyim!

Annesi: Ey cihan canı gül bahçesi,
Bahar bağım gitme!
Değerli canım, gönül rahatım,
Şeker saçanım, gitme!
Kılıver derdime derman,
Yüreğimde bırakma hasret,
Kabem, annem, sen iyi kalpli,
Cennet mekânım, bırak gideyim!

Gelmiş halktan sesler,
Baban bana sıkıntı verir,
Sözlerin bir-bir canıma can katar,
Şeker saçanım, gitme!

Olsa halkının sesi,
Babam nereden bilecek bunu.
Kendimden geçirme bugün beni,
Değerli canım, bırak gideyim!

Çekip örterek yanağını,
Otur güneş misali.
Mektebe uyku sarhoşu gibi,
Gözlerin sersem gitme!

Yeterince çeksem yüzüme örtü,
Eve sığar mı güneş,
Ben terk ettim uyku ve yemeği,
Ey gece bekçisi, bırak gideyim!

(s.9)Açma gülünün ateşini,
Yığ kakülünün telini,
Bırak Cun kuşunun hareketlerini,
Çıldırırçasına sevenim, gitme!

Aşk açtı güzelliğimden gülüm,
Niçin yığılsın kakülüm,
Başın için kapatma yolumu,
Hoş nüktedanım, bırak gideyim!

Ey servi boylu gümüş tenli,
Çıplak gül nazik beden,
Gül çehreli, yasemin yaprağı,
Hoş, lale bahçem gitme!

Güzel boyum, gümüş tenim,
Ateş gibi yanar gömleğim,
Bırak kolundan eteğimi,

Cennet mekânım, bırak gideyim!

Arap ehlinde şöhrətli,
Atanın oldu hali kederli,
Sinesine bağlayarak sabır taşını,
Ey ateş taşıyanım, gitme!

Arap ehlinde olsa ar,
Kabem bana hakkı tanıyan ol,
Hiç kalmadı sabır ve karar,
Ey sırdaşım, bırak gideyim!

Bıçare annenden bir dua,
Her sabah ve akşam çok merhaba,
Her tırnağın bin derece ölüm bana,
Güzel yüzlüm, gitme!

Leyla kızımdan çok dua,
Can ile her akşam, her sabah,
Gel, ihtiyacımı reva gör,
Ey, hoş eğlencem, bırak gideyim!

Velhasıl, Leyla ile annesi bu gazeli tamamladılar. Ondan sonra Leyla dilaram, yüreğine sabır taşını bağlayarak, gam evine girip oturdu. (s.10) Ancak zavallı Mecnun olayı işiten birkaç arkadaşı ile her sabah inleyerek figan ile o ay yüzlü gönül alan sevgilinin etrafına varıyordu. Her insan ki, Leyla'nın olayından başka söz söylese, ona kulak vermiyordu.

Necd Dağı Leyla'nın yaşadığı yerdı. Mecnun o dağ üzerine çıkıp, hasret elini başına vurup, yanık yanık ağlardı ve kendinden geçmiş bir halde yüksek sesle, figan ile ağlayarak gezerdi.

Seher vakti bir rüzgâr eserek, öyle hafif bir rüzgar geldiği zaman, kendi hasbıhaline bu gazeli söyleyip, gönderdi. Gazellerin şahı Mecnun:

Rüzgâr, Leyla'nın çadırından geçersen onu dağa ulaştır,
Perişanlığımdan canıma bin merhaba ulaştır.

O ay parçasının düşüncesinde sana kulluğum yeter,
Ayağının toprağının attığını gözüme sürme ulaştır.

Bu gönlümün iddiasıdır, rüzgâr, benden selam ulaştır,
Duamı yüce katına iletip, selamımı dost sen ulaştır.

Zamanın öfkesinden perimin kanadına ulaşmasın afet,
Leyla'nın geçeceği yolun tozundan bir miktar ulaştır.

Evet cemiyetim etti perişan o kara zülfü,
O güzel kokudan damağıma benim saba kokusu ulaştır.

Kalk yerden bu yolda kalanlar olacak hak yolundasın,
Allah'ın hürmetinden işte isteğim budur, beni layıklığa ulaştır.

Cefayla karşılaştım her gün benim ateş, adım Mecnun,
Bir aşk düşmüşüne bugün ümidimdir ki vefa ulaştır.

Velhasıl, ondan sonra Mecnun bu sözleri söyleyip, takatsiz kalıp, bir-iki kız arkadaşı ile Leyla'nın çardağına gitti. Ancak Leyla çardakta ölü gibi yatıyordu. Ansızın Mecnun'un kokusu damağına ulaşp, tenine taze can girip, yerinden kalkıp, bedenini doğrulttuğunda gözü Mecnun'a döndü, derhal çardaktan çıkıp, gül suyu ile gözünü ve yüzünü yıkayarak, ciğerinden sert bir ah çekerek, gül nuru gibi naz ile yürüyerek hasret kanını yutup, ağlayıp, bakıp durdu. Ancak Mecnun da Leyla'sını görüp, sanki pervane (s.11)ile şemine gibi kendini urgan gibi yakıyordu. Ancak Leyla afet görmeyen çimene benzeyerek, cılve yapıp, hasret kanı içmiş gibi duruyordu. Mecnun da hazan rüzgârı değen toprağı benzeyerek, titreyip duruyordu.

Sözün kıyası, gittikçe bu iki bela çekenlerin aşkları zor olup, elem ve dertleri fazla olup, sıkıntıya düşüp, yılan gibi dolanıyorlardı. Maksudım şu ki, bu halde birkaç zaman yanık yanık bir ilkbahar bulutu gibi ağlaşıp duruyorlardı. Ama Leyla'nın babası Leyla'yı bu halde görüp, koluna parlak bir hançer alarak, Leyla'ya bakıp, yürüdü. Ama Leyla babasından dolayı geri dönüp ve rakiplerin eleştirisinden, babası korkusundan heder olup, çardağına girdi. Gönlü yaralı Mecnun da yanık yanık ağlayıp dönerek, Necd Dağı'na gitti, vellema geceleyin halktan gizli bir şekilde gidip, Leyla'nın çardak ve evlerinin etrafında dolaşarak, “Şu yerlerden yürüyensin!” diyip yerlerin topraklarını öperek, gözlerine değdirdiğinde Leyla'nın yerine bakıp durarak başını koyup, ah çekti. “Şu yerde sen bakıp duruyordun.” diyerek, yeri kucaklayıp, kendinden geçerek yere yıkıldı. Tan ağarkken bin ölüp, bin dirilirdi. Ama tan ağardıktan sonra çaresiz dönüp gitti. Bu hal ile yiyecek, uyku ve dinlenme düşüncesi yoktu. Deli gibi her yana hareket ederek, “Mecnun” adını aldı.

Ama Mecnun'un yakınları ve akrabaları Mecnun'u bu halde görüp, gam edindiler. Ancak Mecnun'un babası bilmiyordu ki, bu aziz çocuk ne sebepten bu gibi belaya müptela olmuştur. Ama Mecnun'un annesinden sordu ki: “Biliyor musun, Mecnun'un hasbı-halinden haber ver, buna ne bela olmuştur ki, bu kadar divanelik eder, eğer biliyorsan, söyle, ona derman, can olayım!”

Orada Mecnun'un annesi Mecnun'un babasına bakarak, Mecnun'un halini beyan edip, nice yerlerden atasözü söyleyip, bu muhammesi okudu. Zayıf ve biçare muhammes budur:

Arzımı duy, söyle hemen, ey Seyit İbn Amır,
Olmuş Beni Hay'dan yürüyen bir yüzü ay gibi parlak dilber,
Leyla imiş adı öyle yeni yetişmiş bir hoş kız,
Doğmuş anneden şüphesiz güya bir başı bağlanmış,
Onun içindir ki her zaman oğlunun bu sıkıntısı.

(s.12)O da buna gönül bağlayıp, bu da korkusuz bir şekilde söz verdi,
Geçmiş ömürden de o bu şekilde bunun içeceği kan,
Hasret kederi ile o bu şekilde canı terk eyledi,
Biçareler, avareler aşktan nişan buldular,
O iki dilber cana can, aşk ehlinin en başındalar.

Gençlikte gönül aldırın avaredir sevgilisi,
Nasihat ile sağlam olmaz aşk ehlinin divanesi,
Cismın kendisini yaktırsa mum, yeter yakmasın pervanesi,
Yüce birinin yakın arkadaşı, zor birinin ev arkadaşı,
Bu kadar onlara yazılan kal-u belanın defteri.

Her ne kadar öğüt versem “Leyla” diyerek, kulak asmaz,
Matem gözyaşları gözünden Nejd Dağı’nda kaynak olmuş,
Göğsünde Leyla neşteri yaralıdır baştan aşağı,
Can ile gül gibi sarhoş olsam, kendini çeker benden uzağa,
Cennet midir varılacak yeri, Rıdvan mıdır Leyla peri.

Raks ederek evden çıkıp, elim ve ayağım kurtulsa,
Leyla’nın övgüsü ağzındadır, diri cefası bağrında,
Başından uçan aklı, yanağında utangaçlığı,
Ben bildiğimi söyledim sana, bundan başkasını Allah bilir,
Ha güzel olsun ha kötü canın cevherini aşılansın.

Sözün kisası, ondan sonra Mecnun’un annesi sözünü tamamladığında öyle asil bir gönüle düştü ki, gül yüzünden topraklarını temizlese ve o inci ki cihan memleketi ondan aydınlık olan kendisinin başına oturtsa. Kısaca, Seyit Beni Amırı bu sözü duyup, büyük-küçük herkesi, topluluğunu bir araya getirip, nasihat edip, tavsiye verdi ve akrabalarının yakınlarının tamamının gönülleri öyle oldu ki: “Eğer nikah yolu ile kolay olsa, her nasıl yapıp, o çıldırırcasına seveni bu perişanlıktan çıkaracağız.” diyip, nasihate son verdiler ve Seyit Beni Amırı’ya bu nasihat hoş gelerek, kendine benzer birkaç misafir alarak, yola düştüler. Ondandır sonra Leyla’ya dünürçülüğe gittiler. Velhasıl, Leyla’nın babası haber aldıklarını; karşılama, hürmet ve ikramlar ile bu misafirlerin hepsini Leyla’nın eşiğine iletip oturttular. Bunları misafir edip, biraz üzüm suyu getirerek, hizmet etti. Ondandır sonra, Leyla’nın babası samimiyet ile sordu: “Ey, azizler, (s.13)yoksulları neden yad ediyorsunuz, rencide adımlar atarak sizler, ne hizmet

olursa, emredin, eğer elimizden gelirse, hizmet edelim! Orada Seyit Beni Amırı isteğini nazım ile beyan edip, bir söz söyledi. Varsağı budur:

Can bağında bir bülbülüm vardı,
Uçarak dileğini, özlemini istemiş.
Gül dikeninde ağlayan gözleri yanıktı,
Genç taze gül bostan istemiş.

Hiç kimsenin nasihatini almayan,
Zahmet çekip, rahat nedir, bilmeyen,
Gözyaşına gark olanın yaşını silmeyen,
Can bülbülüm can rahatı istemiş.

Aşkın gücü yanağını solgunlaştırdı,
Sağlıklı sağlıklı dert üstüne dert ekler,
Hicran ateşi canını yalnız eyledi,
Can veren can rahatı istemiş.

Gözyaşları yerine gözlerinden kan akarak,
Can yakıp, kemiklerin ateş yakarak,
Necd Dağı'nda gözcü olup, yol bakarak,
Züleyha gibi Kenan'ın ayını istemiş.

Seyit Beni vilayetini gözledi,
Sözünü söyleyip rüzgârın izini takip etti,
Mecnun bağırıp dağı bile tuzladı,
Leyla adlı parlayan ayı istemiş.

Velhasıl, ondan sonra Seyit Beni Amırı bu sözü tamamladı. İrse, Leyla'nın cemaati bildi ki, bunlar Leyla için dünürçülüğe gelmiş ve istemişlerdir. Leyla'nın babası Seyit Beni

Amırı'dan bu sözü işitip: “Ey, Seyit Beni Amırı, sözünüzü çok hayırlı görürüm, onu can ve gönül ile kabul ederim, fakat işittik ki, oğlunuz divane ve çıldırırcasına âşık bir durumda olup, hali perişanmış, o divane bizim dostumuz olamaz, kendiniz iyi bilirsiniz ki, Arap kabilesi adet töre bilen insanlardır, kendimiz görüp bilerek, (kızımızı) yanan ateşe atmayız. Oğlunuz ta divanelikten, perişanlıktan sıhhat bulamazsa, bana bu sözleri söyleme(s.14)yiniz, sözünüzü kabul etmeyiz.” diyerek, bir bir beyan etti. Sözün kısası, Beni Amırı topluluğu onların bu çeşitli eleştirilerine öfkelenerek geri döndüler herkes anlayışsız olup, geri dönüp gelirken, bu divaneye bir çıkış yolu gösterelim diyerek bir fikir verdiler. Gelip, zavallı Mecnun’u çağırıp, nasihat ile: “Ey, Mecnun, Leyla’yı unut, Kendi kabilemizden başka bir kız seversen, kolaylık sağlarız!” dediklerinde zavallı Mecnun’a bu sözler nahoş gelerek, kendi cemaatine bakarak, bir muhammes okudu. Beyanı budur:

Bir hastayım derdime derman için gereken yok,
Çıldırırcasına aşığım, özlemime yetecek olan yok,
Bu akraba ve yakınlarımdan bana gereken ihsan yok,
Zevk etmekten başka gereken gülistan yok,
Leyla bana gereken, cismim için canıma gereken yok.

Aşk yolunda bu canım için bir şey istemiyorum,
Kavgasına düşüp başıma, tac istemiyorum,
Uçayım diyerek, kendime kanat istemiyorum,
Cennet uşakları, peri yüzlüler istemiyorum,
Leyla bana gereken, cismim için canıma gereken yok.

Kırıcı sözlerle eritmeyin, yüreğimi,
Kırmak için eleştiri ile perimin kalbini,
Çılgın sözler ile soğutmayın yüreğimi,
Hak yolunda kovmayın huzursuzluğumu,
Leyla bana gereken, cismim için canıma gereken yok.

Çılgın gibi gider, öğüdü ne bilsin,

Cugz ülkesi viran bu viranı ne bilsin.
Çünkü yanmaktan başka pervane ne bilsin,
Gönlündeki sözün tamamını yabancı ne bilsin,
Leyla bana gereken, cismim için canıma gereken yok.

Her tarafa akıtıp, ağlıyorum gözlerim sel,
Derdime deva yok, ne yapayım çok akraba ile,
Gönlüme düşüyor, yeter Leyla'nın meyli,
Leyla'ya gerekir Mecnun Mecnun'a da Leyla,
Leyla bana gereken, cismim için canıma gereken yok.

Sözün kısası, ondan sonra Mecnun'dan bu sözleri duyarak, bütün akrabaları, yakınları birden yüzlerini çevirdiler ve onun haline yanık yanık ağladılar. Ondan sonra, Se(s.15)yt Beni Amırı'ya: "Ey, Seyit Beni Amırı, şimdi oğlundan sıhhatlik ümidini kes, nasihat ile destek olmaz, şimdi sen bilirsin!" diyerek, hepsini eleştirip, her tarafa dağıldılar. Kısaca, Seyit Beni Amırı oğluna nasihat edip: "Ey, oğlum, Leyla için çok yanma, bizler senin için çok çabaladık, Leyla seni söylemedi, o seni unuttu, Leyla seni sevmez, sen de ondan vazgeç!" diyerek birkaç yerden örnekler verip, bir söz söyledi:

İstek ve sıkıntı ile gittik yârine,
Leyla geçti, sen de ondan geç şimdi.
Acımadı feryadına, ağlamana,
Leyla geçti, sen de ondan geç şimdi.

İsteğini söyledik, gönlünü asla bozmadı,
Gönlü sevmez, bahçıvan gülünü üzmedi,
Meğer kısmet onu sana yazmadı,
Leyla geçti, sen de ondan geç şimdi.

Aklını, kendini yanan ateşe bırakmadı,
Adını çulunu ite layık görmedi,
Talih muradını vermedi,

Leyla geçti, sen de ondan geç şimdi.

Rahat yolunu gözden çıkarıp ağlama,

Değerli canını cefa ile yıkma.

Vefasızdır Leyla, oğlum yar etme,

Leyla geçti, sen de ondan geç şimdi.

Baban söyler sana nasihat,

Vefasızdır, baştan belli oldu,

Ziyan gider pişmanlık ile ah çeksen,

Leyla geçti, sen de ondan geç şimdi.

Velhasıl, ondan sonra zavallı Mecnun babasından bu sözü işitip, yüreğine ateş düşüp, üzüntüsü bir kez daha beter bir şekilde tazelenerek, giysilerini can çekişerek parça parça edip, hasret elini başına vurarak, “Vay, Leyli, vay, Leyli!” diyip, divane gibi her tarafa koşarak ve ara sıra göğsüne vurup, yanık yanık ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, inleyerek dağ ve taşları eritiyordu, yüzüne ve gözlerine yollarının toprağından sürtüyordu: “Ey, sevgili yârim, (s.16)vay, gönül rahatım kararsızım, benim takatsiz ve rahatsızlığım ve divaneliğim senin içindir, sen ne için yakınların ve akrabaların ile intikam alarak, nükteli söz söyledin ve babanı kendi haline bırakıyorsun, onu yola salmıyorsun. Senin akrabalarının söylediği nükteli sözler yüzünden, akrabalarımın zihni bulanıp, benden intikam almayı düşünüp, yüz çevirdiler, benim bu her şeyim senin için!” diyerek, yanık yanık ağlayıp, yârini hatırlayıp, bir muhammes okuduğu budur:

Aşk yolunda, ey dilruba bir adım attım yar senin için,

Zavallı ben her gece pişmanlıkla ah çekerim yar senin için,

Bilmem sana ne istersin bende elem yar senin için,

Başımda bin zorluk ve eziyet, sitem, zulüm yar senin için,

Canımda bin dert ve bela, öyle yüz gam var yar senin için.

Almaz mısın sen benden haber, aşkımdan oldum derbeder,

Geceleri seher ahını çekerek ciğer kanı yutmak benim işim,
Çöllere vursam başımı bağrım biryan, gözüm sulu,
Sinemde sancıyarak oluşan diri aşkı, dirilikten geçer kıldım,
Canımda bin dert ve bela, öyle yüz gam var yar senin için.

İnlemelerime itler ağlaşır, ey yar, işitmiyor musun sesimi,
Gel benim elimi tut, kaldım sonunda ben fakir,
Geç diyerek sen yârinden, zincire vurdular beni
Maksadım sana bilmem nedir, mübtelayım mübtelayım,
Canımda bin dert ve bela, öyle yüz gam var yar senin için.

Lütuf eyle, ey sevgili, sorsan ne olacak hasbıhalimi,
Halim kuruyup, dermanım gidip, aşkından mecalsiz oldum,
Üzüntü ve hasretler çekerek, halkın eleştirisinden ayaklar altında kaldım,
Ben fani dünyadan geçip gittim, hazan mevsimine döndüm, ey taze fidan,
Canımda bin dert ve bela, öyle yüz gam var yar senin için.

Aşk delisi avaresi bir acayip ağlayanın oldum senin,
Bağrımnda hasret yarası, ta ben düşkününüm senin,
Derdimin olmaz çaresi, hastanım senin,
Baştan ayağımın yarası yüce mertebeli olanlarının başıyım senin,
Canımda bin dert ve bela, öyle yüz gam var yar senin için.

Velhasıl, çıldırircasına seven Mecnun bu halde sözlerini tamam(s.17)ladığında, Mecnun'un aşk derdi günden güne artmaya başladı. "Her divaneye, çıldırircasına âşıklığa galip gelmeye yetecek olan zincirdir." diyerek, ayağına zincir ve boynuna da ip bağlayarak bıraktılar. Ancak zavallı Mecnun ayağında zincir, boynunda ip, gönlünde Leyla'nın sıkıntısı, yanık yanık, ilkbahar bulutu gibi ağlayarak, çaresiz bir şekilde bu münacatı okudu:

Rahman Allah'ım, vererek canı,
Beni yoktan var eyledin,

Aşıklara geniş cihanı,
Zahmet vererek, dar eyledin.

Hiç olmadı karlı işim,
Günden güne arttı kavgam,
Gurbet içinde kaldı başım,
Hayli zor bir iş eyledin.

Düşman oldu dost dediğim,
Zehir oldu her yediğim,
Semender gibi beden ve ruhumu
Yakmak için ateş eyledin.

Hazan evi oldu evim,
Çıkış yolu ver, ey Allah'ım,
Artar oldu ah ve vayım,
Sen beni cefaya yar eyledin.

İsteğini sana söyledi Mecnun,
Gözü ağlar, gönlü mahzun,
Züleyha gibi Yusuf için,
Kan ağlatıp, inlettin.

Velhasıl, Mecnun bu gazeli tamamladı. Ondan sonra, Mecnun kanlı ciğerinden bu sözleri işitip babası, annesi, yakınları ve akrabaları araştırmaya başlayarak, her yerden ve her ihtiyaç yerinden derdine deva isteyerek, her tarafa koşturup, nerede şerefli ulu kişi görseler, bunların ayağına kapanıp, ondan isteklerini kabul etmesini dilediler ve evliyalara is ve çıra yakıp, ruhlardan Mecnun'un derdine şifa dilediler. Ancak hiç çıkış yolu bulamadılar ve hiçbir yerden ellerine isteklerinin incisi girmedi.

Sözün kısası, yakınları ve akrabaları toplanarak, Mecnun'un (s.18)babasına: “Ey, Seyit Beni Amırı, oğlunu Kabe-yi Muazzama'ya alıp gitsen, şayet o mübarek yerin şerefinden bu

delilik belası bunun başından def olacak.” dediler. Kısaca, Seyit Beni Amırı’na bu sözler makul geldi; oğlunu, dil-bendini bir deveye bindirip, Kabe’ye gitmek için yola koyuldu. Velhasıl, Kabe’ye giderek, Mecnun’u giydirip oturttu ve kolundan tutup: “Ey, canım, yavrum, âşık Mecnun’um, ey gözümün nuru, yüreğimin bağı, bu yer eğlence, oyun ve divanelik edilecek yer değil bu yer istemek, yalvarmak ve ağlamak yeridir. Bu yerde her kim bir istekte bulunsa, kabul olur, temiz gönül ile ve doğrulukla bu düşkünlük ve perişanlıktan kurtulmak için Allah’tan derman dileyip ağla, İnşallah Teâlâ, bu belalardan kurtulursun!” diyerek, nasihat etti. Ancak Mecnun çıldırırcasına âşık bir halde bu söz ile arkasını Mescid-i Haram’ın duvarına sürterek, anladı ki, bu yerde istek kabul olur ve dua kabul olunmuş olur, “Allah, derdimi evvelkinden yüz hisse daha fazla kıl.” diyerek, kendi gönlüne nasihat edip, yanık yanık ilkbahar bulutu gibi ağlayarak, bu münacatı okudu:

Zahmet çekerek geldik bu gün bu yere,
Akıllı adamın hayran olduğu yerdir.
Sabır eylerim yardan gelen cefaya,
Zor olan derde derman olunan yerdir.

Gönlüm bir dilbere hayran oldu,
Çöller gezip oldum aşkın fakiri,
Hakk’ın fermanının olup hoşnutu,
İsmail gibi kurban olunan yerdir.

Kötü gün var erin, yiğitin başına,
Başını vur bu Kabe’nin taşına,
El vuragör Halil rahman işine,
Seven kulların misafir olduğu yerdir.

Dost elinden gül renkli şarap içilsin,
Suçumuz her ne olsa geçilsin.
Taşkın olup, rahmet suyu saçılsın,
Damla gelse, okyanus olunan yerdir.

Hak Teala kısmetine eđ başını,
Cefalara sabret, çatma kaşını,
(s.19)Haddinden fazla da olsa yapmışlığın,
Günahkârların affedildiği yerdir.

Yürek sıkıntısını, derdini açarak ağlayın,
Tatlı candan geçerek ağlayın,
Gözden kanlı yaşı saçarak ağlayın,
Aşıkların ağladığı yerdir.

Mecnun kulsun, Hakk’a eyle münacat,
Özrünü söyleyip, ağlayarak söyle isteğini.
Gerçek aşığa yardan geçmek ne utanç,
Yoksul kulun sultan olduğu yerdir.

Ancak inleyen Mecnun bu sözleri söyleyip, sırtını eşsiz Kabe’ye dayayıp, “Vay, Leyla, vay, Leyla.” diyerek, yanık yanık ağlayıp dururdu. Babası: “Ey, âşık Mecnun yavrum, bu sözleri bırak, bu çıldırırcasına aşıklıkta Allah’tan sıhhat dileyerek ağla, bu şerefli yerin hürmetinden alemlerin Allah’ından “Bu aşıklık halinden kurtar!” diyip, ağlasan ne olacak. Beni namustan, utanmadan ve halkın eleştirisinden kurtarsan ne olacak!” diyip, dil döktü, sevgili oğlu için yüreği yanıyordu, bu zavallı dertliye çok derman dileyerek, sesli bir şekilde ağladı.

Ancak Mecnun babasından bu sözleri işitip ve babasını bu halde görerek hüznü daha beter artarak ve derdi canlanarak o halkanın kapısını tutup Kabe-yi Muazzama’da yanık yanık ilkbahar bulutu gibi ağlayarak bir muhammes okudu:

Mübarek zatının hakkı için derdimi çok kıl, ya Rab,
Çare olmasın öyle ki inleyerek ağlat, ya Rab,
Gözümün yaşını ciğer kanı ile nar çiçeği gibi kıl, ya Rab,
Bütün yüzümü Leyla için, daha fakir kıl, ya Rab,
Başımdan aşkın rahmetinin tamamını taşır, ya Rab.

Aşk şarabından doyuncaya kadar ver öyle ki sarhoş olarak,
Leyla'nın saçının hayali ile aklımın ayağını bağlayarak,
Ayağımı bırakacak bu büyük dünyayı alçak eyleyerek,
Nasip eyle aciz halka semend gibi kuvvetli olmayı,
Hayalimdeki kuşları Leyla için çok kıl ya Rab.

Gamdan mum gibi çıksın benim bedenimden ateş,
Semender gibi zamanı olmasın ki yüzümden ateş,
(s.20)Yanan pervane gibi coşsun perimin kanadından ateş,
Kaknus gibi inlemeye başlayarak çıkacak külümünden ateş,
Bunun gibi derdi ver, dermanı olmayan hasta kıl, ya Rab.

Allah'ım, dert ver öyle ki ciğerimin kanının tamamıyla ağlayayım,
Avare ve evsiz olayım dağılmış bir halde nihayet ağlayayım,
Mezar toprağına başımı vurup ben çaresiz ağlayayım,
Kefeni yırtıp, kalkarak mahşer günü ıslak gözlerimle ağlayayım,
Merhamet ederek o gün yüzüne layık et, ya Rab.

Allah'ım, daima aşk ile besle tabiatımı,
Bu aşktan bir zaman dertsiz eyleme alın yazımı,
Parlak aşktan toprağına ait çöl kıl beni,
Nasip eyle, ya Rab, tarlaya istediğim tohumu,
Beni Mecnun'u perişan yâri yar kıl, ya Rab.

Ancak Mecnun bu muhammesi tamamlayınca, babası önceden ta sonraki hikâyeyi işiterek oturduğunu görünce bu zor kıssadan anladı ki bu yerden de açılmaz. Sözün kısası, Mecnun gece olunca Kabe'den çıkıp, kaçarak çöllere yüz vurup, kendinden geçmiş bir şekilde hızlıca gitti. Ama babası oğlunu kaybedip, bulamayınca, Kabe'den çıkıp, birkaç gün yol yürüyüp, evine vardı.

Sözün kıtası, Mecnun'un halini yakınları ve akrabalarına beyan ettiler, onlar da işiterek, çaresiz olup, sessiz kaldılar, onun sıhhatli olmasından ümitlerini kestiler.

Sözden anlaşıldığına göre, Mecnun Kabe'den çıkarak, kendinden geçmiş bir şekilde bir Arap kabilesine gidip, dahil oldu, göğüs vurup, Leyla'nın aşkından takatsiz kalıp, birkaç gazel, kaside ve bedihe söyledi. Ama duyanlar görenler halk toplanarak gelip, yazıp, alarak okuyup, öğreniyorlardı.

Sözün kıtası, biraz zaman geçti. Mecnun'un bu halini bir kişi görüp, giderek, Leyla'nın cemaatine söyledi: "Fılan yerde bir divane gelip, "Vay, Leyli, vay, Leyli" diyip, göğsüne vurarak, Leyla şahına birkaç gazel söyler, ben de öğrendim." diyerek, onun söylediği gazelden birkaç gazel söyledi ve yine de: "Birkaç oğlan öğrenip, Leyla'yı dillerinden düşürmezler lakin bir cinli divanedir." dediğinde Mecnun'un aşkı halk ağzına düştü, aleme nam oldu. Ancak Leyla'dan söz işitin. Bu söz Leyla'nın kulağına ulaştı. Sözden anlaşıldığına göre, Leyla da (s.21)Mecnun'un ayrılığında yanarak, kuru bir deri ve kemik olup, gam evinde hasta ve dertli oldu. Ancak bu haberi işitip, şöyle teninde can tazelenerek, "Vay âşık Mecnun, vay gençlikte gönül aldıran güzel yüzlü sevgilim, sen benim gibi yanarak, aşk ateşine düşüp, mecnun olup yürüyorken, ben de gam evinde hasta ve rahatsızım rakiplerin eleştirisinden zaman geçtikçe mecalim kalmadı, ölüm haline ulaştım, yüz şükür ki, senin adını ve namını işitip, tenimde can tazelendi." diyerek ağlıyordu.

Sözün kıtası, Leyla'nın babası, yakınları ve akrabaları, kabiledelikler Mecnun'un olayını işitip, çekinerek, padişaha varıp, arz ettiler ki: "Adaletli, padişahımız, filan elden bir cinli divane yiğit gelerek, bizim diyarımıza Leyla'yı rezil etmek için başı açık, yalın ayak, gah dans eder gah yeri öper ve yine sağlam bir şekilde ve hoş sesiyle gazel okur, halk ondan yadını işitir ve Leyla da onun ayrılığında bir deri bir kemik olup yanmaktadır. Şimdi çare bulmazsanız olmaz, kızımızı halka rezil edip gidiyor, Milletin eleştirisine maruz kaldık." diyip, feryat ettiler ve o cemaat bu görüşme ile kan dökücü silahı alıp ve onun def edilmesi için çabaladılar.

Padişah öfkelenerek, birini huzuruna çağırdı. "O yiğidi bularak alıp gelin, onun sevgisini yok edeyim!" dedi.

Ancak Seyit Beni Amırı cemaatinden bir kişi vardı, o anlayarak gidip bu cemaati haberdar edip: "Ey Seyit Beni Amırı, senin oğlunun durumunu padişaha arz ettiler. Padişah da öfkelenerek, birini huzuruna çağırdı, sakın bir olay olmasın, onu kaybetmesinler." diyerek, bir söz söyledi:

Arzımı anlayın, Arapların sultanı,
Bir sözüm var, söylüyorum, içi kan ağlayan aşığın üstüne,
Asker alıp çıkmış Leyla'nın revanı,
Babası, oğlumun Mecnun üstüne.

Sanki yeryüzünü tutmuştur asker,
Kan dökmeye hep beraber,
Canına kast ederek hepsi çekerek hançer,
Bir dizi çekmiş gül renkli gözünün üstüne.

(s.22) Bir azizini öldürüyorlar hor görüp,
Mecnun garibini inleyen Necd Dağı kılıp,
Leyla'nın cemaati ar-namus meselesi yapıp,
Namluyu çekmişler yanan mahzunun üstüne.

Leyla için oğlun Mecnun nam olup,
Dünya keyfinden geçerek maksadı acı olup,
Alem sazına ince ses olup,
Tel çekmiş alıp kanun üstüne.

Beni Hay ordusu alemi tutar,
Sağlam gitmeden Mecnun üstüne yetişir,
Tez var, oğlunu öyle beladan kurtar,
Adım at zayıf bir halde olanın üstüne.

Bir uludan ta küçük nasihat alıp,
Mecnun aşkını Leyla kıza ar bilip,
Silah kuşanıp, bütün silahları alıp,
Doğrultmuşlar düzgünce boyu üstüne.

Ayrılık ateşinden çekerek ahı,
Haber verdi sana, Araplar şahı,
Mecnun için hazırlayarak büyük çadırı,
Hak yaratmış dünya üstüne.

Ancak Seyit Beni Amırı Mecnun'un bu haberini o kişiden işitip, birkaç yakın ve akrabasından tam bir şefkat ve merhamet görüp, "Onu bulamayacak değiliz." diyerek, gönlünü avutarak, zavallı Mecnun'u aramaya çıktılar ve onu isteyerek çöl çöl gezerek gittiler. Hiç bulamayınca ruhları ağrıyla, sıkıntı çektiler.

Ansızın Beni Sa'd cemaatinden bir kişi avlanıp gidiyordu. Birden yolu Ebu Kays Dağı'nın mağarasına düşünce gördü ki, mağara içinde kendinden geçmiş bir halde ve ağzını karınca, yılan vatan tutmuş bir adam yatmaktadır ki, gah nefesi gelir gah gelmez, bir gölgesinden başka dostu ve eşi ve iniltili bir ahtan başka hüneri yoktu. Ancak avcı o mahzunun halini görüp, baş ucunda oturup, halini sorarak, bu müstezadı okudu:

Ne cansın, ey insan, kendinden geçmiş adam,
Sarhoş bir şekilde yatıyorsun.
(s.23)Candan da daha aziz görünürsün gönül çeken şah,
Musibete batmışsın.
Kıvılcımdan ahların canınla tutuşmuştur,"
Ateşli nefesin var.
Neden senin saf dilin oldu karmakarışık,
Söyle, ne yapıyorsun?
Tahtını indirerek kurulup, ağzın dolacak zehir şarabıyla.
Kanlı ciğerin su.
Hangi yüce elden içip aşk şarabını,
Aklını kaybettin.
Ayrılığa komşu, inlemeye yoldaş, gama dost,
Ey divane âşık.
Söyle bana ki gönül derdini, kime yüksek sesle gülüyorsun.

Neden utanıyorsun?
Alem gözüne dar mı göründü vatanın mağara,
Kendinden haberin yok.
Bedenin yanıyor, baştan aşağı meğer hepsi,
Alemden gidiyorsun.
Geçen zamandan haberin yok, eserin yok,
Nedir senin bu halin?
Yüz inilti ile dağının içine dolacak ateş.
Bir dal parçasından güç alarak gidiyorsun.
Sa'dı senin halinde takat bırakmadı.
Ey alemin başında olan!
Alem gözüne küçücük gibi haş haş tanesi,
Tahtına ulaşacaksın.

Sözün kıyası, ondan sonra o Sa'dı denilen avcı bu sözü söyleyip, biraz soru sordu, o mahzun Mecnun'dan bir cevap alameti alamadı. Sonra çaresizce bunun yaşadığından ümidini kesip döndü ve o yerden geçip gitti. Ansızın, yanında Seyit Beni Amırı ile karşılaştı. O elinde zayıf bir değnek ile gah yıkılıp gah durup, "Vay Mecnun'um, evladım!" diyip onu arayarak perişan bir şekilde giderken Sa'dı ile karşılaştı. Sa'dı dedi: "Ey babacan, bu çölde ne arıyorsun, ne için çabalayıp yürüyorsun?" Orada Seyit Beni Amırı: "Ey avcı, Mecnun adında oğlumu arıyorum, ey dost, evladım Mecnun'dan haberin var mı? diyerek, baştan aşağı oğlunun halini anlatarak, yanık yanık ağlıyordu. Ancak Sa'dı: "Ey, babacan, vay zayıf, ben Ebu Kays Dağı'nın mağarasında bir yaralı gördüm, öylece yatan biri, acayip bir dertli hasta, kendinden hiç haberi yok, görünüşe göre dünyayla bağını kes(s.24)miş gibi ve ilikleri, kemikleri erimiş akan, meğer, senin oğlun Mecnun şu olacak." diyerek, bir gazel söyledi:

Yatmaktaydı bir adam mağara içinde ki, aklı gitmişe benzer,
Cihan avaresi olan acayip bir vatansıza benzer.

Soru sordum nice söz ile ben o Mecnun şahından,
Cevap hiç vermedi, sanki bu alemden gitmişe benzer.

Bu şekilde yatmış, vatan tutmuşlar onun ağzında yılan, karınca,
Meğer evsizdir, ey ki aşk yolunu tutmuşa benzer.

Teninde can olmayan adama benzeyip yatmış öylece sarhoş,
Aşk şarabının kadehinden içip, öylece yatmışa benzer.

Sana verdi haber ondan, işit, ayrılık acısını,
Dedi Sa'dı bakıp gördüm, teni canını yakmışa benzer.

Sözün kıyası, Beni Sa'd bu cevabı verip sözü tamamladı. Ondan sonra Seyit Beni Amırı çaresiz vatandan yüz çevirip, dev gibi çölleri gezerek, Ebu Kays Dağı'na yol alıp, her nerede çukur olsa, kendi divanesini arayarak yürürdü. Ansızın bir karga geldi, gördü ki, sıkıntılı ve karanlık yerde bir adam görünür, küçük bir karınca olduğuna karar verecek gibi. Ancak o yerde hiç canlı duramaz, Mecnun'dan başka hiç kimse duramazdı.

Seyit Beni Amırı gördü ki, zaman zaman iniltiyle haykırıp acı çeker ve zaman zaman derinden bir ah çekip, kendinden geçer, onun bu alemden asla haberi yoktu, bir kuru deri ve kemikti. Seyit Beni Amırı giderek baş ucunda oturup, onu inceleyip gördüğünde nurlu gözleri ve ciğerinin köşesi oğlu olduğunu anladı. Ancak babası onu bu halde görünce, selam verip, feryat edip, yanık yanık ağlayıp, durarak bir söz söyledi:

Esselam aleyküm, asil şahım,
Halin nedir, sağlam mısın?
Yüreğimin zorluğu, sığınağım,
Halin nedir, sağlıklı mısın?

Döneyim sarhoş sarhoş gözünden,
Toz toprak basan gül gibi yüzünden,
Ağzını açıp söyle, şirin sözünden.
Halin nedir, sağlıklı mısın?

(s.25)Dünyadan göz yumup, aklın gitmiştir,
Ağzında yılan ve karınca vatan tutmuştur,

Meğer halin can haline ulaşmıştır,
Halin nedir, sağlıklı mısın?

Gönlünden aldırıp hayalini ve aklını,
Dünya malı ile olmazdır hoşluğun,
Ceset bostanından uçmuştur kuşun,
Halin nedir, sağlıklı mısın?

Seyit Beni Amırı gelip kaşına,
Kurban olayım gözden akan yaşına,
Allah salmış sevda, ateşi başına,
Halin nedir, sağlıklı mısın?

Ancak Seyit Beni Amırı bu sözleri tamamladı. Ama zavallı Mecnun birkaç nefesten sonra, babasının yüzünü görüp, ayak ve başını döndürerek, gölge gibi yıkıldı. Ansızın babasının gözünden bir iki damla yaş Mecnun'un yüzüne damladığında sıkıntılı Mecnun gözünü açıp gördü. Başının üstünde birisi feryat edip ağlayıp duruyor. Mecnun: "Neden duruyorsun adam, Leyla'mın orada?" dedi.

Seyit Beni Amırı: "Ey evladım, halin nedir, kalk, ben inleyen -sıkıntılı Seyit Beni Amırı-babanım. Seni kolundan tutup padişaha sunacaklardı, seni alıp eve gideceğim, şimdi, seni bu halde bulmasınlar." diyerek, yanık yanık ağlıyordu. Ancak Mecnun babasından bu sözleri işitince: "Hal soracak olursan, Leyla'dan söyle, başka sözden bana bahsetme, keşke Leyla'nın yolunda ölsem, yüreğimde ukte kalmazdı." diyerek, inliyordu.

Sözün kıyası, Seyit Beni Amırı yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayarak: "Meşhur evladım!" diyerek, gözüne gözünü sürttü. Şimdi Mecnun babasından bu sözleri işitip, yanık yanık, ilkbahar bulutu gibi ağlayarak, babasına bakıp, çok özür dileyip, bu gazeli okudu:

Hoş geldiniz, başımın tacı,
Ben zayıfı sormuş.
Halim budur, ey efendim,
Yok bende hal kalkacak.

Rengimi gör, halimi sor,
Göğsümü tep, başıma vur,
(s.26)Bir zaman benim yanımda dur,
Kuvvet kanı sevgi görecek.

Özrüm sana çoktur,
Baştan başa fakirim,
Aziz canım yıkılmıştır,
Bende mecal yok yürüyecek.

Benim huzurunda yüzüm kara,
Başıma bulamayıp sığınacak yer,
Halim harap, ey af isteyenim,
Ya oturacak ya kalkacak.

Mecnun yanar yakanına,
Kulağa söz söyleyenine,
Her bir adım bırakanına,
Yüz yok gözümü sürececek.

Sözün kıyası, Mecnun bu sözü söyleyip, inlemeye başlayarak kumru gibi “Vay Leyli, vay Leyli!” diyip, inlemeye devam etti. Ancak inleyişine dağlar ses verse, takatsiz kalırdı. Babası oğlunun halini işitip, değişmiş görünce, sarığını başından alıp, sabah kuşu misali inlemeye başladı ve gündüz gibi gece oldu ve: “Vay, Mecnun’um, evladım, sıkıntılı, aşığım, evladım, yalnızım, sana kimin gözü değdi, sen bu tür belaya yakalandın, vay azizim, oğlum, gözümün nuru, yüreğimin canı, evladım, ta ki bu kadar kaygılı bir şekilde gidiyorsun, sen ki soğuk ve zayıf bırakıldığında, bağımlılıktan ve sitemden kurtulmazsın ve hiçbir zaman yarin gamından ve üzüntüsünden yorulmadın ve hiç hasetlerin eleştirisinden, sitemden başın rahat olmadı.” dedi ve yine: “Ey oğul, bu alışkanlık ve bu işler gençken güzellik verir, şimdi sen

büyüyünce, bu iş çok ayıp oluyor, Leyla yarın vefasızdır, onun için bu kadar yanıp, feryat figan edip, acı çekip yürüme.” diyerek, nasihat edip, bir gazel okudu:

Çekme bu kadar cefa yar için,
Vefasızdır Leyla, kuzum, aldanma.
El uzatma gül diyerek yanan ateş için,
Al benim nasihatimi, aldanma.

(s.27)Evvel şefkatin gönlün içinde yer eder,
Muradını vermek için niyet eder,
Sonra işini feryat ile vay eder,
Kalem kaşım, kara gözüm, aldanma.

Hasret çekip, kan ağlamak sendedir,
Cefa çekip rahat görmek nerededir,
Rakiplerden eleştiri görmek bendedir,
Benden geçip, benim rızkım aldanma.

Kurban olayım feryadına, imdadına,
Ömrüm geçti, ben düşmedim yadına,
Vefasız alma gönül şahına,
Taze fidanım, uzun boylum, aldanma.

Yaşadıkça kızı, oğlanı genç olur,
Halk ağzına onun sırrı aşikar olur,
Vefasızın gönlü kara taş olur,
Sungur kuşum, doğanım, aldanma.

Güzel yârinin gönlü acep hoş olur,
Zaman geçmeden birbirine rast gelir,

Aşık denilen sanki uçar kuş olur,
Bahçemin gülü, gamlı yazım, aldanma.

Seyit dedi, Mecnun, dönüp yolundan,
Yüz çevirme akrabaların, yakınların ilinden,
Kurban olayım, bir tasdik et dilinden,
Al sözümü, tuttum yüzüm, aldanma.

Ancak Seyit Beni Amırı bu varsağını tamamlayınca Mecnun perişan gönülle babasından bu sözü duyunca, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayarak: “Ey alemlerin şahı, vay, ay gibi parlayan Müslümanım, vay, gökyüzünün yüce Arapı, senin dergahının hakikati istediğim secde, secde ettiğim kiblemdir, benim bu yanan canıma, parça parça olan yüreğime sen merhem arama, bana ezelden takdir edilmiş olan bu olsa, ben ne çare bulayım, ta ben yüzüne doymazsam, divanelikten ayrılmayacağım.” diyerek, babasına bakıp, isteğini söyleyip, bu müstezadı söylüyordu:

Ey kible yerim, hükmü Allah’ın böyledir.

Kısmete rıza var.

(s.28)Kendi ön huzuruna yola çıkmak herkese zordur,

Yol yapmaz Cabbar.

Ne çare bulayım bahtı kara, talihi zayıfım,

Devran işi güzel.

Demeyin bana akılsız divane böyledir,

Baştan aşağı fakirdir.

Yalnız ben değilim sıkıntılı hasta olan,

Çoktur yüreği kan olan.

Her yerde sevgili kulu belaya yakındır,

Hem bağrındadır diken.

Eğer yetse kolum, talih atını tutsam,

Gönlüm heves eder.

Hür olamaz, ya “o” dur ya “bu” dur,

Ey vefalı şah.

Boş yere ki usanacak kendini ateşe bırakıp alacak,

Kısmetsizlik takdir.

İster gökyüzünün altında hakikat ister yerin altındadır,

Ansız değildir Ülker.

Bu garip canı aşk ateşi içinde yanmaktadır,

İster hoş ister hoş olmayacak biçimde.

Yoksan benim gönlümde keder bir düğündür,

Ben bu kadar tutuldum.

Zulme uğrayan Mecnun adım halk ağzına düşen,

Kazancım benim feryat.

Kendi halime bırak, Kabem babam, gönlümü yatıştır,

Ben gama layığım.

Ama Mecnun bu müstezadı tamamlayınca, babası yanık yanık ağlayarak, iniltiyle feryat etti ve karşı taraftan divane Mecnun da iniltiyle ağladı.

Sözün kısası, çaresiz ve tedbir ile yola bırakmaz ve yine kendince endişe edip, yalan hikâyeler ile alıp gideyim diyerek, güçlü bir amaca ulaşma isteğiyle Mecnun'un babası bir gazel okudu:

Yürü, Mecnun, eve gideli,

Garip dünya meclisi olmuş.

Keyif için oturalı,

Leyla bize misafir olmuş.

Her tarafta çeşmeler aktı,

Düşman uzağa bıraktı,

(s.29)Leyla bağ seyrine çıktı,

Gül açılıp, gülen olmuş.

Gerçek özü verdi muradını,

Toplamıştır feryadının ahını,

Leyla tutmuş senin adını,
İyilik nişan olmuş.

Yar senin kıymetini bildi,
Meclisine Mina eğildi,
Sevdiğin göymeye geldi,
Maksadın çok giden olmuş.

Hiç kuvvet var mı canında,
Baban yanık ağlıyor yanında,
Dost keyfi mekânında,
Senin zevkin figan olmuş.

Sözün kisası, ondan sonra, Seyit Beni Amırı Mecnun’u kendi haline bırakmadı. Ancak Mecnun bu sözü duyunca, yerinden farkında olmadan kalkıp, babasının yanına geldi. Ama Seyit Beni Amırı bu hileyle gönlü perişan Mecnun’u alıp, kendi menziline yürüyüverdi ve hanedan dostlarına iletip onlara kattı ve yine Mecnun şahının mübarek ayağına zincir taktılar. Ancak yakın ve akrabaları Mecnun’un bu halini görünce, yanık yanık ağlaştılar ev onun inleyerek ah etmesine dayanamadılar. Sözün kisası, gittikçe Mecnun’un aşk hevesi zor gelip, ayak bağından kurtulup ve çöl yoluna çıkıp, dönerek fena yola saptı ve canlılık belası geçip, zayıflığın sızısı ile aşk ateşinden lütuf ihtiyacı olup: “Vay, Leyli, vay, Leyli!” diyerek, yanık yanık ağlayıp, çöllerde gezerdi. Bir gün Necd Dağı’nın eteğine gittiğinde, bir erkek aslan ah-vah çekiyordu ve koluna taşlardan alıp, sinesine gürse gürse vurarak, Leyla’nın çadırına bakıp, birkaç âşıkâne söz söyleyip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, bu gazeli okudu:

Ey kerem sahibi, baki olan bıraktın bana bu hali hoş,
Dünya içinde verdin bana bu talihi hoş,

Canımı yakıp, aşk ateşine kebab kıldın,
Ta fazladan, gözlerimden aktı kan alçaklar hoş.

(s.30)Şu kadar da olsa arttır, gam derdimi,

Perişan Leyla'nın ateşinde eyle bir abdal hoş.

Nazlanmaktır Leyla'ya yaraşan hoş bezekler,
Gam ve ayrılık derdinin, bana her hali hoş.

Mecnun'un ateşine kanlı ciğer gamını yutmak,
Sürmeli göze, gece renkli zülfe, Leyla'nın yüzünde hali hoş.

Ancak Mecnun bu gazeli okuyup, cemaati çekerek, coşturuyordu ve bir taraftan halk kalabalık bir şekilde yığılıp, temaşa etmek için Necd Dağı'na gidip, etrafını çeviriyorlardı ve her az rastlanan gazeli ki söyleyip, işitip, kaydediyorlardı, sayfa sayfa ve defter yapıp okuyorlardı. Sözün kisası, Mecnun'un şöhreti ufuklara, alemlere kadar yayıldı ve onun aşkı eser olup, eseri bütün aşıklar tarafından faydalanıldı.

Ancak Mecnun şahını Necd üstünde bırakın, otursun, şimdi bir iki kelime sözü Leyla'dan işitin, ancak Leyla'nın annesi o gün edep sarayından engel oldu, gam evindeydi. Fena bir şekilde aşk hevesini ona zor etmeye başladı ve ah çekip, divane evden çıkıp, kendini sokaklara vurup gidiyordu. Sözün kisası, annesi güzel yüzlü canın elini geçerken tutup, eve sokup, nasihat ile kızını oturtup, bir söz dedi:

Nasihatım sana sevgili canım,
Yakma, kuzum, aşkın zorluğuna sabır eyle.
Gönül hoşum, tende değerli canım,
Ciğer yakanım, aşkın zorluğuna sabır eyle.

Sabır eyle, feryatla aha girişme,
Ömrünün gülünü hazan rüzgârına verme,
Aşıklar sabrından ulaştı murada,
Bir yalnızım, aşkın zorluğuna sabır eyle.

Çok inleme, ağlaman artar,
Ahının kıvılcımı cihanı örter,
Tahammül et şimdi, yandığın yeter,

Herkes gözüm, aşkın zorluğuna sabır eyle.

Dur, inleme,

Gözde yaşını bırakma sağanak gibi,

Değiştirme gül gibi yüzünü,

Parlak yüzüm, aşkın zorluğuna sabır eyle.

(s.31)Annen ağlayıp inlemene dayanamadı,

Takdir edilen kısmetini yazamadı,

Ateşle oynayıp gülüp gezemedi,

Al sözümü, aşkın zorluğuna sabır eyle.

Ama Leyla'nın annesi bu cevabı verip, tamamladı ve lakin Leyla'nın bu yeni belaya tutulmasına yanık yanık ağlayınca aradan birkaç sağlam geçti, gönül alan Leyla'mın aşkı haddini aşmaya başladı. Sözün kısası, gönül alan Leyla'm kendinden geçerek, zayıf bir şekilde ağlayarak, annesine isteğini söyleyip, bir söz dedi:

İsteğimi işit, sevgili, can annem!

Yüce başın, beni yardan gizleme.

Hasret çekip yutmaktayım kan, annem!

Bırak, gideyim, benim izimi izleme.

Bülbül uçtu, gül dalı bağı kopardı,

Ateşli ahtan katı gönül yumuşadı,

Ayrılıktan canım coştı,

Bundan artık yüreğimi ve bağrımı tuzlama.

Bırak, annem, yârimi isteyip gideyim,

Yar yüzünü yine doya doya göreyim.

Babam bilse, kendim cevap vereyim,

Yakmaz sözü, annem, bana söyleme.

Sabretsem, su gibi eriyip akmışım,
Yar yolunda günde bin yol bakmışım,
Mert meydanında aşk yoluna çıkmışım,
Canlılıktan şimdi beni gözleme.

Leyla feryat edip, bağı ezilir,
Kalem kaşı, kara gözü süzülür,
Ateşi tutuşup, gönül mülkü bozulur,
Ayrılık okunu çoktan hızlandırma.

Sözün kısası, gönül alan Leyla'm bu gazeli tamamlayınca annesi yanık yanık bir ilkbahar bulutu gibi ağlayarak: “Ey Leyla can, gözümün aydınlığı, vay, gönlümün zorluğu, evladım, beni çok incitme, ben ne çare bulayım, Arap kabilesi çok ünlü, intikam talep ederler, ansızın baban bu halini duyunca, vurup (s.32)yararak, canını incitmesin, sesini çıkarma, sırrımızı kimse bilmesin.” diyerek çok nasihat etti. Ancak yargılamadı. Sözün kısası, Leyla: “Ey anne can, hiç olmazsa bir sağlam beni bırak, mektebe gidip, mollama ve arkadaşlarıma selam verip, görüp geleyim, yine benden başka kızlar mektepte okuyorlar, hiç kimse yalan söylemiyor.” diyince annesi: “Ey Leyla can, zinhar mollar ve arkadaşlarıyla bir iki kelime sözden daha fazla konuşmayı düşünme, ansızın baban bilmesin.” diyerek, izin verince gönül alan Leyla başına çarşaf geçirip, halkın gözünden gizlenerek ağzını kapatıp, zavallı Mecnun'u isteyerek, uçan kuş gibi olup, edep sarayına gitti. Mektebe gidip, mollasına bakıp, selam verip, hürmet edip, gördü ki, bütün oğlanlar edepphanede ilim öğrenirler, onların arasında Mecnun yoktur. Sözün kısası, Leyla takatsiz kalarak, utanmayı bırakıp, yanık yanık ağlayıp, üstadına bakarak, Mecnun'u sorup, bir söz söyledi:

Mollam, size arz ediyorum,
Gönlümü alan yârim hani?
Birkaç olan arkadaşım,
Mecnun aşığım hani?

Şuydu mektephanesi,
O şem, ben pervanesi,

Aşıkların divanesi,
Çıldırırcasına sevenim hani.

Gül bahçesi canımın gülü,
Gönlümün bağının bülbülü,
Kim kovaladı o korkağı,
Çaresizce ağlayanım hani?

Yoktu asla arkadaşı,
İniltisinden başka mahremi,
Gönlümün dağı merhemi,
Başı dönmüş sevgilim hani?

Ben cisim, o değerli can,
Ben bir deri o da kemik,
Zaman-zaman çekip inleyerek bir ah,
Kan yutan yârim hani?

(s.33)Merhaba demeye geldim,
O yar canıma devadır,
Gözümün nuru bıraksın gam ayağını,
O tutiye vazifem hani?

Leyla dedi zaman geçmesin,
Düşman yolumu tutması,
Çöllerde yolunu şaşırp gitmesin,
Ulaşanım istekli olanım hani?

Ancak gönül alan Leyla bu sözü tamamlayınca, tarikat üstadı yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, gözünden altı katar yaş akarak Leyla da feryat ile ağlayınca edep sarayının

içi matemli gözlerle doldu. Sonra o emir tarikat üstadı Mecnun'un halini azıcık beyan edip, gönül alan Leyla'ya bir muhammes okudu:

Olacak ayrılık Mecnun'un gül bahçesinin hareminden,
Her yana koşuyordu Mesih'in nefesinden,
Ümit ederek birleşmeyi lütuf ve kereminden,
Sersem gibi geziyor her tarafta gam sevdasından,
Avaredir senin Mecnun üzüntünden.

Bilmez kimse onun vatanı neresi güzergahı,
Yeterli gölgesidir mahremi ki arkadaşdır ah,
Ki hangi mezarlığa dikildi ona çadır,
Ne azık almıştır ne yola yük devesi,
Avaredir senin Mecnun üzüntünden.

Birkaç zaman idi işi inilti ile feryat,
Canlar yağmalanıp keder ile aklını yitiren,
Bağrında yara, gözü yaşlı özü inleyen,
Ne baba ne anne onun derdine derman,
Avaredir senin Mecnun üzüntünden.

Aşk perdesini aldı, yüzünden gitti hayası,
Canına düşmüştür ki, var alemin belası,
Nereden ulaşmıştır, bilmem, onun sağlık çeşmesi,
Başında onun çöl kuşunun kız kardeşi,
Avaredir senin Mecnun üzüntünden.

Bilgin dedi: Aşksız kişi bir an zarar veremez,
Mecnun'un garip rengini kimse göremez,
(s.34)Hali yitirmektedir, keder söyleyip, yerinden kalkamaz,

Bir adamdan kavuşma yolunu soramaz,

Avaredir senin Mecnun üzüntünden.

Sözün kıyası, Leyla mollasından bu sözü işitip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp: “Vay, Mecnun, vay, Mecnun!” diyip, âşıkâne bir ah çekip: “Vay, vefalı yârim, ikimize kimin gözü değerken, birbirimizden ayrıldık.” diyerek, kendinden geçerek aklı gidince yıkıldı ve kendini bilmeden yatıyordu.

Ama Leyla gittikten sonra annesinin yüreğine korku düşüp, Leyla’nın arkasından mektebe gidip gördü ki, Leyla kendinden geçmiş bir vaziyette yatmaktadır. Annesi Leyla’nın başını kaldırıp, dizinin üstüne alıp, yüzüne döndürüp, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, halsiz kalıp, bir söz söyledi:

Evvel baştan izin alıp,
Geliyordun güle benzeyerek.
Kimde senin gönlün kalıp,
Yatmışsınız sele benzeyerek.

Talih güzel gitmedi,
Zamanın hiç sürmedi,
Allah muradını vermedi,
Talan olan ile benzeyerek.

Kurbanım kalem kaşına,
Gözden akan kan yaşına,
İsteyerek geldim ben başına,
İniltim bülbüle benzeyerek.

Kendinden geçerek yatıyorsun,
Neden bu hale ulaşıyorsun,
Niye özünden gidiyorsun,
Söyle, evladım, bala benzeyerek.

Sendin hayat suyum,
Bilmesin millet utancımı,
Olur mu gamdan çıkışım,
Yansam, sönsem küle benzeyerek.

Sözün kıyası, ondan sonra Leyla'nın annesi bu sözleri söyleyip ağlıyordu. Ansızın Leyla gözünü açıp gördü (s.35)ki, başını annesi dizinin üstüne alıp ağlayarak oturmaktadır. Ama Leyla annesini bu halde görünce, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, bir söz söyledi:

Yanma kızının haline,
Hak Teâlâ kısmeti imiş.
Tamamen sevgi ehlinde,
Olması bu hal imiş.

Aşk ehline zaman zaman,
İnlemeyle, ağlayarak, figan,
Feleğin zirvesindedir hemen,
Güzele bu olgunlukmuş.

Dağ ağaçlarında çok cefa,
Taze suyudur vefa,
Zamaneden bela,
Bulan taze fidanmış.

Gönül rahatı sahibi habersiz,
Gönül dağı aşk sahibi dağ,
Şeref sahibi yalın ayak,
Giyeceği eski şalmış.

Leyla cihan gamı ile,

Yok işi canı ile,
Gülünü görün, diken ile,
İkisi mahvolmuş.

Kısacası, ondan sonra kızını kendi haline bırakmadan, çok dil dökerek evine getirdi. Ama Mecnun aşkı Leyla'ya ondan zor geldi ki, gece gündüz, sabah akşam, belki, devamlı çadırdan çıkıp, “Vay, âşık Mecnun’um!” diyerek, Mecnun’un yoluna bakıp, her tarafa bakıyor ve yürüyordu. Sözün kısası, birkaç gün böyle rüzgâr geçirdi. Çok riyazet ahı çekerek, kendinden geçerek yıkıldı. Kısacası, bu halde bir deri bir kemik kaldı. Lakin, bu mertebede yerinde ve güzel söz söyleme derecesine ulaştınca yüz hisse güzellik ortaya çıktı. Güzel sevgileri beğenilen sevgilerden oldu ve güzellik bahçesi sevgilerinin en büyük padişahı oldu ve bütün maşukların en başta bulunanı oldu, yanağı ay gibi günden murat almaya başladı. Ancak evvel(s.36)kinden aşkı bin derece fazla oldu. Bu duygudaşıktan dolayı geceler Mecnun’un halinden söz söyleyince, ağlardı. Ancak günden güne gam derdi arttı. Ancak bir gece seher vakti Leyla’nın yüzüne bir şemal eserek değince o şemalden bedeni öyle rahat buldu, ama Leyla yanık yanık ağlayarak, o şemale bakıp: “Benim isteğimi yârime ulaştır.” diyip, o şemale yalvarıp, bu muhammesi okudu:

Ey sabah yeli, isteğimi gül bahçeme ulaştır,
Çölleri vatan kılan hastama ulaştır,
Bağrı dolu kan, gönlü kırılanıma ulaştır,
Gam sevdamı var, pazarıma ulaştır,
Zinhar bu selamımı gül yârime ulaştır.

Ciğer azabından nakş eyleyeceğim defter,
Şayet ki okuyup görse ol âşık Mecnun,
Aşk ehline düşen yok Mecnun gibi bir daha hoş,
Ben güçsüzlüğün kölesiyim, Mecnun ki düşman saflarını yarar,
Zinhar bu selamımı gül yârime ulaştır.

Gelsin bu taraflara, hilekarlığı bıraksın,
Derdime deva bulsun, çaresizliği bıraksın,

Vahşı çöllere kederlenmeyi bıraksın
Sersemliği atıp, avareliği bıraksın,
Zinhar bu selamımı gül yârime ulaştır.

Ben burada keder ile bağrımı eritip kaldım,
Dermanı kaybolmuş bir yüz gibi kaldım,
Sevgiliden ayrıldım, aklımı unutup kaldım,
Can halkıma gelerek, ölmeye ulaşıp kaldım,
Zinhar bu selamımı gül yârime ulaştır.

Gam ve kederi bıraktı saki dolu canıma,
Ver şimdi kulağını, zinhar, bu kelimama,
Mecnun gelerek şimdi ulaşırsa bu isteğime,
Lakin bu kelimayı o sallanarak yürüyen boyuma,
Zinhar bu selamımı gül yârime ulaştır.

Kısaca, gönül alan Leyla bu sözleri söyleyip, yanık yanık ağlıyordu. Ancak bu sözleri işiten ve gören oğlanlar yazıp alıp, giderek, âşık Mecnun'a veriyorlardı. Mecnun bu sözleri işitip, dert ve kederi (s.37)tazelenip ve aşk ateşi artarak, birkaç âşıkâne sözler söyleyip, yanık yanık ağlıyordu. O birkaç âşıkâne söz yazıp, Leyla'ya gönderir oldu.

Bu gün boyu gül gibi nazik olanım, yeni canlanmış,
Adımları bir bir basarak gül bahçesine salınarak seyre çıkmış.

Girerek gam aralayıp, sabah yeli geçmiş üstünden,
Nesimi ile Mecnun hastasına bir selam etmiş.

Okuyup, görüp, işitip sözlerini arzu eder,
Ne hoş gündür, gül yüzlüm, naz ile tatlı kelam etmiş.

Çıkıp tam üstünden edilen selamı geldi kaşıma,
O kimse ki cennet hurisi gül bahçesinin bağında makam etmiş.

Dedi ateşli Mecnun halimi yüceltip Leyla,
Acep bir yazılı muska ile gönlünü rahatlatmış.

Ancak Mecnun bu söz ile ve yine de birkaç bedihe yazıp, Leyla'ya gönderdi. Mollada Mecnun ile okuyan oğlanlar Mecnun'un söylediği sözleri yazarak, kaydederlerdi ve Leyla'ya gidip iletirlerdi. Leyla da görerek, mektuplarını öperek, gözlerine sürüp, söylerdi. “Ey inleyen Mecnun’um, vay, vefalı yârim, aşığım, senin nazik ellerin şu kağıtlara değendir.” diyerek, yanık yanık ağlardı. Sözün kısası, Leyla'nın aşkı günden güne artınca, hasta oldu.

Bir gün Leyla'nın annesi: “Ey, Leylaca, birkaç arkadaşın ile bahçenin dört tarafını gezmeye gitsen, şayet gönlün açılıp, hastalığın rahatlayacak, damağın tazelenecek.” dedi. Babası Leyla'ya bir güzel fidanlık yaptırdı. Dört bahçeden fazla kalbi cezbediyordu. Kısacası Leyla birkaç küçük kız ve nazlı peri gibi ay yüzlü kızlar ile dört bahçeye giderek, burayı seyrederek gül bahçesi yaptılar. Gördüler ki, renk renk güller açılıp, çeşmeler her tarafa akıp gidiyordu ve yine her şekil hayvanlar kendi çifti ile çiftleşiyorlardı. Sebzeler ve yaprak desteleri üstünde oynayarak, yiyip içerek keyiflenirlerdi ve yine reyhan sebzeleri ve gül ile sümbüller sevinçlenerek, yaprak desteleri ile güllere dolanarak yatarlar.

(s.38)Çiçekler ağacın altında nazlılar gibi kadehten şarap içip, cömertlik meydanında yüzlerini kızartıp, gülüp duruyorlar ve adımların altındaki kara toprak güllerinin yüzüne tazelik bırakmış ve sebzelerin yeni yetişenlerine çok yeşil karışmış olup, taze olan ve menekşelerin baş eğdirip duranlar gibi gönül alanları, zülüflerini bırakarak, naz ve işve ile oynayarak zamanında ayağının yüzüne düşen güzel kokan, goncalarına bakarsanız, kemeri sağlam yapıp, dikenlere ok ve yaydan peykan çeken mis kokulu erguvanlarını görseniz, damarını vurup, bedenini kızıl kana boyayan nazlıların bedenine benzeyen ve nergisleri gönül alır gibi ki, yana yatıp, uykuya doymadan uyanık bırakılana benzeyen, sümbülleri hızlıca nefesini boşaltıp, sevgiliyi güzel kokulu kılıp ve gülün ona el uzatıp durmasına benzer. Şimşirler kendini tarakla süsleyerek, kaküllerini taratacağım diyip durur ve sümbüllerini baksanız, dokuz dilini çıkarıp, özür dileyip duran yare benzeyen ve bülbülleri dil çıkarıp, bahçenin aşkıdan birbirlerine seslerini birleştirerek, inleyerek feryat edince fakirlere benzer. Fahteler çınar üstüne konarak, yar tarafından hadis söyleyip oturan elçilere benzer. Bülbüller gül filizlerinin içinden başını çıkarıp, tok olup kanaat eden Mecnun gibi figan ile ah çekene benzer. Ama Leyla onları görüp, söyledi:

“Bu hayvanlar, uzun boylu sümbüller yaseminler herhangi kendi cinsi ile dost ve dert ortağı olup yürürler, ben neden yarım ile dost ve dert ortağı olamıyorum.” diyerek, ağlıyordu. Ansızın, Leyla’nın gözü bir bülbüle düştü, gördü ki, gül dalında feryat figan eder ve inler. Leyla o bülbülü kendine dost bilip, söyledi: “Ey, hayvan, senin inlemen gariptir, neden bu kadar feryat figan ediyorsun ki, gece gündüz oturuşun gül ile olsa, sen niçin figan ile inlersin, ayrılık dağı bendedir.” diyip, bülbüle bir söz söyler, söylediği budur:

Bülbül, nedir bu kadar ah ve feryatların,

Ne ağlarsın sen gül ayrılığı olmasa?

Güliden ayrı değilsin bu senin sırrın,

Ne ağlarsın sen gül ayrılığı olmasa?

İlgin yok senin sağ ve sol ile,

Hafta, günler, ay ve yıl ile,

(s.39)Oturuyorsun bağda kızıl gül ile,

Ne ağlarsın sen gül ayrılık olmasa?

Bende durur Mecnun dağı ayrılığı,

Kurup kalktı ayağa yar diyip bedenimin kaynağı,

Ayağının altında gülün yaprağı,

Ne ağlarsın sen gül ayrılık olmasa.

Feryat etme hazan vakti değildir,

Kavuşma günün hicran günü değildir,

Gül yüzlü senden gizli değildir,

Ne ağlarsın sen gül ayrılık olmasa.

Ben ağlarım gözden kanlı yaş döküp,

Sabretmişim bağrımın üzerine taş koyup,

Sen durursun gülün üstüne baş koyup,
Ne ağlarsın sen gül ayrılık olmasa?

Sınırın yoktur benim gibi yanmaya,
Ayrılığın şarabına kanmaya,
Kanadın var senin uçup konmaya,
Ne ağlarsın sen gül ayrılık olmasa?

Biçaresin sen, canımı eritme,
Çok ağlayıp gül diyip, kendine zarar verme,
Leyla der ciğerimi yara etme,
Ne ağlarsın sen gül ayrılık olmasa?

Sözün kısası, ondan sonra Leyla bülbüle bu sözü söyleyip, bu çimenden başka bir çimene gitti. Niyeti buydu ki, etrafındaki kızlar bir yere gitse, kendisi yalnız kalıp, Mecnun'un halinden söz söyleyip ağlasa, ama kızlardan ayrılamazdı. Kısacası, kızlara söyledi: "Ey, arkadaşlar, hepiniz gül çimeninden gül alıp, gül demeti bağlayın, hani görelim, kimin gülü daha güzel görünür!" dedi. Ondan sonra kızların hepsi bir çimene gül toplamaya gittiler. Kısaca, Leyla kızları bir tarafa gönderip, kendisi yalnız kalıp, bir gül filizinin tekini çekip, Mecnun'u hatırlayıp, yanık yanık bir ilkbahar bulutu gibi ağlayarak, bu gazeli söyledi:

Senin için bahçe gezintisi yaptım, gel ey, vefalı yârim,
Sana münasiptim ben, bana sen, sen layık.
(s.40)Gönül muradı ikimiz bir bahçe gezintisi yapsak,
Bir insanın haberi, gölgemizden başka koruyucu olmasa.

Ne olacaktı alsan dert dağımı yüreğimden,
Ey, âşıkların önderi padişahlar padişahı.
Feragat edemem ağlayana halini söyleyip,
Ne korku verir bana Erem bağının cennet gül bahçesi.

Ben Leyla üzüntü sersemi, avareye hayran,
Allah'ım, yârime kavuşmak mümkün olacak mı.

Sözün kısası, ondan sonra Leyla bu sözleri söyleyip, gözünün yaşı ile bahçenin güllerine su serpip, kıvrımlı zülüflerini pamuk ipliği ile bağladığında, menekşe gibi parlıyordu. Nefesi gonca güllerden vergi alırdı ve felek çimeninden haraç talep ederdi. Bu bostana adım atsa, nesim ile güller açılırdı ve her güle el uzatsa, şimşir, servi ve yasemin çekici ve güzel her renk güller “Leyla kabul edip, beni alsın.” diyerek, boylarını yayıyorlardı. Yine sebzeler ve reyhanlar hoş ve sevinçli olurlardı ve Leyla'nın ayağının altında telef oldular. “Leyla benim üstüme adım atsın.” diyerek, kendilerini düzeltip, duruyorlardı.

Ancak Leyla bu mertebede seyrederek yürüyordu, Ansızın bir geçit bahçesinin dışarısında Mecnun'un bu gazelini söyleyip oturdu. Ama Mecnun'dan öğrendiği müstezat budur:

Şimşir boyun yeni gül bahçesine düşmüştür,
Ey güzel – Leyla.
Sanki gözüm cennetin kapısındaki - meleğe düşmüştür,
Ey güzel boylu.
Mecnun'u sıkıntı ve kederinde sitemin var,
Bağrına taş vurup.
Nazik bedeni dikenliğe düşmüştür,
Çöl avaresi.
Leyla'da naz ve eda güzellik lütfu,
Hoş huriler gibi.
Ceylan yavrusu ki, sebze ve reyhana düşmüştür,
Görene temaşa.
Mecnun'un başına sallanarak uçup sağ taraftan konmuştur,
Kuşların kardeşidir.
Hangi kuruntu onun bedenindeki cana düşmüştür.
(s.41)Ağzındaki “Leyla!”
Leyla ayağının sümbül ipeğini öpeyim diyip,
Başını yere vurdu.

Sevgi hevesi Kenanlı Yusuf'a düşmüştür,
Sanki Züleyha.

Mecnun'un gönlünün dağına hiç kimse dayanamaz,
Alinyazısı katı.

Zevki onun ki, çöl vahşilerine düşmüştür
Hem baştan aşağı olmadan.

Bir yol hatırlayarak işte bu Mecnun'un
Gazelini okuyordu,
Güzel gazel güzel gazel söyleyene düşmüştür,
Gamla dolu gönül derya.

Ancak Leyla Mecnun'un bu gazelini işitip, bahçeyi temaşadan geçerek, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlıyordu. Bahçe hayvanları takatsiz kalıp, inlemeye başladılar. Sözün kısası, Leyla'yı Mecnun'un aşkı zorlayıp, kendinden geçip yıkıldı. Nice müddetten sonra aklına gelip, kendinden geçmiş bir halde evine geldiğinde annesi gördü ki, Leyla'nın sıkıntısı ve derdi yüz hisse öncekinden fazla olmuştur. Annesi sordu: "Ey, Leyla can, bahçeye gidip, seyrettiğinde, kalbin hoşluk bulmadı mı?" dedi. Orada Leyla yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayarak, annesine bu gazeli söyledi:

Bahçe seyrine gittim kalbim hoş olacak diyip,
Dert dağım aksine oldu fazla.
Yüzümü açtım güle ayrılık salacak diyip,
Bülbül ile düştüm feryada.

Günden güne artmaktadır feryat ve ahım,
Ayrılık seli yıktı bedenimin temeline,
Hasıl olmaz bahçe seyrinden muradım,
Meğer şimdi ölür oldum cefada.

Bülbül kuşun gül bahçesinde inlemesi var,
Gönlü sever göz huzurunda yari var,

Yüreğimde bu ayrılığın ateşi var,
Bilmem, ne kadar gün göreceğim dünyada.

Bahçeye gittim, vardır gülün vefası,
Baştan aştı ayrılığın cefası,
(s.42)Canımı aldı her bir kuşun nidası,
Gerçek âşıklar her zaman bela derdinde.

Ayrılık ateşinden gül gibi yüzüm sarardı,
Aşkın ateşi beni candan doyurdu
Leyla söyler nergis gözüm karardı,
Şirin kadar kaldım Ferhat gamına.

Sözün kısası, ondan sonra Leyla bu sözleri söyleyip, perişanlıktan gam evine girip oturdu. Lakin bu keder ile günden güne rahatsızlığı artıp, annesine yanık yanık ağlayıp, söyledi: “Ey, anne, ben bu keder ile ölürüm, derdime deva bulmayın, benim kanımı babam ile sen arttırırsın.” diyip, ağlıyordu. Gözünden damla damla yaş yere kan akıyordu ve ciğerinden ateşli bir ah çekerek, çadırlarını yaktırıyordu.

Ama Leyla bahçeden çıkıp geledururken, Arap kabilesinden Esed İbn es-Salam diye bir yiğit vardı, fazla güzel yiğitti, babasına Abdus-Salam derlerdi, çokça zengindi. Leyla’yı görüp, onun diri aşkı Esed İbn es-Salam’ın sineline yer edip, babasına birini gönderdi. “Babam bana Leyla’yı alıp versin, yoksa ölürüm.” dedi. Sözün kısası, Esed İbn es-Salam’ın sözünü Abdus-Salam’a söylediler, Abdus-Salam’ın yakın ve akrabaları çoktu. Kısaca, Abdus-Salam hep beraber toplanarak: “Seyit Beni Amırı kızını oğluma versin.” diyip, Leyla’nın babasına dünürçülüğe gönderdi. Orada Leyla’nın babası da cemaatini toplayıp, danıştı. Ancak Leyla’nın cemaati anlaşıp, nasihat ederek, ümit etti ki, “Leyla’yı Esed İbn es-Salam’a versek, şayet ki, Mecnun’u unutsa.” diyip, aralarında dünürçüler katılıp, adetleri yerine getirip, Esed İbn es-Salam’a Leyla’yı verdiler. Ama Leyla işitip, yüreğine taş vurup, gül gibi bedenini parça parça etmeye başladı. Sözün kısası, eline parlak bir hançer alarak, kendini öldürecekken, annesi kucaklayıp tutarak, bırakmadı. Sonra altın zincir ile sıkıca bağladılar, Kendini öldürmesin diyip. Kısacası, çaresiz Leyla kendi zülfü gibi ızdırap ve sıkıntıya düştü. Uykusuz kalıp, yemek

yemeden ve kaygılı oldu. Gam evine girip, (s.43)oturdu, gönlünde Mecnun, gözü çok kanlı, öncekinden yüz hisse kederi artmış olup, feryat etti.

Ama Mecnun bir gece çadıra girip: “Ey, vefalı yârim, rakipler rehine almadan önce tez yetişin.” diyip kaybolduğunda, Leyla sıçrayıp durup, ciğerinden bir ah çekip, ayaklarının bağından zorlandı, çıkış yolu bulamadı. Sonra çaresiz kalıp, yanık yanık ağlayıp, oturdu ve inleyip, bir söz söyledi:

Aşk hilesine beni eyleyip esir,²²
Zindan ettin aydınlık dünyamı benim.

Aşıklar ilinde işindir cefa,
Bir sağlam kederden kurtarmadın,
Sayısız belalara eyleyip müptela,
Bu derde bulunmaz dermanım benim.

Leyla’nın işi figan ile, ah ile,
Keder yutmak inlemek vah ile,
Safa söyleyip uzak Mecnun şah ile,
Sağlam bırakmadın devranım benim.

Ama gönlü avutan Leyla bu varsağı söyleyip, tamamlayıp, öfkeyle gam evine girip oturdu.

Şimdi Mecnun’dan söz işitin ki, ancak Mecnun Necd Dağı’nın eteklerinde Leyla’nın ayrılığında ağlayıp yürüyordu.

Şu asırda Novfil adlı bir padişah vardı, çok adalet sahibi ve mücadeleci, pehlivan ehliydi, asker görünümüne sahip şüphesiz, aslan birleşimi, çok güçlü padişah ve hünerli, latif ve aslan gibi öfkeli bir adamdı. Ansızın av yapıp, vahşi hayvan arayıp yürüyordu, Mecnun yan taraftan çıktı. Gördü ki, bir divane feryatla inleyerek yürüyordu, hasret derdi başına vurup, hasta ve garip, çöl kumlarını başına saçarak, gurbet ve dert çekip dost ve yardan ayrılan, yakın ve akrabadan ayrılan dert ve kedere yakalanmış ve düşman arzu edilen kişiye yakın yürüyor. Sözün

²² Şiirin öndeki satırları el yazmada yok.

kıyası, padişahın o divaneye gözü değince bu halini görüp, acıma duygusu gelip, bir hizmetkarına “Alıp gel!” diyip buyurdu ve yine “Bu çaresiz ne sebepten böyle olmuştur, bunun ha(s.44)lini bilen biri var mı?” dedi. Ama o anda Zeyt adlı bir adam vardı. O “Ey, alemlerin şahı, ey en büyük sultanım, bunun halini ben iyi bilirim, bunun adına Mecnun derler, Leyla denilen bir kıza aşiktir.” Diyip, Novfil padişaha bakarak, bu gazeli okudu:

Ey cihan şahı, Mecnun aşığı böyle derler,
Rezil âşık, içi çokça kan ağlayan bunu derler.

Ciğerinin özü gam ateşi ile eriyecek,
Kederinin azlığının rahatlığı fazla, bunu derler.

Hömülpeti kuştur onun, arkadaşı vahşi,
Gönlünde keder, hüznü harman, bunu derler.

Arap divanesi mülkünde bir tuhaf gazel okuyan,
Sarhoşçasına deniz gönlü coşarak akan bunu derler.

Her gün vurarak Leyla için göğsüne bin taş,
Gurbet çeken sapan taşı, bunu derler.

Ferhat gibi büyük bir baltayla cisme vurarak,
Kendi kanı ile elbisesi gül renkli bunu derler.

Zeyt dedi: Cihandan elini candan çekendir,
Kabirsiz mezardaki diri kadın bunu derler.

Velhasıl, Zeyt bu sözleri söyleyince Novfil merhamet dolu gönüle sahip bir adam olduğundan Mecnun’un yanına giderek, çokça gönlünü alarak, samimiliği ile kendine itaat ettirdi ve dünya lezzetlerinden elini çeken adamı nice tatlı sözler ile lezzet suyu yedirip: “Ey, bela çeken Mecnun, şimdi sen hiç gam yeme, seni Leyla’ya kavuşturacağım, havada kuş olsa, kavuşturacağım, ta senin muradın nasip olmasa, elimi onun üzerinden eksik etmeyeceğim.”

diyip söz söyledi. Çıldırircasına seven Mecnun'un hali: "Ey, alemlerin şahı, vay, sultanların evi, vay, İskender halli, bu muradımı babam-annem uygun bulmadı, şayet ki, sizin yüce devletiniz yardımcım olunca bana Leyla nasip olsa." diyip ağlıyordu. Sözün kıtası, yine padişah: "Ey, Mecnun, sen benim gözümün önünden bir zaman ayrılma ve (s.45)divaneliğini bırak, bana katılarak yürü, at, silah ve tamamını verip, seni kendime arkadaş edeceğim." dedi.

Velhasıl, Mecnun ürkmüş gönlünde dedi: "Bunlar ile arkadaş olayım, şayet ki, anlaşmaya vefa gösterecek." diyip, birkaç gün Novfil ile birlikte yürüdü. Ama bir gün Mecnun Novfil'a: "Ey, alemlerin şahı, beni sen ne zaman yarime kavuşturacaksın?" dedi. orada Novfil: "Ey, Mecnun, sabret." dedi. Novfil'ın alameti buydu Mecnun'un sözlerini işitip, zevk alsa. Ancak Mecnun Leyla'nın aşkından birkaç sözü aşığına söyledi. Novfil zevk aldı.

Kısacası, bir gün Leyla'nın aşkı Mecnun'u zorladığında Novfil'a dedi: "Sen yârimi bana ne zaman kavuşturacaksın?" Novfil: "Ey, Mecnun, sabret." dedi. Orada Mecnun kaygılanarak, gücünü kaybederek: "Ey, Novfil, sen bendeki acıyı ne bileceksin, derdimi bilmesen, deva nasıl olacaksın?" diyip, kendinden geçerek, bu muhammesi okuyordu ve Novfil işitiyordu:

Meramımı söylesem ben, ey sevgili,
Sabır kararlılığını aldıldım kalıp ben sararıp,
Ben sana dost olup, sen şah ki, ben bir garip,
Var mı ki sevgilim Leyla'dan nasibim, ey nasip,
Bilmesen derdimi, ne olacak sen devasın, ey tabip,

Ateşli feryadım, feryatla fazla ahım dertli,
Yaralı gönlüm bağrım parça, kendi sinem parça parça.
Eteğim ıslandı vah ile bedenim oldu vasat,
Açık ve gizliyi bilmezsin, nerede bir temiz ruh,
Bilmesen derdimi, ne olacak sen devasın, ey tabip.

Dünya meydanında bir kuş zavallı ben miyim,
Güzel eksik bulan garip gibi habersiz ben miyim,
Müptela olan belalara kurtuluşu olmadan ben miyim,
Gam derdi çaresiz olan devasız ben miyim,

Bilmesen derdimi, ne olacak sen devasın, ey tabip.

Senin derdin ki benim derdime derman olacak,
Güzel bir sözünü söyleyip, sonra pişman olacak,
Kalmadı güç cihan mülkünde devran olacak,
(s.46)İsteğimden yüz çevirdin sözün gizli kalacak,
Bilmesen derdimi, ne olacak sen devasın, ey tabip.

Dedi Mecnun, sen işit isteğimi, ey yazan yiğit,
Padişah olan halka bilenlerin şahı yiğit,
Bahtımın fenalığı ile telaşlıyım, güzel yiğit,
Sıkıntıyı kendinden geçerek sen çekme hoş gül yiğit,
Bilmesen derdimi, ne olacak sen devasın, ey tabip.

Velhasıl, ondan sonra Mecnun bu sözleri söyleyince Novfil öfkelenerek, Leyla'nın babasına dünürücü gönderdi ki, Leyla'yı buraya göndersin, Mecnun'a vereceğim, eğer göndermezse, ordu çekip, üstüne gidip kılıçla vuruşarak alıp, Mecnun'a veririm.” diyince, elçi yola koyuldu. Ama elçi gidip, Novfil'in mektubunu onlara verdi. O cemaate Novfil'in mektubunu okuyarak, görüp, haberleri olup, ayıp bulup ve namus meselesi yapıp: “Leyla'yı Mecnun'a asla vermeyiz, Novfil elinden ne gelirse yapsın, bizim Novfil'dan zerre pervamız yok.” diyip, elçiyi azap ve hakaretlerle geri gönderdiler. Ancak elçi gelip, onların sözlerini ve hakaretlerini Novfil'a bir bir anlattı. Ama Novfil'in öfkelenerek, piyade borusu ve zurna çaldırıp, ordu toplayıp Beni Hay üstüne yola çıktığında Beni Hay cemaati de toplanıp herkesi toplayıp otuz bin kara askeri ve yirmi bin süvari hepsi Arabistan'da toplanıp, Novfil'in beraberinde saf tutup durdular. Sözün kısası, birkaç gün birbirleri ile öyle vuruştular ki, su yerine kan aktı. Kısaca, cenkte mağlup olup çok fazla adam kırıldı. Mecnun boynuna ip atarak, zaferini Leyla'nın cemaatine isteyip, Allah'a ağılıyordu. Eğer Leyla tarafı boyun eğip düşse, başını silerek, yüzlerinden tozlarını temizlerken: “Sen Leyla'nı görmüşsündür.” diyip, gözlerinden öptü. Ancak Novfil'in askeri Mecnun'un bu halini görünce, söylediler ki: “Ey, Mecnun, bizler senin için baş verip, kan dökeriz, senin yârini alıp vermek için can yakarız, sen düşmanlara yari isteyip, dostlarını incittin!” O zaman Mecnun onlara: “Eğer Leyla'nın cemaati mağlup olsa, Leyla perişan olur ve Leyla perişan olsa, ben perişan olurum, her yerde Leyla olsa, ben orada dururum, benim değerli canım Leyla ile (s.47)arkadaştır.” dedi. Velhasıl, Beni Hay

cemaatinden çok kişi kırıldı. Sözüñ kısası, Novfil padişah zorluk verip, çok adamını yok ettiğinde, Leyla'nın cemaati mağlup oldu. Ancak Leyla da zafer fethini ve şerefini Novfil padişaha isteyerek, Allah'a inleyip, yalvarıyordu. Kısaca, Leyla'nın cemaati aciz kalıp: “El aman, el aman, bela zaval el iman ve min şer eş-şeytan ba'ıs el emn vel eman!”²³ diyip, “Müslüman kişiye bu nasıl boş yere bir kan dökmedir.” diyip, kılıçlarını dönerek alıp, Novfil padişahın yanına geldiler ve “Ey alemlerin şahı, ne isteğiniz var, niçin biz halkın bu kadar boş yere kanını döküp, kırarsınız, eğer istediğin Leyla olsa, bir sadkayı-tarı-muyunuz(?) olsun. Lakin Leyla'yı Mecnun'a verseniz, bizler sizden asla razı değiliz, valla siz bilirsiniz.” dediler. Orada Novfil: “Leyla'yı Mecnun'dan iyi birine verir misiniz!” dedi. Orada onlar: “Ey, alemlerin şahı, Mecnun divane perişan gönüllüdür, Faydasını ve zararını bilmez, elbette, Leyla'yı perişan edecek.” dediler. Yine Novfil'ın adamlarından da birkaç kişi: “Ey, alemlerin şahı, bunlar doğru söylüyorlar, Mecnun fayda ve zararı bilmez, savaş günlerinde boynuna reda salıp, zafer fethini Beni Hay cemaatine dileyip, bizlerin mağlubiyetini Allah'tan istedi, Bu divanedir, elbette, Leyla'ya zarar getirir ve yine de Allah u Teala mübarek etsin demişler, “Ey, Mecnun, mahşer günü herkes toplanır, o yeri kaldırıp duran öküzü soyup, senin toyun olur. Sultan Hüseyin Mürze ve Mir Alışır bahşı olurlar, o gün herkese gösterip, kendim kadı olup, nikah kıyarım, orada Leyla'yı sana veririm, ondan sonra muradına ulaşırsın.” dedi.” diyip söylediler.

Onun için onların sözleri Novfil'a makul geldi, Leyla'yı babasına teslim etti, “Git şimdi kızını kime verirsen ver.” diyip, ordusunu başka bir yere taşıyıp, Mecnun'a bakmadan gidiverdi. Sözüñ kısası, zavallı Mecnun yine ümitsiz olup kaldığında, o Novfil'a bakıp, bu sözleri söyledi:

Ey Novfil, suçlu, kötü sözlü,

Bu muydu rızan?

(s.48)Gönlü beğenilmez,

Ne yaptın aşinalığın?

Tersine işimi zor kılıp,

Gönlüme nice gam salıp,

Gönül derdimi görüp, bilip,

Olmadı bir devalığın!

²³ “İmanı yitirmeden, şeytanın şerrinden Allah korusun, korusun! (?) Hovisuzluk(?) ve dinçlik ver!”

Öncekilere böyle laf vurup,
Bu kadar adamı öldürüp,
Riya ehlinden yüz görüp,
Utanadır askerliğin.

Söz söyle doran doran,
Yok iken asla utanma ve ayıp,
Yol gide sen elen elen,
Böyle olur sabah halin?

Mecnun dedi: Sen, ey alçak,
Derdimi artırdın daha da,
Öldürerek ansızın,
Yeter bu kıymet bilmezliğin!”

Velhasıl, ondan sonra âşık Mecnun bu sözleri söyleyip, çokça acele ederek çöle kaçıp giderek, feryatla ah çekip, sıcak kumları başına saçıp durarak, dağ dağ, çöl çöl dönerek, yürüdü. Ansızın yanından bir avcılarının piri geçti, iki yavru ceylanı tutup, başını kesecekken, Mecnun üzerine doğru geldi. Yavru ceylanlara merhamet duyup: “Ey avcı, bu bıçareleri bırak, benim başımı kes.” diyip, avcıya bu gazeli söyledi:

Ey avcı piri şimdi,
Bu ceylanları kurtar.
Çaresizler bulsun aman,
Ben de sana edeyim dua.

Bırak dedim, bırak hemen,
Ey avcı piri, şimdi,
Çaresizler bulsun aman,
Bırakma bunlara macera.

Nergislerin güzeli yok,
Esenlik versen parlaklığı yok,
(s.49)Öldürmenin günahı yok,
Azat et diriltten Hüda.

Bağrında onun ateş ve ışık,
Merhamet et, etme kebab,
Misk az olsa rüya katıksız misk,
Kana boyanmak reva değil.

Merhamet et nazik tene,
Ol gariplere sığınak,
Döksen bu gün günahsız kanı,
Mahşerde olacaksın ayıplı.

Nergisleridir güzel ve parlak,
Leyla'dan aldığı yadigar,
Çaresiz ve dilsiz hayvan,
Garipler vefasız değildir.

Bırak ki canı bedendedir,
Gitsin yolu her nerededir,
Bu sürmeli göz bundadır,
Toprağa bulamak hata.

Çaresizler çok genç iken,
Sıkıntıya kardeş iken,
Mecnun ile sırdaş iken,

Bu zavallı, ben zavallı.

Velhasıl, ondan sonra Mecnun bu sözleri tamamladığında avcı dedi: “Ey divane can, sözünü canı gönülden kabul ederdim, lakin yavrularım açtır, ben bunlarla onlara güç vereceğim.” dedi. Sözün kızası, Mecnun Novfil’in verdiği atını avcıya verdi ve avcı da ceylan yavrularını Mecnun’a verdi. Ancak kalbi kırık Mecnun ceylan yavrularının başlarını okşayıp ve gözlerinden öpüp alarak, dedi: “Ey, hayvanlar, gözleriniz Leyla’nın gözüne benzer.” diyip, azat etti. Kısacası, ondan sonra, yine çokça acele ederek, kaçarak çöle gitti. Ama bu yavru ceylanlar da arkasından gittiler, hiçbir zaman Mecnun’dan geride kalmazlardı ve ayrılmazlardı; az az onların sayesinde çok hayvan Mecnun’a itaat etti ve arkasından peşine düşüp gittiler. Velhasıl, Mecnun bu halde yine bir menzile ulaştığında, gördü ki, bir avcı bir (s.50)büyük geyik tutarak, boynuna ip yerleştirip, keseyim diyip durduğunda, Mecnun üzerine gitti ve dedi: “Ey, avcı, bu hayvanı öldürme, tuzağını boynundan al ve azat et!” diyip, bu muhammesi okuyordu:

Avını bırak, avcı, gönlü yaralı iken benim gibi,
Çöllerde gezip yürüyen dolaşan iken benim gibi,
Baştan başa ayrılıktan kederli iken benim gibi,
Sersem garip olan avare iken benim gibi,
Al tuzağını boynundan çaresiz iken benim gibi.

Beş gün senin devrinde çaresiz sallanarak yürüsün,
Gönlündeki gamları yüz kat haram etsin,
Her nerede adım çeksin yol bulsa makam etsin,
Ta gücü olmadan yârine selam etsin,
Al tuzağını boynundan çaresiz iken benim gibi.

Hızlansın hayvan ceylan gibi teperek,
Varıp su gibi akıp gitsin yanarak ateş gibi,
Gam ve kederden ayrılmasın yakıcı sıcakta dur gibi,
Birbirine kavuşsunlar Harut ile Marut gibi,
Al tuzağını boynundan çaresiz iken benim gibi.

Aşk belasından Mecnun karmakarışık bir kanat oldum,
Hallerimi halk bilmez başka hal oldum,
Adak ada bunu sen bana birini ister oldum,
Sanki kıyametliğim ben sana oğul oldum,
Al tuzağını boynundan çaresiz iken benim gibi.

Velhasıl, Mecnun bu sözleri söylediğinde, o avcı: “Ey, divane can, sözünü canı gönülden kabul ederdim, lakin ben ne yapayım, çok kadınlı ve fakirim, bununla kadınlarımı ve yavrularımı besleyeceğim.” dedi.

Mecnun, Novfil’in verdiklerini ona çıkarıp verdi. Avcı da o büyük geyiğini Mecnun’a verdiğinde, Mecnun sanki babanın kaybettiği oğlunu bulmuş gibi o büyük geyiğin boynundan çevirip, sıkıştırarak güzel bir şekilde bağlayıp, güç bulup vücudunun bazı yerlerini ovarak, yüz ve gözünden öpüp, bağlı ayağıyla eşip bırakıverdi. Ama o büyük geyik de Mecnun’un arkasından geride kalmadı ve onun sayesinde de birkaç hayvan ürkmedi, dost tutup, Mecnun’dan ayrılmadılar.

Velhasıl, perişan Mecnun dağ dağ kendinden (s.51)geçerek bu görünüşle giderken, dağlık yerde çeşme dikkatini çekti, gördü ki, bir yüce çeşmedir sanki hayat kaynağı ve suyu Kevser suyu gibi, yine bir yüce çınar var, sanki Tuğba ağacı ve o çeşmenin boyunda oturup, suyu öyle tatlı olup, o ağacın gölgesinde öyle nasiplenerek, bir zaman sabit durdu. Sözün kısası, ağacın gölgesi dikkatini çekti, gördü ki, ağacın gölgesinde bir kara karga oturmuş. Mecnun o karganın kara kanat ve kara elbise isyan edip: “Ey, karga, kederli misin, kara elbise giymişsin?” diyip, o kargaya bakıp, bir söz söyledi:

Şah üstünde duran kara elbiseli kuş,
Sen de ben gibi yardan ayrı düşen mi?
Gönlünü gamlı gördüm, yeter özün hoş değil,
Sen de ben gibi yardan ayrı düşen mi?

Sulukta gibi gördüm yürüyen yerlerin,
Sevdasından çıkıp nasibini alanların,
Baştan aşağı kara gündüz kanatların,
Sen de ben gibi yardan ayrı düşen mi?

Giydiğin karadır, bilirsin bir uyku,
İşsiz sofı gibi durursun bakarak,
Dilin olsa, bana açıkça ver cevap,
Sen de ben gibi yardan ayrı düşen mi?

Hoş ötmezsın, kargam, ısıırır mısın,
Su tanesinden az tadan mısın sen,
Kanatların karadır, kederli misin sen,
Sen de ben gibi yardan ayrı düşen mi?

Mecnun der, ben gibi karadır tenin,
Söylerdim dost bilip kara kuş senin,
Ayrılık saldı mı Allah'ım benim,
Sen de ben gibi yardan ayrı düşen mi?

Velhasıl, ondan sonra Mecnun bu sözleri söyleyip, kargadan açıkça cevap işitmeden, hayran kaldı. Sözün kıyası, Mecnun o yerden geçip, gözleri ağlayarak, sinesi biryan gidiyordu, Bir Arap kabilesine dahil oldu, gördü ki, ihtiyar pir bir adam boynuna ip takıp, arkasından yetişerek alıp (s.52)yürümektedir. Mecnun dedi: “Ey, mamacan, niçin bu çaresizin boynuna ip takıp çekerek yürüyorsun?” dedi. Orada mama: “Bu ködür, ben de fakirim, ikimiz söz verdik, kapılarda yoksulluk çekeriz, her ne olsa, bir arada görürüz ve ikimiz beraber paylaşıp alırız.” dediğinde, Mecnun: “Ey, mamacan, benim de boynuma ip takarak, alıp yürü, her ne olsa, ben sizlere veririm.” diyip, söz verdiğinde, o ihtiyar pir Mecnun’un boynuna ip takıp, Arap kabilesinde mal mal, ev ev arkasından yetiştirerek iletip, “Bu körlere nasılsa hayret ettiler.” diyip yürüyordu. Velhasıl, bu mertebede Leyla’nın çadırına yakın bir yere ulaştılar. Birkaç genç oğlan taş ve toprak parçaları ile vuruyorlardı, bedenleri yaralanıp, kanlar her yana akıyordu. Sözün kıyası, Mecnun’un damağına Leyla’nın sıcaklığı gelerek, Leyla’nın kokusu ile güzel kokup, ferahlıkla yüz verip dedi: “Mama can, öyle sabret, bu garip hoş koku menzil iken.” dedi. Ama mama arkasından yetişerek, çekip bırakmazdı. “Burada dursam, yararımından kalırım.” diyip ve güç sinesinden giderek, bir söz söyledi:

Temaşa eyleyin, durun,

Garip iken bu mekân.
Güzellik ne hoş menzil,
Keyifli bir yer iken bu mekân.

Açarak el ve ayağımı,
Alıverdim vazgeçişî.
Sıcaklığı tuttu damağımı,
Cennet gibi iken bu mekân.

Duvarın kapısı mermerden,
Kapının toprağı beyazdan,
Evin çadırı nurdan,
Cihanı süslerken bu mekân.

Akar sular, çeşmeler her yer su,
Cihan doldurdu gülden bu,
Meğer Leyla'yadır, o neredede,
Güzel laçın mekânı iken bu mekân.

Felekte çadır,
İçinde bir ay gibi sevgili.
(s.53)Bu zaman Mecnun'un dergahı,
Ne güzel gönül isteğı iken bu mekân.

Muradımı Allah verdi,
Gece gündüz maksadımdı,
Ölü bedenime can geldi,
Ki ömür artırırken bu mekân.

Kara toprağı amber mi,
Çöpü şeker mi,
Akan Kevser suyu mu,
Cihanı süslerken bu mekân.

Allah’a şükret, Mecnun,
Bu yere yol bulup bu gün,
Görünür altın çadır,
Ne hoş çölken bu mekân.

Velhasıl, ondan sonra Mecnun bu sözleri söyleyip, yanık yanık bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp duruyordu. Leyla çadırdan yüz gam hasretle oturduğunda gönül alan Leyla çadırdan çıkarak, misafire yanağının zekatından sadaka verdi ve birbirlerinden bu bahane ile sevgi kokusu aldılar. Ansızın gözü Mecnun’a düştü, gördü ki, Mecnun’un boynunda ip, yanık yanık ağlayıp bakıp durmaktadır. Ancak Leyla da çadırdan çıkıp, yüzünden örtüsünü alıp, kendini Mecnun’a gösterdi. Sözün kısası, Mecnun şeme vuran pervane gibi kendini yakıyordu.

Velhasıl, Leyla da akıldan ayrılan divane gibi isteksiz ve karasızdı ve yanık yanık bir ilkbahar bulutu gibi ağladı, çare bulmadan duruyordu. Ancak Mecnun’a aşk zor gelip, cinleri artıp, kendinden geçerek ah çekip, iplerini parça parça edip, çokça acele edip çöle kaçarak, çöle vurup, “Vay, Leyla! Vay, Leyla!” diyip, hızlıca gitti. Sözün kısası, çöl toprağında vahşi, başında kuş yuvası “Vay, Leyla!” diyip, inleyerek feryat ile çölleri huzursuz edip yürüyordu ve yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, bir gazel okudu:

Kahpe felek, senin yüz adalet elinden,
Zulmünden yanmalık canım yandı.
Günde yüz eylerim feryat elinden,
Ayrılık ile her şeyim yandı.

(s.54)Başıma günde bir bırakırsın sevda,
Nedir kastın bana kılarırsın ayrılık,
Leyla ayrılığında eyledin feda,
Ateşler düşüp, kemiklerim yandı.

Hiçbir zaman hoşluğuma bulunmaz delil,
Derdim ödenmez, yanmaz ay ve yıl,
Kerem et halime, ya rabbim celil,
Hasta zayıf bedenim yandı.

Keşke gitmeseydim fakir olup,
Yar ateşine canım feda olup,
Neden beni görüp borcunu öder olup,
Tahammül bilemeden, Leyla canım yandı.

Maksadım, bir canımı yârime versem,
Onun hizmetinde kul olup yürüsem,
Ateşli Mecnun, garip ağlayıp ah etsem,
Kıvılcımdan gül bahçem yandı.

Ancak Mecnun bu sözü söyleyip tamamlayarak, yanık yanık ağlayıp oturdu, ancak yakın ve akrabaları ümidini kesip geri döndüler. Sözün kısası, Novfil Leyla'nın cemaatine karşı zafer kazanıp ve yine Leyla'nın isteğini babasına ilettikten sonra, Leyla'nın babası "Divane Mecnun'un rüsvağından kurtulduk, Novfil'a da Allah hayır versin, divane Mecnun'a da Allah sabır versin, şimdi Leyla'nın kavuşmasından ümidini kesti." diyip, vazgeçti.

Şimdi Leyla'dan bir kelime söz işitin. Leyla'nın babası İbn Salam'a söz verdi. Sözün kısası, verdiği söz süresinde birkaç deveye altın ve ziynet yükleyip ve yeterli miktarda yakut ve değerli taşlarını alıp gelerek, Leyla'nın babasına verdiler ve Araplar resmi olarak toplanıp, anlaşılıp, o çadır ki, Leyla oturuyordu, şeker ve şerbet doldurup ve ud amber yakıp, pek çok zevk ve temaşa ile Leyla'yı İbn Salam'a nikahladılar ve teslim ettiler. Ondan sonra İbn Salam Leyla'yı Bağdat'a alıp gittiğinde, Leyla Bekir denilen bir adamın eline bir mektup verdi ve dedi: "Ey, Bekir, ben gittikten sonra, bu mektubu Mecnun'a iletip vereceksin!" dedi. ama mektupta şöyle dedi ki: "Ey, sevgili yarım, kararsızım, bu fenalık isteyen rakiplerin zor zulmünden ve siteminden Bağdat (s.55)şehrine gittim. Değerli canımı sana bırakıp, kuru bedenimi alıp gittim, ama gönlüne hiç toz getirme, ta ben gelinceye kadar sabret, ta bedenimde canım oldukça, ben seni unutmam, ey canım yârim sen de beni unutma, bu eserimdir, sana dost

olsun, ey, vefalı yarım, sabret.” diyip, mektubu sarıp, Bekir’e verdi. Ondan sonra, Bekir’e bakıp, bir söz söyledi:

Sana açık ettim gönül sırrını,
Muhabbet ile sararak serptiğini,
Kalsın yerde görsen o avare kulunu,
Tahammülle geçirsin ay ve yılını,
Perişan eyleme kıvrılmış gülünü,
Emanetçi teslim et mektubumu.

Ki ben gelene kadar sabretsin,
Kendisi gamda, gözü yollarda olsun,
Kuvvetli gamını gönlünden alsın
İnsan alınyazısını gidip ne bilsin,
Perişan eyleme kıvrılmış gülünü,
Emanetçi teslim et mektubumu.

Benim derdim onu avare etti,
Onun derdi beni çaresiz bıraktı,
Felek zoru gezici kıldı,
Onun aciz yarası gönlü parçaladı,
Perişan eyleme kıvrılmış gülünü,
Emanetçi teslim et mektubumu.

Unutmasın beni, ben de unutmam,
Hayalinden zamanı gönlümü soğutmam,
Felek işinin sonuna bitmem,
Ki ondan başkasının adını tutmam,
Perişan eyleme kıvrılmış gülünü,
Emanetçi teslim et mektubumu.

Gidip bedeni, sana kaldı ruhu,
De, ey sevgili, canı yarı,
Alıp git ona benden mektubu,
Leyla'nın mektubu oldu dost,
Perişan eyleme kıvrılmış gülünü,
Emanetçi teslim et mektubumu.

Velhasıl, ondan sonra, Leyla'nın gitmesinin ardından, Bekir mektubu alıp, yola çıktı. Sözün kıyası, Mecnun'u bir (s.56)dağın eteğinde buldu ve yine Mecnun'un inleyerek feryadını görüp, gönlüne dedi "Buna bir söz söyleyeyim, şayet Leyla'yı unutacak." dedi ve: "Ey, Mecnun, çıldırırcasına seven halin, kederin geri döndü, sen Leyla'yı vefalı diyordun, şimdi vefasız ve sevinçli olup, İbn Salam denen yiğide canını bağışlayıp, Bağdat şehrine gitti. Sen daha Leyla diyip inliyorsun." dedi. Sözün kıyası, Mecnun Bekir'den bu sözü işitip, başını taşa vurup, parça parça etti, kanı ayağına aktı. "Vay, Leyla, vay, Leyla!" diyip yıkıldı, Yakındır ki, canını terk etse. Ancak Bekir söylediği sözüne pişman olup, söylüyordu: "Ey Mecnun, ben hata ettim, Yalan söz söyledim, dur, Leyla vefalıdır." diyip, Mecnun'a teselli verip, bu gazeli söyledi:

Bir söz ile gönlünü mahzun eyledim,
İsteğimi işit, şah Mecnun, ağlama.
İmtihandan Leyla sözünü söyledim,
Feryat edip, mahzun gönülle ağlama.

Leyla senin feryadına acımadı,
Kalem kaşın, kara gözünü süzmedi,
Asla senden gönül muhabbetini kesmedi,
Sararmasın kırmızı renkli yakut, ağlama.

Özrünü söylemek için geldim izinden,
Yalan söyleyip, utandım yüzünden,
Kanları saçıp kara nergis gözünden,

Elbisen kandan gül renkli olup, ağlama.

Mecnun adın daima onun dilinde,
Canını feda edip senin yolunda,
Yârin için bunca ayrılık çölünde,
Çekip, hasret atıp, sihir ağlama.

Bekir söyler, böyle gamınla yürüme,
Gül yüzüne yol tozunu sürme,
Sert taşı nazik tene vurma,
Gözü kanlı, bedeni kan dolu ağlama.

Velhasıl, Bekir bu sözleri söyleyip, Mecnun'un eline Leyla'nın verdiği mektubu çıkarıp verdi ve yine dilinden söylediği sözlerini, vaazlarını açık(s.57)ladı. Mecnun mektubu alıp, gözüne sürüp, "Leyla'nın eli değen ve gözü düşen mektup." diyip, yazısını tanıyıp, yazıyı öpüp, mektubu açıp, okuyup gördü ki, "Leyla İbn Salam'a nikahlandı." diye mektup çıktı. Ama Mecnun bu mektubu görüp, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, Leyla'yı vefasız bilip, kanadı kırık kuş gibi bu gazeli okudu:

Böyleydi istediği dostluk, yarlık.
Ayırdı birbirinden dostluk rızası, yarlık,
Her sabah merhaba bin dostluk, yarlık,
Bu mudur, zalim, dostluk vefası, yarlık!

İyi değildir verdiği sözü yeter kırmayın,
Yüz çevirip dostluktan gönlünü kaçırmayın,
Dostunu mahrum edip yabancılara sevgi göstermeyin,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Ben senin ayrılığında ağlayıp, gece gündüz yanık yanık,
Yürümüşüm, Necd Dağı'nda, aşkında yok bir zaman sabit,
Ölmeden canlı bulup görmek olur mu bir yüz,

Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Başkasına gönül bağlayıp, tuttun Bağdat yolunu,
Kederini zayi edip, tahrip edip kurulmuş olanı,
Gönlü katısın işitmeden sen hazin feryadını,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Kıblem bana çok nasihat ettiler,
Benim için daima akşam ve sabah kan yuttular,
Yakın ve akrabam “Leyla’yı taşla!” diyip söylediler,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Gönlü senin, merhameti yok zalim iken sen, ey peri,
Ben sana yârim desem, sen ateş iken sen, ey peri,
Yar diyip verdim gönül, yabancı iken sen, ey peri,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Söylemedin mi: “Ben senin yoluna gönlümü bağladım,
Senden ayrı olmaz sonra bedenim ve canımı çağladım,
Ben senin kavuşman için ümit edip kan ağladım,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

(s.58)Hoşgörüsüz inatçı felek alemin gidişi düzenbaz,
Padişahın gönül fakirliği ile beden mülkü harap,
Dostlar ki ayrı düştü, mahzun oldu, düşman muradına ermiş,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Bu benim iki gözüm kan ağladı “Leyla!” diyip,
Bedenim ve canım parçalandı ümitle kavuşma isteyip,

Yarın mahşer günü olsa, gizli olanları bilen ancak o olup,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Ben senin gibi yar diyip, başka sevgili istemem,
Mahşer günü, nasip olsa, güzel gılman istemem,
Cennet kokusu ise yaradılışı, Süleyman tahtını istemem,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Gözlerim düşse senin kaşın ile gözlerine,
Canımı kurban ettim her zaman yüzlerine,
Tuti tatlı konuşanım gibi yeter şeker söylerine,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Ben senin ayrılığın ile iki gözüm mumdur,
Geceler uykusuz olup, Leyla diyip dağ üzerine dağ,
Gece gündüz sağlam bir gibi bulamam ferah,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Önceden gönlümü gül gibi sevinçle güldürdün,
Bin hoşgörü ile her gün ihsan ve hayır işledin,
Münasip değil şimdi bağrımı benim kan ettiğin,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Ki Ebu Kays adımdı, aşk ile Mecnun olup,
Ben senin ayrılığın ile her gece gündüz ağlayıp,
Aşkın ateşi ile nazik bedenim kırmızı renkli olup,
Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Tutmadın “Çaresiz Mecnun!” diyip, giden günlerde adımı,

Aksine bozdun bu gönlüm oldu viran.

Yar ile oldun işitme benim feryadımı,

Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

Ey ecel, gel şimdi bu dünyada yürümek reva değil,

Gönül hastası Mecnun'um, derdime bulamam deva,

Ben sana çok feryat ederim, feryadımı işit, ey Allah,

Bu mudur, zalim, bildiğin vefa, yarlık.

(s.59)Ama gönül alan Leyla kasideyle taviz vererek, Zeyd'e verip, Mecnun yine de Leyla'yı kınayarak bir söz okuyacak:

İsteğimi işit, Mecnun şahı, söyleyeyim,

Allah'ın takdir ettiği kısmet, bana bu oldu.

Ezelden beri karadır bahtım, ne edeyim,

Allah'ın takdir ettiği kısmet, bana bu oldu.

Başımda bin türlüdür alamet,

Alamet üstüne bu ne rüsvalık,

Korkma, canım Mecnun, Leyla iyi,

Allah'ın takdir ettiği kısmet, bana bu oldu.

Bilmiyorum, beni kim pazara bıraktı,

Biri verip, benim ziynetimi aldı,

Bedenim ve canım bu alemden ateş aldı,

Allah'ın takdir ettiği kısmet, bana bu oldu.

Hak bırakmış senin için bende emanet,

İyi sakladım etmeden hıyanet,

Azarlayıp, etme ihanet,

Allah'ın takdir ettiği kismet, bana bu oldu.

Leyla der, Mecnun'um, seni bekledim,
Ayrılık çağı bedenim ve canım kaygılı,
Gitmektedir, yolu yok ateşinde müsadem,
Allah'ın takdir ettiği kismet, bana bu oldu.

Ama gönöl alan Leyla bu sözü Zeyd'e, yani Zeyt gezgine düzülmüş olarak teslim etti. Sıkıntılı Mecnun'un, kendisi ayrılıktan sanki bir kuru kemik kalıp, hastalığı çok zor geldi. Lale bahçesi yanağı ona yakışmayarak sarardı ve yüce yataktan düşüp, çaresizlik ve sıkıntı zindanına hapis oldu ve mum ilkbahar zamanı ömrüne hazan zamanı esen şiddetli rüzgâr gelip, tabanca ateş edip yara aldı.

O kimse nasip ki, zavallı Mecnun'dan ayrılıyordu ve olgunluğu gönöl sözünden nazla salınan selvi kara matem donu ile taze ot gibi kuruyup, pak kemiğı kaldı ve âşık Mecnun'u istekli görüp, bir, on sevgi ve yüz sevgi, bin olup, bakıp inleyerek kalıp, Mecnun yatıp, bir gazel okudu:

Rüzgâr vermez bana ki bir haber o aşığımdan,
Hazan rüzgârı esip durur koparmak için gül bahçemi.

(s.60)Onun ayrılığında bu canım çıkmaya yetti,
Haber edecek mi ki rüzgâr inleyen halimden.

Tamam kemiğıme düşüp ateş, canımı yaktı,
Tamamen yaktı feryat etti benim ahımın kıvılcımından.

Çıkıp ruhum cesedinden, ten surette kalmaktadır duvar,
Gelip Mecnun'um hal bırakmaz benim bu yok ve varımdan.

Sersemlik tutsa her ki o cefakeş şah Mecnun'un,
Bakarım kan akar yoluna gözlerimi bu ümitle bakan gözlerimden.

Başım gibi ey, rüzgâr, halim o kimse canıma arz et,
Baştan başa söyle selamımı halimi işimi her şeyimden.

De Leyla, senin ayrılığının ateşi içinde canımı verdi,
Varıp o yere alsın kaldırıp mezarımın toprağından.

Velhasıl, Mecnun Leyla'nın "Sabret!" demesine razı olup, sabretti. Sözün kısası, Mecnun ta yedi yıl sabretti. Ama başında kuşlar yuva yapıp, tohum açıp yavru yaptı, Çöl hayvanları korkmadı, yuvarlanıp yürüyorlardı. Yine yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, başını taşlara vurup, kaygılı, sabırsız olup, yine bir karga girip, feryat ile inleyerek bir deri, bir kemik olup yattı. Ama âşık Mecnun'un babası Seyit Beni Amırı Leyla'nın İbn Salam ile Bağdat şehrine gideni işitip, "Sakin, Mecnun da feryat figan ağlayarak, Leyla'nın arkasından Bağdat'a gitmesin!" diyip, yol azığı hazırlayıp, güçsüz gibi, eline asa alıp, ümitle el ve ayağına vurarak yürüyüverdi. "Divane aşığın halinden bir haber bulur muyum ki? diyip oğlunu dağ dağ, çöl çöl arayıp yürüyordu. Ansızın bir gün bir dağa ulaştı. Gördü ki, bir dağın eteğinden bir parça ateş kıvılcım vurup, duman ile çıkmaktadır. Şu ateşten haber alayım, meğer çobansa sorayım." diyip ulaştı. Gördü ki, bir dağın karında bir adam yatmaktadır, durumu kötü ve dar yerde, adam korkmuş gibi. Ama Seyit Beni Amırı bir isim okuyup, kendine nefes verip, o yere vardı. Mecnun kendinden geçerek dalmış yatıyordu. Seyit Beni Amırı yüzüne güzel bir şekilde bakıp gördüğünde, bildi, ciğer paresi ve gözü nurlu sevgili oğludur. Ancak Seyit Beni Amı(s.61)rı oğlunu bu halde görüp, gözünden damla damla yaş akıp, ağlıyordu. Ama bir damla yaş sıkıntılı Mecnun'un yüzüne damladığında, Mecnun gözünü açıp baktı, gördü ki, bir adam baş ucunda yüzüne bakıp ağlayıp durur. Mecnun babasını tanımadan "Niçin, sen adam, benden ne istiyorsun, bu yerde ne yapıyorsun, açıkla!" diyip, bir gazel okudu:

Nasıl adamsın melek yüzlü,
Bakarak iyi kalpliliğine,
Çimen yüzlü, servi boylu,
Gölge bıraktın yanan cana.

Nereden geldin yüce kişi,
Böyle olur takdir işi,

Kan karışan gözün yaşı,
Sebep nedir, açıkla.

Güçsüzün asa alıp,
Aşkî gönlüne salıp,
Sen istersin benden gelip,
Kan ağlarsın garibana.

Ne sözün var Arap şahı,
Her zaman çekip ateşli ahı,
Çok çekersin ah ve vahı,
Sebep nedir bu feryada.

Mecnun der, ne yapayım,
Sözün nedir, söyle bileyim,
Kendi halime bırak, öleyim,
Sen o yana, ben bu yana.

Velhasıl, ondan sonra Mecnun bu sözleri söyledi. Babası dedi ki: “Ey sıkıntılı Mecnun evladım, vay, gamı çok olan sevgili oğlum ve gözü nurlu, Mecnun can, evladım, senin Seyit Beni Amırı denen baban olurum!” diyip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, bir elbisesini çıkarıp, arkasına bırakıp, parça parça edip ağlıyordu. Ama Mecnun baştan aşağı açık ve çıplaktı. Sözün kıyası, o ciğeri kanlı oğlunun elinden tutup, çok nasihat etti. “Ey canım, evladım, sen Leyla’yı vefalı diyordun!” Hani vefalı olacaktı? Şimdi vefasız Leyla için kemiğini ağartıp yürü(s.62)me, Leyla seni unutup, İbn Salam ile Bağdat şehrine gitmiştir, ben söylemedim mi, “Leyla vefasızdır.” diyip!? Onun için bu kadar yıkılmaya ve inlemeye, çöllerde feryat fıgan ağlayıp yürüme!” diyip, “Şimdi sen beni isteyerek gelip, ben yürüyüp eve alıp gideyim, Leyla’dan sana hiç fayda olmadı!” diyip, çok nasihat etti.

Ancak Mecnun babasından bu sözleri işitip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp: “Ey, babacan, siz gelip, bana beni eleştirip, yanan yüreğime aksine beter ateş salıyorsunuz, şimdi beni kendi halime bırakmazsınız.” Ey mevlam, vay, babam, kıblem ve

sıgıncak yerim olan Kabe, gün gibi bilirim ki, siz benim kıblem olursunuz, ama babam kim ve annem kimdir, bilmiyorum ve ben nasılım, kendimi bilmiyorum!” dediğinde Seyit Beni Amırı oğlundan sağlıklı olmasından yana ümidini kesip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, inleyerek, ağlayıp sızlanıp, bu sözleri söylüyordu, gazeli Seyit Beni Amırı budur:

Doğanın kısmeti yaman, bahtı kötü belalı olanım,
Bütün gamı fazla olan, kederlere aşına olanım,
Ayrılık belası nişan, fakir ve perişan olanım,
Dost mahremi figan, gam ile aşına olanım,
Leyla için canını helak eden, telaşlı, kara bahtlı yananım!

İt vatan etti yerini, şimdi sana vatan hani?
O hep tekrar saldıran kedersiz topluluk hani?
Bir kuru kemik olup, sevgili, nazik beden hani?
İşte bu gam ve keder ile ölsen kefen hani?
Ömür gül bahçesidir hazan,ey ebedi olmayan gülüm!

Sitem kuşu ulaşmış gibi kanadı kırılmış perisin,
Hem gamı yok zamaneden, derdine ayağı bağlısın,
Her nefes yüz figan edip, dönen devre, bir hastasın,
Can çekişmede, evladım, şimdi hangi hevestesin,
Şimdi canlılığın şüphesi, kısmetine rızası olanım!

Sendin, ey kuzum, bana dünya içinde yüz suyu,
Bende senin için ciğer kebab oldu sende ciğer kanı su,
Sine toprağına senin ben niçin almadım abdest,
Bir isteğinden yana olmadım arzu,
Başında cihan kederi olan, ey yüce aşığım!

(s.63)Seyit Beni Amırı dedi oldu bu gün işim zor,

Düşmüştür gamın ile canımın teline düğüm,
Boynuma bırakacak benim ezelde bir gün gibi,
Baban senin ayrılığından sonra ölür mü ki,
İsteğin yolunda ölesin, vay, iffetle âşık olanım!

Velhasıl, ondan sonra Seyit Beni Amırı bu sözleri söyleyip, oğlundan ümidini kesip, Mecnun ile vedalaşıp, evine geldi. Sözün kıyası, oğlunun derdini içine atıp, birkaç gün sonra dünyadan göçtü.

Velhasıl, ondan sonra Zeyt denilen kişi gidip, çıldırırçasına seven Mecnun’a haber verdi: “Ey, Mecnun, baban vefat etti, haberin var mı, şimdi babanın şerefini yerine getirip, ziyarete gitmeyecek misin?” dediğinde Mecnun babasının öldüğünü işitip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, yola düştü. Ama Zeyt Mecnun’un babasının kabrinin başına gittiğinde, Mecnun babasının kabrini kucaklayıp, bu muhammesi okuyordu:

Bütün gamlara karışan bendim, ey Arap şahı,
Dert dağımın üstüne de oldu, hayran ben acep,
Öğüdünü almadan hazretine asi oldum edepsiz,
Yardım isterim şerefli yerin tavafı için,
İstesem, şimdi seni nereden bulayım, yüce soylu!

Ey gözümün aydınlığı, gönül özü canım idin,
Kıblem, iyi kalplim, derde dermanım idin
Zaman zaman evimde değerli misafirim idin,
Şimdi gönlümün tahtı viran oldu, sultanım idin,
İstesem, şimdi seni nereden bulayım, yüce soylu!

Her nereye yüz çevirsem, sen rehberlik eyledin,
Can ile sarhoş olup bana, ciğer kanıyla ağladın,
Çok meşakkat çekip, haktan ayrılmadın,
Merhamet payını ayırmadan, sen babalık eyledin,
İstesem, şimdi seni nereden bulayım, yüce soylu!

Verdiğin öğütlerin hatırıma düşse ansızın,
Yanıp çıkacak yolundan böyle ateşli figan,
Perişan oldun benim için, kiblem, her zaman,
Kafirliğinden senin bulacak mıyım bir iz,
İstesem, şimdi seni, nereden bulayım, yüce soylu!

Tabiatına layık sözü dünyada, Kabem, kılmadım,
Zor aldım sözlerini, derde merhem kılmadım,
(s.64)Bir günü neşeli olup, zerre gamsız olmadım,
Canımın merhemi diyip, öğüdünü sağlam tutmadım,
İstesem, şimdi seni nereden bulayım, yüce soylu!

Gönlünü incittim, senin kalbini kırdım, kiblem,
Olmasan razı ne olacağım şimdi yüzü kara,
Elbisene yanak sürmeye geliyorum af dileyen olarak,
Vazgeçin, günahım olmayın kıyamet günü utanılan,
İstesem, şimdi seni nereden bulayım, yüce soylu!

Dünya ateşinden eklendin daimi topluluğa hazırlanıp,
Atlı süvariler ile yakın ve akrabaların, hepsinden muhabbeti kesip,
“Gelmedi belalı Mecnun.” diyip, yoluma gözünü süzüp,
Ümit edip beklemeyle can verdin, kiblem, gönlünü yıkıp,
İstesem, şimdi seni nereden bulayım, yüce soylu!

Velhasıl, ondan sonra Mecnun bu sözleri söyleyip, ağlayıp, babasını kabrinde üç gece gündüz durup, Kuran hatim etti. Ondan sonra yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, yine çöle yüz vurup, dağ dağ, çöl çöl yürüyüverdi. Mübarek tabiatı istediği yerde bekledi ve yanık yanık ağlayıp oturdu. Ansızın birisi çukura ulaştı, ancak birkaç zaman o yerde bekledi.

Şimdi sözü gönül alan Leyla'dan işitin ki, gönül alan Leyla'yı İbn Salam Bağdat'a verip, kızı çıkartarak teslim ettiler, ki Leyla Bağdat vilayetine vardı, gece gündüz Mecnun'un ayrılığında yanıp, ağlayıp, kuru kemik kaldı. Ancak İbn Salam sevinçlenerek, bir gece Leyla'nın çadırına girdi. Şu durumda gönül alan Leyla kendini Allah u Teâlâ'ya havale edip, yardım isteyip, bir münacat okudu:

Allah'a, Kerim ve Zül Celal'e,
Kendimi zatına ettim havale.

Sığınak verdin köleye ben zayıfa,
Çekeyim dergahında inleyerek ah.

Emanete hiyanet etme, ya Rab,
Zeval getirme, ya Rab, bu olguna,

...Ne zor gül kaşında olsa yüz diken,
Olur bülbül kuşu hayran ve divane,

(s.65)...Leyla hasta olan âşık Mecnun'u,
Allah'ım sen ulaştır bu cemale.

Ancak gönül alan Leyla bu sözü tamamladı. İbn Salam Leyla'nın çadırına girince gönül mutluluğu hasıl oldu. Ama Leyla'nın şerefinden Allah u Teâlâ bir periyi Leyla suretine sokup, İbn es-Salam'a gösterdi. Esed İbn es-Salam onunla çift olurum diyip, el uzatsa, o peri: “Sen benim cinsim değilsin.” diyip, mücadele etti. Gittikçe halk ağzına düşüp, meşhur olup, rüsvalığa delil olmaya başladı. Ancak gönül alan Leyla kendinden geçerek, Mecnun'un ayrılığında gezip, inleyerek ah ile bir söz söylediği:

Gönlü hasta olan beni halini soracak, ey şahsüvarım, gel!
Evi olmayan avare olan, ey inleyen yârim, gel!²⁴

²⁴ Şundan sonraki üç beyit el yazmasına su değip, zarar gördüğü için kaybolmuştur.

...Borcu ödenmez söylesem halimi inleyen ateşe,
Ey, Leyla'yı ümitle bekleyen, Mecnun adlı yârim, gel!
Velhasıl, Leyla'nın bu halde ömrü yedi yıl sürdü.

Sözün kısası, İbn Salam'ın yüreği korkuya kapılıp, halk namusundan korkup, el uzatamazdı. Velhasıl, İbn Salam'a Leyla'dan ve iki periden de kısmet olmadı. Kısaca, Leyla'nın halini görüp, kuruntu etti: "Sakın, burada ölmesin, her nasıl olursa olsun, babasına ve annesine teslim edeyim." diyip. iletip teslim etti.

Velhasıl, Leyla'yı günden güne Mecnun'un aşkı zorlayıp, hastalığı günden güne artarak, lale gibi yanağı sararıp, sağlık ümit ve sevincinden umudunu yitirip ve hastalık zindanına yakalanıp, ilkbahar ömrüne hazan yeli tabanca vurup, yara bıraktı. Günden güne aşk ateşi ele geçirip, yanan ciğerine yaradılışı titreyerek ve tersine baştan mağlup olmaya başladı. Aşk rüzgârı kurutan muradının yeşili bu ateşle yanmaya başladı. Annesi bu halde kızını görüp, yüzüne gözlerini sürüp, ağlıyordu, yine gönül alan Leyla annesini merhametli bir halde görüp, özür dileyip yalvararak kapıyı açıp, gizlice söyledi. Velhasıl, annesini çağırıp: "Ey, (s.66)annecan, vay, Kabe muradım, özlemim, her ne kadar sırrımı gizleyip, ciğer kanlarını yuttum, şimdi canım damağıma gelmektedir, bu gün ey garip Mecnun'un ayrılığından ölüyorum, şimdi ölürsem, benim kanım senin boynuna kalır." diyip: "Sakın, engel olma sakın birkaç vasiyetim var." diyip, ayağına gözünü sürüp, inleyerek ağlıyordu. Ama her gözünden altı katar yaş akarak, Mecnun'un halinden bahsedip, vasiyetname hazırlayıp arta kalanı:

Ben öldükten sonra işitip, Mecnun gam evime gelecek mi,
Talep eyleyip kavuşmamı ki o sevgili gelecek mi,
Keder söyleyip sana o gün, yürüyüp, arkadaş gelecek mi,
Ayrılığım ateşe yanıp ki bir pervane gelecek mi,
Olup dik başlılıkla perişan ki o divane gelecek mi.

Olup nergisleri akarak, döküp kanlı gibi gözyaşı,
Ağlayıp, kendini vurup her zaman, bırakıp eşiğine başı,
Yüreği yüz yaradır vurduğu için başına taşı,
Vah edip söylediği: "Ölsem olup ki orada yoldaşı.",
Başıma "Vay, Leyla!" diyip ki bir divane gelecek mi.

Köpeğin gibi gelir o gün ölesiye ahlar çekerek,
Ciğerini parçalayıp ki yakasını yırtarak,
Bu dünyanın inleyen feryadı gibi başına artarak,
Mezar toprağına başını vurur gözlerinin kanını sürterek,
Olup dik başlılıkla perişan ki o divane gelecek mi.

Eşik yanına gelir ki, öyle çıkararak sesini,
Ayrılıktan değilir sanki felek çarkı boynunda,
Olup kanlı yaşından elbisesi gül renkli,
Cihan avaresi olan benim için, belki, mecnun,
Olup dik başlılıkla perişan ki o divane gelecek mi.

Feleğin zorundan başını vurarak, zulüm edip,
İşitip hayvanların hepsini neşesiz eyleyip,
Figan edip, yüksek sesle ki feryatlar edip,
Mezarımın toprağını görse, başını perişan eyleyip,
Başıma “Vay, Leyla!” diyip ki bir divane gelecek mi.

Velhasıl, ondan sonra annesi Leyla’dan bu sözü işitip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp: “Ey, canım, evladım, vay, gözümün nuru, gönül bağlayanım, yüreğimin gücü, tek evladım, ben çare bulayım ki, benim sözüm yer tutmasa, baban denilen zalime söylesem, “Ben (s.67)evladımı o divaneye vermiyorum.” diyip, kabul etmedi. Ey, Leyla can, gözümün akı ve karası evladım, her ne sözün olsa söyle, canı gönülden kabul edeyim!” dedi. Orada Leyla: “Ey, annecan, şimdi ne söz söyleyeyim, bir söz söyleyeyim: “Benim vasiyetimi yerine getireceksin, ben bu gün şu keder ile ölüyorum, eğer şu divane gelirse, sen onu incitmeyeceksin, eğer incitirsen, benim ruhum senin yüzünden üzüldür. Beni hoşnut etmek istiyorsan, asla incitmeyeceksin!” diyip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, bir söz söyledi:

Benim vasiyetim sana, can annem!
Ne zaman gelirse, sever yârimi incitme!
Benim için kara bağı kan annem,

Kötü söz diyip, gam kusanımı incitme!

Hiç ki onu benden başkası görmesin,
Yaşlı gözün topraklara sürmesin,
Ümit ederek bekleyip, bakıp durmasın,
Hasretimden yıkılmış ve inleyenimi incitme!

Annem, sana bütün sözümü söyledim,
Hak azabını hatırlatıp düşündüm,
Yaşarken kavuşmayı hasret eyledim,
Zinhar gelse, Mecnun yârimi incitme!

Benim yârimi, görsen, felek ayıdır,
Benimle ölmek gönül arzusudur,
Adı Mecnun, âşıkların şahıdır,
Yiğitler yiğiti, şahsüvarımı incitme!

Dünya sefasına gönül bırakmayan,
Gam çekip, yar kavuşmasına doymayan,
Leyla der, benden başkasına tabi olmayan,
Benim için aşığımı incitme!

Velhasıl, ondan sonra annesi Leyla'dan bu sözü işitip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, dedi: "Ey, canım, evladım, vay gören gözümün aydınlığı, tek evladım, sen bu dünyadan göçüyor olsan ben nasıl dayanırım!" diyip, feryat ve figan etti. Yine dedi: "Ey, can kızım, vay gören gözüm ve söyleyen sözüm, o kara günde senin temizlenmene halktan çok kişi toplanırlar, ben onların arasında senin Mecnun'u(s.68)nu nasıl tanıyıp vasiyetini yerine getireyim?" dedi. orada Leyla yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, annesine Mecnun'un nişanelerini söyleyip, "Bu surettedir." diyip, Mecnun'un halinden haber verip, bir söz söylüyordu:

Ateş düşerek başına kıvılcımı,

Su olup akmaktadır ciğeri onun.
Yoktur kederinin hiç hesabı,
Kendinden ne haberi vardır onun.

Başı açık, ayağı çıplaktır,
İzinin toprağı tozmaktadır,
O yüce sevgili yol gösterendir,
Bu yerlere düşse geçtiğı yol onun.

Başımın üzerine gelse o figan edip,
Toprağı onuyla bir kılıp,
Ağlayıp, bahar ömrünü o hazan kılıp,
Bulmadı bir olgun meyvesi onun.

Öğrenip ismini, “vay, Leyla!” diyip,
Hatırlayıp söyleyedur hasret ve gamı giyip,
İçinde keder ve gönlünde sabır,
Belli, bana faydadır zararı onun.

Velhasıl, gönül alan Leyla annesine bu vasiyetini söyleyip, tamamladığında annesi işitip, inleyerek ağladı. Gönül alan Leyla’nın gül bahçesi arzusu kötüye giderek solmaya başladı. Azalarının tamamı çöküp, zayıflık meydanında kalmaya başladı ve bir tarafa yatsa, yine bu tarafa duramazdı. Nergisleri her tarafa bakıp, ümitle beklerken bulup, ağlıyordu. Ama Mecnun’un ruhu bir güvercin suretinde gelip, kapının yanında bir dala konup, feryatla ağlamaya başladı. Ancak gönül alan Leyla hastalığın büyüklüğüyle oturup, o kuşa bakıp, bu müstezadı okudu:

Ey anka suretli, garip hayvan kuş!
Yerin gül bahçesi idi.
Niçin benim gibi hastalığı artan hasta bir gönülsün?
Ağaç dalının üzerinde oturmuş!
Kırılmış görünür pişmanlık ve ahla kanadın,

Bir müjde fakir bedenine!

(s.69)Hayran ve sersem olup sen neden korktun!

Kendi halinde değilsin.

Kırılmış görünür senin rüsvalıktan kanadın,

Uçuramam.

Sanki sefer vakti gelince sen bana yakın,

Ol kaşıma mesken!

Mecnun'un başında kol ve kanat olarak görünürsün,

Ciğerinin kanı pak!

Ey gül bahçesinin tutisi, niçin buruk meyvesin?

Halini açıkla!

Bu talih gamıyla oldun sarmaş dolaş,

Yeter, hangi zamandan?

Ey sabah kuşu, Leyla sana keder der.

Mecnun'a açıkla!

Her yerde konup uçsan, eğer, unutma!

Dedim sana bir öğüt!

Ama gönül alan Leyla bu müstezadı tamamladığında, o kuş ağlaya ağlaya uçup gidiyordu ve gönül alan Leyla'nın git gide derdi artarak, gamlı, kederli ve üzgün gözlerle(?) çok kızgın ve gözleri çok kanlı, Mecnun'un mekânları, "Hay yazık! Hay yazık!" diyip ve kalan itaatkar gönlünü kıyamete havale edip: "Ah, aşk!" ve "Ah, Mecnun!" diyip, can hakkı için teslim olduğu halde bir gazeldir okuduğu:

Yüzü kaldı kıyamet gelmedin, ey yar can Mecnun!

O gün ki açık şekilde gizli tutulan sır, Mecnun!

Senin yadın ile teslim etmişim Allah'a canımı,

Sen de gel izimden durma saat, zaman Mecnun!

Kavuşmanı arzu edip geçirdim zamanımı,

Çeken hasretinde sabah ve akşam figan ile ahı, Mecnun!

Sana fazla bırakıp derdimi, gamımı vefalı yârim,

Düzenleyerek yol eşyalarımı, dünyadan göçmüşüm mezara, Mecnun!

Dedi Leyla devamında ümitle bekleme çok, Ateş,

Ulaş tez katılacak orada bu değerli can, Mecnun!

Velhasıl, ondan sonra Leyla bu sözleri söyleyip: “Vay, Mecnun!” “Vay, Mecnun!” diyip, bir ah çekip, can (s.70)verdi. Sözün kıyası, annesi feryat edip, saçını açıp, yüzünü yırtıp, başına toprak saçıp, sanki başına kıyameti dikildi. “Vay, muradına ulaşamadan ölen kızım, vay, yalnızım, evladım!” diyip, figan etti. Ama Leyla öldükten sonra, babası akranlarının tarafına haber bırakıp, en büyükler, alimler, ulular hepsi toplanıp cenazesini kaldırıp, defnettiler. Büyük küçük, toplanıp Arap halkına ağır matem düştü. “Bu temiz âşıklar zulüm altında ezilen sert, ağır cefalar ile muratsız geçip gittiler.” diyip, kapalı bir şekilde bildirip, inlemeler ile ağladılar.

Ancak o cemaatin arasında Zeyt vardı. O Leyla’nın cenazesini kaldırdıktan sonra, yasa bürünüp, eline zavallı asayı alıp, “Gidip, Mecnun’a Leyla’nın vefatını haber vereyim.” diyip, yola koyuldu, acele ederek kaçıp çöle vurup: “Vay, Mecnun, temiz âşık!” diyip, ağlayan gözlerle gidiyordu. Kısaca, bir dağın eteğinde çok vahşiler ve kuşlar ile Mecnun: “Vay, Leyla!” “Vay, Leyla!” diyip, feryat figan edip duruyordu.

Mecnun’un dışında kuş ve kumrular, uçuculardan yırtıcılardan, bütün çöl hayvanları bir yere toplanıp “Temiz âşıklar!” diyip, matemli olarak inlediler. Ancak sevgili Zeyt de onlara katılıp, “Vay, temiz âşıklar, muratsız âşıklar!” diyip, inleyerek, ağlıyordu. Mecnun gördü ki, eğri boy olan, yolunun tozu yüzüne vuran, elinde baston, ağzından ateş saçıp bir pir gelir. Sözün kıyası, Zeyt gidip, selam verip durdu. Ama Mecnun’un halini görüp, yanık yanık ağlıyordu. Orada âşık Mecnun Zeyt’e bakıp, bu sözleri söyledi:

Sana nereden sitem ulaştı?

Bunun gibi inleyerek ağladığın ahın var.

Nefes alsan, ateş çıktı,

Garip ateşli bir kıvılcımın var.

İçin gamdan dolup, taşan,
Başından gam seli aşan,
Kötü sert işe düşen,
Bu yerlere yolun var.

Hazan vuran yüzünün bağı,
Geçmiştir devletin çağı,
(s.71)Kendin divane ey sağlam,
Cihandan ne haberin var?

Gözünün sel suyunu nehir,
Edersin ara sıra ağlayarak,
Boyunu eğip bütün,
Hazanlı gül bahçen var.

Elbisen kara gündüz,
Yürüyecek gece ve gündüz,
Bana dilsiz olup yalnız,
Ne düşüncen ve ne hayalin var?

Ki bir yerde durmazsın,
Etrafa hoşluk veremezsin,
Rahat oturamazsın,
Ne sabır ve ne kararın var.

Beni divane Mecnun'u,
Bulaşmış kederi mahzun,
Bunun gibi gamda sen niçin,
Hoş olmayan baharın var?

Velhasıl, Zeyt Mecnun'dan bu sözleri işitip, hali kötü ve dilsiz çok aciz ve çaresizlik içinde gönül alan Leyla'nın vefatından haber verip, bir muhammes okudu:

Olup ters talihin gibi, ey, tutkun âşık,
Solup gül renkli yanağı, bülbül ki düştü çılgılık atarak ahla.
Nefes alınca bir ölçü ile geçti bu dünya,
Adem mülküne layık oldu bu gün güzel boylu,
Sana teslim etti gönül dağını, dünyadan geçip Leyla.

“Cihan bağına bela ulaştı çok.” diyip, Leyla peri gitti,
Sahipsiz gül bahçenin bir dikenine taze gül yaprağı gitti,
Gönül kuşu uçmayı bırakıp, peri kanadıyla gitti,
Süreyya devrinden talihin aydınlığı gitti,
Sana teslim etti gönül dağını, dünyadan geçip Leyla.

Gamından bağladı yükünü “Ebediyen sevdalıyım.” diyip,
“Temiz olan o yüzü güzel ki, âşıkların başıyım.” diyip,
“Mecnun'un gamını yârimi çekip, sonra ölüyorum.” diyip,
(s.72)“Bu dünyada vefa görmeden, sonra fani oluyorum.” diyip,
Sana teslim etti gönül dağını, dünyadan geçip Leyla.

Ebedi mülküne kalabalığını çekmiştir o şirin can, Mecnun,
Bırakıp başına padişah tacını figan ile ah çekerek, Mecnun,
Gam derdine sen varis olup kaldın öylece, Mecnun,
Gidip maşuk ve âşık kalanı kattık kötü, Mecnun,
Sana teslim etti gönül dağını, dünyadan geçip Leyla.

Kendi gönlü sevinçli gitti (?), kaldı ki matemi artarak,
Vefa sonra viran olup kaldı gamı artarak,
Vasiyetname bıraktı sana yanıp ateşli gözyaşı zamanı artarak,

Yüreği dağından hem gözlerinden nemi artarak,
Sana teslim etti gönül dağını, dünyadan geçip Leyla.

Çimenden servi güzeller gamından yere alçaldı,
Cihan öncekilerine felek kötü dedin, kırıldılar.
Konuşmamdan rahatsız oldu şan sahipleri çıkışı olmayan kötü düğüm oldu,
Melek güzelleri sonra mezara ayağı bağlandı,
Sana teslim etti gönül dağını, dünyadan geçip Leyla.

Senin yârin “Vefakarım” dedi, gamlarını bıraktı,
Toplayan muhabbetten bütün külfetlerini bıraktı,
Ayrılık zamanında toplanan delillerini bıraktı,
Ben Zeyt ve sen Mecnun’a (bütün) zilletlerini bıraktı.
Sana teslim etti gönül yarasını, dünyadan geçerek Leyla.

Beni, çaresiz hasta gönüllü Zeyt’i, gönlü perişan olanı,
Onun hangi bir yarasını söyleyeyim ben inleyen hayranın,
Benim bağrımı geçer inlesen ateşli feryatların,
O tür halini görüp, yeterli olmamış gibi gözünün yaşı,
Sana teslim etti gönül dağını, dünyadan geçip Leyla.

Ancak Zeyt çaresiz bir halde bu gazeli okuyup tamamladığında, zavallı Mecnun öylece inleyerek girdi ki, kemikleri coşkuyla vuruverdi ve sinirlerinin tamamı ateş misali ateş saçtı, Gözlerinin su seli taşkın olup, dalgalanmaya başladı, sanki, Nuh tufanı yeniden ayağa kalktı. Figanla inleyerek halka öyle bir ses çıkardı ki, sanki kıyamet oldu ve şaşkınlık deryasında öylece boğuldu (s.73)ki, yer gök ve güneş mekânından haberi olmadı. Ayrılık ateşinde öyle yandı ki, vücudu sağlam olanların aleminden çıkıp, mahrumiyet çölüne düştü, akli başından uçtu ve yas meydanına yüz vurdu. Yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, çok cefalı Necd’den düşüp ve mutluluk yeri olan Leyla’nın, gönül alanın çadırı tarafına bakıp, bir gazel okudu:

Gözüme cilve veren, Leyla’nın çadırı, nerede Leyla?

Gece gündüz ağlayıp, yatan neşeli yeri nerede Leyla?

Bana bu uğursuz haber ulaştı onun gibi etmişim figan,

Benim bu hasta gönlümün bir hoş yeri, nerede Leyla?

Cihanda şöyle gam gören, rüsvalık çölünde yürüyen,

Islak bedenimi yakan, çekip ahı, nerede Leyla?

Benim çeken cefama acımayın padişahla gözünü yummuş,

Bütün alem işinin gönül arzusu, yarım nerede Leyla?

Garip bedenini öylece yaktı ayrılık yakıp,

Bu zavallı Mecnun'un güzel yol arkadaşı, nerede Leyla?

Ancak zavallı Mecnun bu gazeli tamamlayıp, yüzü Leyla'ya layık bir hal alıp gönül alan Leyla'nın çadırı tarafına gözlerini dikti. Sözün kısası, kısaca, feryatla inleyerek “vah vah” “ah ah” diyip, bedeni kıvılcımının tamamını ulaştırdı, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, başına taşı vurduğunda, başı yarılıp, kan ayağına aktı, akli gidip yıkıldı ve ölü gibi nefesi gelmeden yatıyordu.

Sözün kısası, Zeyt Mecnun'un başını dizine alıp, yanık yanık ağlayıp, başındaki kanlar artarak, oturuyordu. Birkaç saatten sonra, Mecnun kendine gelip, “Vay, Leyla!” “Vay, Leyla!” diyip, Leyla'nın kalabalığından tarafa yola koyulduğunda, Leyla'nın kalabalığına ulaştı.

Ama gönül alan Leyla'nın annesi ziyaret edilen yerde kızının mezarı tarafına bakıp, Leyla'nın üzüntüsünü çekip, ağlayıp oturuyordu. Ansızın gördü ki, bir âşık divane halli gelir, kuru kemik, nazik bedeni parça parça olan, bütün yeri kendi kanı ile aynı renk olup duran. Bir elinde taş, göğsüne vurup, bir elinde kum, başına savurup, baş açık, ayak yalın gözünde yaş, bağrında taş, dilinde Leyla, sanki başına kıyamet kopmuş gibi (s.74)inleyerek feryat edip, “Vay, Leyla!” “Vay, Leyla!” diyip, çıplak vücudu sıkıntılı olup, ah ve pişmanlık ile geliyordu. Ama Leyla'nın annesi o divaneyi kendi gibi yanan dert ortağı görüp ve yine kızının vasiyetini yerine getirip divanesi olduğunu tahmin edip, yanına gidip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, bir söz söyledi:

Kimsin, bana adını söyle ki bu kadar edersin figan!
Gönül isteğim, imdadım işit, neden kanlıdır bağrın!
Söyle derdini şimdi, et halini beyan,
Alem ahından ağlaşır, titreşir yer ve gök,
Gel, ey yiğit, ağlaşalım bazen sen, bazen ben!

Sen çarkına çeksen eğer ateşli tütün gibi ahını,
Ben yakayım ahım ile dokuz felek çadırını,
Saldım kara yer altına dünyanın nurlu ayını,
Sen arayıp bulmanın nişanı gönül tahtının şahını,
Gel, ey yiğit, ağlaşalım bazen sen, bazen ben!

Gizli mezar toprağına, ey sevgili bir evladım,
Hazan yeli vurdu bu gün, canım hasretim bir evladım,
Ben bunda ayrılık akşamında, yere gizli bir evladım,
Bilmem bu gün nereye varsam, ey izi olmayan bir evladım,
Gel, ey yiğit, ağlaşalım bazen sen, bazen ben!

Geldin ne arzu ile sen ki, maksadını eyle et açık,
Şimdi kimden ayrılıp her zaman vurursun yere baş,
Ahına bağrım yanar, gözlerin böyle olmasın kanlı yaş,
İnleyene yoktur gücü eğer olsa her kimin bağrında taş,
Gel, ey yiğit, ağlaşalım bazen sen, bazen ben!

Aleme sığmaz inleyişin, ateşe düşmüştür yüzün,
Bu alemi mahveder perişan vurup külün,
Deniz oldu sanki bu zaman her yan akıp yaşı gözlerinin,
Benden de fazla mıdır, oğlum, senin başının derdi,
Gel, ey yiğit, ağlaşalım bazen sen, bazen ben!

Ben gam dağı çaresizi sen gam çölü avaresi,
Ben gönül derdi çaresizi, sen gönül dağı gezeni,
Ben ayrılığın parçalanmış gönlü, sen ayrılığın diri parçası,
Ben Leyla'nın gam yiyeni, sen kötü bahtlı yüz karası,
Gel, ey yiğit, ağlaşalım bazen sen, bazen ben!

Sen ağlasan boynunu büküp, bedenimde canım yanar,
Ateşli ayrılığından senin değerli canım yanar,
(s.75)Sabretsem bu derde, mekânımın menzili yanar,
Kaknüs gibi vursam kanat ve kolumu, bu yuvam yanar,
Gel, ey yiğit, ağlaşalım bazen sen, bazen ben!

Leyla ayrılığından bana yutmak işim ciğer kanı,
Baksam senin haline, sen de fakat benden beter,
Ben gam evi çağı, sen perişan, sen perişan,
Bilmem muradını senin, Mecnun musun, başkasını mı,
Gel, ey yiğit, ağlaşalım bazen sen, bazen ben!

Ancak gönül alan Leyla'nın annesi bu muhammesi tamamladığında gönlü perişan Mecnun ve inleyerek, gözleri ağlayan gönül alan Leyla annesinin ayağına düştü ve gözlerinden akan pişmanlık gözyaşları başından aştı ve yıkılıp ümitsizce gelip, bağrını deşti. Sözün kısası, âşık Mecnun yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, gönül alan Leyla'nın annesine bakıp, bir gazel okuyacak:

Eğer halimi açığa vurup söylesem,
Ey, anne, Mecnun'um!
Ve eğer Leyla adını tutsam,
Ki bir divane Mecnun'um.

Cefası haddini aşan,

Figanı göğre yetişen,
Halk ağızına düşen,
Garip efsane Mecnun'um.

Sana Leyla'dır evlat,
Bana gönlü bağılı sevgili,
Cefası olsa de her ne zaman,
Ona sarhoş Mecnun'um.

Gelip aşk aklını alan,
Muhabbet çölüne salan,
Başında kuş yuva yapan,
Evi virane Mecnun'um.

Şarabı kendinden geçerek içen,
Kendi canından geçen,
Bazen yanan, bazen sönen,
Ateşhane gibi Mecnun'um.
(s.76)Cihan sevdasından çıkan,
Canı eriyip akan,
Mum hayali ile yakan,
Peri pervane Mecnun'um.

Ne dünya lezzetini bildim,
Ne ahiret düşüncesi edindim,
Sığınıp Leyla diyip geldim,
Ne ben, yabancı Mecnun'um.

Ancak aşık Mecnun bu gazeli okuyup tamamladığında Mecnun bildi ki bu zayıfa Leyla'nın annesidir. Ama Mecnun yanık yanık bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp gönül alan

Leyla'nın annesinin eteğini gözüne sürüp başını yere vurdu. Ama gönül alan Leyla'nın annesinin aklına Leyla'nın ettiği vasiyeti gelip yanık yanık bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp merhamet ile ördüğü saçlarını tarayacağım diyip karıştırmaya başladı. Mecnun korkmuş hızla gönül alan Leyla'ya can vereyim diyip hızlanmaya başladı. Kısaca, şah Mecnun gönül alan Leyla'nın annesine bu sözü söyledi:

İsteğimi işit, gözü yaşlı, can annem!
Kulak ver, ben bir zaman ağlayayım.
Büyük yaşlı, bağı taşı, can annem!
Dert yaramı gösterip, ağlayayım.

Dünyaya geldim, aşk ölümüne tutuldum,
Felek ile sersemleşerek oynayıp galip geldim,
Faniden bakiye ben de atıldım,
Bu ayrılıktan bulmadan aman, ağlayayım.

İyi söze uçar kuşlar el olur,
Kötü söze sinek güçlü fil olur,
Bu hale nice ay ve yıl olur,
Yakar beni ayrılık dağı, ağlayayım.

Talan etti hazan yeli baharımı,
Gül dikenine artar benim sersemliğim,
Sabretsem, felek vermez kararımı,
Yakamı yırtıp, gözü yaşlı ağlayayım.

Gül açıldı, bülbül kanı saçıldı,
Baştan beri meşakkatler geçildi,
(s.77)Su vermeye göz pınarı açıldı,
Beden evimi viran kılıp, ağlayayım.

Felek ayı yer koynuna batmıştır,
Senden benden sabır gücü gitmiştir,
Şimdi bıçak kemiğe dayanmıştır,
Yoktur şimdi derde derman, ağlayayım.

Takatim yok şimdi burada bakmaya,
Uçurumlardan su olmuşum akmaya,
Gayret edeyim fani evden çıkmaya,
Aşıklara dünya zindan, ağlayayım.

Leyla, Mecnun geldi, burada yok oldu,
Talih gönlünü bozdu, yırtıldı,
Buna gelen mülkü sonra toprak oldu,
Dünyada feryat ederek, ağlayayım.

Talih zoru beni kuruttu,
Ayrılığın derdi dağı eritti,
Mecnun söyler, şimdi sıram ulaştı,
Şimdi bizden gitti devran, ağlayayım.

Velhasıl, Leyla'nın annesi Mecnun'dan bu sözleri işitip, anladı ki, kızının söylediği Mecnun'u budur. "Orada kızımın vasiyetini yerine getireyim." diyip, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, söyledi: "Ey, Mecnun, canım evladım, kızım seni bir zaman dilinden düşürmedi. Öleceği vakit "Vay, Mecnun!" diyip, can verdi. Senin bütün halinin suretlerini kızım bana bir bir açıkladı. Leyla bana vasiyet etti. "Bir elinde taş, göğsüne vurup, çöl kumunu başına savurup, çıplak bedenini sıkıntılı kılıp, bir divane gelecek, ona günahıtan çekinip, izzet ve ikram ile gönlünü alıverecek, onu hoşnut edip göndereceksin, zinhar incitmeyeceksin." diyordu. Kalk ve gel, evime yürü –arka- başını pak edip, yüzünü ve sakallarını, örgü kahküllerini yıkayıp, tarak vurup, el ayağını yağlayıp, seni süsleyip güveyi edeyim ta ki, Leyla'nın ruhu benden hoşnut olsun." dediğinde, Mecnun Leyla'nın bu vasiyetini annesinden

işitip: “Ey, anne can, Allah u Teâlâ’nın hürmetinden bu kadar sözü bana deme, bu yürüyüşüm, bu halim de bu dünyaya çok. “Ey, anne can, gel, bana Leyla’nın mezarını göster!” diyip, bu sözleri söylüyordu:

(s.78)Ey, anne, bırak bu inlemekten,
Söz söyleme hakkı tanımaktan,
Bu tür değil ki varlıktan,
Kurtar bu ümitle bekleyişten.

Hazan değdi, gülüm gitti,
Gözümün yaşı yolumu tuttu,
Ki ölmekten alamet ulaştı,
Yok tercih ki, bu varlıktan.

Her ne kadar besliyorsun,
İlaca karşı gıda pişiriyorsun,
Leyla’ya beni gıda yapıyorsun,
Rağbet görür mü yarlıktan.

Ey, anne, sevgili yârim,
Can vermek için yola ben ona,
Talep yolunda bırak hayran,
Bırak, öleyim bu yıkılmadan.

Bu kadar bana ağlama,
Yabancı diyip hor görme,
Maksat gönlünü dar eyleme,
Öldürme fena sersemlikten.

Bana söylenen sana nevrüz,

Kavurdu beni bu gönöl yakan aşk,
Güzel zaman, geçmesin gün,
Ayrılmayacağım kölelikten.

Azmim idi yeterli sığınağı,
Göz sürmesi yol toprağı,
İsteyip kendime mezar yeri,
Geldim ki can seferlikten.

Sen anne, ben inleyen âşık,
Sen göğsü yaralı, ben âşık,
Nasip etse Tanrı,
Leyla ile aynı memleketten.

El ve ayağı kırık olan Mecnun'um,
Gurbettede zavallıyım,
Eyleyecek ahde vefayım,
Sarhoş çıkıp sersemlikten.

(s.79)Velhasıl, âşık Mecnun yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, bu mersiye'yi tamamladığında, kendinden geçerek kıvılcım dolu bir ah çekip, raks edip, kasırga gibi her tarafa bakıp, Leyla'nın mezarını isteyerek, koşuyordu. Sözün kısası, Zeyt Leyla'nın mezarını gösterdiğinde, Mecnun Leyla'nın kabrini görüp, başını taşa vurduğunda, başı yarılıp, kanı ayağının üstüne aktı ve mezar tozundan gözlerindeki sürmeyi yere sürüp, inleyerek feryada durdu ki, hiç hali kalmadı. Yanık gönöl ta gitti, haddini aştı ve ayrılık şiddeti zorlamaya başladı. Kısaca, bu mertebede halsiz ve sarhoş gibi birkaç saat kendini bilmedi. Bu zamandan sonra akıllı başına gelerek, inleyerek figan ile bahçesi Leyla'yı okşayarak, felekten şikayet edip, yanık yanık ağlayıp, bir söz söyledi:

Hiç kimsenin senden işi bitmedi,
Bu kadar da zorlu cefalı felek,
Senden birisi murat bulup gitmedi,

Gamlı, külfetli, belalı felek.

İflas edenleri vefa bile görmeyen,
Zenginleri cimrilik ile görmeyen,
Söz verip, sözünde durmayan,
Günden güne fazla azaplı felek.

Çimenleri hazan ile soldurup,
Bülbül gönlün feryat ile doldurup,
Birkaçını iftira ile öldürüp,
Haksız kandan eli kınalı felek.

Birkaçını şen edip,
Birkaçını yara mahrem edip,
Birkaçını gama arkadaş edip,
Kederli, ayrıklı, cefalı felek.

Birkaçının muradına gitmedi,
Birkaçının kış ve yazını sormadı,
Birkaçının gönlü külfet görmedi,
Birkaçından gönlü kötü olan felek.

Mecnun der, feryadımı işit benim,
Kulak verip bu imdadımı işit benim,
Mahşere sanırım gönül arzumu işit benim,
Kara taştan sert gökyüzü kubbesi.

(s.80)Velhasıl, ondan sonra Mecnun Leyla'nın kabrine yüzünü sürüp, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlıyordu. Ama Zeyt: "Ey, Mecnun, kalk, başını kaldır, yârinin ruhuna Fatiha okuyup, ziyaretini yerine getir." dediğinde Mecnun derhal kalkarak gelip, Leyla'nın

mezarına bakıp: “Ey, Leyla can, bizden eşya seçerek gelip, yer altına girip, kimlerle tatlı sözler konuşuyorsun? Bu günler halin nasıl, ey durumun kötü mü?” diyerek sözünü söyledi:

Ecel rüzgârı olan hazan, ey gül bahçem, nasılsın?

Eyer takımlarını bağlayıp böyle gönül rahatım, nasılsın?

Ahiret misafirim, ey, hoş gökyüzüm, nasılsın?

Bir tende iki can idik, değerli canım, nasılsın?

Düşkünlük toprağına saklı olan nişanım, nasılsın?

Gittin sessizlerin şehrine, kim ile ettin sen yarlık,

Eyler niçin toprak çağı sarhoş gözlerin yıkılmış.

Yüzünün aksi mezardadır ki burada gül bahçesinde gül,

Tatlı dilin kiminle oldu tatlı sohbet,

Ey lale renkli, gönül rahatı, tatlılık saçanım, nasılsın?

Saklayıp cihan çağında yüzünü bugün,

Yadigar eyleyip bana hayalini bugün,

Saklayıp sen yerin koynunda helalinin kaşını bugün,

İsteyerek gelmişimdir senin kavuşmana bugün,

İstesem bulmam seni, ey, iz bırakmayanım, nasılsın?

Cismi gülverdin kara yer ile eşit eyledin,

Kenarları bir olan cennet gibi kucak eyledin,

Baki yer topluluğunu hazırlayıp, bizi unuttun,

Ey Mesih nefesli, meleklerin zamanını hoş eyledin,

Hediye bırakıp verdiğini, ey sırdaşım, nasılsın?

Amber zülfünü toza bulayıp, ey nazlı,

Dostsuz ve yarsız nasıl oldun beyaz ay gibi,

İki ela göz ile oldun sen fitne yeryüzünü karıştıran,

Ey sana dostluk eyler nazlı gılmanın göğsü,
Bu dünyadan gidip, cennet mekânım, nasılsın?

Sürmese gözleri doldurdun bu mezar toprağına,
Uykusuz olup yanan yaralar yüreğinin dağına,
Kuş olarak uçtun cennetin gül bağına,
Ateş bırakıp geldin Arapların on bin gönül düşmanına,
Kederi gamdan fazla, ey iyi kalplim, nasılsın?

(s.81)Bağladın sen azmedip, mukaddes hayat suyunu,
Ki şarap içip, ecelin elinden kadehin başını,
Bu sefer vaktinde etmeden dostuna bir haberini,
Taşlayarak yalnız beni, eleştirdin daima isteğini,
Yüz bırakıp, gelerek kaçıp, sığınağım, nasılsın?

Boyunun gölgesi buldu yerin altında bir yer,
Nice hayvan eyleyen nazik bedenlerden ümit,
Gören melekler yüzünü, açtı mı ki dua eli,
Geldim mezarın başına demeye, canım, “Merhaba!”
Halin nasıldır bu zaman, gönül rahatım, nasılsın?

O misk tanesi benlerin ki, toprak içine aldı mı renk,
Oturdu mu sohbet kurup o karınca ve yılan hızlıca,
Yemen incisi gibi dişlerinin yol arkadaşı oldu hangi taş,
Bahçıvan servi boyunun yetiştirenidir daracık mezarı,
Ey cihanın güzel boylusu, gizli incim, nasılsın?

Mecnun gelip feryat eder kabrinde, ey Allah yâri,
Bilmem niçin düştün uzak, benden sana ulaşmaz ses,

Sonra şudur yeri, ister şah olsun, ister yoksul,
Kısmetimiz buyken, benden seni ayırdı,
Bunda bana çoktur figan, ey gül bahçem, nasılsın?

Velhasıl, âşık Mecnun bu muhammesi okuyup, tamamladığında elini eline vurup, feryat edip, raks ederek, gah Necd Dağı üzerine gah Leyla'nın mezarında inleme ve figan ile gönül yakan bir ah çekiyordu ve kana bulanmış gözlerinin hasret yaşlarından Leyla'nın mezarının kara taşlarına kırmızı renk veriyordu. Ondan sonra Leyla'nın kabrinde Fatihalar ve dualar edip, Leyla'ya Allah'tan mağfiret dileyip, yanık yanık ağlayıp, bu gazeli söyledi:

Allah yârin olup, yârim,
Daima merhametli olsun.
Allah'ıma budur ağlayışım,
Mekânın ebedi olsun.

Kolaylaştırsın imanı,
Her ne kadar olsa ihsanı,
Cennetin güzel gılmanı,
Sana yeter ki ayan olsun.

Çıkıp rahmet suyu yerden,
Birleşip Kevser suyu ile,
(s.82)Ki Rıdvan kuşları birden,
Başına şemsiye olsun.

Feleğin kendini koruyan camı,
Kapısının toprağı pası,
Bütün temiz can incisi,
Meclisine gece bekçisi olsun.

Şerefli olsun bu zaman,

Allah’ımdan mağfiret zaman zaman,
Allah’ın rahmeti her zaman,
Mezarına giden olsun.

Hayat aleminden geçince,
Dünya hayatından gidince,
Kıyamet tanı atınca,
İşte bu bahçen bostan olsun.

Benim de ölmeye meylim,
Ki ben Mecnun, sen de Leyla,
Aşk mezarı çokça,
Şerefli mekân olsun.

Ancak Mecnun bu sözleri söyleyip, Leyla’nın kabrini kucaklayıp, feryat figan ediyordu ve gözünün yaşı ile Leyla’nın mezarının taşına su serpip, yine bir taşı alıp, göğsüne vuruyordu. Mahşerde çıplak gibi olup, yüzünü çöl tarafına doğru dönüp, raks edip, feryat figan edip, ağlayıp giderken, bir karga giriyordu ve daima kararlı yanık yanık ağlıyordu. Gün içinde gidip, Leyla’nın mezarına yüzünü sürterek, inleyip sesli bir şekilde ağlıyordu ve yine Fatihalar okuyup, dualar edip, ağlamaya devam ediyordu. Bir daha gelerek, o karga gidip, mesken ediniyordu. Hiç geçit kalmadı ki çöpü ateşli ahlardan yanmayan.

Ama âşık Mecnun bazen bahar sel suyu gibi taşkın olup, kendinden geçerek, sabırsız ve kararsız yanık yanık ağlayıp, gönül alan Leyla’nın bahçesine gidiyordu. Onun ateşli ah ve sesinden ateş ve ışık şiddetinden halk sıkıntıya düşüp, şu güzergahtan geçemediler ve gece de yatamadılar.

Sözün kısası, Mecnun’un ahından bir iz ulaşarak, âşıkların sinesi coşarak, kaynayıp, güzel konuşanların bu gazelini okuyanı:

(s.83)Mecnun şahı çeker elemi, ahı,
Ondan sinemize eser ulaşmıştır.
Ağzından ateş çıkar, siyah dumanı,

Dünya yüzün ondan kıvılcımlar tutmuştur.

Aşıklar ülkesi yapıp gamlı sevdayı,
Artırır başında gürültü ve uyusuzluğu,
Onlar derdi ile fani dünyayı,
Ne güzeller bırakıp, geçmiştir.

Aşk sevdası düşse her kimin başına,
Kan eklenip akar gözde yaşına,
Yediği ekmek ile içtiği aşına,
Felek -zehir, ayrılık- zehir katmıştır.

Kim âşıktır, burada olmaz rahat,
Dost ve düşman ona eder rezil,
Artırıp başına kıyamet derdini,
Ne zaman bu dünyaya bakmıştır.

Aşkın elemine yandı Ateşi,
Hasret ve gam ile inledi,
Akıtıp gözyaşını eyledi nehir,
Dünya yüzünü sanki deniz tutmuştur.

Ancak güzel konuşan bu sözü tamamladı. Velhasıl, kısaca bu hal ile Mecnun şahı Leyla'nın ziyaretine gidiyordu ki, ansızın uzaktan bir adam ortaya çıktı ki, bir kırık kanat ve gözleri ve yüzleri ruhunun kederi olarak bir dert basan, ayakları yara olup, köpük ev gibi öyle dar olan ve bükük boyuyla, elinde kudretsiz gibi, her saat ve her adımda bir hal ortaya çıkıp gelmektedir. Granitin her keskin kenarı ciğerlerini deşip deşip çıkmaktadır. Bu derecede Mecnun şahı ve o şahların inci tacının yanına gelip durdu ve Mecnun'a selam verdi. Ama âşık Mecnun selam verip: "Senin boyun benim gibi hep gam ve kederden bükülmüş!" diyip, ondan sorarak, yanık yanık, bir ilkbahar bulutu gibi ağlayıp, canı yakıp, bir söz söyledi:

Benim gibi ihsanına hasret düşen kudretsiz kimsin?

Bunun gibi keder yükünden boyu keman olan, kimsin?

İdare ve ihtiyarının tamamı gitmektedir el ve ayağından,
Benim gibi müptelalık kazanıp, ey bağı kan, kimsin?

(s.84)Kalk yerden sen nedir aradığın, ey bükülen boy,
Başı bütün gam kuşuna yuva olan, kimsin?

Adın nedir senin, şimdi ben Mecnun'a dostsun,
Yitirip maksat yolunu, olan her yana revan, kimsin?

Ancak divane Mecnun bu gazeli okuyup, tamamladı ve “Kimsin, benden ne istiyorsun?” dediğinde, o adam yanık yanık ağlayıp, hical deryasında boğulup, Mecnun’un ayağına yıkılıp, göz ve yüzlerinden sorup, ağlayıp, dilini özür ve mazeretle açıp, söyledi: “Ey, Mecnun, mazur gör, toprağınızda zorbalık yaptım, şimdi tövbe ettim, hazretiniz kabul etsin, günahım gitsin?” diyip, yanık yanık ağlayıp, dedi: “Ey, Mecnun, ben İbn Salam’ım, Bağdat vilayetinden yol sıkıntısı çekip geliyorum.” diyip, çok özür dileyip, yanık yanık ağlıyordu. Aşık Mecnun dedi: “Ey, İbn Salam, önceden benimle iyi değildin, şimdi geliyorsun, mahrum dönmene gerek yok. Şimdi ne isteğin varsa, açıkla, kolaylaştırayım.” diyip gazel okuyacak:

Gel beri, Bağdatlı İbn Salam,
Ne maksadın varsa, ortaya çıkarayım.
Mahrum dönme, geldin bul muradı,
Muradın kavuşmaya ulaştırayım.

Hiçbir zaman iyi olmadın önceden bana,
Kaldı senin benim halim sıkıntıya,
Her ne zorluk göstersen geçirdim sana,
Bu gün gönlümü sana meyil edeyim.

Bana bu yazılan galu beladan,
Cefa çekip gitmek eski dünyadan,

Senden değil, bana her ne Allah'tan,
Yeter nasıl ben seni gamlı kılayım.

Ağlama gözünün yaşını saçıp,
Kurtulmaz hiç insan takdirden kaçıp,
Fıgan edip, ağlayıp, her zaman açıp,
Aşk kitabını okuyup, tahsil edeyim.

İbn Salam, bırakma canını belaya,
Bırakma kendini bu maceraya,
(s.85)Leyla göç etmiş ahirete,
Ben nasıl bu yerde menzil eyleyeyim.

Çok ağlama, başını yukarı kaldır,
Ah çekme, fıganın alemleri örter,
Kendi derdime kendim yandığım yeter,
Gel, kendi başımı sana sicil eyleyeyim.

Aşıkların akar gözünden yaşı,
Zehirdir yediği, zakkumdur yemeği,
Yanan Mecnun, görme hiç kimseden işi,
Kendi takdirime memnun eyleyeyim.

Ancak Mecnun bu sözü okuyup, tamamladı. Orada İbn Salam dedi: “Ey temiz âşık, ben senin güzel adını Leyla'dan işitiyordum, Leyla senin için sabah akşam, belki, devamlı “Vay, Mecnun!” diyip, ayrılığında ağlıyordu, ancak birkaç gün Leyla ile zaman geçirdim, Allah hakkı için, on sekiz bin alem ve Kabe hakkı için bir mertebe Leyla'nın elini şeriat işine tutanım yok. Her an çıldırırçasına seven Leyla'nın hali senin ayrılığında ağlayıp, bana bir hoş yüz göstermedi. Ama Leyla'da çok gönlüm kaldı, yüzüne bakmadım, sonra birden hasta olup, ölme haline ulaştı, korkup, “Kişinin evladı boş yere ölmesin.” diyip, getirip, babasına ve annesine teslim ettim. Hala birkaç zamandan beri haberim yok, ne haldeydi.” yine söyledi: “Yokluğunda

size ihlas getiriyordum. Ama Leyla'dan vasfını işitiyordum: “Ey âşık, Leyla da senin için yanıyordu, hem yanarken sen. Leyla diyince varken sen lakin Bağdat halkı senin söylediğin gazelleri “Bu Mecnun’un sözü.” diyip, yazıp, kaydederler, ben de bu ümitle geliyorum, şayet ki sizin gül bahçesi tabiatından bir gülü üzüp, koku alacağım –diyip- edepsizliğimi affedeceksin.” dedi ve yanık yanık ağlayıverdi. “Hangi derdi tecrübe ettin, böyle değildin!” diyip, Mecnun’a bakıp, bir gazel okuyacak:

Aşıklar sultanı, Araplar şahı,
Ağlayan gözlerine kıyamam.
Feleğin avucunda sen idin ayı,
Feryat ile ahına kıyamam.

(s.86²⁵)Önceki kararının sağlamlığı nerede,
Gücün dermanın, hayatın nerede,
Gönlünü aldırın güzel yüzlü sevgilin nerede,
Yanmalık canına kıyamam.

Günden güne halin olmuştur zayıf,
Yüreğinin kederi sökmüştür hastalık,
Yanma görüyorum eskilerden bugün,
Mutlu zamanlarına kıyamam.

Mutluluğun boş olup, aklın şaşmıştır,
Feryat ve figanın haddini aşmıştır,
Hayatın bahçesine hazan düşmüştür,
Hazan rengine kıyamam...²⁶

²⁵87 ve 88. sayfalar eksik.

²⁶ Şundan sonraki bentler el yazmada yok.

Ancak İbn Salam sözünü tamamladı. Mecnun söyledi: “Ey, İbn Salam, senin kanın bana ilaçtı, ne çare bulayım, Allah’ın takdiri bu iken, ey kardeşim, senden razıyım, şimdi çare yoktur.” dedi. Sözün kıyası, Mecnun İbn Salam’a bakıp, bir gazel söyledi:

İbn Salam, isteğim sana, zavallı Mecnun özüm,
Ayrılık derdi çölde perişan kimsesiz özüm.

Leyla diyip Mogan Çölü, aşk gamından yandı can,
Meskenim dünya çölü, vatansız, yersiz özüm.

Dünyanın tamamını terk edip, aşk gamında yanıp,
Leyla derdine ah edip, zavallı Edhem özüm.

Ferhat ve Şirin hepsi yanlış aşk lafını söyledi o ret,
Varka ile Gülşah bütün derdin hepsine hakim özüm.

Bu Mecnun ve Leyla dedi, anne babayı bıraktı,
Vahşi hayvanı dost bildi, rıyasız dostu özüm.

Sözün kıyası, Mecnun sözünü tamamladı. İbn Salam dedi: “Ey, Mecnun, hala söyle, vefakarın nasıl?” dedi. Orada Mecnun bir ah çekip: “Ey, İbn Salam, aradığın vefakar yarımı sana göstereyim.” diyip, İbn Salam’ın kolundan tutup, Leyla’nın mezarına alıp giderek, Leyla’nın temiz kabrini ona gösterip, bu muhammesi okudu:

(s.89)Mademki gam hücumu ile yaralandı yüzüm,
Leyla gitti bu cihandan, şimdi mahzun et beni!

Bülbül, çaresiz gibi kestim ümidi yardan,
Yandırıp perimin kanadını da öyle kül et beni!

Divane Mecnun’um, gurbette kaldım sararıp,
Bırakma bu gurbette bu gün de ciğerimi kan et benim.

Velhasıl, Mecnun Allah-u Teâlâ'nın bin bir adını şefaât getirip, bir söz söyledi:

Kadir Allah, bin adının hakkından,
Cefası çok bu dünyadan al beni.
O sıfatın, bir zatın hakkından,
Cefası çok bu dünyadan al beni.

Günden güne fazla olan kederim artar,
Kendi lütfuna alarak, gönlümü döndür,
Hilekar dünyanın cilvesi bağlar,
Cefası çok bu dünyadan al beni.

Güzel güne felek razı değildir.
Beş günlük dünya hevestir,
Aşıkların durduğu yer değildir,
Cefası çok bu dünyadan al beni.

Herkes gelip burada ulaştı murada,
İstek yolunu bulmadı kaldı arada,
Bundan fazla bırakma beni dünyada,
Cefası çok bu dünyadan al beni.

Sıkıntım artıp, vaziyetim oldu günden güne,
Aklımı aldı kan ağlatıp geceden geceye,
Kendin ol âşıklara yol gösteren,
Cefası çok bu dünyadan al beni.

Aşık olan, sert günler geçirmiş,
Ki ihtiyar dünya ciğer kanını içirmiş,

Hünerli kızını bir gösterip kaçırmış,
Sözü yalan utanmazdan al beni.

Birkaçının yüreğini dağladı,
Birkaçını kötü yola çağırdı,
(s.90) Mertler bundan yükünü bağladı,
Lanetlenen ihtiyar, işlerinden al beni.

Birileri mal ile vaktini mutlu kıldı,
Birileri aşk ile bıraktı utanç,
Ver dileğimi, çıkarıp ihtiyaç,
Gönülden geçtim, bu dünyadan al beni.

Miskin başımı ne kedere tutardı,
Bıçağını kemikten geçirdi,
Bir sevincine nice külfet etkiliydi,
Cefası çok bu dünyadan al beni.

Aşık olan aşk yoluna yağmalanır,
Canını verip, cananına ulaşır,
Leyla için ben de ölsem yaraşır,
Razıyım, ebedilikten al beni.

Kızıl yüzümü ihtiyar karga gibi soldurup,
Hasta gönlümü keder ile doldurup,
Bu dünyada hasret ile öldürüp,
Güvensiz bu mekândan al beni.

İzin ver, can eklensin canına,

Dahil olsun o cevherin madenine,
Gönlümün kuşu uçar yanına,
Sözü yalan vefasızdan al beni.

Mecnun söyler, Hak ulaşsın hallere,
Aklım hayran, gözüm ağlar yollara,
Bakmayın şimdi sağım ile sollara,
Cefası çok bu dünyadan al beni.

Ancak âşık Mecnun'un ve cefakeş ölünün gönlünden alem derdi artarak ve hali zayıf olup, güçsüz kalmaya başladı ve yine söz sonsuz geçit ile vaktini ganimet bulup, gönül alan Leyla'nın hatırasını bahçeye gidip, hasta karıncayı susmar karışmış gökyüzü suyunu ve yüzünü yüksek mertebeye, Allah'ın evine dönüp, bu münacatı okuyacak:

Kadir Allah, dergahına gelmişim,
Beni böyle inleme ve ahla bırakma,
Candan geçip, yalvar yakar olmuşum,
Kendi yerinden başka yere bırakma.

(s.91)Kendi kendinden olan zatın hakkı için,
Beş vahdetin, on sıfatın hakkı için,
Şerefli bin bir adının hakkı için,
Katıl Leyla'ya, beklemeye bırakmayın.

Adem ile Havva, ey Ebul Beşer,
Şeys beni Keyamers onlara,
İdris'in hakkı için eyleyip bir bakış,
Allah, beni bu yola bırakmayın.

Ruhum kuşu uçar uçmağa,
Bu faniden ahirete göçmeye,

Yar elinden baki şarap içmeye,
Aslı viran, yaşamayana bırakmayın.

Nuh peygamber, Halil Rahman hakkından,
Davut oğlu o Süleyman hakkından,
Mustafa'ya inen Kuran hakkından,
Beni asla yoktan vara bırakmayın.

Aşıklar sultanı Yusuf ile Züleyha,
Dünyadan yalnız giden Mesiha,
Hazreti Musa'nın saklandığı yer Sina,
Onlar hakkı için bağrımı parça parça bırakmayın.

Zebihullah memnun oldu kanına,
Cercis acımadı tatlı canına,
Sabretti, geldi Eyyup şanına,
Beni sayısız derde bırakmayın.

Hak habibi Mustafa'nın hürmeti,
Safalı dört dostun hürmeti,
Bütün peygamber evliyanın hürmeti,
Kan ağlatıp, bahtımı kara bırakmayın.

Hilekar dünyadır, cilvesi bağlar,
Kendi lütfuna alıp, gönlümü döndür,
Bu fani evinde olduğum yeter,
Bundan fazla utanca bırakmayın.

Kederim fazla, halim zayıf,

Feryadım fazladır benim günden güne,
Bu gün bana kendin olup yol gösteren,
Bağrımı parça, gönlümü yara bırakmayın.

(s.92)Bitmez işim bu faniden gitmeden,
Cemaatimi toplayıp, baki yolunu tutmadan,
Bundan fazla hasretle ah etmeden,
Kubbesi bozuk, sıkıntı yerinde bırakmayın.

Herkes gelip, burada ulaştı murada,
Maksat yolun tutulmadan arada,
Aciz kulum, bırakma böyle belada,
Derdim artarak, sayısız ağlamaya bırakmayın.

Ne âşıktır yar yolunda olmasa,
Ciğerini ve bağrını parça parça dilmese,
Canı yağmalanıp, mezarında ölmese,
Mecnun kulunu ar namusa bırakmayın.

Ancak âşık Mecnun bu münacatı tamamladığında, Leyla'nın bahçesini ganimet bilip, vaktini geniş görüp ve mübarek kabrinin kenarına giderek öpüp, canını doğruca teslim etti. Ama halk haber alarak toplanıp, bir araya gelip birbirlerine söylüyorlardı ki, "Elbette bunlar temiz âşık olanlar, ikisini bir yere defnedelim, İki âşık birbirine dahil olacak." diyorlardı. Ama birkaç zaman halkın azarlamasından korkup, Leyla'nın kabilesi ar namus edip, âşık Mecnun'u bu kabristanda bırakmıyorlardı, Ancak Arap kabilelerinin güzel konuşanları: "Zinhar bunlara kötü dil ulaştırmayın, bunlar temiz âşıktırlar!" diyip, çok kişi toplanarak, Leyla'nın bir tarafına defnettiler.

Ancak o gönül alan Leyla'nın ruhu âşık Mecnun'un ruhunun yanına çıkıp, "Zavallı Mecnun benim izimi arayıp gelmektedir." diyip, neşelenip, bir muhammes okuyacak:

Hamd ve sena Allah'ıma, derdime bir deva gelir,
Ah ve figanla inleyip, gam ile müptela gelir,

Zorluk ve cefa çeken o vefalı dilber gelir,
Padişahlık edip adem, aşk yolunda fakir gelir,
Leyla'yı izleyip bu gün, zavallı Mecnun gelir.

Geçti cihandan o garip, nice gam ve sitem ile,
Benim ayrılığımı çekip hasret pişmanlık ile,
Verdi yolunda canını yüz keder üzüntü ile,
Kabrim üzerine vurup figan can vere yaşlı göz ile,
Leyla'yı izleyip bu gün, zavallı Mecnun gelir.

(s.93)Leyla diyen cihanı süsleyen ağladı kaygılanıp,
Yiyip nefes çeker dünyada yıkılıp ve inleyip,
Necd Dağı üzerine benim yoluma intizar olup,
Etmedi meskenin fena evinde âşık olup,
Leyla'yı izleyip bu gün, zavallı Mecnun gelir.

Hasta, hazin canını yakıp, aşk ateşine borcunu ödeyip,
Yoluma hevesle bekleyerek bakıp, kumru gibi seslenip,
Gam denizim ile akıp, canına bin cefa edip,
Gözyaşı her tarafa akıp, sözüne, yeterli, vefa edip,
Leyla'yı izleyip bu gün, zavallı Mecnun gelir.

Mutlu olarak baki yön Leyla diyip divanem,
Geldi inleyerek figan ile hali çok fena olanım,
Parçalanmış bağı, ciğeri kebab, gönlü gamlı, gözü kanlı olanım,
Eyledi defter ve kitap Yanan, yol gösterenim,
Leyla'yı izleyip bu gün, zavallı Mecnun gelir.

Ancak gönül alan Leyla'nın ruhu bu muhammesi tamamladı. Velemma zavallı Mecnun defnettikten sonra, sordular gelerek, Mecnun dergahından sorulan budur:

Ey köle, amellerinden ta ki, uyanıp geldin,
Sen hangi sevabını yanına alıp geldin?
Dünyaydı hasıl yeri sen, ne tamamlayıp, geldin?
Kısmete boynunu sundun, halini bilip geldin,
Dergahına rabbinin, Mecnun, ne alıp geldin?

Ayak malına alemi bir şaşılacak yer etti,
Rızkını yağma etme, yanına yakın ulaştı,
Bir zerreydi aslın, yeter, bu kadar aziz etti,
Gel söyle ibadetten, ömrün ne yapıp geçti,
Dergahına rabbinin, Mecnun, ne alıp geldin?

Cihanın en büyüğü idin, göster yok ve varını,
Bir pula insan almaz o yaptığın işini,
Her ilim ve amel olsa, mal eyle hesabını,
Bir dile soru sordum sayıca tozunu,
Dergahına rabbinin, Mecnun, ne alıp geldin?

Amelimi temaşa et der sana yücelik verdi,
Ey köle, şaşırtıyorsun, Kur'an'da haber verdi,
Tut güzel cömertlikler diyip, eline hüner verdi,
(s.94)Yanına kıyametin sevdasını eser verdi,
Dergahına rabbinin, Mecnun, ne alıp geldin?

Ey köle, gelmişsin, böyle giderin olmaz,
Bir yerde tutarak menzil, ondan geçenin olmaz,
Maksat yolu sert yol, isteyip yeterin olmaz,
Her kar ve zarar olsa, söyleyip, ederin olmaz,
Dergahına rabbinin, Mecnun, ne alıp geldin?

Ancak iki melek soru sorup, bu sözü tamamladıktan sonra, Mecnun dergahı “Rabbim Allah.” diyip, zelil topraktan baş kaldırıp, bu cevabı söyleyecek:

Rabbime, ey Münker, Nekir, seher ahı getirmişim,
Cismimi değil güç bulan, ciğer kanı getirmişim,
Baş kaldıran kulum ben çok, kızıl yüz getirmişim,
Dert ve kederden yön bulamadan, inleyerek sefer getirmişim,
Olacak mı ki diyip yardımcı, ta gözyaşı getirmişim.

Fikrim ne bir insan ile rüsvalığım meşhurdu,
Hasta cismim gam ile ki hale kudrete sahip değildi,
Her yere gitsem, titremeyle kim görse, bendendi,
Hasret denilen dost ile gönlümün evi abad idi,
Başıma kederden gam tacı ile taş getirmişim.

Leyla hevesinden başım kuşlara oldu yuva,
Acı su idi içtiği aşımı, yuttuğu lezzetimdi kan,
Günden güne artarak kavgam Leyla için, yeter, her zaman,
Zaman zaman döküp kanlı gözyaşımın, yanında bin ah ve figan,
Aşk elinde oldum esir karmakarışık baş getirmişim.

Keder yükü boynumu büküp, gam düşüncesi Leyla idim,
Gözyaşım sel suyu inci döküp, bir divane âşık idim,
Sinemin kapısını tamamen söküp, rüsva ve divane idim,
Hakikat yolunda çöküp kalan tamam ağma idim,
Çaresiz, bir miskin fakir çok baş derdi getirmişim.

Halk ağzında Mecnun adım, bir zayıf inleyen aşk,
Dert ve kederdir tıynetim baştan başa çok fakir aşk,
Buydu daima niyetim, ölsem olup hasta aşk,

Ne Allah’a gücüm kuvvetim koydu ayaktan bütün aşk,
Rabbime, neyleyim, çaresizlik beceriksizlik getirmişim.

(s.95)Ancak Mecnun dergahı bu cevabı verdikten sonra, alemlerin Rabbine Mecnun’un cevabı hoş gelip, aşık Leyla suretinde bir gılmana ziynet ve süs verip, Mecnun dergahının yanından imtihan için gönderdi. Ama o gılman gelen, Mecnun dergahı o gılmanları özlem arzusuyla gördü ki, Leyla’ya benzer midir. Sözü’n kısası, Mecnun dergahı o iki meleğe bu sözü söylerken:

Arzım size, Allah’ın sevdiği elçisi,
Leyla olsa, aşk başka olmaz mı?
Hakikatin, tarikatin yolcusu,
Leyla olsa, aşk başka olmaz mı?

Herkes gül diyip, başa saçar her çöpü,
Her dikenden gelmez olur gül kokusu,
Leyla şehit oldu, kandır tamamı,
Leyla olsa, aşk başka olmaz mı?

Ne sevdaya saldı beni dün felek,
Sizler beni aldatıp, eylemeyin helak,
Benim Leyla’m değil, meğer, bu melek,
Leyla olsa, aşk başka olmaz mı?

Leyla’ya benzemez akı karası,
Uzaktır Leyla’nın buradan arası,
Leyla’nın bağrında aşkın yarası,
Leyla olsa, aşk başka olmaz mı?

Neler arttı vefasızın cefası,
Ne edip çıksın baştan onun hevesi,

Cephesinde vardır başka cefası,
Leyla olsa, aşk başka olmaz mı?

Mecnun der, gül diyip elimi vuramam,
Gönül tahtını her dilbere kuramam,
Bu gılmana tırnağını veremem,
Leyla olsa, aşk başka olmaz mı?

Sözün kıyası, Mecnun dergahı bu gazeli okuyup, tamamladı. Ancak ondan sonra, gönül alan Leyla'nın ruhu ve âşık Mecnun'un ruhu ikisi bir kuş olup, amber gibi güzel kokulu cennet içine dahil oldu ve iki âşık birleşip, yeme içmede buluştular.

(s.96)Ancak Zeyt bu sırrı görüp, Arap ehli cemaatine bu vakanın beyanından haber verdi ki: “Bir gece uykudaydım, ansızın malum oldu ki, amber gibi güzel kokulu cennet üzere bir köşk belirdi. Onun içinde birkaç ev ortaya çıktı ve evin içinde bir yüce taht ve o taht üzerinde iki gönül alan birbirlerine kadeh verip, cennet şarabından içip, boyunlarından kol atıp ve öpüp oturuyorlar. Ben sordum: “Bunlar kimdirler ki, süsler ile otururlar?” Orada söylediler ki: “Bunlar Leyla ile Mecnun'durlar, onlar dünyada âşık olup, zorluk ve cefa, çok keder çekmişler. Şimdi bu dünyada Allah-u Teâlâ bunları birleştiren, amber gibi güzel kokulu cennet içinde mekan vermiş. Asıl maksada ulaşmış, burada mutlu zaman geçirirler.” diyip söylediler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL ÖZELLİKLERİ

3.1. ÇEKİM EKLERİ

3.1.1. İsim Çekim Ekleri

3.1.1.1. Çokluk Eki

Metinde çokluk eki *+lAr* şeklindedir: *dervişlerge* (s.1), *oğlanlar* (s. 3), *sözlerni* (s.36), *näzeninler* (s. 38), *ğanlar* (s. 52).

3.1.1.2. İyelik Eki

1. ve 2. tekil şahıs eklerinden önce gelen yardımcı sesler genellikle uyuma girerken 3. şahıs iyelik ekleri genellikle dar-düz ünlülüdür. 1. ve 2. çokluk şahıs iyelik eklerinin ünlüleri dar-düzdür.

Metinde sadece çoğul kullanımların yuvarlak ünlülü biçimlerine rastlanmamıştır. Tekil kullanımlarda hem düz hem de yuvarlak kullanıma rastlanmıştır.

3.1.1.2.1. I. Tekil Şahıs +m, +(X)m: *ömrümden* (s. 1), *mekanım* (s. 8), *ğuşum* (s. 27), *köñlüm* (s.28), *dilaram* (s.31)

3.1.1.2.2. II. Tekil Şahıs +ñ, +(X)ñ: *atañ* (s.31), *goluñdan* (s. 9), *eneñden* (s. 9), *halıñ* (s. 24), *sözüñden* (s.24).

3.1.1.2.3. III. Tekil Şahıs +I, +X +sI: *gözüden* (s. 66), *ışkı* (s. 7), *sözi* (s. 64), *şahını* (s. 74), *ğarası* (s.74).

3.1.1.2.4. I. Çoğul Şahıs +mIz, +ImIz: *herifimiz* (s.13), *gızımızni* (s. 21), *patışahımız* (s. 21), *sırımızni* (s. 32), *kısmatımız* (s. 81).

3.1.1.2.5. II. Çoğul Şahıs +ñIz, +(X)ñIz: *sözüñizni* (s. 13), *oğluñız* (s. 13), *özüñiz* (s. 13), *dövletiñiz* (s. 44), *gözleriñiz* (s. 49).

3.1.1.2.6. III. Çoğul Şahıs +lArI: *buzurgvarları* (s. 92), *gözleriden* (s. 4), *suhanverleri* (s. 1), *gözlerini* (s. 83), *yüzlerini* (s. 83).

3.1.1.3. Hal Ekleri

3.1.1.3.1. İlgi Hali

Metinde ilgi hali eki $+(X)\tilde{n}$ $+n(X)\tilde{n}$ şeklindedir: *divananıñ* (s. 14), *zatı-päkiñ* (s. 19), *uzruñ* (s. 19), *ğuşnuñ* (s. 42), *Leyliniñ* (s. 42).

3.1.1.3.2. Yalın Hal

Söz (s. 10), *ot* (s.13), *oğul* (s. 1), *sapağıdır* (s. 4), *nesihatlar* (s. 7), *ömrüm* (s. 27).

3.1.1.3.3. Yükleme Hali

Metinde yükleme hali eki $+nI$, $+I$, $+n$ şeklindedir: *covapnı* (s. 94), *cahanı* (s. 17), *gözün* (s. 25), *ğazalın* (s. 17), *Mecnunnu* (s. 18).

Metinde yükleme hali ekinin yuvarlak biçimi kullanılmamıştır.

3.1.1.3.4. Yönelme Hali

Metinde yükleme hali eki $+A$, $+ğA$, $+ka$ şeklindedir: *derdime* (s. 85), *derdimge* (s. 8), *cebri-ışka* (s. 30), *yarıma* (s. 36), *taraplargā* (s.36).

3.1.1.3.5. Bulunma Hali

Metinde bulunma hali eki $+dA$ şeklindedir: *elide* (s. 73), *başımda* (s. 2), *halda* (s. 7), *tarapda* (s. 7), *arapda* (s. 9).

Metinde son hecesi sert ünsüzle biten sözcüklerden sonra ekin sedalı biçimi korunmuştur.

3.1.1.3.6. Ayrılma Hali

Metinde ayrılma hali eki $+dAn$, $+tan$ (+ten’li biçimine metinde rastlanmamıştır.) şeklindedir: *mübtelalıktan* (s. 26), *ğamıdan* (s. 26), *rağıplardan* (s. 27), *atasıdan* (s. 27), *cümleyi-afaktan* (s. 1). Metinde son hecesi sert ünsüzle biten sözcüklerden sonra iki örnek dışında ekin sedalı biçimi korunmuştur.

3.1.1.3.7. Eşitlik Hali

Metinde eşitlik hali eki +*ça* şeklindedir: *özüçe* (s. 28), *munça* (s. 38), *barçadan* (s. 64).

3.1.1.3.8. Aitlik Eki

Metinde aitlik eki +*ki* şeklindedir: *içindäki* (s. 3), *cismidäki* (s. 40), *könlüdäki* (s. 50).

3.1.1.3.9. Yön Hali

Metinde yön hali eki +*garı* (Metinde ince biçimine rastlanmamıştır.) şeklindedir: *taşgarı* (s. 7), *daşgarısında* (s. 40).

3.1.1.3.10. Vasıta Hali

Metinde vasıta hali eki *bilen*, *ile*, +*yle* (Kalın biçimine metinde rastlanmamıştır.) şeklindedir; ...*nâz ile* (s. 4), *beyle* (s. 56), *şöyle* (s. 48), ...*hazan bilen* (s. 79), *avaz ile* (s. 66).

3.1.1.4. Soru Eki

Metinde soru eki *mI*, *mu* (mü biçimi metinde geçmiyor.) şeklindedir: *rızvanmıdır* (s. 12), *bilirmi sen* (s. 23), *barmu sen* (s. 24), *şulmudur* (s. 57), Kendisinden önceki kelimeye bitişik olarak yazılır.

3.1.2. Fiil Çekim Ekleri

3.1.2.1. Bildirme Kipleri

3.1.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Metinde görülen geçmiş zaman eki *-DI*, *-DU* şeklindedir (Metinde *-tı'nın* tek örneği vardır.). “*-DI*” ekinin yuvarlak kullanımı nadiren görülse de çoğunlukla düz-dar biçiminde kullanılmaktadır. Bu ek, metinde genellikle sedalı biçimiyle kullanılmıştır. Görülen geçmiş zaman kipinin olumsuz biçimi ise *-mA* ekiyle sağlanmaktadır.

I. Tekil Şahıs: *gördüm* (s. 23), *aytmadım* (s. 62), *näge kılmadım* (s. 62).

II. Tekil Şahıs: *tutduñ* (s. 57),

III. Tekil Şahıs: *tutdı* (s.78), *okudu* (s.29), *diydi* (s. 30), *üzmedi* (s. 56), *süzmedi* (s. 56) *yazmadı* (s. 15), *bozmadı* (s. 15), *urmadı* (s. 15).

I. Çoğul Şahıs: *geldik* (s. 18). Metinde başka örneğe rastlanmamıştır.

II. Çoğul Şahıs: Metinde örneğine rastlanmadı.

III. Çoğul Şahıs: *çıktılar* (s. 22), *goydular* (s. 29).

3.1.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi

Metinde duyulan geçmiş zaman eki *-mİş*, *-mUş*/ *-p dIr*+*şahıs eki* ile kurulmaktadır. Metinde bu ek genellikle dar ünlülü biçimiyle karşımıza çıkmaktadır. Duyulan geçmiş zaman kipinin olumsuz şekline metinde rastlanmamıştır.

I. Tekil Şahıs: *göçmüşem* (s. 69), *yortmuşam* (s. 57), *gelipdir men* (s. 80).

II. Tekil Şahıs: Metinde örneğine rastlanmadı.

III. Tekil Şahıs: *olturmuş* (s. 51), *geçirmiş* (s. 89), *toğmuş* (s. 11), *bela bolupdır* (s. 11), *yetipdir* (s. 33), *yitiripdir* (s. 34).

I. Çoğul Şahıs: Metinde örneğine rastlanmadı.

II. Çoğul Şahıs: *yatmışñlar* (s. 34).

III. Çoğul Şahıs: *çekmişler* (s. 96), *tapıpdırlar* (s. 12).

3.1.2.1.3. Geniş Zaman Kipi

Metinde geniş zaman eki *-r*, *-Ir* ile yapılmaktadır. Olumsuzu ise, *-mAz*, *-mAs* şeklindedir.

I. Tekil Şahıs: *görer men* (s. 13), *unutmam* (s. 55).

II. Tekil Şahıs: *bilirmi sen* (s. 23), *sorır sen* (s. 84).

III. Tekil Şahıs: *yaşırur* (s. 4), *oķır* (s.4/21), *süzülir* (s. 31), *bakar* (s. 35), *bolurmi* (s.57), *gelür* (s. 66), *salmaz* (s. 12).

- I. **Çoğul Şahıs:** *gedaylık kılurmız* (s. 52).
- II. **Çoğul Şahıs:** *bilür siz* (s. 13), *yörür siz* (s. 23), *ğırar siz* (s. 47), *goymas siz* (s. 62).
- III. **Çoğul Şahıs:** *okırlar* (s. 32), *olturırlar* (s. 96).

3.1.2.1.4. Şimdiki Zaman Kipi

Metinde şimdiki zaman kipi -A *durur* şeklindedir. Metinde şimdiki zaman kipinin olumsuz biçimine rastlanmamıştır.

- I. **Tekil Şahıs:** Metinde örneğine rastlanmadı.
- II. **Tekil Şahıs:** Metinde örneğine rastlanmadı.
- III. **Tekil Şahıs:** *çıka durur* (s. 60), *gele durur* (s. 83).
- I. **Çoğul Şahıs:** Metinde örneğine rastlanmadı.
- II. **Çoğul Şahıs:** Metinde örneğine rastlanmadı.
- III. **Çoğul Şahıs:** Metinde örneğine rastlanmadı.

3.1.2.1.5. Gelecek Zaman Kipi

Metinde gelecek zaman eki -ğAy şeklindedir. Gelecek zaman kipinin olumsuz biçimi -mA biçimindedir.

- I. **Tekil Şahıs:** *nağş eylegeyin* (s. 36), *tapmağay men* (s. 63).
- II. **Tekil Şahıs:** *bergey sen* (s. 54), *bergey sen* (s. 54), *incıtmağay sen* (s. 67).
- III. **Tekil Şahıs:** *bilgey* (s. 8), *yetirgey* (s. 65), *gelgeymu* (s. 66), *hadısa bolmağay* (s. 21).
- I. **Çoğul Şahıs:** *çıkarğaymız* (s. 12).
- II. **Çoğul Şahıs:** *ayrılmamağayın* (s. 78).
- III. **Çoğul Şahıs:** *nabud kılmağaylar* (s. 22).

3.1.2.2. Tasarlama Kipleri

3.1.2.2.1. Dilek (Şart) Kipi

Metinde şart kipinin eki -sA şeklindedir. Şart kipinin olumsuz biçimi -mA şeklindedir.

I. **Teklik Şahıs:** *istese(m)* (s. 64), *ölse(m)* (s.66), *sabr eylese(m)* (s. 75), *tapmasam* (s. 3).

II. **Teklik Şahıs:** *bilmeseñ* (s. 45).

III. **Teklik Şahıs:** *görse* (s. 2), *sözlese* (s. 5), *ızlasa* (s. 5), *miyesser eylenmese* (s. 44), *ibermese* (s. 46).

I. **Çoğul Şahıs:** *bostan etsek* (s. 40).

II. **Çoğul Şahıs:** *berseñiz* (s. 47), *görseñiz* (s. 38).

III. **Çoğul Şahıs:** *görseler* (s. 17).

3.1.2.2.2. İstek Kipi

Metinde istek kipinin ekleri aşağıdaki gibidir. Olumsuzluk eki ise -mA ekidir.

I. **Teklik Şahıs [-Aydın, -ayım]:** *kılayım* (s. 50), *aylanayın* (s. 24), *barayın* (s. 28), *sorayın* (s. 60).

II. **Teklik Şahıs [-gil, -gin / Ø]:** *gelgil* (s. 43), *iymegil* (s. 44), *kesgin* (s. 48), *gel* (s. 9).

Metinde -*gıl* ve -*gın*'ın örneği yok. Ekin düz-dar biçimi kullanılmıştır.

III. **Teklik Şahıs [-sIn]:** *yıgılsun* (s. 9), *çıksın* (s. 19), *unutmasın* (s. 55), *köymesin* (s. 42).

Ek, bazen yuvarlak-dar, bazen de düz-dar biçimi kullanılmıştır.

I. **Çoğul Şahıs[-alı/-İñ]:** *yıgılaşalı* (s. 74), *depin kılalıñ* (s. 92).

II. **Çoğul Şahıs [-İñ]:** *tändirmegin* (s. 57), *indirmegiñ* (s. 57). *sındırmağıñ* (s. 57).

III. **Çoğul Şahıs [-sInlar]:** *nabud kılmaları* (s. 25), *goşulsınlar* (s. 50).

Ek düz-dar biçimiyle kullanılmıştır.

İstek kipinin kullanımı, emir kipi ile aynıdır. Bazı istisnalar görülse de genel olarak düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaz.

3.1.2.2.3. Gereklilik Kipi

Metinde gereklilik kipinin örneği yoktur.

3.1.2.2.4. Emir Kipi

Metinde emir kipinin ekleri aşağıdaki gibidir. Olumsuzluk eki ise -mA ekidir.

I. Teklik Şahıs [-Aydın, -ayım]: *kılayım* (s. 50), *aylanayın* (s. 24), *barayın* (s. 28), *sorayın* (s. 60).

II. Teklik Şahıs [-gil, -gin / Ø]: *gelgil* (s. 43), *iymegil* (s. 44), *kesgin* (s. 48), *gel* (s. 9).

Metinde -*gıl* ve -*gın*'ın örneği yok. Ekin düz-dar biçimi kullanılmıştır.

III. Teklik Şahıs [-sIn]: *yıgılsun* (s. 9), *çıksın* (s. 19), *unutmasın* (s. 55), *köymesin* (s. 42).

Ek, bazen yuvarlak-dar, bazen de düz-dar biçimi kullanılmıştır.

IV. Çoğul Şahıs [-alı/-İñ]: *yıglaşalı* (s. 74), *depin kılalıñ* (s. 92).

V. Çoğul Şahıs [-İñ]: *tändirmegin* (s. 57), *indirmegiñ* (s. 57), *sındırmağıñ* (s. 57).

VI. Çoğul Şahıs [-sInlar]: *nabud kılmaları* (s. 25), *goşulsınlar* (s. 50).

Ek düz-dar biçimiyle kullanılmıştır.

Emir kipinin kullanımı, istek kipi ile aynıdır. Bazı istisnalar görülse de genel olarak düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaz.

3.1.2.3. Şahıs Ekleri

3.1.2.3.1. I. Tip Şahıs Ekleri (Zamir Kökenli)

3.1.2.3.1.1. I. Teklik Şahıs [men/- (X)m]: *görer men* (s. 13), *unutmam* (s. 55).

3.1.2.3.1.2. II. Tekil Şahıs [sen]: *bilirmi sen* (s. 23).

3.1.2.3.1.3. III. Tekil Şahıs [ø] : *yaşırur* (s. 4).

3.1.2.3.1.4. I. Çoğul Şahıs [biz]: *urmas biz* (s. 13).

3.1.2.3.1.5. II. Çoğul Şahıs [siz]: *yörür siz* (s. 23).

3.1.2.3.1.6. III. Çoğul Şahıs [-lar]: *okırlar* (s. 32).

3.1.2.3.2. II. Tip Şahıs Ekleri (İyelik Kökenli)

3.1.2.3.2.1. I. Teklik Şahıs [-(I)m]: *gördüm* (s. 23).

3.1.2.3.2.2. II. Teklik Şahıs [-(u)ñ]: *tutduñ* (s. 57).

3.1.2.3.2.3. III. Teklik Şahıs [ø]: *okudı* (s.29).

3.1.2.3.2.4. I. Çoğul Şahıs [-k]: *geldik* (s. 18).

3.1.2.3.2.5. II. Çoğul Şahıs [-ñIz] : *berseñiz* (s. 47).

3.1.2.3.2.6. III. Çoğul Şahıs [-lAr]: *çıktılar* (s. 22).

3.1.2.3.3. III. Tip Şahıs Ekleri (Emir Kökenli)

3.1.2.3.3.1. I. Teklik Şahıs [-Ayın/-Ayım]: *kılayım* (s. 50), *barayın* (s. 28).

3.1.2.3.3.2. II. Teklik Şahıs [-gil, -gin / ø]: *gelgil* (s. 43), *gel* (s. 9).

3.1.2.3.3.3. III. Teklik Şahıs: [-sIn/-sun]: *yığılsun* (s. 9).

3.1.2.3.3.4. I. Çoğul Şahıs [-alı/-İñ]: *yığlaşalı* (s. 74), *depin kılalıñ* (s. 92).

3.1.2.3.3.5. II. Çoğul Şahıs [-İñ]: *indirmegiñ* (s. 57).

3.1.2.3.3.6. III. Çoğul Şahıs [-sınlar]: *goşulsınlar* (s. 50).

3.1.3. Birleşik Fiil Kipleri

3.1.3.1. Hikâye Birleşik Çekimi

3.1.3.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Yoktur.

3.1.3.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metinde duyulan zamanın hikâyesi için *-p/-Ip erdi* eki kullanılmıştır. Olumsuz biçimine metinde rastlanmamıştır.

I. Teklik Şahıs: *yetişip erdim* (s. 21), *eşidip erdim* (s. 85).

II. Teklik Şahıs: *durup erdiñ* (s. 11), *gelip erdiñ* (s. 34).

III. Teklik Şahıs: *görünip erdi* (s. 1), *olturup erdi* (s. 20), *diyip erdi* (s. 47).

I. Çoğul Şahıs: Metinde örneğine rastlanmadı.

II. Çoğul Şahıs: Metinde örneğine rastlanmadı.

III. Çoğul Şahıs: *durup erdiler* (s. 11), *tabşıırıp erdiler* (s. 64).

3.1.3.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Metinde şimdiki zamanın hikâyesine rastlanmamıştır.

3.1.3.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi

Metinde geniş zamanın hikâyesi için *-r/-Ir erdi* ekleri kullanılmıştır. Olumsuz şekline metinde rastlanmamıştır.

I. Teklik Şahıs: kabul kılur erdim (s. 49).

II. Teklik Şahıs: iberir erdiñ (s. 7).

III. Teklik Şahıs: bar erdi (s. 1), yığlar erdi (s. 1), berür erdi (s. 1), saçılur erdi (s. 1).

I. Çokluk Şahıs: Metinde örneğine rastlanmadı.

II. Çokluk Şahıs: Metinde örneğine rastlanmadı.

III. Çokluk Şahıs: diyr erdiler (s. 1), övrenir erdiler (s. 3).

3.1.3.1.5. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Metinde gelecek zamanın hikâyesi için *-ğay erdi* ekleri kullanılmıştır.

Sadece teklik 3. şahıs çekimi bulunmaktadır: *bolğay erdi* (s. 40).

3.1.3.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi

Metinde şart kipinin hikâyesi *-sa idi* ekiyle sağlanmıştır.

Sadece teklik 3. şahıs çekimi bulunmaktadır: *bolsa idi* (s. 5).

3.1.3.1.7. İstek Kipinin Hikâyesi

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

3.1.3.1.8. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

3.1.3.2. Rivayet Birleşik Çekimi

Metinde rivayet birleşik çekimin hiçbir örneğine rastlanmamıştır.

3.1.3.3. Şart Birleşik Çekimi

Sadece geniş zaman kipinin şartına rastlanmıştır.

3.1.3.3.1. Geniş Zaman Kipinin Şartı

Metinde geniş zamanın şartı *-r bolsa* ekiyle karşılanmaktadır. Metinde olumsuz biçimine rastlanmamaktadır.

II. Tekil Şahıs: *razı kılur bolsañ* (s. 67).

III. Tekil Şahıs: *sorar bolsa* (s. 25).

3.1.4. Ek Fiil (Ek Eylem)

3.1.4.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı

Metinde ek fiilin geniş zamanı *-dIr,-dUr+şahıs eki / erür* şeklindedir. *guldur* men (s. 94), *şahıdır* (s. 67), *nepdir* (s. 68), *yokdur* (s. 74), *köpdür* (s. 81), *Leyla erür* (s. 75), *totuya erür* (s. 68). Bu ek sert ünsüzle biten kelimelere de sedalı biçimiyle eklenir, ekin sedasız biçimi kullanılmamaktadır. Olumsuzu *-mez/-mes* ile yapılmaktadır: *herifimiz ermez* (s. 13), *cıda ermes* (s. 38).

3.1.4.2. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

Metinde ek fiilin görülen geçmiş zamanı *erdi* şeklindedir. Çokluk şekillerine rastlanmamıştır. *guş erdim* (s. 2), *sen erdiñ* (s. 34), *yoğ erdi* (s. 22). Metinde olumsuz şekline rastlanmamıştır.

3.1.4.3. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı

Metinde ek fiilin duyulan geçmiş zamanı *ermiş* şeklindedir: *hatırı-perişan ermiş* (s. 13). Metinde olumsuz şekline rastlanmamıştır.

3.1.4.4. Ek Fiilin Şartı

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

3.1.5. Fiilimsiler

3.1.5.1. Sıfat-Fiiller

Metinde sıfat-fiil ekleri *-An/-ğAn, -mAz, -ğU, -Ar, -ğucı* şeklindedir: *ağan* (s. 25), *degen* (s. 57), *ayrılğan* (s. 43), *diygen* (s. 44), *yakmaz* (s. 31), *yutğucı* (s. 32), *yanar* (s. 15).

Metinde kalın sıradan kullanımlarda *-an* kullanılırken, ince sıradan kelimelerde *-gen* daha yaygındır. Her iki şeklin de kullanılması karışık dilli bir eser olduğunu gösteren özelliklerden biridir.

3.1.5.2. Zarf-Fiiller

Metinde kullanılan zarf-fiil ekleri *-ğAlı, -AndA, -dİkça, -IncA, -p, -Ip, -mAy/-mAyın, -a almas, -a başla-, -a bil-* şeklindedir: *barğalı* (s. 3), *duranda* (s. 48), *yaşadıkça* (s. 27), *alıp* (s. 29), *diyip* (s. 29), *bakmay* (s. 8), *ura almas* (s. 33), *ala başladı* (s. 35), *kıla bilmey* (s. 45), *geze bilmedi* (s. 31), *doymayın* (s. 38).

Metinde zarf-fiil eklerinin hem eski Türkçe biçimlerine hem de daha geç dönem şekillerine sıklıkla rastlanmaktadır. Her iki döneme ait kullanımların bir arada bulunması metnin yine karışık dilli bir eser olduğunun göstergesidir.

3.1.5.2. İsim-Fiiller

Metinde kullanılan isim-fiil ekleri *-mA, -mAğ* şeklindedir: *sındırmağ* (s. 14), *girişme* (s. 30), *girişme* (s. 60).

SONUÇ

XVIII. yüzyıla ait olan Leyli Mecnun Hikâyesi yazım-imla ve dil özellikleri bakımından Türkmen Türkçesine aittir. Fakat Çağatay Türkçesinin de özellikleri yoğun olarak görülmektedir. Metin karışık dilli bir metindir. Metinde hem *ol-* hem de *bol-* biçimleri birlikte görülmektedir. Çağatay Türkçesi özelliğinin görüldüğü örnekler şunlardır:²⁷

Metinde zamir *n*'si çoğunlukla kullanılmamaktadır.

İyelik ekleri Çağatay Türkçesiyle benzerlik gösterir. İyelik eklerinin metinde düz ünlülü biçimleri kullanılmıştır ancak Çağatay Türkçesinde yuvarlak ünlülü biçimlerine de rastlanabilir.

İlgi hali ekinin hem düz hem de yuvarlak biçimleri görülür.

Yükleme hali ekinin *+nI*, *+n* 'li biçimleri görülürken *+I* 'lı biçimi Çağatay Türkçesinde görülmez.

Yaklaşma hali ekinin *+ğA*, *+ka* biçimleri görülürken *+A* 'lı biçimi Çağatay Türkçesinde görülmez.

Bulunma hali ekinin *+dA* 'lı biçimi metinde görülür. Bu Çağatay Türkçesiyle ortaktır. Çağatay Türkçesinde ek olarak *+ta* 'lı biçimde vardır. Fakat bu ekin sadece sedalı biçimi metinde korunmaktadır.

Eşitlik hali eki *+çA* ortaktır.

Gelecek zaman eki *-ğAy* biçimi ve olumsuz biçimi olan *+mA* eki Çağatay Türkçesiyle benzerlik gösterir.

Şart kipi *+sa* eki Çağatay Türkçesiyle benzerlik gösterir.

İstek ve emir ekinde 1. şahıslar ve 2. tekil şahıs ekleri ortaktır. Metinde 2. çoğul şahıs ekinin *-ıñ(ız)* biçimi kullanılmamıştır. *-ıñ* 'lı örnekler vardır. 3. şahısların düz biçimi metinde görülür fakat Çağatay Türkçesinde yuvarlak biçimi kullanılır.

²⁷ Dil özelliklerinde çekim ekleri çalışıldığından buradaki örneklere değinilecektir.

Metinde şart kipinin hikâyesi için *-sa idi* eki kullanılmıştır. Bu kullanım Çağatay Türkçesiyle benzerlik gösterir.

İyelik kökenli şahıs ekleri ortaktır.

Metinde geçen sıfat-fiil eklerinden *-ğAn*, *-ğU*, *-ğucı*, *-Ar* ekleri ortaktır.

Metinde geçen zarf-fiil eklerinden *-p*, *-mAy/-mAyın*, *-ğAlı* ekleri ortaktır.

Arapça-Farsça sözcükler sıkça kullanılmıştır. Ama bu alıntı kelimeler Türkmen Türkçesinde bazı fonetik değişikliklere uğramıştır. Bunun yanı sıra halk diline ait unsurlara da sıkça yer vermiştir. Eserde Mecnûn ve eğitim görmüş kişiler arasındaki konuşmalarda yer verilen şiirlerin dili, eğitim görmemiş kişiler arasındaki konuşmalar sırasında geçen şiirlere göre daha süslüdür.

KAYNAKÇA

- Altın, Gülşah: **Geç Dönem Çağatay Türkçesi ile yazılmış Şehzade Behram ve Melike Hunrîz Hikâyesi (Metin-Tercüme-Gramer-Dizin)**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 2021.
- Ayan, Hüseyin: **Leyla vü Mecnun – Fuzuli**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1981.
- Berdak, Yusuf: **Türkçe-Özbekçe ve Özbekçe-Türkçe Sözlük**, Taşkent, 1993.
- Clauson, Sir Gerard: **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, Oxford, At the Clarendon Press, 1972.
- Çeneli, İlhan: **Türkmen Türkçesi Sözlüğü**, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982-1983.
- Çınar, Ali Abbas: **Türkmenistan Halk Edebiyatı Türleri**.
- Çonoğlu, Salim: **Türkmen Edebiyatı: On Sekizinci Yüzyıldan Bağımsızlık Dönemine**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz (15), 2011.
- Derleme Sözlüğü**: Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993.

Devellioğlu, Ferit

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 29.bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2012.

Dinç, Sinan:

Türkmen Türkçesi Üzerine Bir “Kaynakça” Denemesi, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 2/1, 2013.

Eckman, Janos:

Nehcü’l-Ferâdis (Cennetlerin Açık Yolu), yay. Semih Tezcan-Hamza Zülfikar, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

Eckman, Janos:

Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, yay. Osman Fikri Sertkaya, Ankara, Türk Dili Kurumu Yayınları, 2014.

Ercilasun, Ahmet Bican:

Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri, 7. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2014.

Ercilasun, A. Bican,
Akkoyunlu Ziyat:

Dîvânu Lugâti’t-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin), 2. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.

Erdem, Melek:

Türkmen Şairi Kemine, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 2000.

Ergin, Muharrem:

Dede Korkut Kitabı II İndeks-Gramer, 4.bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

Gülensoy, Tuncer:

Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (Etimolojik Sözlük), 3.bs, Kayseri-Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005-2017.

Güzel, Abdurrahman,
Duymaz, Ali, Sarıyev,
Bedri, Biray, Nergis,
Meredov, Şadurdy, Kutlu,
Halil İlteriş, Yılmaz,
Emrah:

Mahtumkulu Bütün Eserleri 2. Cilt, yay. Annagurban Aşırov, Ankara, Türkmenistan İlimler Akademisi Milli El Yazmaları Enstitüsü, 2014.

Kahtalı, Nesrin:

Nuhun Tapanı Türkmen Türkçesi Romanı (Dil İncelemesi-Metin-Çeviri- Sözlük), Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya, 1995.

Kanar, Mehmet:

Büyük Farsça-Türkçe Sözlük, Birim Yayınları, 1998.

Kara, Mehmet:

Türkmen Türkçesi ve Türkmen Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Ankara, Akçağ Yayınları, 1998.

Kara, Mehmet: **Türkmen Edebiyatı**, Ankara, Türk Dünyası El Kitabı, 4. Cilt, TKAE Yayınları, 1998.

Kara, Mehmet: **Türkmen Türkçesi Grameri**, 2. bs., Etkileşim Yayınları, 2015.

Karasoy, Yakup: **Türkmen Türkçesine Arapçadan Geçen Ayın'lı Kelimelerdeki Ses Değişimleri**, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı: 5, 1998.

Olgun, İbrahim, Draşan Cemşit: **Farsça-Türkçe Sözlük**,

Karayanık, Sadullah: **Türkmence Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi**, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı: 7, 1999.

Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

Kubbealtı Lugati: (Çevrimiçi) <http://www.lugatim.com/>

Levend, Agah Sırrı: **Türk Edebiyatında Leylâ ve Mecnûn Yazan Şairler**, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Sayı: 5, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1957.

Naskali, Gürsoy, Emine, Sağol, Gülden: **18.-19. Yüzyıl Türkmen Şiiri Antolojisi**, İstanbul, Hoca Ahmet Yesevi Vakfı, 1995.

Özkan, Mustafa, Tören, Hatice, Esin, Osman: **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, 2. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006.

Sağlam, Soner: **Türkmenistan Sahasından Bir Kahramanlık Hikâyesi: “Baba Rövsen”**, Alevilik Araştırmaları Dergisi, 2015.

Sami, Şemsettin: **Kâmus-ı Türkî**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2015.

Sarıbay, Nuriye: **Türkmen Türkçesindeki Farsça Kelimeler (Ses Bilgisi, Anlam Bilgisi, Sözlük)**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri Bilim Dalı, Ankara, 2014.

Sarıkaya, Yakup:

Türkmen Türkçesindeki Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ünlü Uzama ve Kısalmaları, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 21. sayı.

Selçuk, Engin:

Andelip'in Gazelleri Üzerine Bir İnceleme,

Şahin, Halil İbrahim:

Türkmenistan Sahası Destancılık Geleneği ve Türkmen Destanları, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir, 2009.

Şükûn, Ziya:

Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1984.

Tabaklar, Özcan:

Türkmencenin Morfolojisi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı, İstanbul, 1994.

Tekin, Talat:

Orhon Türkçesi Grameri, Ankara, Türk Dili ve Edebiyatı, 2016.

Tekin, Talat, Ölmez,
Mehmet, Ceylan, Emine,
Ölmez, Zuhale, Eker, Süer:

Türkmence-Türkçe Sözlük, Ankara, Simurg Yayınevi, 1995.

Turan, Fikret: **Bahşayış Lügati**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.

Türkçe Sözlük: Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Uygur, Ceyhun Vedat: **Türkmençe (Türkmen Türkçesi)**, Isparta, Fakülte Kitabevi, 2011.

Ünlü, Suat: **Çağatay Türkçesi Sözlüğü**, Konya, Eğitim Yayınevi, 2013.

Yıldız, Adnan: **Türkmen Şairi Şabende'nin "Gül-Bilbil" Destanı**, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Denizli, 2019.

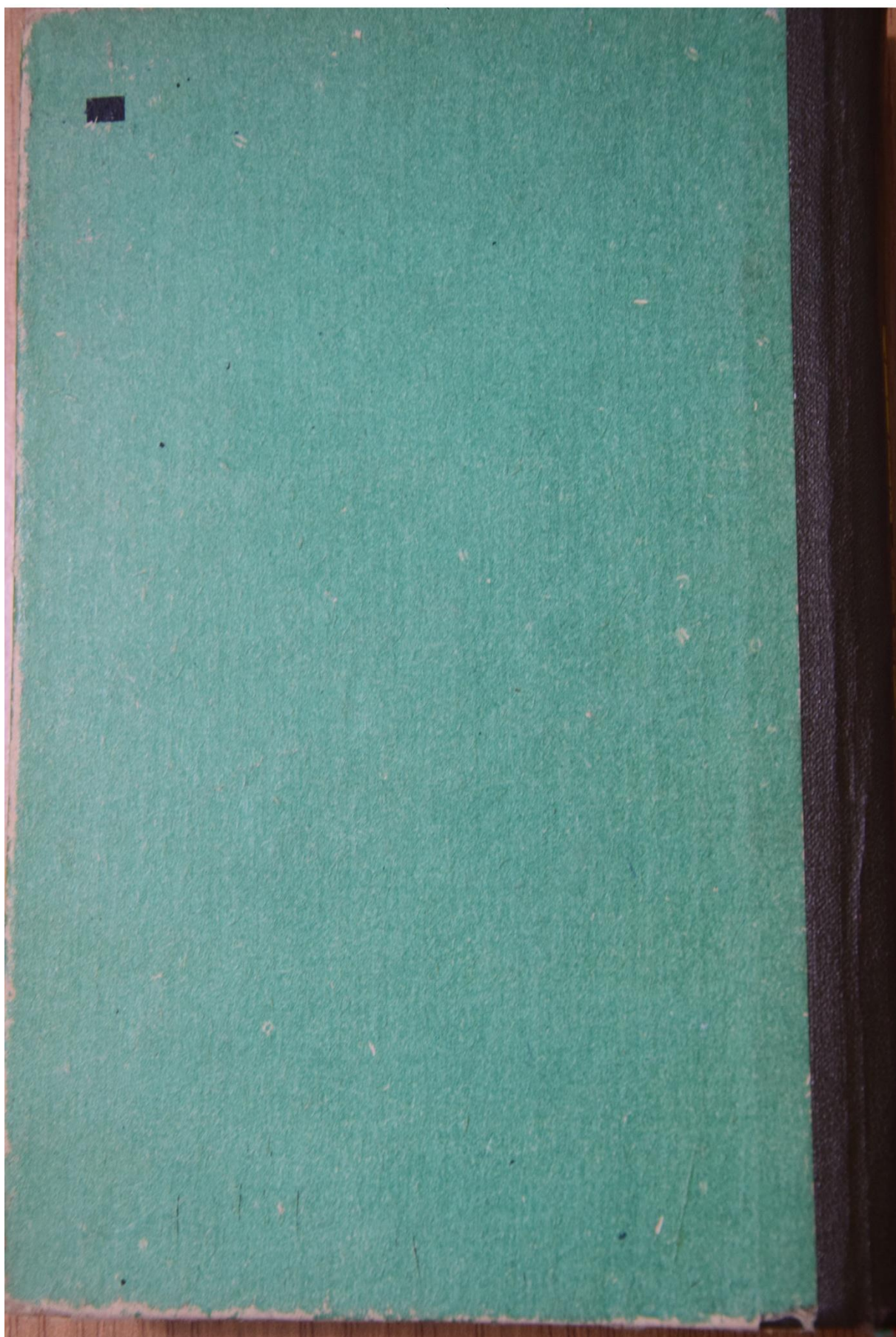
EKLER

TIPKIBASIM

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ

Լեւոն-Մեջլիս
Ժոսիպ-Յուլիա
Եսթրախի
Յուլիա

Эмма равылар андаг роваят кылулар ким, Багдат велятынын суханверлери андак хабар берүрлер ким, арап ыклымында Амыры дийген бир жемагат бар эрди. Аларнын улугына Сейит Бени Амыры дийр эрди. Зыяда улуг-бузургвар эрди, веляты хем магмур ве абаданлык эрди. Сейит Бени Амыры зыяда сахып-хүнер ве жүмлейи-афакдан шаесте, дервишневаз, мыхмандост, хош ыкбал эрди. Хер ченд ки, өзи халыфаварлыкда мешхур эрди. Ликен бихелефликден мысалы шемгы-бинур, халайык гөзиге тире гөрүнир эрди ве маненди хоша ким, дәнәге арзувменд эрди. Сейит Бени Амыры перзентге андак муштак эрди. Эмма бул хасрат бирле умыт эйләр эрди ким, шаед, дести-багтым шахайы-дарахты өмрүмден миессер кылымукдан дийип, бу тама бирле сайыл ве дервишлерге көп-көп хайыр ве ыхсан кылып, зары ве тазарруг бирле дергахы-важыб эл вужудга йүз уруп, йыглар эрди. Эмма сагатлардан бир сагат тири-дога семайы-нышанага дегип, кылган догасы бе дергахы важыб эл вужудга кабул дүшүп, Сейит Бени Амырыга бир огул берди ве анын адыны Кайыс гойдулар. Сейит Бени Амыры анын хурсандлыгыдан хазынасынын ишигини ачып, зер ве нураддан худаның ёлуга тасаддуфатлар берүр эрди. Эмма бир гүн Кайыснын жемалыга мухуббет бирле томаша кылды ким, гөйө афтабы-жахан эра дек экси-жемалы жаханны мүнөввер кылу эрди ве леблериден шекер сачылу эрди. Анын каматыны гөргөн ве эшитгеннин арзувсыга ол дурур эрди. Эмма Сейит Бени Амыры бу новъ перзенди худаи тагала ата кылганы үчин сена эдип, первердигәри-хежде хезар әлемге шүкүр кылып, бу сөзни айды:

Худай-а, гудратын гүйчлүк,
Тенимге жан ата кылдын.
Дили гамгынны шат эйләп,
Ажап мыхман ата кылдың.

Гуш эрдим балы сындырган,
Хайы-нефсимни өлдүргөн,
Өйүм-рахметте долдурган,
Меги-табан ата кылдың.

Башымда фахр тажи хем,
Дест кутахым узун бул дем,
.....Мүсүр өмрүм,
Тухфа Кенган ата кылдың.

Ферехлик мөждеси етди,
Сагадат элгимни тутды,
Тамамы дерд-у гам гитди,
Маңа дерман ата кылдың.

Семенди-багт астымда,
Хөкүмет зири-дестимде,
Не матлап болса кастымда,
Түкенмес кән ата кылдың.

Пүзүде нуры-рахманы,
Мүнөввер андан иманы,
Мунун дек тазейи-жаны,
Кяме ыхсан ата кылдың.

Келамың бес, Бени Амыр,
Худага шүкүр кыл вафыр,
Эя, эй, кадыр-у гафыр,
Не дийсем, ан ата кылдың.

Элкысса, Сейит Бени Амыры бул сөзни тамам кылгандан сон тамам раят ве табеатларыга той берип, хамды-сена бирле мешгул болды. Эмма Кайыс бир яшыга етди. Ышк даясы гелип, сув гуйды ве хуршыл ышк пейкериге таб бере башлады. Кайыс яки яш болганда, бир-яки үлпет бирле дилневазлык кылур болды. Элкысса, мухтесер, гүн-гүнден жемалы таравет тапып, эфсанайы-халайык бола башлады. Хер киши ким, анын мүбәрек йүзүн гөрсө, чүн бады-несим йүзүге догайы-дем салур эрди. Эмма Кайысның дили чыгып, текеллим кылурда худай тагала куфлы дилини ачып, бу эбят бирле келамы-агаз кылып, бул мухаммессни айды:

Эй худа, өз шөвкүна яр эт, айырма ышкдан,
Заты-пәкин хорматы зар эт, айырма ышкдан.

Тә сер-у па пейкерим хар эт, айырма ышкдан,
Гунча-көңлүмни эфкар эт, айырма ышкдан,
Дерди-мәхнәтден не мукдар эт, айырма ышкдан.

Сөзлесин жаным эрип, багрым көйүп чексин пыган,
Устуханым отга яксын галмасын нам-у нышан,
Жуйбары гам болуп аксын гөзлерим яшы рован,
Асыя болуп башымга ер биле гөк хер заман,
Гүнбе-гүн дердим бисяр эт, айырма ышкдан.

Сынайы-чәгимге мерхем тапмагай мен агтарып,
Тэфли-надан дек өзүм мүн гатла йыглап ялбарып,
Күрейи-шовк ичре жисмим акса ахен дек эрип,
Хер каяна телмуруп галсам теки-па мен гарып,
Чүн семендер пейкерим нар эт, айырма ышкдан.

Йылба-йыл аваралык кесп әйлесем бидатлап,
Ел йөрип, чөллер гезип, даглар ашып перятлап,
Халкы-әлемни белент аваз иле нәшатлап,
Баргалы ел тапмасам әтип, әмекләп, датлап,
Бикес-у бичәре, начар эт, айырма ышкдан.

Кайыс адым ил ичре чүн мешхур Межнун болса хем,
Магзы-жаным тагна дашы бирле пүрхүн болса хем,
Жебри-дердиден эгер ки башларым ун болса хем,
Бир гамым хер дем алынжа йүз мүн эфсун болса хем,
Көп белаларга мени яр эт, айырма ышкдан.

Эмма Кайыс бул мынажатны окуп, зар-зар чүн
эбри-новбахар йыглар эрди. Нәгәх әнеси бу сөзлерни
әшидип, вехм әдип, муны мекдепге гояр болды. Эл-
кысса, шенбе гүни Сейит Бени Амыры Кайысны улуг
кадалар бирлен мекдепге әлтип, мугаллымнын алды-
га табшырды, велемма мекдепханада бирниче нәзенин
гызлар ве бирниче перивеш огланлар мугаллымдан
ылым өвренир эрдилер. Элгараз, Кайыс гөрди ким,
мекдепханада бир махы-әнвер ве хуршыды-хавер, бир
апаты-жан, егана дөвран, йылдызлар ичре Айга ох-
шаш бирниче гызлар бирлен Лейли бир тарапда ол-
туруп дурур. Ене бир тарапда женнет ичиндәки гул-
манга огшап, перивеш огланлар олтуруп дурурлар,
мекдепхана гөйә ки женнет-ил мәъва эрди ве булар
хүйр иле гулман эрдилер. Я ки бир мензили-алы ве бу-
лар барча сураты-жансыз эрдилер. Эмма Кайыс бу су-
ратларны гөрүп, гөйә бир сураты-бижан болды ве ене

гөзи Лейлинин суратына дүшди, аңа мүн көңүл бир-
лен ашыкы-бикарар болды. Эмма Лейли хем сынасы-
га Кайысның тири-ышкы жан болды. Эрсе аның тап-
-такаты галмады. Элгараз, бехер хал бу гүнни агшам
-кылып, азат болдулар. Ирсе, бул ики дилбент бир-
-бирлериден айрылып, тө гаралары гөзлериден гайып
болгунча, бир-бирлериге гарап барур эрдилер. Эмма
бир-бирлеринин гаралары гөзлериден гайып болган
дан соң, ажап халлар бирлен өйлериге бардылар. Ир-
се, Кайысның энеси хурсанд болуп, Кайысның голудан
тагтасыны алып айды: «Эй, балам, бул гүн мекденге
барып, нәме окудың?» дийип сорады. Ирсе Кайыс
энесиге гөргөн ве эшитгенин беян кылып, бир сөз ай-
ды:

Бардым эдеп сарайыга,
Шенбе гүни саба билен.
Дүшди гөзлерим айыга
Бирниче дилруба билен.

Ловхун ачып оқыр сапак,
Хер сапагыдыр үч варақ,
Нур дөкүлүр табак-табак,
Агзы дола сена билен.

Бир пери нәз иле бакар,
Бакышы жанымга якар,
Сөзлесе шекери акар,
Леблериден вепа билен.

Бир пери тәзе хош, хоррам,
Новгүли-баг-у ләлефам,
Кәкили мүшкдүр Лейли нам,
Йүз яшырур хая билен.

Сөзлешедир бирин-бирин,
Леззети жанымдан ширин,
Йүзүде зүлпи анбарин,
Ак гошулып гара билен.

Гашы, гөзи гарашадыр,
Гол салыбан талашадыр,
Ойнаса, хуб ярашадыр
Бир-бирине има билен.

Кайысны отга салдылар,
Көңлүни элден алдылар,
Тагзым эдип эңилдилер,
«Хош!» дийдилер рыза билен.

Элкысса, энеси Кайысдан бу сөзлөрни эшидип билди ким, оглы ышк сөвдасыга улашыпдыр. Энеси айды:
«Эй, жан оглум, сен хэлэ нәресиде туруп сен, бу сөзлөрни гойгул, ышкбазлыктан хэлэ сана хич пейда ёкдур» дийип, бирниче несихатлар берип, эрте бирлен ене мекдепге иберди. Эрсө, Кайыс бичәре барадурган еринде дилбери ядыга дүшүп, бир сөз айганы бу туруп:

Хөвөс билен барсам мекдепханага,
Аклым алар ол дилберин аллары.
Зүлпи хениз етген имес шанага,
Мегер худа узак салмас ёллары.

Мүжгәнлери жандан өтөр гөзлөсө,
Тапмас киши истәп аны ызласа,
Шекер дамар леблериден сөзлөсө,
Тотумыдыр, билбилмидир тиллери.

Хак ашыгам, Юсуп неби чын пирим,
Кәшки менин болса иди дестгирим,
Барсам бу гүн, ят өргөтсө дилберим,
Элип кадды, нуктамыдыр халлары.

Мерт башыны намардыга эгмесин,
Намарт өзүн халк ичинде өгмесин,
Яр багыга хазан ели дегмесин,
Хошрен болсун чемен-чемен гүллери.

Кайыс барадыр мекдепге хош болуп,
Ярын гөрмөк үчин көңли жош болуп,
Менин өмрүм яр өмрүнө душ болуп,
Зыят болсун ай-гүнлери, йыллары.

Элкысса, Кайыс мекдепханага барып, молласыга салам берип, бир тарапда олтурды ве ене бир тарапда Лейли—ики дилбер көңүл гушларны первазга салып, бир-бирлериге гаш ве гөзлөрини илчи кылып олтурдылар. Элгараз, азм әхли мекдеп ылым тәхсилгедем үрсалар, бул ики нәзенин ышк хусулыга непес урар эрдилер.

Эмма тер заман бир бахана бирлен Лейлиге: «Галымны айтты!» дийип, хемдем болуп, алдыга барып, бирниче сөзлер айтур эрди. Эмма Лейли хем Кайыс бахана кылып, сапагын сораганын билип, тебисин кылып, Кайысның жаныга от якар эрди ве ене кендуге от салып, такатын алур эрди. Гәхи Кайыс кышкыны Лейлиге элтип, таглым бер дийип, гөстереңде, ене Лейли гаш ве гөзүн жилвәге гиргүзип, акылдуушун алур эрди.

Элкисса, бу рөвүш бирлен бирниче гүн өмүр өтгөрдүлөр. Буларнын ышк ве мухуббетлери гүн-гүндөн аяда болуп, кем-кем арап кабыласыга эшкәре бола башлады. Хер тарапдан гыбат ве шикаят кыла башладылар.

Элкисса, Кайыс ол дилрубаның ышкыдан бикарар болуп, ахы-жигерсуз тартар эрди.

Эмма бир гүн энеси: «Эй, жаным балам, ниге мунча ах тартар сен, бисабыр ве биарам эрүр сен ве не үчин мундаг бикарар болуп сен?» дийди. Ирсе, Кайыс энесиге гарап, перят кылып, ышк жамын нош кылганын беян кылып, жан ве дилден бир мухаммес окуды. Окуганы бу турур:

Саки ышкы-эзел берди бу гүн жам маңа,
Гуссадыр элемиден бирниче энгам маңа.
Чархыдан етди хезер субх билен шам маңа,
Шире орнуга берип зәхр-у зәхер кам маңа,
Вагшы көңлүмге не сабыр-у, не арам маңа.

Ким ничик отга урар сув биле топрага шерар,
Не үчин ким умар от сув биле топрага гарар,
Таш эгер болса, аның анча ки көйдүрмеги бар,
Зерре дек жисмими яндырмак үчин махы-узар,
Аяды йүз, япды ене вада берип хам маңа.

Ышкыдан мунча ки апатзеде болдум, не кылай,
Яшлыгымдан бәри мәхнәтзеде болдум, не кылай,
Ювутганым ган мениң, ыллатзеде болдум, не кылай,
Халкы-әлемде меламаатзеде болдум, не кылай,
Акылымдан галмады бир зерре серенжам маңа.

Нәгехан бир буты—новрестәге дүшди назарым,
Пайы—бент олдум ки андан өте алмай гүзерим,
Рахы—чешмимден акың чешмейи хуны-жигерим,

Эртәни шам кылыбан, гозгалып ахы-сәхерим,
Бес барабар гөрүнедир эрте билен шам маңа.

Берди устады-тарыкат маңа таглымы-вепа,
Герчи, гөр, салса бу янлыг ене хем жебр-у жепа,
Хаб-у хур хажат имес хуны-жигер маңа геза,
Ачды ил агзыны ки, бес Лейли, Межнун неба,
Дийсе гер жанымга чи ол Лейли гүлфам маңа.

Элкысса, андан соң Кайысдан энеси бу сөзләрни эшидип айды: «Эй, жаным, балам, бу сөзләрни айтмагыл, ышкынны пынхан саклагыл, биревниң гызына меламаат кылмагыл, мебада, Лейлиниң энеси эшидип, энең бирлен адават кылмасын ве ене хем атаң эшитсе, сени бу халда гоймас» дийип, хер ченд несихатлар берип, эмма көп тәъкидлер кылып, ене мекдепге иберди. Элкысса, Кайысның ышкы зор кылып, Лейли ышкыдан хүй-межажы башга бола башлады. Элгараз, диванавар хер тарапа гидер эрди ве гәх ахы-сер тартар эрди. Элгараз, Кайысның ахвалы халайыкга мешхур болаберди ве ене тагнадан ики тарапда намы-нен пейда болды. Пелек адаты-гадымысны башлап, жыдалыкка себәп болаберди.

Лейли хем арап кабыласының Бени Хай дийген жемагасыдан эрди. Жемага Бени Хай зыяда тең межаж эрдилер. Ликен ол жемага Емен бирлен Шамның арасында Кухы-Нежд дийген бир даг бар эрди. Шол дагда сакен эрдилер.

Элгараз, Лейли бирле Кайысның шөхраты ве ышкы аларның гулакларыга етишди. Ирсе, Лейлиниң атасы нен кылып, Лейлиниң энесиге айды:

«Имди гызыңны мекдепге ибермегил ве ташгары чыкармагыл, эгер сөзүмни терк кылсан, гызыңны хем өзүңни ики нимге барабар кылур мен» дийип гитди.

Элкысса, Лейли эрте бирлен мекдепге рована болды. Энеси айды:

«Эй, нуры-дидәм, балам, Лейли жан, имди мекдепге бармагыл, өйде олтуруп, ылмы-кешиде өргенгил» дийди. Ирсе, Лейли пич-у табга дүшүп:

«Эй, эне жан, хер эрте уйкудан ойгадый, мекдепге иберир эрдиң, бу гүн ниге гоймас сен?» дийди. Анда энеси айды:

«Эй, жаным балам, гыз-огул гөзүгенден соң, ташгары чыкса, тагна кылурлар, ене атаң хем: «Имди Лей-

ли мекдепге бармасын» дийип гитди» дийди. Ирсө, Лейлиге Межнуның ышкы зор кылып, ызтырапга дүшүп, китабын голуга алып, бакмай гидиберди. Эмма энеси Лейлинин этегиден ушлап гоймады. Анда Лейли жан энесиге ялбарып, зар-зар, гүн эбри-новбахар йыглап, симап дек титрәп ве йылан дек толганып дурур әрди. Энеси: «Бармагыл!» дийди. Эне ве гыз бу сөзни айтышмышдылар:

Лейли: Арзым эшит, әй, эне жан,
Көйдүрме жаным, гой барай!
Башымга йыкмагыл асман,
Әй, мәхрибаным, гой барай!

Энеси: Әй гүлшени-жаны-жахан,
Багы-бахарым бармагыл!
Рухы-рован, арамы-жан,
Шекер нисарым, бармагыл!

— Кылавер дердимге дерман,
Йүрегимде гойма арман,
Кәбәм энем, сен мәхрибан,
Женнет меканым, гой. барай!

— Гелмиш халайыкдан сеза,
Атаң мана берүр ыза,
Бир-бир кәламың жан феза,
Шекер нисарым, бармагыл!

— Болса халайыкның үйни,
Атам ничик билгей муны.
Менг әйлеме бул гүн мени,
Рухы-рованым, гой барай!

— Рухсарына тартып ныкап,
Олтур мысалы афытап.
Мекдепге мундаг мести-хаб,
Чешми-хумарым, бармагыл!

— Чексем йүзүмге бес ныкап,
Өйге сыгармы афытап,
Мен терк кылдым хур-у хаб,
Әй пасыбаным, гой барай!

- Ачма чеменниң нарыны,
Йыг кәкилинниң тарыны,
Гойгул жунун этварыны,
Ашуфтаварым, бармагыл!
- Ышк ачды хуснумдан гүлүм,
Нечүн йыгылсын кәкилим,
Башың үчин тутма ёлум,
Хош нуктаданым, гой барай!
- Эй серви кадды сими-тен,
Гүли-берехне нәзик беден,
Гүли-чихре, берги-семен,
Хош ләлезарым, бармагыл!
- Зиба каддым, симин теним,
От дек янар пирахеним,
Гой бу голундан даменим,
Женнет меканым, гой барай!
- Әхли арапда намы-нен,
Атанның халы болды тен,
Сынага баглап сабры-сен,
Эй наклы-нарым, бармагыл!
- Әхли арапда болса ар,
Кәбәм маңа бол хакгузар,
Хич галмады сабр-у карар,
Эй разданым, гой барай!
- Бичәре эненден дога,
Хер субх-у шам көп мерхаба,
Хер тырнагын мүн хун баха,
Дести-нигарым, бармагыл!
- Лейли гызыңдан көп дога,
Жан бирле хер шам, хер саба,
Гел, хажатым кылгыл рова,
Эй, хош энаным, гой барай!

Элкысса, Лейли бирле энеси бул газалны тамам
этдилер. Андан сон Лейли диларам йүрегиге сабыр
ташыны баглап, күлбейи-ахзаныга гирип олтурды.

Эмма Межнун бинова бирниче бырадарлар вака эшит-
генлер бирлен хер сәхергәхи нала ве пыган бирле
ошол махы-диларамнын товапгуйиге барур эрди. Хер
киши ким, Лейлинин вакасындан өзге сөз урса, ана
гулак салмас эрди.

Хухы-Нежд караргәхи-Лейли эрди. Межнун ошол
даг үзге чыкып, дести-хасрат башыга уруп, зар-зар
йыглар эрди ве бихудлугыдан авазы-белент кылып,
пыган-у новха бирле гезер эрди.

Сәхер вагты бир шемал өвсүп, андак несимя гел-
генде, өз хасбы-халыга бу газалны айдып, иберир эр-
ди. Газалы-шахы-Межнун:

Саба, харгәхи-Лейлиден гүзер кылсаң, дога етгүр,
Мени сергештеден жанымга мүн мерхаба етгүр.

Ошол мехпара хагыдан сана бес гуллугым чендан,
Этген хаки-пайыдан гөзүмге тотыя етгүр.

Бу көңлүм муддагасыдыр, салам етгүр, саба, менден,
Догамны дестгах элтип, саламым ашена етгүр.

Замана хышмыдан бал-у перимге тегмесин апат,
Губары-рехгүзери-Лейлиден бир зерре жа етгүр.

Вели жемгыетим кылды перишан ол гара зүлли,
Ол анбардан дамагымга менин буйы-саба етгүр.

Ка ерде бу ёлда галганларны болган хак гузары сен,
Худанын хорматыдан ушбу хажатым рова етгүр.

Сезевары-жепа хер гүн теним отлуг, адым Межнун,
Бир ышк уфтадасы бул гүн умыдым ба вепа етгүр.

Элкысса, андан соң Межнун бу сөзлерни айдып,
такаты-так болуп, бир-ики жорасы бирлен Лейлинин
хаймасыга барды. Эмма Лейли хаймада өлүк дек ятур
эрди. Нәгәх Межнунның ысы дамагыга етишүп, тени-
ге тәзе жан гирип, ериден туруп, каддыны раст кыл-
ды. Ирсә, гөзи Межнунга дүшди, дерхал хаймадан
чыкып, гүлаб бирлен дидеси ве йүзүн ювуп, жигергә-
хинден ахы-серд тартып, чүн гүл нуры-шукуфте дек
серви-хураман хуны-хасрат ютуп, йыглап, бакып дур-
ды. Эмма Межнун хем Лейлини гөрүп, гөйә первана

шеминне өзүнн урган дек көөр эрди. Эмма Лейли апат гөрмөгөн чеменге огшап, жылве берип, хуны-хасрат эди дурур эрди. Межнун хем хазан бады деген топрага огшап, титрәп дурур эрди.

Элгараз, бара-бара бул ики белакешлерин ышклары зор кылып, дерди-элемерин зыяда болуп, пич-у тагга түшүп, йылан дек толганур эрдилер. Элгараз, бул халатда бирниче пурсат зар-зар чүн эбри-новбахар йыглашып дуруп эрдилер. Эмма Лейлинин атасы Лейлини бул халда гөрүп, голуга ханжары-абдар алып, Лейлиге гарал, йериш кылды. Эмма Лейли хем атасыдан терс эди ве рақыптар тагнасыдан, атасы горкусыдан хезер кылып, хаймасыга гирди. Межнун дилефтар хем зар-зар йыглап гайдып, Нежд дагына барды, велемме гижелер халайыккын гөзүден пынхан барып, Лейлинин хайма ве харгәхлериден герда-герд айланып, «Шул ерлерден йөрүген сен!» дийип, ерлерин топракларын поса кылып, гөзлериге сүртер эрди ве ене Лейлинин гарал дурган ериге башын гоюп, ах тартар эрди. «Шул ерде сен гарал дуруп эрдин!» дийип, ерни гужаклап, бихуш болуп йыкылур эрди. Даң атгунча мүн өлүп, мүн дирилур эрди. Эмма дан атгандан соң начар гайдып гидер эрди. Бу рөвүш бирлен хур-у хабы, арам-у карары ёк эрди. Диванавар хер тарапта йөрүп, «Межнун» ат гөтерди.

Эмма Межнуннын хыш-у тебарлары ве акрабалары Межнунны бу халда гөрүп, гамгын болар эрдилер. Эмма Межнуннын атасы билмес эрди ким, бир азыз дерзенди не себәпден бундаг беләги мүбтәла болуп дуруп. Эмма Межнуннын энесиден сорады ким: «Билерин сен, Межнуннын хасбы-халыдан хабар бергин, муна не бела болупдыр ким, мунча диваналык кылур, әгер билсен, айтгыл, аның алажыга кушеш кылайын!»

Анда Межнуннын энеси Межнуннын атасыга гарал, Межнун халыны беян кылып, ниче ерлерден тымсал гелтирип, бу мухаммесни окур эрди. Мухаммеси-загифайы-бичәре бу турур:

Арзым эшит, айтай хеман, эй Сейит ибн Амыры,
Болмуш Бени Хайдан рован бир махы-пейкер дилбери,
Лейли әрүр ады чуан повресте бир хуб дохтары,
Тогмуш энеден бигүман гөйә ки бир бентя-сери,
Аның үчиндир хер заман оглуннын бу дердесери.

Ол хем муңа баглап көңүл, бул хем кылып ахд-у аман,
Гечмиш тирикликден хем ол мунда мунун ичгусы ган,
Эндухы-хасрат бирлен ол мунда эйләп терки-жан,
Бичерелер, аваралар ышкдан тапыпдырлар нышан,
Ол ики дилбер жана-жан, ышк ахлинин сер дефтери.

Яшлыкда алдурган көңүл аварадыр жананасы,
Болмас несихат бирле саг ышк ахлинин диванасы,
Көйдүрсө шем жисмин өзи, көймесин бес перванасы,
Мәхнәт биринин хемдеми, күлпет бирнин хемханасы,
Мундаг аларга язылан кал-у беланын дефтери.

Хер ченд эгер пент эйлесем «Лейли!» дийбән, салмаз
гулак,
Силабы-эшк чешмиден Нежд дагыда кылмыш булак,
Гөгсүдә нештери-Лейли межрух ирүр башдан-аяк,
Жан билен гүл дек эсресем, тартар өзүн менден ырак,
Женнетмидир барган ери, рyzванмыдыр Лейли пери.

Ракс эйләбән өйден чыкып, дынмай урадыр дест-у па,
Агзыдадыр Лейли сена, багрыдадыр тири-жепа,
Башдан учган акыл-хушы, рухсарыдан шерм-у хая,
Мен билгеним айдым саңа, мундан нары билгей худа,
Ха ягшы болсун, ха яман пейвенди жанын гөвхери.

Элкысса, андан соң Межнунның энеси сөзүни та-
мам кылды Ирсе, андак райы шерифи дүшди ким, гүл
чихресиден гердлерини арытса ве ошол дүри ки жа-
хан мемлекети андан мүнөввер өзүниң башыга отгурса.
Элкысса, мухтесер, Сейит Бени Амыры бу сөзни эши-
дип, улут-кичик хемме жемагасыны жем кылып, мас-
лахат кылып, генеш салды ве тамам хыш-тебарлары-
нын райлары андак болды ким: «Эгер ника ёлы бир-
ле миессер болса, хер калай кылып, ошол ашуфтаны
бу перишанлыгыдан чыкаргаймыз» дийип, маслахатга
әнжам бердилер ве ене Сейит Бени Амырыга бу мас-
лахат хош гелип, өзүгө маненд бирниче ахли шукуфә-
ни алып, ёлга дүшдүлөр. Андан соң Лейлиге савчы-
лыкка бардылар. Элгараз, Лейлинин атасы хабар та-
пып, алдыларыга пишваз, ыззат ве экрамлар бирлен
бул ахли-шукуфәни Лейлинин ишигиге элтип отгур-
дылар. Буларны мыхмандарлык кылып, бирниче аб-
тагамлар тартып, хызмат кылды. Андан соң, Лейли-
нин атасы мәхрибанлык бирле сорады: «Эй, азызлар,

фақырларны не үчин ёклап, гадамы-ренжиде кылып
сизлер, не хызмат болса, эмер кылып, эгер голумыз-
дан гелсе, хызмат кылалын! Анда Сейит Бени Амыры
муддагасыны назм бирле беян кылып, бир сөз айды,
Барсакы бу туруп:

Жан багыда бир билбилим бар иди,
Перваз эдип, арзув-арман истемиш.
Гүл шовкуда чешми гирян зар иди,
Төзе гүл-у төзе бостан истемиш.

Хич кимсәнин несихатын алмаган,
Мәхнәт чекип, рахат недүр, билмеген,
Гөз яшына гарк олганын сылмаган,
Жан билбилим арамы-жан истемиш.

Ышкын табы рухсарыны зерд этген,
Сагат-сагат дерт үстүге дерт этген,
Хижран оды жисми жанын ферд этген,
Жан бергели арамы-жан истемиш.

Яш орнуга гөзлериден ган акып,
Жан көйдүрүп, сүңеклерин от якып,
Нежд дагыда дидбан болуп, ёл бакып,
Зүлейха дек махы-Кенган истемиш.

Сейит Бени веляатын гөзледі,
Сөзүн сөзләр болды, ызын ызлады,
Межнун багрын дагы билен дузлады,
Лейли атлыг махы-табан истемиш.

Элкысса, андан соң Сейит Бени Амыры бу сөзни
тамам кылды. Ирсе, Лейлинин жемагасы билди ким,
булар Лейли үчин савчылыга гелмиш ве хастгәрлик
кылып турурлар. Лейлинин атасы Сейит Бени Амы-
рыдан бу сөзни эшидип: «Эй, Сейит Бени Амыры, сө-
зүңизни бисяр абдар гөрер мен, аны жан-дил бирлен
кабул кылу эрдим, великен эшидүр мен, сизин оглу-
ңыз дивана ве ашуфта ахвал, хатыры-перишан эрмиш,
дивана бизин херифимиз эрмез, өзүңиз хем хуб билүр
сиз ким, кабылайы-арап айынжуй адамлар турурлар,
өзүмиз гөрүп-билип, (гызымызны) янар отга урмас
биз. Оглуңыз тә диваналыкдан хатыры-перишанлык-
дан саххат болмаса, маңа бул сөзлерни ызхар кылма-

ңыз, сөзүңизни кабул кылмас биз» дийип, бир-бир бе-
ян кылды. Элгараз, жемага Бени Амыры аларнын бу
новъ тагна сөзлериге гахры гелип гайтдылар, хер
кайсы гамресиде болуп, ызларыга янып гелүр эркен,
бир пикир этдилер ким, бул дивананын бир алажыны
гөрелиң дийип. Гелип, Межнун бинованы чагырып,
несихат бирле: «Эй, Межнун, Лейлини унутгыл, өз ка-
быламыздан кайсы гызны халасан, миессер кылалың!»
— дийдилер. Ирсе, Межнун биновага бул сөзлөр на-
хош гелип, өз жемагасыга гарап, бир мухаммес оку-
ды. Беяны бу туруп:

Бир хаста мен, дердиме дерман герегим ёк,
Ашуфта мен, бес маңа арман герегим ёк,
Бул хыш-у тебардан маңа ыхсан герегим ёк,
Зовк этгудан өзге гүлүстан герегим ёк,
Лейли герегим, жисмим үчин жан герегим ёк.

Ышк ёлуда бу жаным үчин бир тилемей мен,
Говгасы түшүп башыма, эфсер тилемей мен,
Перваз эдейин дийип, өзүме пер тилемей мен,
Гулманы-бехишт, пери-пейкер тилемей мен,
Лейли герегим, жисмим үчин жан герегим ёк,

Азурде сухан бирле эритмән йүрегимни,
Сындырмак үчин тагна билен бал-у перимни,
Бихуда келам иле совутман йүрегимни,
Хак ёлуда деф эйлемәңиз дердесеримни,
Лейли герегим, жисмим үчин жан герегим ёк.

Бихуда гидер, пендини дивана не билсин,
Жугз үлкеси вейрана бу вейрана не билсин,
Чүн көймегиден өзгәни первана не билсин,
Көңлүде сөз барыны бигәне не билсин,
Лейли герегим, жисмим үчин жан герегим ёк.

Хер ян акузып йыглаюрам чешми-сейли,
Дердимге дова ёк, не кылай хыш иле хейли,
Көңлүмге дүшүпдир менин, бес, Лейлиниң мейли,
Лейлиге герек Межнун, Межнуныга хем Лейли,
Лейли герегим, жисмим үчин жан герегим ёк.

Элкысса, андан соң Межнундан бу сөзлери эши-
дип, хемме хыш-тебарлары бирдөн йүз өвүрдилер ва-
анын ахвалыга зар-зар йыгладылар. Андан соң, Со

йит Бени Амырыга: «Эй, Сейит Бени Амыры, имди ог-
лундан саххатлык умыдыны үзгүл, несихат бирле те-
тэриги болмаз, имди сен билгил!» дийип, хер кайсы
бир тагна кылып, хер тарапга гитдилер. Элкысса, мух-
тесер, Сейит Бени Амыры оглуга ене пент-несихат кы-
лып: «Эй, оглум, Лейли үчин көп көймегил, бизлер
сенин үчин көп кушешлер кылдык, Лейли сени дий-
меди, ол сени унутды, Лейли сени сөвмез, сен хем ан-
дан гечгил!» дийип, бирниче ерлерден тымсал гелти-
рип, бир сөз айды:

Арзув-арман билен бардык ярына,
Лейли гечди, сен хем андан геч имди.
Рехм этмеди перядына, зарына,
Лейли гечди, сен хем андан геч имди.

Арзың айтдык, көңлүн асла бозмады,
Көңли сөвмес гүлни багбан үзмеди,
Мегер кысмаат аны саңа язмады,
Лейли гечди, сен хем андан геч имди.

Акыл өзүн янар отга урмады,
Атың жулун итге лайык гөрмеди,
Чархы-пелек мырадыны бермеди,
Лейли гечди, сен хем андан геч имди.

Рахат ёлун гөзден салып зар этме,
Азыз жаның жепа бирлен хар этме.
Бивепадыр Лейли, оглум, яр этме,
Лейли гечди, сен хем андан геч имди.

Атаң айдар саңа пенд-у несихат,
Вепасыздыр, башдан болды алапат,
Рейган гидер чексең ах-у недапат,
Лейли гечди, сен хем андан геч имди.

Элкысса, андан соң Межнун бинова атасыдан бу
сөзни эчидип, йүрегиге от дүшүп, гайта бетер элеми
төзе болуп, лыбасларыны жанховлудан пара-пара кы-
лып, дести-хасрат башыга уруп, «Вай, Лейли, вай,
Лейли!» дийип, диванавар хер тарапга йүвүрип ве га-
хи гурсак уруп, зар-зар чүн эбри-новбахар йыглап,
налышыга даг-дашларны эридер эрди, йүз-гөзлериге
ёлларның топрагыдан сүртер эрди: «Эй яры-мәхриба-

ным, вай, арамы-жан бикарарым, менин битакаг ве
биарамлыгым ве диваналыгым сенин үчин турур, сен
не үчин хыш-тебарларын ве акрабаларың бирлен ар
кылып, нукта сөз айдур сен ве атаңны өз төвриге го-
яр сен, аны ёлга салмас сен. Сенин хыш-тебарларың
нукта сөз айтганыга, менин хыш-тебарларымның зе-
хини кәйинип, ар кылып, менден йүзлерини өвүрди-
лер, мениң бу ханыманлыгым сенин үчин!» дийип, зар-
-зар йыглап, ярыны ят кылып, бир мухаммес окуганы
бу турур:

Ышк ёлуда, эй дилруба гойдум гадам сен яр үчин,
Хер түн чекип мен бинова ах-у недм сен яр үчин,
Билмем саңа не муддога менде элем сен яр үчин,
Башымда мүн жебр-у жепа, сүтем, зулум сен яр үчин,
Жанымда мүн дерд-у бела, йүз анча гам сен яр үчин.

Алмасмы сен менден хабар, ышкында болдум дербе-дер,
Түнлер чекип ахы-сәхер ютмак ишим хуны-жигер,
Урсам бейбанларга сер мен багры бирян, чешми тер,
Сынамга санжып тири-ышк, кылдым тирикликден
гүзер,

Жанымда мүн дерд-у бела, йүз анча гам сен яр үчин.

Наламга итлер йыглашур, эй яр, эшитменму седа,
Гелгил менин голумны тут, галдым аякдан мен геда,
Гечгил дийибән сен ярдан ким, урдулар зынжыры-па
Максат саңа билмем недир, мен мүбтела, мен мүбтела,
Жанымда мүн дерд-у бела, йүз анча гам сен яр үчин.

Лутф әйлебән, эй мәхрибан, сорсан не болгай хасбы-
-хал,

Халгым гурып, дерман гидип, ышкында болдум
бимежал,

Хунаба-хасратлар ютуп, ил тагнасындан пайы-мал,
Мен паны дүнйәден өтүп, болдум хазан, эй нов нахал,
Жанымда мүн дерд-у бела, йүз анча гам сен яр үчин.

Межнуны-ышк аварасы болдум ажап зарын сениң,
Баграмда хасрат ярасы, тә мен гирифтарын сениң,
Дердимнин болмаз чәреси, болгалы бимарын сениң,
Башдан-аягым ярасы серта серефкарын сениң,
Жанымда мүн дерд-у бела, йүз анча гам сен яр үчин,
Элкысса, Межнун ашуфта хал бу сөзлерни тамам

кылды. Ирсэ Межнуннын дерди-ышкы гүн-гүнден зыя-
да бола башлады. «Хер диванага ашуфталык-ана га-
леби-кабыл зынжыр болур» дийип, аягыга зынжыр ве-
герденийге рысман хем баглап гойдулар. Эмма Межну-
ны-бинова аягыда зынжыр, бойнуда ип, көңлүдө гамы-
-Лейли, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, бичаре-
лик бирлен бу мынажатны окуды:

Рахман эгэм, берип жаны,
Ёкдан мени бар эйледин,
Ашыкларга гин жаханы
Мәхнөт берип, дар эйледин.

Хич болмады бәхбит ишим,
Гүн-гүнден артды кәйишим,
Гурбат ичре галды башым,
Ажап мүшгил кәр эйледин.

Душман болды дост дийгеним,
Агу болды хер ийгеним,
Семендер дек жисми-жаным
Көймөк үчин нар эйледин.

Хазан өйи болды жайым,
Нежат бергин, эй худайым,
Артар болды ах-у вайым,
Сен жепага яр эйледин.

Арзын саңа айды Межнун,
Чешми гирян, көңли махзун,
Зүлейха дек Юсуп үчин,
Ган йыглатып, зар эйледин.

Элкысса, Межнун бу газалны тамам кылды. Андан
соң, Межнун жигерхундан бу сөзлөрни эшидип, ата
энеси ве хыш-тебарлары жустужуйга түшүп, хер ер-
ден ве хер хажатгәхден дердиге дова истәп, хер тарап-
га йүгүрип, хер ерде бир шерафатлыг бузург киши
гөрселер, булар аякыга йыкылып, андан хажат тиләр
эрдилер ве ене өвлүйәлерге ыс ве чыраг кылып, ар-
вахлардан Межнуннын дердиге шипа тиләр эрдилер.
Эмма хич алач тапылмас ве хич ерден голларыга дүр-
ри-максуд гирмес эрди.

Элгараз, хыш-тебарлары жем болуп, Межнуннын

атасыга: «Эй, Сейит Бени Амыры, оглунны ханайы-
Кабейи-муазземге алып барсан, шаед ол ханайы-ше-
рифийи шерафатларыдан бу жунунлыг беласы мунун
башыдан деп болгай» дийдилер. Элкысса, мухтесер,
Сейит Бени Амырыга бу сөзлөр макул болуп, перзен-
ди-дилбендини бир тивөгө мүндүрүп, ханайы-Кабөгө
рована болды. Элкысса, ханайы-Кабөгө барып, Меж-
нунны гиргизип отгузды ве голудан тутуп: «Эй жа-
ным, балам, Межнуну-дилефкарым, эй гөзүмнийи ну-
ры, йүрегимнийи пейвенди, бу жай базы-оюн ве дива-
налык кыла турган жайы эрмес, бу жай хажат тиле-
мек, тазарруг ве зары жайыдыр, бу ерде хер ким ха-
жат тилесе, рова болур, пэк көңүл бирлен ве сыдкы-
ыхласың бирлен бу мүбтелалык ве перишанлыктан
гутулмак үчин хуладан дерман тилеп йыглагыл, энша
алла тагала, бу белалардан халас болур сен!» дийип,
несихат кылды. Эмма Межнун ашуфта ахвал бу сөз
Сирле аркасыны дивары-месжиди-харамга сүртүп,
билди ким, бул ерде хажат рова болур ве дога мусту-
жаб болур, «Алла, дердимни йүз хессе оввалкыдан
зыяда кыл» дийип, өз көңлүгө несихат кылып, зар-зар,
чүн эбри-новбахар йыглап, бу мынажатны окуды:

Мәхнөт чекип гелдик бу гүн бу жая,
Акыл адам хайран болган жайыдыр.
Сабр эйләрем ярдан гелен жепая,
Мүшгил дерде дерман болган жайыдыр.

Көңлүм болды бир дилберин майылы,
Чөллөр гезип, болдум ышкын сайылы,
Хакның перманының болуп кайылы,
Ысмагыл дек гурбан болган жайыдыр.

Евуз гүн бар әр йигитнийи башына,
Башың ургун бу Кәбәнийи ташына,
Эл урагөр Халыл рахман ишине,
Сөвер гуллар мыхман болган жайыдыр.

Дост голудан гүлгүн шерап ичилсин,
Языгымыз хер не болса гечилсин.
Сершар олуп, рахмет сувы сачылсын,
Катра гелсе, умман болган жайыдыр.

Хак тагала кысматыга эг башың,
Жепаларга сабыр эт, чытмагыл гашың,

Хедден зыяда хем болса кылмышын,
Гүнәкәрлер гафран болган жайыдыр.

Пүрек даг-у дердин ачып йыглагын,
Ширин жандан белли гечип йыглагын,
Гөзден ганлы яшың сачып йыглагын,
Ашыкларын гирян болган жайыдыр.

Межнун гул, сен хакга эйле мынажат,
Узрун айдып, йыглап тилегин хажат.
Чын ашыга ярдан гечмек не уят,
Геда гулун солтан болган жайыдыр.

Эмма Межнуны-зар бу сөзлерни айдып, пушт бедивары-Көбе кылып, «Вай, Лейли, вай, Лейли» дийип, зар-зар йыглап дурар эрди. Атасы: «Эй, Межнуны-дилефкар балам, бу сөзлерни гойгул, бу ашуфталыкка худадаң саххатлык тиләп, зары кылгыл, бу ханайы-шерифниң хорматыдан первердигәри-алемден «Бу перишан хатырлыкдан гутгаргыл!» дийип, йыгласаң не болгай. Мениң намысдан, ненден ве хадайыкның тагнасыдан гутгарсаң не болгай!» дийип, төвелла кылур эрди, азыз перзенди үчин йүреги көер эрди, бу дерди-биновага көп дерман тиләп, новхайы-зары кылур эрди.

Эмма Межнун атасыдан бу сөзлерни эшидип ве ене атасыны бу ахвалда гөрүп, гайта бетер элеми зыяда болуп ве дерди гозгалып, халкайы-дер Кәбейи-муазземни тутуп, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, бир-мухаммес окуды:

Бехақы заты-пәкин дердимни бисяр кыл, я реб,
Алажы болмасын андак ки зар-у зар кыл, я реб,
Гөзүм яшын жигер ганы билен гүлнар кыл, я реб,
Сера-па пейкерим Лейли үчин, эфкар кыл, я реб,
Башымга рахмети-ышкыңны бес сершар кыл, я реб.

Шерабы-ышкдан дойгунча бер андаг ки мест эйләп,
Хыялы-зүлпи-Лейли бирле аклым пайы-бест эйләп,
Аягым гойгалы бу рефгаты-гердунны пест эйләп,
Миессер эйлегин хүммет семендин зири-дест эйләп,
Хыялым гушларын Лейли үчин бисяр кыл, я реб.

Гамыдан шем дек чыксын мениң серта-серимден от,
Семендер дек заманы болмасын ким пейкеримден от,

Көөн первана дек жош эйлесин бал-у перимден от,
Чү какнус нала башлай чыкгалы хакистеримден от,
Мунуң дек дерди бер, дерманы ёк бимар кыл, я реб.

Ылахы, дерт бер андаг ки бес хуны-жигер йыглай,
Болай аварайы-биханыман жулиде сер йыглай,
Лахат топрагыга башым уруп мен бисемер йыглай,
Кепен йыртып, голай магшар гүни чешми-тер йыглай,
Тераххым бирле ол гүн лайыкы-дидар кыл, я реб.

Ылахы, дембе-дем первердейи-ышк эт сириштимни,
Бу ышкдан бир заман хали кылма серневиштимни,
Мүневвер ышкдан кылгыл берри сэхрайы-дештимни,
Миессер эйле, я реб, дәнеи-максуды-киштимни,
Мени-Межнуны—сергерданнын ярын яр кыл, я реб.

Эмма Межнун бу мухаммесни тамам кылды, ирсе атасы овалдан тә ахыр хекаятын эшитип олтуруп эрди, гөрүп ве бу кыссайы-мүшгилден билди ким, бу ерден хем ачылмас. Элкысса, Межнун гиже билең ханайы-Кәбеден чыкып, ферр беябанларна йүз уруп, мести-биыхтыяр болуп бидир гитди. Эмма атасы оглуны йитирип, тапа билмей, ханайы-Кәбеден чыкып, бирниче гүн ёл йөрүп, өйүге барды.

Элгараз, Межнунның ахвалыны хыш ве тебарыга беян кылды, алар хем эшитип, начар ве нәалач болуп, хамуш болдулар, андан саххатлык умыдыны үздүлөр.

Элкысса, Межнун ханайы-Кәбеден чыкып, мести-биыхтыяр барып, бир кабылайы-арапга дахыл болды, гурсак уруп, Лейлиниң ышкыдан битакат болуп, бирниче газаллар-касыда ве бедихелер айтур эрди. Эмма эшитген, гөрген халайыклар гурух-гурух гелип, язып алып окур, өргөнүр эрдилер.

Элгараз, бирниче муддет өтди. Межнунның бу ахвалыны бир киши гөрүп, барып, Лейлиниң жемагасыга айды: «Пылан ерде бир дивана гелип, «вай, Лейли, вай, Лейли» дийип, гурсак уруп, Лейлиниң шаныга бирниче газаллар айтур, мен хем өргендим» дийип, аның айтган газалыдан бирниче газаллар айды ве ене хем: «Бирниче огланлар өргенип, Лейлини тиллериден гоймаслар великен бир жынлы дивана дурур» дийди. Ирсе Межнунның ышкы халайык агзыга дүшди, алемге аваза болды. Эмма Лейлиден сөз эшидин. Бу сөз Лейлиниң гулагыга дегди. Элгараз, Лейли хем

Межнуннын пыракыда көйүп, янып, гуры пост ве устухан болуп, күлбейи-ахзаныда бимар ве ренжур болуп эрди. Эмма бу хабары эшидип, андак тениге тэзе жан гирип, «вай Межнуны-дилефкарым, вай яшлыкда көңүл алдырган нигарым, сен хем мен дек көйүп, янып, ышк аташыга түшүп, межнун болуп йөргөн экен сен, мен хем күлбейи-ахзанда бимар ве бикарар турур мен ве ракыплар тагнасыдан дем алурга межалым ёк эрди, өлөр халатга етишип эрдим, йүз шүкүр ким, сенин ат-авазанны эшидип, тенимге тэзе жан гирди» дийип йыглар эрди.

Элкысса, Лейлинин атасы ве хыш-тебары ве ахли кабыласы Межнуннын вакасыны эшидип, нен кылып, патышага барып, арз кылдылар ким: «Дат, патыша-хымыз, пылан дештден бир жыны дивана йигит гелип, бизин диярымызга Лейлини бетнам кылмак үчин баш ачык, аяк ялаң, гэх ракс кылып ве гэх ерни поса кылур ве ене сагат-сагат газалханлыклар кылур ве хош аваз бирле оқыр, ил андан ят алур ве Лейли хем анын пыракыдан бир пост ве устухан болуп янып турур, шул вагт алажыны кылмасаңыз болмаз, гызымызны халайыга бетнам кылып йөрүр, бизлер улуснын тагнасыда галдык» дийип, перят кылдылар ве ол жемага маслахат бирле сылахы-хунризлик алып ве анын депи үчин кушешде болдулар.

Ирсе патыша дергазап болуп, киши буюрды. «Ол йигитни тапып алып гелин, анын хуб ыхтымамыны кылайын!» дийди.

Эмма Сейит Бени Амыры жемагасыдан бир киши бар эрди, ол анлап барып бул жемаганы хабардар кылып: «Эй Сейит Бени Амыры, сенин оглуннын голудан патыша арз кылдылар, патыша хем дергазап болуп, киши буюрды, мебада бир хадыса болмагай, аны набуд кылмагайлар» дийип, бир сөз айды:

Арзым анлаң, арапларын солтаны,
Бир сөзүм бар, дийрем дилхун үстүне.
Лешгер алып чыкмыш Лейли рованы,
Атасы, оглуң Межнун үстүне.

Гөйә ер йүзүни тутупдыр лешгер,
Хунризлик этмәге барча барабар,
Жан касдыга чекип барчасы ханжар,
Ясав тартмыш чешми-гүлгүн үстүне.

Бир азызын өлдүрөрдөр хар эдип,
Межнун гарыбынны Нежди-зар эдип,
Лейли жемагасы намыс-ар эдип,
Тыг чекмишлер көңли махзун үстүнө.

Лейли үчин оглуң Межнун нам олуп,
Дүнйө ашратыдан талхы-кам олуп,
Элем дутарына зил-у бам олуп,
Тарын чекмиш алып канун үстүнө.

Бени Хай-гошуны әлеми тутар,
Сагат өтмөй Межнун үстүнө етер,
Тиз бар, оглуң андак беладан гутар,
Гадам етгүр халы-зебун үстүнө.

Улугдан тә кичик маслахат кылып,
Межнун ышкын Лейли гыза ар билип,
Сылах гейип, барча ярагын алып,
Тебретмишлер кадды мовзун үстүнө.

Нары ныракыда чекибән ахы,
Хабар кылды сана, араплар шахы,
Межнун үчин ясап алы харгәхи,
Хак яратмыш чархы-гердун үстүнө.

Эмма Сейит Бени Амыры Межнуннын бул хаба-
рыны ошол кишиден эшидип, кемалы-шефгатыдан
бирниче хыш-тебарларыдан алып, «Тәки набуд кыл-
магайлар» дийип, дилневазлык кылып, Межнун бини-
ваны агтарып чыктылар ве аны истәп чөлбе-чөл ба-
рур эрдилер, хич тапа билмедилер. Ирсә эфсус нийп,
дарыг тартар эрдилер.

Нәгәх бир киши Бени Саъд жемагасыдан шика-
р кылып йөрүп эрди. Нәгәх ёлы Эбу Кайс дагынын га-
рыга дүшди. Ирсә гөрөр ким, гар ичинде мести-биыг-
тыяр ве агзыны мур, мар ватан, кылган бир адам
ятыпдыр ким, гәхи непеси гелүр, гәхи гелмез, бир сая-
сыдан өзгә хемдеми ве мәхреми ёк эрди ве ах-у нала-
дан башга пишеси ёк эрди. Эмма сайят ол махзуннын
халыны гөрүп, баш ујунда олтуруп, халыны сорап,
бу мустезадны окуды:

Не жан сен, эя әхли-бешер, адамы-бихуш,
Местана ятып сен.

Жандан хем азызрак гөрүнир сен шех дилкеш,
 Мәхнәтгә батып сен.
 Ахы-шерерин жаның билен туташыпдыр,
 Отлуг непесиң бар.
 Нәсен сениң пәкизе дилиң болды мушеввеш,
 Айтгыл, не этип сен?
 Халгың курулып, агзың дола бадайы—зәхраб,
 Ганлыг жигерин сув.
 Кайсы сенем элгиден ичип бадайы-ба ышк,
 Аклың унутып сен.
 Хемсая-пыган, нала-рафык, гам-хемдем,
 Эй ашыкы-шейда.
 Айтгыл маңа ким дерди-дилини, киме геи-геи,
 Неден уятып сен?
 Алем гөзүңе теңми кылып сен ватаның гар,
 Өзүң хабарың ёк.
 Жисмиң көедир, башдан-аягың бары, мегер,
 Алемден өтүп сен.
 Не гече, замандан хабарың ёк, эсерин ёк,
 Недүр саңа бул хал?
 Йүз нала ки сен тагнын ичиге дола аташ,
 Голдан гүв гидип сен.
 Саъды сениң ахвалына такат кыла алмас,
 Эй сервери-алем!
 Алем гөзүңе теңмиди чүн дәнеи-хаш-хаш,
 Техтиге етип сен.

Элкысса, андан соң ол Саъды дийген сайят бу сөз-
 ни айдып, хер ченд сөз сорады, ол Межнун махзундан
 хич эсери-жовап болмады. Ахыр нәалач-начар мунуң
 тириклигиден умыт үзүп янды ве ол ерден өтүп барур
 эрди. Нәгәх алдыдан Сейит Бени Амыры ёлукды. Ол
 голуда асайы-натуваны, гәх йыкылып ве гәх турун,
 «Вай Межнуным, балам!» дийип, ахтарып перишан
 барур эрди. Ирсә Саъды бирлен мулакат кылды. Саъ-
 ды айды: «Эй бабажан, бу чөлде не ызлап, не ишләп
 йөрүр сиз?» Анда Сейит Бени Амыры: «Эй сайят,
 Межнун дийген оғлумны ахтарур мен, эй бырадар,
 Межнун баламдан билirmi сен?» дийип, башдан-аяк
 оғлунын этварыны ве ахвалыны айдып, зар-зар йыг-
 лар эрди. Эмма Саъды: «Эй, бабажан, вай натуван,
 мен Эбу Кайыс дагының гарында бир межрухны гөр-
 дүм, андак ятур ким бир ажайып дертменди-ренжүр,
 өзүң хергиз хабары ёк, захыр дүнйәден тамасын үз-

ген дек ве магзы-устуханы эрип акан, мегер, сенин
Межнун оглун шол болгай» дийип, бир газал айды:

Ятыпдыр бир адам гар ичре ким, аклы гитен охшар,
Жахан аварасы болган ажайып биватан охшар.

Совал айдым ниче сөз бирле мен ол шахы-Межнундан,
Жован хич бермедн, гөйә бу аламден өтен охшар.

Чунан ятмыш, ватан кылмыш анын агзыда мар, мур,
Мегер биханымандыр, я ки ышк ёлун тутан охшар.

Тениде жаны ёк адамга охшап ятмыш андак мест,
Шерабы ышк жамыдан ичип, андат ятан охшар.

Саиа берди хабар андан, эшитгил, Нары—хижраны,
Дийди Саъды бакып гөрдүм, тенн жанын якан охшар.

Элгараз, Бени Саъд бу жованны айдып тамам
кылды. Андан сон Сейит Бени Амыры бичәре ватан
тарапыдан йүз өвүрүп, маненди-дөв баяван-сакралар-
ны гезип, Эбул Кайс дагыга тутуп, хер ерде бир чу-
кур, жар болса, өз диванасыны агтарып йөрүр эрди.
Нәгәх бир гарга етди, гөрдн ким, бир тен ве тарык ер-
де бир адам гөрүнүр, мысалы бир мурча карар кылган
дек. Эмма ол ерде хич-жандар дура билмес, Межнун-
дан башга хич киши, дура билмес эрди.

Сейит Бени Амыры гөрдн ким, гәх-гәх налайы-эф-
ган тартар ве гәхи ахы-сер тартар, чунан мести-биыг-
тыяр эрди ким, бу аламден асла хабары ёк эрди, бир
курук пост ве устухан эрди. Сейит Бени Амыры ба-
рып, баш ужунда олтуруп, ягшы тафаххос кылып гөр-
ди. Ирсе нуры-чешми ве жигер көшеси-оглы дуруп.
Эмма атасы муны бу халда гөрүп, салам айдып, пер-
ят кылып, зар-зар йыглап дуруп, бир сөз дийди:

Эссалам алейкүм, керемдик шахым,
Не халың бар, аман-эсен барму сен?
Пүрегим мыдары пушты-пенахым,
Не халың бар, аман-эсен барму сен?

Айланайын хумар-хумар гөзүңден,
Гөрд-у губар басан гүл дек йүзүңден,
Агзың ачып сөзлө, ширин сөзүңден,
Не халың бар, аман-эсен барму сен?

Дүнияден göz юмуп, аклыг гадилдир,
Агзында мар-у мур ватан тутулдыр,
Мегер халыг жан халыга етилдир,
Не халыг бар, аман-эсен барму сен?

Көңлүнден алдырып хыял-у хушун,
Дүниэ малы биле болмисдыр кошун,
Жесет бостаныдан учулдыр тушун,
Не халыг бар, аман-эсен барму сен?

Сейит Бени Амыры гелип гашына,
Гурбун олам гөзден акан яшына,
Худз салмыш сөздә, Нары, башына,
Не халыг бар, аман-эсен барму сен?

Экиа Сейит Бени Амыры бу сөзлерни тамам кыл-
ды. Экиа Межнун-биянова бирниче неперден сон, ата-
сынын судабатыны гөрүп, эяк ве сери-башыны айла-
тып, сиз дек йыкылды. Нәгәх атасынын гөзүден бар-
чике китра яш Межнуннын йүзүте дамды. Ирсә Меж-
нун-белекеш гөзүни ачып гөрди. башынын үстүнде
бирез перят кылып йытлап дурулдыр. Межнун: «Не
адам дурур сен, Лейлими анда?» дийди.

Сейит Бени Амыры: «Эй балам, не халыг бар, тур-
гуд, мен зары—белекеш Сейит Бени Амыры—атан бо-
лур мен. Сенин голундан патышага арз кылып дурур-
лар, сени өйге алып гадер мен, беекзар, сени бу халда
ввбүд кылмасынлар» дийип, зар-зар йытлар эрди.
Экиа Межнун атасыдан бу сөзлерни эшиди: «Хал
сорар болсан, Лейлиден сөзлегил, өзге-сөзден мана
йитмигыл, кәшик Лейлинин ёлудз өлсәм, йүрекле ар-
ман галмис эрди» дийип, нала кылур эрди.

Элгараз, Сейит Бени Амыры зар-зар, чүн эбри-нов-
бахар йытлап: «Йергүн, балам!» дийип, гөзүте гөзүн сүр-
тер эрди. Инди Межнун атасыдан бу сөзлерни эшиди,
зар-зар, чүн эбри-новбахар йытлап, атасыга гарап,
узры-бисар эдил, бу газалны окуды:

Хоп гелип сиз, тажи серем,
Мен ватуваны соргалы.
Халым будур, эй серверни,
Ек-менде халат тургалы.

Ренямини гөр, халымны сор,
Гөксүмге деп, башымга ур,

Бир дем менин алдымга дур,
Кувват каны хуб гөргели.

Узрум саңа бисяр ирүр,
Сертә серим эфкар ирүр,
Жаны-азызым хар ирүр,
Менде межал ёк йөргели.

Мен хыдматында русыях,
Башымга тапмайын пенах,
Халым тебах, эй узрхах,
Олтургалы я тургалы.

Межнун көер көйгенине,
Гулакга сөз айганыңа,
Хер бир гадам гойганыңа
Йүз ёк гөзүмни сүргели.

Элкысса. Межнун бу сөзни айдып, налыша гирген гумры янлыг «Вай Лейли, вай Лейли!» дийип, налышга гирди. Эмма налышыга даглар седа берсе, битакат болур эрди. Атасы эшидип, перзендинин халыны дигергун гөрүп, ымамасыны башыдан алып, мысалы мургы-сөхергәх налышга гирди ве гүндизи мысалы гиже болды ве: «Вай, «Межнуным, балам, белакеш, дилефкарым, балам, ялгузым, саңа кимниң гөзи дегди, сен бу нобъ беллага гирифттар болдуң, вай азызым, перзендим, нуры-чешмим, йүрегимниң мыдары, балам, тәки мундак бикарарлык кылып йөрүп сен, саңа ким совук хор кылып эркен, бу мүбтелалыкдан чыкмас сен ве меламаатдан гутулмас сен ве хич заман яр гамыдан ве элемиден хармадың ве хич непес тагнасыдан ве меламаатдан фарыг бал болмадың!» дийди ве ене: «Эй перзент, бу гылык ве бу эфъал яшлыкда зынат берүр, имди улуг болуп сен, бу кирдарың бегаёт айып турур, Лейли ярың бивепадыр, анын үчин мунча көйүп-янып, увлагып, харлык тартып йөрмегил!» дийип, пенд-несихат кылып, бир газал окуды:

Чекме мунча жепаларны яр үчин,
Бивепадыр Лейли, гузым, алданма.
Эл узатма гүл дийп янан нар үчин,
Алгыл менин пенд-у сөзүм, алданма.

Оввал мэхрин көңлүн ичре жай эдер,
Мырадыңны бермек үчин рай эдер,
Ахыр ишин перят иле вай эдер,
Галам гашым, гара гөзүм, алданма.

Хасрат ютуп, ган агламак сендедир,
Жепа чекип, рахат гөрмек кандадыр,
Ракыплардан тагна чекмек мендедир,
Менден гечип, рызк-у розум, алданма.

Гурбан болай перядыңа, дадыңа,
Өмрүм өтди, мен дүшмедим ядыңа,
Бивепаны алма көңүл шадыңа,
Новнахалым, серви нәзим, алданма.

Яшадыкча гыз-огланы яш болур,
Ил агзына анын сыры паш болур,
Бивепаның көңли гара даш болур,
Шункар гушум, лачын-базым, алданма.

Ягшы ярын көңли ажап хош болур,
Сагат өтмей бир-бирине душ болур,
Ашык дийген гөйө учар гуш болур,
Багым гүли, паслы-язым, алданма.

Сейит дийди, Межнун, гайдып ёлундан,
Йүз өвүрме ковум-гардаш, илинден,
Гурбан олам, бир ыкпар эт тилинден,
Алгыл сөзүм, тутдум йүзүм, алданма.

Эмма Сейит Бени Амыры бу варсакыны тамам кылды. Ирсе Межнун хатыры-перишан атасыдан бу сөзни эшидип, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап: «Эй шахы-алем, эй вай, махы-муслемим, вай, асманы-шукухы-арап, сенин хақы-дергахын сеждейи-максудым, кыблайы-месжудым дурур, менин бул көйгөн жанымга, пара-пара болган йүрегимге сен мерхем агтармагыл, маңа такдыры-эзелден шул болса, мен не чәре кылайын, тә мен дидардан доймасам, диваналыкдан айрылмас мен» дийип, атасыга гарап, арзыны айдып, бу мустезадны айтур эрди:

Эй кыблагәхим, хәкми худавенд чениндир,
Кысमतга рыза бар.

Өз алдыга ёл башламагы хер киме кындыр,
 Ёл салмаса жепбар.
 Не чәре кылай багты гара, тәлейи кем мен,
 Дөвран иши тәхсин.
 Диймән мени диванайы—биакыл чениндир,
 Сер тә серим эфкар.
 Ялгуз мен имес мәхнети-гамы-хаста болган,
 Көндүр йүреги ган.
 Хер ерде севгилик гулы апатга якындыр,
 Хем багрыдадыр хар.
 Гер етсе голум, чархы-пелек атыны тутсам,
 Көңлүм хөвес эйләр.
 Мухтар ола билмес, «Ан» я әйлесе «Ин» дир,
 Эй шахы-вепадәр.
 Бихуда ким ирген өзүн отга салып алган,
 Би кысма-у такдыр.
 Хах чархы-пелек астыда, хак зиря-земиндир,
 Ансыз имес Үлкер.
 Бул жаны-гарып аташы-ышк ичре янадыр,
 Хахы хош-у нәхош.
 Егса менин көңлүмде гам-у гусса дүгүндир,
 Мен мунча гирифтар.
 Межнуны-сүтемкеш адым ил агзыга дүшгеч,
 Кесбим мениң перят.
 Өз халыма гой, кәбәм атам, көңлүм дындыр,
 Мен гамга сезавар.

Эмма Межнун бул мустезадны тамам кылды. Ирсе,
 атасы зар-зар йыглап, налайы-пыган чекди ве тарафы-
 тегаболда Межнуны-ашуфта ахвал хем новхайы-зары
 тузди.

Элкысса, мухтесер хич алач ве тедбир бирле ёлга
 салып болмаз ве ене өзүче бу эндишәни кылып, ялган
 хекаят бирле алып барайын дийип, мерамытабь Меж-
 нун атасы бир газал окуды:

Йөр, Межнун, өйге баралы,
 Ажап безми-дөвран олмуш.
 Ашрат үчин отуралы,
 Лейли бизе мыхман олмуш.

Хер тарап чешмелер акды,
 Душман ырага быракды,

Лейли баг сейрине чыкды,
Гүл ачылып, хандан олмуш.

Хак өзи берди мырадын,
Йыгышдыр ах-у перядын,
Лейли тутмуш сенин адын,
Мәхрибанлык нышан олмуш.

Яр сенин гадрыны билди,
Безмиңе Мина эгилди,
Сөвдүгин гөрмәге гелди,
Максадын бес рован олмуш.

Хич кувват барму жанында,
Атан зар йыглар янында,
Дост ашраты меканында, —
Сенин зовкун пыган олмуш.

Элкысса, андан соң, Сейит Бени Амыры Межнунны өз халыга гоймады. Эмма Межнун бу сөзни эшитгеч, жайыдан биыгтыяр туруп, атасы алдыга дүшди. Эмма Сейит Бени Амыры бу хиле бирле Межнунны-хатыры перишаны алып, өз мензилге йөрүйберди ве ханедаа достларыга элтип гошды ве ене шахы-Межнуннын мү-бәрек аягыга зынжыр салып гойдулар. Эмма хыш ве тебарлары Межнуннын бу ахвалыны гөрүп, зар-зар йыглашыр эрдилер ве анын ах-у наласыга тап ве та-кат кыла билмес эрдилер. Элгараз, бара-бара Меж-нуннын ышк хөвеси зор кылып, бенди-пайыны үзүп, бе-рехи-беябан чыкып, чарх уруп бедрех гитди ве тирик-лик апаты өтүп, ренжи натуванлык бирле ышк одудан хажаты керем болуп: «Вай, Лейли, вай, Лейли!» ди-йип, зар-зар йыглап, чөллерде гезер эрди. Бир гүн Нежд дагынын даманасыга барып, чүн шир-у нер ах-вах тартар эрди ве ене голуга дашлардан алып, сына-сыга гүрсе-гүрсе уруп, Лейлинин чалдырыга бакып, бир-ниче ашыгана сөзлер айдып, зар-зар, чүн эбри-новба-хар йыглап, бу газалны окуды:

Эй керим-у лемъезел, салдын мана бул халы-хош,
Дары-дүниә ичре бердин мана бул ыкбалы-хош,

Жисм-у жаным кейдүрип, ышк олуга кылдың кебап,
Тә бишенден, гөзлеримден болды гав энзалы-хош,

Шунча хем болса зыяда, эйле дерди-мэхнетим,
Дербе-дер Лейли көйүндө эйлегил абдалы-хош.
Нэсперверлик эрүр Лейлиге лазым зиби-хуб,
Дерди-эндух-у пырак, хижран маңа хер халы-хош.

Межнуннын нарыга ютмак гуссайы-хуны-жигер,
Сүрмеса-гөз, зүлпи-шеб рен, Лейли йүздө халы-хош.

Эмма Межнун бугазалны окуп, нефир тартып, жош
урар эрди ве бир тарапдан халайык энбух-энбух йы-
гылып, томаша кылмак үчин Нежд тагыга барып, эт-
рафыны алуур эрдилер ве хер надере газалы ки андап
эшидин, ят алуур эрдилер, сахыпа, сахыпа ве дептер кылып
окыр эрдилер. Элгараз, кем-кем Межнуннын шөхраты
афак аламге яйылды ве анын ышкы эсер кылып, хем-
ме ашыклар бэхременд болдулар.

Эмма шахы-Межнунны Нежд үстүндө гоюн, олтур-
сын, имди бир-ики келеме сөзи Лейлиден – эшидинлер
ким, эмма Лейлинин энеси ошол гүн ким эдеп сарайы-
дан манеъ кылды, күлбейи-ахзаныда болуп эрди.
Кем-кем аңа хем ышк хөвеси зор кыла башлады ве ах
тартып, диванавар өйден чыкып, өзүни көй-көчелерге
уруп йөрүр эрди Элгараз, энеси дести-нигары-жан гу-
зарыдан тутуп, өйүгө гиргүзүп, несихат бирлен гызыны
олтургызып, бир сөз дийди:

Несихатым саңа сөйгүли жаным,
Көйме, гузым, жебри-ышка сабыр эйле.
Көңүл хошум, тенде рухы-рованым,
Жигер сузум, жебри-ышка сабыр эйле.

Сабыр эйле, гиришме ах-у перяда,
Өмрүн гүлүн берме хазанлы бада,
Ашыклар сабрыдан етди мырада,
Бир ялгузым, жебри-ышка сабыр эйле.

Көп нала эйлемө, пыганың артар,
Ахын шерарасы жаханы өртөр,
Тахаммыл кыл имди, көениң етер,
Неркес гөзүм, жебри-ышка сабыр эйле.

Таваккоф эйлегил, эйлемө нала,
Гөздө яшын кылма мысалы жала,
Тагайбор бермегил гүл дек жемала,
Энвер йүзүм, жебри-ышка сабыр эйле.

Энен пыганына дөзе билмеди,
Кысма-у такдырын яза билмеди,
Нары ойнап-гүлүп гезе билмеди,
Алгыл сөзүм, жебри-ышка сабыр әйле.

Эмма Лейлинин энеси бу жованны айдып, тамам кылды ве дикен Лейлинин бу нов беллага гирифтар болганыга зар-зар йыглар эрди. Ирсе арадан бирниче сатат өгди, Лейли диларамнын ышкы хетден аша башлады. Элкысса, Лейли диларам мести-биыгтыяр болуп, зары-незар йыглап, энесиге арзы-ныязыны айдып, бир сөз дийди:

Арзым эшит, махрибаным, жан энем!
Азыз башын, мени ярдан гизлеме.
Хасрат чекип ютадыр мен ган, энем!
Гой, барайын, менин ызым ызлама.

Билбил учды, гүл шахасы бошады,
Отлуг ахдан гаты көңүл юмшады,
Жыдалыкдан жисми-жаным жошады,
Мундан артык йүрек-багрым дузлама.

Гойгул, энем, ярым истәп барайын,
Яр жемалын ене доя гөрейин.
Атам билсе, өзүм жовап берейин,
Якмаз сөзи, энем, маңа сөзлеме.

Сабр әйлесем, сув дек эрип акмышам,
Яр елуңда гүнде мүн ёл бакмышам,
Мерди-мейдан ышк ёлуна чыкмышам,
Тирикликден имди мени гөзлеме.

Лейли перят эдип, багры эзилдир,
Гадам гашы, гара гөзи сүзүлдир,
От туташып, көңүл мүлки бозулар,
Хижран окун көн әйлебән тизлеме.

Элкысса, Лейли диларам бу газалны тамам кылды. Ирсе энеси зар-зар чүн эбри-новбахар йыглап: «Эй Лейли жан, гөзүмнүн рөвшени, вай, көңдүмнүн мыда-ры, балам, мени бисяр азурде кыламагыл, мен не чөзө кылайын ким, арап қабыласы бисяр намы-нен, ар таллап турурлар, бенигөх атаң бу хаалыңны эшидиң, уруп-

-ярып, жаңыңны азурде кылмасын, авазыңны чыкарма-
гыл, сырымызны киши билмесин» дийип көп несихат-
лар кылды. Эмма суд кылмады. Элгараз, Лейли: «Эй
энежан, хич болмаса бир сагат мени гойгул, мекдепге
барып, молламга ве дуганаларымга салам берип, гө-
рүп гелейин, ене менден башга гызлар мекдепде окуй-
дырлар, хич ким меламаат кылмайдурлар» дийди. Ир-
се энеси: «Эй Лейли жан, зынхар моллан ве дугана-
ларың бирлен хергиз бир-ики келеме сөзден зыят сөз-
лешге хыял кылма, бенэгэх атаң билмесин» дийип,
ругсат берди. Ирсе Лейли диларам башыга чадыр са-
лып, халайык гөзүден пынхан өзүни яшындырып, Меж-
нуны-бинованы истәп, гөйә учар гуш дек болуп, эдеп
сарайыга барды. Мекдепге барып, молласыга гарап,
салам берип, тагзым кылып, гөрди ким, хемме оглан-
лар эдепханада ылым оқырлар, оларның арасында
Межнун ёк дурур. Элгараз, такаты так болуп, шерм-у
хаяны ташлап, Лейли зар-зар йыглап, устадыга бакып,
Межнунны сораглап, бир сөз айды:

Моллам, сизе арз эйләйин,
Көнлүм алган ярым каны?
Бирниче болган хемнишин,
Межнун дилефкарым каны?

Шул эрди мекдепханасы,
Ол шемг, мен перванасы,
Ашыкларның диванасы
Ашуфта этварым каны?

Гүлзары жанымын гүли,
Багы-дилимнин билбили,
Ким ковлады ол бидили,
Бичәрейи-зарым каны?

Ёк эрди асла хемдеми,
Жүз наласыдан мәхреми,
Дагы-дилимнин мерхеми,
Сергеште дилдарым каны?

Мен жисим, ол рухы-рован,
Мен бир пост хем ол устухан,
Дем-дем чекип ах-у пыган,
Ган ютгужы ярым каны?

Кылмакга гелдим мерхаба,
Ол яр жанымгадыр дова,
Дидәмге гойсун герди-па,
Ол тотуя кәрим каны?

Лейли дийди вагт өтмесин,
Душман ёлумны тутмасын,
Чөллер адашып гитмесин,
Васлым талапкәрим каны?

Эмма Лейли диларам бул сөзни тамам кылды. Ир-
се, устады-тарыкат зар-зар, чүн әбри-новбахар йыг-
лап, гөзүнден шеш катар яш жары болуп Лейли хем
перят бирле новха түзди ве эдеп сарайының ичи чеш-
ми-силабы бирле долды. Ахыр ал әмр устады-тарыкат
Межнунның хасбы-халыдан шемме беян кылып, Лей-
ли диларамга бир мухаммес окуды:

Болгалы жыда Межнун гүли-багы-харемиңден,
Хер ян йүгүрир эрди Месихайы-демиңден,
Умыт әдибән васлынны лутфы-керемиңден,
Сергешде гезер хер сары сөвдайы-гамыңдан,
Авара болупдыр сениң-Межнун-элемиңден.

Билмез киши аның ватаны кайсы гүзергәх,
Бес саясыдыр мәхреми ким хемдемиңдир ах,
Ким кайсы гөрүстанга тикилди ана харгәх,
Не туше алыпдыр, не тутуп рахелейи-рах,
Авара болупдыр сениң-Межнун-элемиңден.

Бирниче замаң эрди иши налайы-эфган,
Жайлар талашып гусса билең валеи-хайран,
Багырда жерахат, гөзи гирияң, өзи налан,
Не ата, не хем эне аның дердиге дерман,
Авара болупдыр сениң-Межнун-элемиңден.

Ышк пердесини алды, йүзден гитди хаясы,
Жаныга дүшүпдир ки, бар элемнин беласы,
Кайдан етипдир, билмем, аның абы-новасы,
Башыда аның мургы-беябанның уясы,
Авара болупдыр сениң-Межнун-элемиңден.

Алым дийди: ышксыз киши бир деми ура алмас,
Межнун гарып реңнини хич кимсе гөре алмас,

Такаты йтирипдир, элем айдып, тура алмас,
Бир адамыдан рахы-высалын сора алмас,
Авара болупдыр сениң Межнун-элеминден.

Элкысса, Лейли молласыдан бу сөзни эшидип, зар-
зар, чүн эбри-новбахар йыглап: «Вай, Межнун, вай
Межнун!» дийип, ахы-ашыгана тартып: «Вай, яры-ве-
падарым, биз икевге кимниң гөзи дегди эркен, бир-би-
римизден жыда болдук» дийип, бихудлык руй берип
йыкылды ве өзүни билмей ятур эрди.

Эмма Лейли гиденинден соң энесиниң йүрегиге хо-
вул дүшүп, Лейлиниң аркасыдан мекдепханага барып
гөрдя ким, Лейли бихуш болуп ятыпдыр. Энеси Лей-
линиң башыны гөтерип, дызының үстүге алып, йүзүге
телмурып, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, бита-
кат болуп, бир сөз дийди:

Оввал башдан ругсат алып,
Гелип эрдин гүле мензэп.
Кимден сениң көңлүн галып,
Ятмышынлар силе мензэп.

Чархы-пелек оң йөрмеди,
Хич ким дөвраанын сүрмеди,
Алла мырадың бермеди,
Талаң дүшен иле мензэп.

Гурбанам галам гашыңа,
Гөзден акан ган яшыңа,
Истәп гелдим мен башыңа,
Налышым билбиле мензэп.

Мест-у местана ятып сен,
Неден бу хала етип сен,
Нәге өзүңден гитип сен,
Сөзле, балам, бала мензэп.

Сен эрдин абы-хаятым,
Билмесин улус уятым,
Болурмы гамдан нежатым,
Янсам, өчсем күле мензэп.

Элкысса, андан соң Лейлиниң энеси бул сөзлерни
айдып йыглар эрди. Нәгәх Лейли гөзүни ачып гөрдя

ким, башыны энеси дызынын үстүгө алып йыглап ол-
туруп дуруп. Эмма Лейли энесини бу халда гөрүп,
зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, бир сөз айды:

Көйме гызыннын халыга,
Кысматы хак тагал экен.
Барча мухуббет эхлиге
Болмагы ушбу хал экен.

Ышк эхлиге заман-заман,
Нала-ю, новха-ю, пыган,
Эвжи-пелекдедир хеман,
Ягшыга шул кемал экен.

Кухы-шежерде көп жепа,
Абы-новасыдыр вепа,
Эхли заманадан бела,
Тапгужы нов нахал экен.

Бихабар эхли дил фераг,
Дагы-диле ышк эхли даг,
Эхли-шереф ялан аяг,
Гейгени көхне шал экен.

Лейли гамы-жахан билен,
Ёк иши жисм-у жан билен,
Гүлни гөрүн, тикен билен,
Икиси пайымал экен.

Элкысса, андан соң гызыны өз халыга гоймай, тө-
веллайы-бияр билен өйүгө гелтирди. Эмма Межнуу
ышкы Лейлиге андан зор кылды ким, гиче-гүндиз,
субх-у шам, белки, ала ад-довам хайма ве харгэхден-
чыкып, «Вай, Межнууны-дилефгарым!» дийип, Межнуу-
нын ёлуга гарап, хер тарапга бакар ве йүгүрүр эрди.
Элкысса, бирниче гүн мундак рузгәр гечирир эрди.
Көп ах-у риязет тартып, бихуш болуп йыкылыр эрди.
Элкысса, бу рөвүшде курук пост ве устухан болуп эр-
ди. Ликен, бул мератыбда хедди-белататга етишди.
Ирсе йүз хессе хусны-мелахат пейда болды. Хусны-
мелахат хубларынын ник ве хубларыдан болды ве
летафет бостанынын хубларынын шехиншехи болды
ве тамам магшукларнын сердепдери болды, рухсары
Ай бирде Гүнден меръат ала башлады. Эмма овал-

кыдан мүн дереже ышкы зыяда болды. Шул раккат-
лардан гижелер Межнуннын хасбы-халыдан сөз ай-
дып, йыглар эрди. Эмма гүн-гүнден дерди-элеми зыя-
да болур эрди. Эмма бир гиже сәхер вагты Лейлинин
йүзүгө бир шемал өсүп дегди. Ирсө ол шемалдан бе-
дени андак рахат тапды, эмма Лейли зар-зар йыглап,
ол шемалга гарап: «Мениң арзымны ярыма етгиргил»
дийип, ол шемалга ялбарып, бу мухаммесни окуды:

Эй бады-саба, арзым гүлзарыма етгиргил,
Чөллерде ватан кылган бимарыма етгиргил,
Багры толы ган, көңли азарыма етгиргил,
Сөвдайы-гамым-барсан, базарыма етгиргил,
Зынхар бу саламымны гүл ярыма етгиргил.

Хунабы-жигеримден нагш эйлегейин дефтер,
Шаед ки окып гөрсе ол Межнуны-дилефгар,
Ышк әхлиге душган ёк Межнун киби бир хоштер,
Мен бендейи—ажыз мен, Межнун ки шехи—
сафдер,

Зынхар бу саламымны гүл ярыма етгиргил.

Гелсин бу тарапларга, меккаралыгын гойсун,
Дердимге дова эйләп, бичәрелигин гойсун,
Вагшы-у беябанга гамхаралыгын гойсун,
Сергештелигин ташлап, аваралыгын гойсун,
Зынхар бу саламымны гүл ярыма етгиргил.

Мен мунда элем бирле баграм эредип галдым,
Бир сураты-дидар дек дерманы гидип галдым,
Жананадан айрылдым, аклым унудып галдым,
Жан халгыма гелипдир, өлмәге етип галдым,
Зынхар бу саламымны гүл ярыма етгиргил.

Хунабайы-гам гуйды саки долы жамымга,
Сал имди гулагынны, зынхар, бу келамымга,
Межнун гелибән имди етгирсе бу камымга,
Ликен бу келамымны ол кадды-хорамымга,
Зынхар бу саламымны гүл ярыма етгиргил.

Әлкысса, Лейли диларам бу сөзләрни айдып, зар-
зар йыглар эрди. Эмма бу сөзләрни эшиткен ве гөргөн
огланлар битип алып, барып, Межнун дилефгарга бе-
рир эрдилер. Межнун бу сөзләрни эшидип, дерт-элеми

тәзе болуп ве аташы-ышкы зыяда болуп, бирниче ашы-
гана сөзлер айдып, зар-зар йыглар эрди. Ол бир-
ниче ашыгана сөз битип, Лейлиге иберир болды.

Бу гүн серви гүлендамым, кадды неврес кыям этмиш,
Гадам бир-бир басыбан сейри-гүлшенге хорам этмиш.

Гирибан гам аралап, бады-субхы ашмыш үстүден,
Несими бирле Межнун хастасыга бир салам этмиш.

Окып гөргөн эшитген сөзлерин арзув эйлэр,
Не хош гүндүр, нигарым, нээ иле ширин келам этмиш.

Чыкып там үстүден этген саламы гелди гашымга,
Ошол ким хуры-женнет багы-гүлшенде макам этмиш.

Дийди Межнун Нары хасбы-халым фәхм эдип Лейли,
Ажап бир намайы-таъвиз иле көйлүн арам этмиш.

Эмма Межнун бул сөз бирле ве ене хем бирниче
бедихелер язып, Лейлиге иберди. Моллада Межнун
бирлен окуган огланлар Межнуннын айтган сөзлерини
язып, ят кылур эрдилер ве Лейлиге барып элтер эрди-
лер. Лейли хем гөрүп, хатларыны поса кылып, гөзле-
риге сүртүп, айтур эрди. «Эй Межнуны-зарым, вай,
яры-вепадарым, дилефгарым, сенин нәзик голларын
шул кагызларга дегендир» дийип, зар-зар йыглар эр-
ди. Элкысса, Лейлинин ышкы гүн-гүнден эфзун болуп,
ренжур болды.

Бир гүн Лейлинин энеси: «Эй, Лейлижан, бирниче
дуганаларын бирлен сейри-чар баг барсан, шаед көн-
лүн ачылып, ренжурлыгын тесгин болгай, ламагын тәзе
болгай» дийди. Атасы Лейлиге бир хуб нахалыстан бә-
на кылдырып эрди. Зыяда чарбагы-дилкеш эрди.
Элгараз Лейли бирниче докторы-бечче ве нәзенин
перивеш мах лака гызлар бирлен чарбага ба-
рып, томашайы-сейри гүлүстан кылдылар. Гөрдүлөр,
ким, ренбе-рен гүллер ачылып, чешмелер хер тарап-
га акып барур эрди ве ене хер хайсы хер терзи
жанаверлер өз жүбти бирлен фахш кылурлар, себ-
зелер ве дестейи-берглер үстүнде ойнап, айш-у аш-
рет кылур эрдилер ве ене себзейи-рейханлар ве гүл-
сүнбүллер хоррам болуп, десте берглер гүллерге чыр-
машып ятурлар.

Шукуфлар дарагтын астында мысалы нэзенинлер
 пыялайы-мей ичип, кереми-мейдан йүз гызардып, гү-
 лүп дурурлар ве гадам астындакы гара топрак гүлле-
 риниң жемалыга мутарра салган ве себзелериң нов-
 хызлары зүмеррет амиз, болуп, тэзейи-тер болган ве
 бенефшелерниң баш эгилтирип дурганы мысалы дил-
 рубалары ким, зүлплерини гояберип, ышвайы-нэз бир-
 лен ойнаган вагтында аягының йүзүге дүшген мислик,
 гунчаларыны гарасаңыз, кемер устувар кылып, тикен-
 лерге ок-яйдан пейкан тартган мислик. Аргуванларны
 гөрсеңиз, рег уруп, жисми гызыл ганга боялган нэзе-
 нинлерниң бедениге огшаш ве неркеслери мысалы дил-
 рубалар ким, яңы ятып, уйкуга доймайын бидар
 гойганга охшаш, сүнбүллери сери-нафесини ешип, жа-
 ханы муъаттер кылып ве гүл аңа гол узадып дуранга
 охшаш. Шемшатлар өзүни даракга араста кылып, кэ-
 киллерини дарагайын дийип дурур ве сүнбүллерни га-
 расаңыз, токуз тилини чыкарып, узр-магзур айдып
 дуран яр-ярга охшаш ве мургы-хошханлары тил чы-
 карып, багның ышкыдан бир-биревге аваз гошуп, нала-ю
 -перят кылган гедаларга охшаш. Фахтелер чынар үс-
 түге гонуп, яр тарапыдан хадыс айдып олтурган ил-
 чилере мензэр. Билбиллер гүл бутелериниң ичиден ба-
 шыны чыкарып, сир кэни межнунвар ах-у пыган тар-
 танга охшаш. Эмма Лейли аларны гөрүп, айтур эрди:
 «Бу жанаверлер, сервисүнбүллер ве семенлер хер кай-
 сы өз жыңсы бирлен хемдем ве хемзар болуп йөрүр-
 лер, мен нэге ярым бирлен хемдем ве хемзар болмас
 мен» дийип, йыглар эрди. Нагэх, Лейлиниң гөзи бир
 билбилге дүшди, гөрер ким, гүл шахасында перят ве
 пыган кылур ве нала тартар. Лейли ол билбилни өзү-
 ге хемзар кылып, айтур эрди: «Эй, жанавер, сениң на-
 лышың ажапдыр, нэге мунча перят-пыган кылур сен
 ким, гиже-гүндиз олтурышың гүл бирлен болса, сен
 нэге налайы-пыган кылур сен, дагы-хижран мендедир»
 дийип, билбилге бир сөз айганы бу турур:

Билбил, недүр мунча ах-у эфганың,
 Не йыглар сен гүл пыракы болмаса?
 Гүлден жыда эрмес сениң неханың,
 Не йыглар сен гүл пыракы болмаса?

Первайын ёк сениң саг-у сол билен,
 Хепде-у, гүнлер-у, ай-у, йыл билен,

Олтуруп сен багда гызыл гүл билен,
Не йыглар сен гүл пыракы болмаса?

Менде дурур Межнун дагы пырагы,
Гурып галды яр дийп жисмим булагы,
Аягың астында гүлүң япрагы,
Не йыглар сен гүл пыракы болмаса?

Перят этме вагты-хазан имесдир,
Высал гүнүң рузы-хижран имесдир,
Гүл жемалы сенден пынхан имесдир,
Не йыглар сен гүл пыракы болмаса?

Мен йыглар мен гөзден ганлы яш гуюп,
Сабыр этмишем багрым үзрө даш гоюп,
Сен дулар сен гүл үстүне баш гоюп,
Не йыглар сен гүл пыракы болмаса?

Хеддин ёкдур мен дек көйүп янмага,
Айралыкнын шерабына ганмага,
Ганатың бар сениң учуп гонмага,
Не йыглар сен гүл пыракы болмаса?

Мушты-пор сен, жисм-у жаным эретме,
Көп йыглайып гүл дийп, өзүң хар этме,
Лейли айдур жигер-багрым яра этме,
Не йыглар сен гүл пыракы болмаса?

Элкысса, андан сон Лейли билбилге бу сөзни айдып, бул чеменден өзге бир чеменге барды. Гаразы бул эрди ким, гашындакы гызлар бир ерге галса, өзи тенха галып, Межнун хасбы-халыдан сөз айдып йыгласа, эмма гызлардан жыда бола алмас эрди. Элгараз, гызларга айды: «Эй, дуганалар, хер кайсыларыңыз гүл чеменден гүл алып, гүлдесселер баглан, каны гөрелин, кимиң гүли ягшы гөрүнир!» дийди. Андан сон гызлар хер кайсысы бир чеменге гүл тиргели гитдилер. Элкысса, Лейли гызларны бир тарапа иберип, өзи тенха галып, бир гүли-бутениң текиге гирип, Межнунны ёклап, зар-зар чүн эбри-новбахар йыглап, бу газалны айтур эрди:

Сен үчин сейри-баг этдим, гел эй, яры-вепадары,
Мынасып мен саңа эрдим, маңа сен, сен сезавары.

Мырады-дил икевге бир сейри-баг-у бостан этсек,
Бир адам болмаса хабар саямыздан өзге жандары.

Не болгай эрди алсан дагы-дердимни йүрегимден,
Эя, эй, сервери-ашык хеман шех шехиншалары.
Ферагат тапа алмам йыгларга хасбы-хал айдып,
Не первай мана багы-Эрем-у фирдөвси-гүлзары.

Мени Лейли сергерданы-элең аварайы-хайран,
Худа, ярымың болгаймыкан васлының мукдары.

Элкысса, андан соң Лейли бу сөзлөрни айдып, гө-
зүниң яшы бирлен чөменистан гүллөригө сув сөпип,
зүлүн-табдары герех баглап, бөнефше дек таб берүр
эрди. Нафеси гуңча гүллөрдөн пач алур эрди ве пелек
чөмениден хырач талап кылур эрди. Бу бостанга га-
дам гойса, несим бирлен гүллер ачылур эрди ве хер
гүлө гол узатса, шөмшат, серви ве семен рагнайы-зи-
ба хер рен гүллер «Лейли мени алсын хөшлап» дийип,
кад-каматларын язар эрдилер. Ене себзелер ве рей-
ханлар хош ве хоррам болур эрдилер ве Лейлиниң ая-
гының астыга паймал болур эрдилер. «Лейли мениң
үстүмгө гадам гойсун» дийип, өзлөрин дүзөдип, дураp
эрдилер.

Эмма Лейли бу мератебде сейр кылып йөрүр эрди,
нэгэх бир рахгүзер чахарбагының дашгарысында Меж-
нунның бу газалыны айдып отурды. Эмма Межнундан
өргөнен мустезады бу туруп:

Шөмшад каддын турфа гүлүстанга дүшүпдир,
Эй Лейлийи — рагна.
Гөйө ки гөзүм женнети — рыванга дүшүпдир,
Эй каматы зйба.
Межнунны белакеш элеминде сүтемин бар,
Багрыга уруп даш.
Нэзик бедени хары-могейланга душупдыр,
Аварайы-сөхра.
Лейлиде хеман нэз-у эда лутф-у летафет,
Рываны-хуры яңлыг.
Аху берре ким, себзейи — рейханга дүшүпдир,
Гөргөне томаша.
Межнун башыга биши учуп, оны гонадур,
Гушлар уясыдур.
Неи вехим аның жисмидеки жанга дүшүпдир.

Агзыдакы «Лейла!»
Лейли аягын совсан-у сүнбүл өпейин дийп,
Башын ере урды.
Мәхри хөвеси Юсубы-Кенганга дүшүпдир,
Гөйө ки Зүлейха.

Дагы-дили — Межнунга хич ким чыдай алмас,
Пишанасы каттыг.
Зовка анын ким, вахшыйы-бейбанга дүшүпдир,
Хем би сер-у бина.
Бир рехгузери ят алыбан ушбу газалы —
Межнунны окур эрди.
Ягшы газалы ягшы газалханга дүшүпдир,
Пүргам-у дил деря.

Эмма Лейли Межнуннын бу газалыны эшидип, то-
машайы-чахарбагдан гечип, зар-зар, чүн эбри-новба-
хар йыглар эрди. Чеменистан жанаверлери битакат
болуп, налышга гирдилер. Элкысса, Лейлиге Межнун-
нын ышкы зор кылып, бихуш болуп йыкылды. Ниче
мүддетден соң хушуга гелип, мести-биыхтыяр өйүгө
гелди, эрсе энеси гөрди ким, Лейлинин дерт-элеми
йүз хессе оввалкыдан зыяда болупдыр. Энеси сорады:
«Эй, Лейли жан, чахарбага барып, сейр кылып, дил-
шатлыг тапмадыңму?» дийди. Анда Лейли зар-зар,
чүн эбри-новбахар йыглап, энесиге бул газалны айтур
эрди:

Баг сейрине бардым дилшат болай дийп,
Дагы-дердим гайта болды зыяда.
Йүзүм ачдым гүлге хижран салай дийп,
Ене билбил билен дүшдүм перяда.

Гүн-гүнден артадур ах-у перядым,
Хижран сили йыкды жисми-бинядым,
Хасыл болмас баг сейриден мырадым,
Мегер имди өлер болдум жепада.

Билбил гушун гүлзарында зары бар,
Көңли сөвер гөз алдында яры бар,
Йүрегимде бу хижранын нары бар,
Билмен, ничик гүн гөрер мен дүнийәде.

Бага бардым, бардыр гүлүн вепасы,
Башдан ашды айралыгын жепасы,

Жаным алды хер бир гушнун недасы,
Чын ашыклар дайым дерди-белада.

Хижр одудан гүл дек йүзүм саргарды,
Ышкын оды мени жандан дойгурды,
Лейли айдур неркес гөзүм гарарды,
Ширин дейин галдым гамы-Перхада.

Элкысса, андан соң, Лейли бу сөзлери айдып, перишанлыгыдан күлбейи-ахзаныга гирип олтурды. Ликен бу элем бирлен гүн-гүнден ренжурлыгы зыяда болуп, энесиге зар-зар йыглап, айтур эрди: «Эй, эне, мен бу элем бирлен өлөр мен, дердимге дова кылман, менин ганымга атам бирлен сен галур сен» дийип, йыглар эрди. Гөзүден катра-катра яш орнуга ган акар эрди ве жигергэхинден ахы-атешин тартып, хайма ве харгэхлерни көйдүрер эрди.

Эмма Лейли чахарбагдан чыкып геле дурганда, арап кабыласындан Эсед ибн эс-Салам дийген бир йигит бар эрди, зыяда зйба йигит эрди, атасына Абдус-Салам дийр эрдилер, зыяда гани-дөвлетменд эрди. Лейлини гөрүп, анын тири-ышкы Эсед ибн эс-Саламнын сынасыга жай болуп, атасыга киши иберди. «Атам мана Лейлини алып берсин, ёгса өлөр мен» дийди. Элгараз, Эсед ибн эс-Саламнын сөзүни Абдус-Саламга айдылар, Абдус-Саламнын хыш ве тебарлары ве акрабасы зыяда көп эрди. Элкысса, Абдус-Салам хемме жем кылып: «Сейит Бени Амыры гызыны оглумга берсин» дийип, Лейлинин атасыга савчылыкка иберди. Анда Лейлинин атасы хем жемагасын жем кылып, маслахат этди. Эмма Лейлинин жемагасы ыгтыфак олуп, маслахат кылып, бу умыдны кылур эрди ким, «Лейлини Эсед ибн эс-Саламга фатха кылсак, шаед ки, Межнунны унутса» дийип, араларында савчылар гатнашып, кадаларын бержай кылып, Эсед ибн эс-Саламга Лейлини фатха кылдылар. Эмма Лейли өшидип, йүрегиге даш уруп, гүл дек беденини пара-пара кыла башлады. Элгараз, голуна ханжары-абдар алып, өзүни өлдүрмекчи болганда, энеси гужаклап тутуп, гоймады. Ахыр тылла зынжыр бирлен мэкәм кылдылар — өзүни набуд кылмасын дийип, Элгараз, начар Лейли өз зүлпи дек пич-у табга түшди, би хаб-ухур ве бикарар болуп эрди. Күлбейи-ахзаныга гирип,

олтурды, көңлүдө Межнун, дидеси пүрхун, овалкыда
йүз хессе элеми зыяда болуп, эфган кылур эрди.

Эмма Межнун бир гиже түйшүгө гирип; «Эй, яры-
вепадарым, ракыптар рехине салмасдан бурун тиз
етишгин» дийип гайып болды. Ирсе, Лейли сычрап ту-
руп, ахы жигергэхиден тартып, бенди-пайга зор кыл-
ды, алач кыла билмеди. Ахыр налач болуп, зар-зар
ыглап, олтурды ве налыш кылып, бир сөз дийди:

Ышк дамыга мени эйлейүп эсир,
Зындан кылдын ягты жаханым мениң.

Ашыклар илине ишиндир жепа,
Бир сагат элемден этмедин реха,
Сансыз белалара эйлөп мүбтела,
Бул дерде тапылмас дерманым мениң.

Лейли иши пыган билен, ах билен,
Гусса ютмак нала чекип вах билен,
Сафа айдып Нары Межнун шах билен,
Сагата гоймадын дөвраным мениң.

Эмма Лейли диларам бу варсакыны айдып, тамам
кылып, күлбейи-ахзаны-хышмыга гирип олтурды.

Имди Межнундан сөз эшин ким, эмма Межнун
Кухы-Неждин даманасында Лейлинин пыракында
ыглап йөрүп эрди.

Шол асырда Новфыл атлыг бир падыша бар эрди,
выяда сахыбы-адалат ве сахыбы-шежагат, эхли-
пехливан эрди, сураты-лешгер шекен, шир теркиб,
тагатперест падыша ве мэхри-газел ве шири-газап
адам эрди. Бенэгэх шикар кылып, вахшы агтарып
йөрүп эрди, Межнун алдыдан чыкды. Гөрди ким, бир
дивана налаю-перят кылып йөрүп эрди, дерди-хас-
рат башыга уруп, ренжур ве гарып, беябан гумларын
башыга сачып, гурбет ве мэхнетзеде дост-ярдан, му-
хыблардан айрылган ве хыш-тебардан жыда болган,
дерт-элемерге дучар болган ве душман кэмиге ка-
рыб йөрүп туруп. Элгараз, падышаның ол диванага
гөзи дүшди. Ирсе бу ахвалыны гөрүп, рехми гелип,
бир хызматгэриге «Алып гелгил!» дийип буюрды ве ене
«Бул бичэре не себэпден мундак болупдыр, мунуң ах-

¹ Шыгрың өңдөки сетирлери голязмада ёк.

валыны биле дурган киши барму?» дийди. Эмма анда Зейт атлыг бир адам бар эрди. Ол: «Эй, шахы-алем, эй солтаны-экберим, мунуң ахвалыны мен ягшы билүр мен, мунуң адыны Межнун дийрлер, Лейли дийген ыза ашык дурур» дийип, Новфыл падышага гарап, бу газалны окуды:

Эй шахы-жахан, ашыкы-Межнун шуны дийрлер,
Шуридейи-рысва, дили-пүрхун шуны дийрлер.

Магзы-жигерин аташы-гам бирлен эретген,
Рахаты кем-у мэхнети эфзун, шуны дийрлер.

Хөмүлпети гушдур аның, хемсөхбети вахшы,
Көңлүнде элем, харманы-махзун, шуны дийрлер.

Дивана-арап мүлкуде бир түрпе газалхан,
Местанайы-деря дили-Жейхун, шуны дийрлер.

Хер гүн урубан Лейли үчин гөгсүге мүн таш,
Гурбатзедейи сени-фелахен, шуны дийрлер.

Перхат киби зэхми-тебер жисмге урулган,
Өз ганы бирлен жамасы гүлгүн шуны дийрлер.

Зейт айды: жахандан тамасын жандан үзендир,
Бигабир-у лахад zenдейи-медфун шуны дийрлер.

Элкысса, Зейт бу сөзлерни айды. Эрсе Новфыл бис-яр рехим дил адам эрди ве көңли нерм болуп, Межну-ның алдыга барып, көп нэвазышлар кылып, мылайы-матлык бирле өзүге рам кылды ве дүңйә леззетиден ве дүңйә тагамыдан тамасын үзген адамы ниче ширин сөзлер бирлен аб-тагам ийдирип: «Эй, Межнуны-бе-лакеш, имди сен хич гам иймегил, Лейлини сана миес-сер кылуру мен, эгер ховадакы гуш болса, миессер кы-луру мен, тә сенин мырадың миессер эйленмесе, голум-ны андан күтах кылмагай мен» дийип сөз айды. Меж-нун ашуфта ахвал: «Эй, падышахы-алем, вай, дар ас-солтанет, вай, Секендер этвар, бу мырадымны атам-энем хасыл кылмады, шаед ки, сизин улуг дөв-летиниз дестгирим болгай ве маңа Лейли миессер бол-са» дийип йыглар эрди. Элгараз, ене падыша: «Эй, Межнун, сен мениң гашымдан бир заман айрылма ве

диваналыгыңны ташлап, мениң бирлен гошулып йөргүл, ат-яраг ве серпай берип, өзүмге хемра кылай» дийди.

Элкысса, Межнун дилремиде көңлүдө айды: «Булар бирлен хемра болайын, шаед ки, вадага вепа кылгай» дийип, бирниче гүн Новфыл бирлен бирге йөрди. Эмма бир гүн Межнун Новфылга: «Эй, шахы-алем, маңа сен качан ярымны миессер кылуру сен?» дийди. Анда Новфыл: «Эй, Межнун, сабыр кылгыл» дийди. Новфылның аразы бул эрди-Межнунның сөзлериден эшидип, хелавет кылса. Эмма Межнун Лейлиниң ышкыдан бирниче сөзлери ашыгына айтур эрди. Новфыл зовк кылуру эрди.

Элгараз, бир гүн Лейлиниң ышкы Межнунга зор кылды, ирсе Новфылга айды. «Сен мениң ярымны качан миессер кылуру сен?» Новфыл: «Эй, Межнун, сабыр кылгыл» дийди. Анда Межнун бикарар болуп, такат кыла билмей: «Эй, Новфыл, сен менден өтгенни не кылуру сен, дердимни билмесең, дова ничик кылуру сен?» дийип, мести-биыгтыяр болуп, бу мухаммесни окур эрди ве Новфыл эшидүр эрди:

Арзы-ахвалымны ызхар эйлесем мен, эй хабып,
Сабр-у арамымны алдырдым галып мен саргарып,
Мен саңа хемдем болуп, сен шах ким, мен бир гарып,
Бармыкан Лейли нигарымдан несибим, я несип,
Билмесең дердим, не кылгай сен довасын, эй тебип,

Отлуг эфганым фузун-у перят-ахым дерднэк,
Риш-көңлүм-у пара-багрым, магзы-сынам чэк-чэк.
Даменим тер болды эфсус иле жисмим болды хақ,
Захыр-у батыны билмес сен, каны бир рухы-пэк,
Билмесең дердим, не кылгай сен довасын, эй тебип.

Дехр мейданында бир мург новасыз мен ажап,
Мэхир кем тапган гарып дек ашынасыз мен ажап,
Мүбтела болган белаларга рехасыз мен ажап,
Дерди-гам уфтадасы болган довасыз мен ажап,
Билмесең дердим, не кылгай сен довасын, эй тебип.

Сен ким-у дердим мениң дердимге дерман кылгалы,
Ягшы сен бир сөзни айтып, сонра пушман кылгалы,
Галмады такат жахан мүлкүге дөвран кылгалы,

Матлабымдан йүз өвүрдин сөзни пынхан кылгалы,
Билмесең дердим, не кылгай сен довасын, эй тебип.

Айды Межнун, сен эшит арзымны, эй мүрзе йигит,
Падыша болган халайыкга шехи-дана йигит,
Багт-у ыкбалым кем хем төлейим, зибә йигит,
Ренжни бихуда сен чекме гүли-рагна йигит,
Билмесең дердим, не кылгай сен довасын, эй тебип.

Элкысса, андан соң Межнун бу сөзләрни айды. Ирсе Новфылның гахры гелип, Лейлиниң атасыга савчы иберди ким, Лейлини мунда иберсин, Межнунга берүр мен, эгер ибермесе, лешгер тартып, үстүге барып зарбы-шемшир бирлен алып, Межнунга берүр мен» дийип, илчи рована кылды. Эмма илчи барып, Новфылның хатыны аларга берди. Ол жемага Новфылның хатыны оқып, гөрүп, моттале болуп, нең ве намыс кылып: «Лейлини Межнунга асла бермесмиз, Новфыл голудан хер не гелсе кылсын, бизниң Новфылдан зерре перва-йымыз ёк» дийип, илчини ыза ве хыкаратлар билен гайтарып ибердилер. Эмма илчи гелип, аларның сөзләрин ве хыкаратларын Новфылга бир-бир беян кылды. Эмма Новфылның гахры гелип, кернай ве сурнай гуяп, лешгер тартып, Бени Хай үстүге рована болды. Ирсе Бени Хай жемагасы хем жем болуп, хемме илатыны жем кылып, отуз мүн гара келтек ве йигрими мүн сувара хемме Арабыстан жем болуп, Новфылның барабарында саф тартып дурдулар. Элгараз, бирниче гүнлер бир-бирлери бирлен андак урушлар кылдылар ким, сув орнуга ган акды. Элгараз, жени-маглуба болуп, көп адамлар гырылды. Межнун бойнуга реда салып, нусрат ве зафарны Лейлиниң жемагасыга тиләп, кудага йыглар эрди. Эгер Лейли тарапыдан бенди дүшсе, башын сылап, йүзлериден герд-губарын артып: «Сен Лейлини гөргендүр сен» дийип, гөзлериден поса кылур эрди. Эмма Новфылның лешгери Межнунның бу ахвалыны гөрүп, айдур эрдилер ким: «Эй, Межнун, бизлер сениң үчин баш берип, ган дөкермиз, сениң ярыңны алып бермек үчин жан үзермиз, сен душманларга яри тиләп, достларны азурде кылур сен! «Ирсе Межнун аларга: «Эгер Лейлиниң жемагасы шикест тапса, Лейли перишан болур ве Лейли перишан болса, мен перишан болур мен, хер ерде Лейли болса, мен анда дурур мен, мениң рухы-рованым Лейли бирлен

хемра дурур» дийр эрди. Элкысса, Бени Хай жемага-
сыдан көп киши гырылды. Элгараз, Новфыл падыша
зорлук кылып, көп адамларны набуд кылды. Ирсе,
Лейлинин жемагасы шикест тапды. Эмма Лейли хем
фетхи-нурсатны ве абруйны Новфыл падышага тиләп,
худага зары кылып, ялбарур эрди. Элгараз, Лейлинин же-
магасы ажыз болуп: «Эл аман, эл аман, бела зовал эл
иман ве мин шер эш-шейтан баъыс эл эмн вел эман!»
дийип, «Мусулман кишиге бу ничик хуны-нәхак ту-
рур» дийип, гылычларын герденлерге алып, Новфыл
падышаның алдыга гелдилер ве «Эй шахы-алем, не
муддаганыз бар, не үчин биз илини мунча хуны-нәхак
кылып, гырап сиз, эгер муддага Лейли болса, бир сад-
кайы-тары-муюңыз болсун. Ликен Лейлини Межну-
на берсениз, бизлер сизден асла разы имесмиз, валла
сиз билүр сиз» дийдилер. Анда Новфыл: «Лейлини
Межнундан ягшы кишиге берүрми сизлер!» дийди. Ан-
да алар: «Эй, шахы-алем, Межнун дивана перишан ха-
тыр дурур, неп-у зерерин билмес, элбетде, Лейлини
набуд кылур» дийдилер. Ене Новфылнын адамлары-
дан хем бир пара киши: «Эй, шахы-алем, булар раст
дийдурлар, Межнун неп-зерерин билмес, уруш гүнлер-
де бойнуда реда салып, фетхи-нурсатны Бени Хай же-
магасыга тиләп, бизлерниң шикестимизни худадан та-
лап кылур эрди, бу дивана дурур, элбетде, Лейлиге
зерер етгүрир ве ене хем худай тебәрек ве тагала ай-
дып, эрмиш «Эй, Межнун, махшар гүни хемме хала-
йык жем болурлар, ол ерни гөтерип дурган өкүзни
союп, сениң тоюң болур. Солтан Хүсейин Мүрзе ве
Мир Алышир багшы болурлар, ол гүн хемме халайык-
га томаша гөркезип, өзүм казы болуп, никах кылур
мен, анда Лейлини саңа берүр мен, андан сон мыра-
дына етер сен» дийип эрди» дийип айдылар.

Анын үчин аларнын сөзлери Новфылга макул бол-
ды, Лейлини атасыга табшырды, «Бар имди гызынны
киме берсен бергил» дийип, дешгерини гөчүрүп, Меж-
нунга гарамай гидеберди. Элгараз, Межнун бинова ене
нәумыт болуп галды. Ирсе, ол Новфылга гарап, бул
сөзлерни айтур эрди.

Эй Новфыл, пыглы, кавлы бет,
Шул эрдими рызалыгын?

«Иманы йитирмезден, шейтаның шеринден аман, аман!
Ховисузлык ве дынчлык бері»

Көңли тилиге нәписенд,
Не эйледин ашналыгын?

Гайта ишимни кын кылып,
Көнлүме ниче гам салып,
Дерди-дилим гөрүп, билип,
Болмады бир довалыгын!

Оввал-а бөйле лап уруп,
Адамы мунча өлдүрүп,
Әхли рьясын йүз гөрүп,
Ар эледир сыпахлыгын.

Сөз ура сен доран-доран,
Ёк экен асла ар-у нен,
Ел гиле сен елен-елен,
Шөйле болур сабалыгын?

Межнун дийди: «Сен, эй шакы,
Дердимни гозгадын такы,
Хун кылыбан бенәхакы,
Бес зехи нә сезалыгын!»

Элкысса, андан соң Межнун дилефгар бу сөзлерни айдып, йүз ферр бейбанга барып, ах-у эфган тартып, ыссык гумларны башыга сачып дуруп, кухбе-кух, дешт-бе-дешт чарх уруп, йөрүр эрди. Бенәгәх алдыдан бир пири-сайят чыкды, ики аху беччәни тутуп, башын кесермен болуп дуранда, Межнун үстүгә барды. Аху беччелергә рехми гелип: «Эй сайят, бу бичәрелерни гоябергин, менин башымны кесгин» дийип, сайядга бу газалны айтур эрди:

Эй пири-сайят шул заман,
Бу ахуларны кыл реха.
Бичәрелер тапсын аман,
Мен хем сана эйлей дога.

Гойбер дийдим, гойбер хеман,
Эй пири-сайят, шул заман,
Бичәрелер тапсын аман,
Салма буларга мажера.

Неркеслеринин хабы ёк,
Эсгенче берсең табы ёк,

Өлдүрмегинин хубы ёк,
Азада кыл бәхри-худа.

Вагрыда анын теб-у таб,
Рехм эйлегил, кылма кебап,
Кем нафе болса мүшки-наб,
Гаия боялмак ёк рова.

Рехм эйлегил нәзик тене,
Болгул гарыплара пена,
Дөксен бу гүн ган бигүнә,
Магшарда болганын русыя.

Неркеслеридир хуб абдар,
Лейлиден алган ядыгәр,
Начар-у тилсиз жанавер,
Эрмес гарыплар бивепа.

Гойбер ки, жаны теңдедир,
Гитсин ёлы хер кандадыр,
Бул сүрмели гөз мундадыр,
Топрага булганмак хата.

Бичәрелер көп яш экен,
Мәхнәтге гарындаш экен,
Межнун билән сырдаш экен,
Бул бинова, мен бинова.

Элкысса, андан сон Межнун бу сөзләрни тамам кылды. Эрсе сайят айды «Эй дивана жан, сөзүнни жан-дил бирле кабул кылур эрдим, ликен беччелерим ач дурурлар, мен буларны аларга кувват кылур мен» дийди. Элкысса, Межнун Новфыл берген атыны сайяд-га берди ве сайят хем аху беччелерини Межнунга берди. Эмма Межнун дилшикесте аху беччелериниң башларын сыпап ве гөзлеринден өпүп алып, айдур эрди: «Эй, жанаварлар, гөзлериниз Лейлиниң гөзүгә охшар» дийип, азат кылды. Элгараз, андан сон, ене йүз ферр баябанга барур эрди. Эмма бул аху беччелер хем аркасыдан барур эрдилер, хергиз Межнундан гадмас эрдилер ве жыда болмас эрдилер; кем-кем аларнын себәбиден көп жанаварлар Межнунга рам болдулар, ве аркасыдан эргешдилер. Элкысса, Межнун бу ахвалда ене бир мензилгә етди, ирсе гөрдү ким, бир сайят бир

гевезни тутуп, бойнуга ип салып, кесейин дийип дуран-
да, Межнун үстүгө барды ве айды: «Эй, сайят, бу жа-
наварны өлтүрмегил, дамыңны бойнудан алгыл ве азат
кылгыл!» дийип, бу мухаммесни окур эрди:

Сайдын гоябер, сайят, дилпара экен мен дек,
Чөллерде гезип йөргөн сайяра экен мен дек,
Сер тә сери-хижрандан гамхара экен мен дек,
Сергеште гарып болган авара экен мен дек,
Ал дамыңны бойнудан, бичәре экен мен дек.

Баш гүн сенин дөврүнде бичәре хорам этсин,
Көңлүдәки гамларны йүз гатла херам этсин,
Хер кайда гадам тартып, ёл тапса, макам этсин,
Тә такаты так болмай, ярыга салам этсин,
Ал дамыңны бойнудан, бичәре экен мен дек.

Хыз эйлесин жанавер аху дек уруп жүфтек,
Барсын сув сыпат акып, гитсин яныбан от дек,
Гам-гуссадан айрылсын, жөвзада битен тут дек,
Бир-бирге гошулсынлар Харут бирлен Марут дек,
Ал дамыңны бойнудан, бичәре экен мен дек.

Ышк апатыдан, Межнун, жулидейи-пер болдум,
Овзагымы ил билмес, ахвалы-дигер болдум,
Незр эт муны сен мана, биревни тиләр болдум,
Гөйә ки кыяматлык мен саңа писер болдум,
Ал дамыңны бойнудан бичәре экен мен дек.

Элкысса, Межнун бу сөзләрни айтды, ирсе, ол сай-
ят: «Эй, дивана жан, сөзүңни жан дил бирлен кабул
кылу эрдим, ликен мен не кылайым, көп аялменд ве
кашак дурур мен, муны әхли аялым ве беччелеримге
кувват кылу мен» дийди.

Ирсе, Межнун Новфыл берген ахлыхларыны ана
чыкарып берди. Сайят хем ол гевезни Межнунга бер-
ди. Эрсе, Межнун гөйә ата перзендини йитирип тапган
дек ол гевезнин гердесиден айланып, зехмлерин хош-
бендлик кылып, зарп тапган жайларын малыш кылып,
йүз-гөзүден поса алып, бенди-пайыны эшип гояберди.
Эмма ол гевези хем Межнуннын аркасыдан галмас эр-
ди ве анын себәбиден хем бирниче жанаверлер хезер
кылмай, мунус тутуп, Межнундан айрылмас эрдилер.

Элкысса, Межнун шуриде ахвал кухбе-кух местн

биыгтыяр бул сыпат бирле барур эркен, дагыстанда
бир чешмәгә гөзи дүшди, гөрдү ким, бир чешмейи-алы,
гөйә ки айнал-хаят чешмеси дек ве сувы көвсер сувы
дек, ене бир чынары-алы бар, гөйә ки дарахты-тубы
дек ве ол чешмәнің боюнда отурып, сувудан андак
нош кылып, ол дарахтын саясында андак бәхременд
болуп, бир пурсат карар кылды. Элгараз, гөзи дарахт
ның шахасыга дүшди, гөрдү ким, дарахтынн шаха
сында бир гара заг олтурмыш. Межнун ол загын гара
перин гара лыбас акыда кылып: «Эй, заг, ызалыкму
сен, гара лыбас гөйиң сен?» дийип, ол зага гарап, бир
сөз дийди:

Шах үстүнде дурган гара донлы гуш,
Сен хем мен дек ярдан жыда дүшгөнми?
Көңлүң гамлык гөрдүм, бес өзүң нәхош,
Сен хем мен дек ярдан жыда дүшгөнми?

Сувлукда дек гөрдүм йөргөн ерлерин,
Сөвдасыдан чыкып бәхреверлерин,
Башдан-аяк гара гундуз перлерин,
Сен хем мен дек ярдан жыда дүшгөнми?

Гөйгөния гарадыр, билип сен бир хаб,
Амалсыз сопы дек дуруп сен гарап,
Тилиң болса, маңа белли бер жовап,
Сен хем мен дек ярдан жыда дүшгөнми?

Сайрамас сен, загым, гезалыкму сен,
Дәне-сувдан кемрәк мезаклыкму сен,
Перлерин гарадыр, ызалыкму сен,
Сен хем мен дек ярдан жыда дүшгөнми?

Межнун айдур, мен дек гарадур тениң,
Сөзләрдим дост билип гара гуш сениң,
Айралык салдымы аллахым мениң,
Сен хем мен дек ярдан жыда дүшгөнми?

Элкысса, андан соң Межнун бу сөзләрни айдып,
загдан белли жовап эшитмей, хайран болды. Элгараз,
Межнун ол ерден өтүп, диде гирия, сына бүрия барур
эрдү, бир кабылайы-арабга дахыл болды, гөрдү ким,
бир пири-зал бир адам бойнуга ип дакып, етеләп алып

йөрүпдир. Межнун айды: «Эй, мамажан, не үчин бул бичэрәни бойнуга ип дакып сүдрәп йөрүп сен?» дийди. Анда мама: «Бул көр дурур, мен хем кашак дурур мен, икимиз әхд кылыпмыз, ишиклерде гедайлык кылырмыз, хер нәме пейда болса, бехем гөрермиз ве икимиз барабар таксым кылып алурмыз» дийди. Ирсе, Межнун «Эй, мамажан, менин хем бойнумга ип дакып, алып йөргүл, хер нәме пейда болса, мен сизлерге берүр мен» дийип, вада кылды. Ирсе, ол пири-зал Межнун бойнуга ип дакып, арап кабыласында гошба-гош, өйбе-өй етеләп элтип, «Бу көрлерге бир нәмерсе хайрат кылыңлар» дийип йөрүр эрди. Элкысса, бу мератебде Лейлинин чадырыга якын етдилер. Бирниче яш огланлар даш ве кесеклер бирлен урар эрдилер, беденлери жерахат болуп, ганлар хер ян акар эрди. Элгараз, Межнуннын дамагыга Лейлинин ысы гелип, буйы-Лейли бирлен мешамы-муъаттер болуп, ферехлик руй берип айды: «Мама жан, андак сабыр кылгыл, бул ажап хошбуй мензил әркен» дийди. Эмма мама етеләп, сүдрәп гоймас эрди. «Бул ерде дурсам, бәхбидимден галурмен» дийип ве такат сынасындан гидип, бир сөз айды:

Томаша эйләйин, дургүл,
Ажап мадда экен бул жай.
Летафетлик не хош мензил,
Муфферех жай экен бул жай.

Ешибән гол-аягымны,
Алай бердим ферагымны,
Ысы тутды дамагымны,
Бехишт аса экен бул жай.

Дер-у дивары мермерден,
Ишигин герд-у аферден,
Өйүн-харгәхи энверден,
Жахан ара экен бул жай.

Акар сув-чешмелер хер су,
Жахан долдурды гүлден бу,
Мегер Лейлигедир бул ку,
Ажап тогра экен бул жай.

Пелекде хайма-харгәхи,
Ичинде бир сенем махы.

Бу дем Межнунга дергахы,
Не хуб дилхах экен бул жай.

Мырадымны худай берди,
Түн-у гүн максадым эрди,
Өлүк жисмимге жан гирди,
Ки рух эфза экен бул жай.

Гара топрагы анбармы,
Хес-у хашагы шекерми,
Рованы абы-көвсерми,
Жахан ара экен бул жай.

Эгэм шүкрүни кыл, Межнун,
Бу ерге ёл тапып бул гүн,
Гөрүнүр хаймайы-алтын,
Не хош сәхра экен бул жай.

Элкысса, андан сон Межнун бул сөзлери айдып, зар-зар чүн эбри-новбахар йыглап дуруп эрди. Лейли харгэхде йүз гам-хасрат бирлен олтуруп эрди. Ирсе Лейли диларам хайма-харгэхден чыкып, мык-маныга зекат-рухсарыдан садака кылды ве бир-бир-ревлериден бул бахана бирлен буйы-мухуббет алды. Нэгэх гөзи Межнунга дүшди, гөрөр ким, Межнунның бойнуда ип, зар-зар йыглап гарап дурупдыр. Эмма Лейли хем хаймадан чыкып, йүзүден ныкабын алып, өзүн Межнунга гөрсетди. Элгараз, Межнун махзун шеме урган первана дек өзүни көйдүрер эрди.

Элкысса, Лейли хем акыл ве хушдан жыда болган дивана дек ыхтыярысyz ве карарсыз эрди ве зар-зар чүн эбри-новбахар йыглады, алач кыла билмей дуруп эрди. Эмма Межнунга ышк зор кылып, жынуны артып, мести-биыхтыяр ах тартып, иплерин пара-пара кылып, йүз ферре-беябанга уруп, «Вай, Лейли! Вай, Лейли!» дийип, бидир гитди. Элкысса, чөллерде гердесинде вахшы, башында гушлар уясы «Вай, Лейли!» дийип, пыган-нала бирлен чөллери бихузур кылып йөрүр эрди ве зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, бир газал окуды:

Гахба пелек, сенин йүз дад дестинден,
Зулмундан көйгүлик жаным өртенди.
Гүнде йүз эйләрем перят дестинден,
Хижран билен ханыманым өртенди.

Башыма гүнде бир салур сен сөвда,
Недир касдын мана кылур сен жыда,
Лейли пыракында эйледин пида,
Отлар дүшүп, устуханым өртенди.

Хергиз хошлугыма тапылмас делил,
Дердим эда болмаз, көймес ай-у йыл,
Керем кыл халыма, я реббим желил,
Хаста жисми-натуваным өртенди.

Кәшки бармасайдым гедалар болуп,
Яр көйүне жаным пидалар болуп,
Нәге мени гөрүп эдалар болуп,
Чыдай билмей, Лейли жаным өртенди.

Максадым, бир жаным ярыма берсем,
Анын хызматында гул болуп йөрсем,
Межнун, Нары гарып йыглап ах урсам,
Шерарыдан гүлүстаным өртенди.

Эмма Межнун бул сөзи айдып тамам кылып, зар-зар йыглап олтурды, велемма хыш-тебарлары умыт үзүп яндылар. Элкысса, мухтесер, Новфыл Лейли же-магасыга зафар тапып ве ене Лейлинин ыгтыярыны атасыга гойгандан соң, Лейлинин атасы «Межнун дивананын меламатындан гутулдык, Новфылга хем худа хайыр берсин, Межнун диванага хем худа сабыр берсин, имди Лейлинин васлыдан тама үзди» дийип, ферагатда болды.

Имди Лейлиден бир келеме сөз эшидин. Лейлинин атасы Ибн Саламга вада кылып эрди. Элгараз, вада кылган мүддетлериде бирниче тивәге зер-зивер йүкләп ве тамам лагл-жөвахырларны алып гелип, Лейлинин атасыга бердилер ве бе ресми-арап олтуруп, атд баглап, ол харгәхи ким, Лейли олтуруп эрди, шеркер ве шербет толдуруп ве уд-анбар якып, бе хезар зовк-томаша бирле Лейлини Ибн Саламга ника кылдылар ве табшырдылар. Андан соң Ибн Салам Лейлини Багдатга алып гидер болды. Ирсе Лейли Бекир дийген бир адамың голуга бир хат берди ве айды: «Эй, Бекир, мен гиденден соң, бу хатны Межнунга элтип бергей сен!» дийди. Эмма хатда андак айды ким: «Эй, яры-мәхрибаным, бикарарым, мен бул бедхах ра-кыпларның жебир-зулумыдан ве сүтемиден Багдат

шәхригә гитдим. Рухы-рованымны сана гоюп, курун
жисмимни алып гитдим, велемма көңлүңе хич губар
гелтирме, тә мен гелинчә сабыр кылгыл, тә тенде жа-
ным бар, мен сени унутмам, эй яры-жаным сен хем
мени унутмагыл, бу намым-нышаным дурур, сана раз-
дан болсун, эй, яры-вепадарым, сабыр кылгыл!» ди-
йип, нама бүкләп, Бекирге берди. Андан сон, Бекирге
гарап, бир сөз дийди:

Сана ызхар кылдым разы-дилни,
Мухуббет бирлен тайй кылгыл сепилни,
Ка ерде гөрсен ол авара гүлны,
Тахаммылда гечирсин аю-йылны,
Перишан эйлемә тумары гүлни,
Аманатдарыга табшыр хатымны.

Ки мен тә гелгенимчә сабыр кылсын,
Өзи гамда, гөзи ёлларда болсун,
Кодурет гердини көңлүдән алсын,
Киши пишанада барын не билсин,
Перишан эйлемә тумары гүлни,
Аманатдарыга табшыр хатымны.

Мениң дердим аны авара кылды,
Анын дерди мени бичәре кылды,
Пелек жебри ене сейяры кылды,
Анын зәхми зебун, дилпара кылды,
Перишан эйлемә тумары гүлни,
Аманатдарыга табшыр хатымны.

Унутмасын мени, мен хем унутмам,
Хыялыдан деми көңлүм совутмам,
Пелек кәрин серенжамыга битмем,
Ким андан өзгәниң адыны гутмам,
Перишан эйлемә тумары гүлни,
Аманатдарыга табшыр хатымны.

Гидип жисми, сана галды рованы,
Дийгил, эй яр, жаны-мәхрибаны,
Алып баргыл ана менден нышаны,
Нышаны-Лейли болды разданы,
Перишан эйлемә тумары гүлни,
Аманатдарыга табшыр хатымны.

Элкысса, андан сон, Лейли гитген сон, Бекир на-
маны алып, рована болды. Элгараз, Межнунны бир

дагнын даманасында тапды ве ене Межнунын нала-ю
эфганыны гөрүп, көңлүгө айды. «Муна бир сөз айда-
йын, шаед Лейлини унутгай» дийди ве: «Эй, Межнун,
ашуфта ахвал, мэхнетин рейган болды, сен Лейлини
вепадар дийип эрдин, имди бивепалык кылып, шад-у
хоррам болуп, Ибн Салам дийген йигитге тенини ба-
гышлап, Багдат шэхриге гитди. Сен хениз Лейли ди-
йип нала кылур сен» дийди. Элкысса, Межнун Бекир-
ден бу сөзни эшидип, башыны даша уруп, пара-пара
кылды, ганы аягыга жары болды. «Вай, Лейли, вай,
Лейли!» дийип йыкылды, якындыр ким, терки-жан
кылса. Эмма Бекир айган сөзүгө пушейман кылып, ай-
дур эрди: «Эй Межнун, мен хата кылдым, ялган сөз
дийдим, тургул, Лейли вепадар дурур» дийип, Меж-
нунга теселли берип, бу газалны айды:

Бир сөз бирлен көңлүн мелул эйледим,
Арзым эшит, шахы-Межнун, йыглама.
Ымтыхандан Лейли сөзүн сөйледим,
Перят эдип, көңли махзун йыглама.

Лейли сенин перядына дөзмеди,
Галам гашын, гара гөзүн сүзмеди,
Хергиз сенден көңүл мэхрин үзмеди,
Саргармасын лаглы-мейгун, йыглама.

Узрун айтмак үчин гелдим ызындан,
Ялан сөзлөп, уятлыг мен йүзүнден,
Ганлар сачып гара неркес гөзүнден,
Донун эйлөп гандан гүлгүн, йыглама.

Межнун адын дайым аның тилинде,
Жанын пида эдип сенин ёлунда,
Ярын үчин мунча хижран чөлүндө
Тартып арман, атып эфсун, йыглама.

Бекир айдар, бейле гамгын йөрмегил,
Гүл йүзүңе ёл губарын сүрмегил,
Гаты дашы нэзик тене урмагыл,
Чешми ганлы, жисми пурхун йыглама.

Элкысса, Бекир бу сөзлөрни айдып, Межнуннын го-
луга Лейлинин берген хатыны чыкарып берди ве ене
тилинден айтган сөзлерини, вагызларыны беян кыл-

ды. Межнун наманы алып, гөзүне сүртүп, «Лейлинин
голы деген ве назары дүшгөн нама» дийип, хатыны
танып, хатыны поса кылып, наманы ачып, моталез кы-
лып гөрди ким, «Лейли Ибн Саламга никах болды»
дйгеч хат чыкды. Эмма Межнун бу хатны гөрүп, зар-
зар, чүн эбри-новбахар йыглап, Лейлини бивепа би-
лип, чүн мургы-балы-шикесте бу газалны айды:

Мундаг эрди муддагайы ашыналык, ярлык.
Айырды бир-бириден рызайы-ашыналык, ярлык,
Хер саба мун мерхабайы-ашыналык, ярлык,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык!

Ягшы эрмес эхд-у пейманынны бес сындырмагын,
Пүз өвүрип ашналыкдан көңүлнн тэндирмегин,
Достны махрум эдиң, агяра махр индирмегин,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык,

Мен сенин хижринде йыглап, гиже гүндиз зар-зар,
Ертмушам Нежд дагыда, ышкында ёк бир дем карар,
Өлмейин тирик тапып гөрмөк болурмы бир дядар,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Гайрыга баглап көңүл, тутдун рехи-Багдатны,
Мәхнетиң зайыг кылып, техриб эдиң абатны,
Көңли гатыг сен эшитмей сен хезин-перятны,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Кыблагәхим мана көп пенд-у несихат этдилер,
Мениң үчин дайыма шам-у сәхер ган ютдулар,
«Лейлини ташла!» дийибән хыш-у тебарым айт-
дылар,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Көңли сеннин, рехми ёк хунхар экен сен, эй пери,
Мен сени ярым дийсем, сен нар экен сен, эй пери,
Яр дийип бердим көңүл, агяр экен сен, эй пери,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Айтмадынмы: «Мен сениң ёлунда-көңлям багладым,
Сенден айра болмас ахыр жисми-жаным чагладым»;
Мен сениң васлын үчин умыт эдиң ган йыгладым,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Бимүревет чархы-кеч рефтары-әлем эл каллаб,
Падышахы дил гедалык бирле тен мүлки хараб,
Достлар ки мехжур, махзун болды, душман кәмяб,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Бул мениң ики гөзүм ган йыглады «Лейли!» дийип,
Жаны-жисмим пара болды васлы-умыт истейип,
Таңла махшар рузы кылса энте аллам-ул-гулюб,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Мен сениң дек яр дийип, башга жанан истемем,
Рузы-махшар рузы кылса, хүйр-у гулман истемем,
Гер бехишт-анбар серешт, тагты-Сүлейман истемем,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Гөзлерим дүшсе сениң гашың билен гөзлерине,
Жанымны гурбан кылур мен хер заман йүзлерине,
Тоты ширин текеллим дек бес шекер сөзлерине,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Мен сениң хижрин билен ики гөзүмдир шем-чыраг,
Гижелер бидар болуп, Лейли дийип даг үзре даг,
Гиге-гүндиз сагаты бир дек тапалмас мен фераг,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Оввал-а көңлүмни гүл дей шад-у хандан этдигиң,
Мүн мүревет бирле хер гүн хайр-у ыхсан этдигиң,
Ёк мынасып имди багрымны мениң ган этдигиң,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Ким Эбу Кайс адым эрди, ышк билен Межнун болуп,
Мен сениң хижрин билен хер гиге-гүндиз йыглайып,
Аташы-ышкын билен нәзик теним гүлгүн болуп,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Тутмадын «Бичәре Межнун!» дийп, барар гүн адымы,
Гайтадан боздун бу вейран хатыры-нәшадымы,
Яр иле болдун эшитмей сен мениң перядымы,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Эй ажал, гел имди бул дүньәде йөрмек ёк рова,
Межнуны-дил хаста мен, дердимге тапмас мен дова,
Мен сана көп дат эдер мен, дадыма ет, эй худа,
Шулмудыр, залым, вепайы-ашыналык, ярлык.

Эмма Лейли диларамнын касыданы таъвиз кылып,
Зейдге берип, ене хем Межнуннын Лейлини меламаат
кылганыга бир сөз окуганы:

Арзым эшит, шахы-Межнун, айдайын,
Кысматы-хак, такдыр мана шул болды.
Эзелден гарадыр багтым, нетейин,
Кысматы-хак, такдыр мана шул болды.

Башымда мүн дүрли эрүр аламат,
Аламат үстүгө бул не меламаат,
Горкма, Межнун жаным, Лейли саламат,
Кысматы-хак, такдыр мана шул болды.

Билменем, мени ким базара салды,
Бирев берип, менин бахамы алды,
Жисми-жаным бу аламден от алды,
Кысматы-хак, такдыр мана шул болды.

Хак гоймыш сениң чүн менде аманат,
Саламат сакладым кылмай хыянат,
Серзенеш эйлейип, кылма ыханет,
Кысматы-хак, такдыр мана шул болды.

Лейли дийр, Межнуным, саңа интизар,
Пыркат эра жисми-жаным бикарар,
Гидедир, ёк ёл Нарыда ыгтыяр,
Кысматы-хак, такдыр мана шул болды.

Эмма Лейли диларам бу сөзни Зейдге, ягны Зейт
рахгузештәге дүзүк ве ене табшырды өзи Межнун бе-
лакешин, пыракыдан гөйә бир курук устухан болуп,
кеселменд пур зор болды. Ләлезар рухсарасы хаза-
намынасыпдан саргарды ве сербелентлик серириден
түшүп, уфтадалык ве ренжурлык зынданыга махбус бол-
ды ве шем-чырагы бахарыстан өмүргө хазан сарсары-
дан гелип, тапанча уруп зехм салды.

Ошол рузы ки, Межнун биновадан айрылып эрди ве
кемалы сөз дилден серви хураманы гияйы-бисилаб дек
гурып, мехзи устуханы галып эрди ве Межнун дилефгар-
ны арзувменд гөрүп, бир мәхри — он, мәхри — йүз ве
йүз мәхри мүн болуп, зар-незар галып, Межнунны ят-
лап, бир газал окуды:

Саба бермес мана ким бир хабар ол дилефгарымдан,
Хазан бады өсүп дурур үзмәгә гүлгүзарымдан.

Анын хижр-пыракында бу жаным чыкмага етди,
Хабар эйлегеймикән бад-несими хал-зарымдан.

Тамам устуханымга дүшүп от, жаным өртенди,
Хемме көйди пыган тартып мениң ахы-шерарымдан.

Чыкып рухум жеседиден, тен галыпдыр-сурат дивар,
Гелип Межнуным хал алмаз мениң бул ёг-у барымдан.

Хумары тутса хер ки ол жепакеш шах Межнунын,
Бакар мен ган акар ёлуга бу чешми-интизарымдан.

Башым чүн эй, саба, халым ошол жаныма арз эт,
Серасер айт саламым хасбы-халым кәр барымдан.

Дийгил Лейли, сениң нары-пыракын нчре жаным берди,
Барып ол бәхре алсын гөтерип ха : к мазарымдан.

Элкысса, Межнун Лейлинин «Сабыр кылгыл!» дий-
гениге разы болуп, сабыр эдер эрди. Элкысса, Межнун
то еди йыл сабыр кылды. Эмма башында гушлар уя
гуюп, тохум ачып бечче кылур эрди, беябан жанавер-
лери хезер кылмай, гердесиде йөрүр эрдилер. Эрсе,
ене зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, башыны даш-
ларга уруп, бикарар, бисабыр болуп, ене бир гарга ги-
рип, нала-перят бирле бир пост, устухан болуп ятды.
Эмма Межнун дилефгарнын атасы Сейит Бени Амыры
Лейлинин ибн Салам бирле Багдат шәхриге гитгенин
эшидип, «Мебада, Межнун хем увлагып, Лейлинин ар-
касыдан Багдатга гитмесин!» дийип, тушейи-рах тайяр
кылып, мысалы натуванлар дек, голуга аса алып, умы-
ды-дест-у па уруп йөрүйберди. «Дивана шуридәнин ах-
валыдан бир хабар тапар менмукән? дийип, оглуны
кухбе-кух, дештбе-дешт агтарып йөрүр эрди. Нәгәх бир
гүн бир дага етишди. Гөрди ким, бир дамени-кухдан
бир пара от шерара уруп, дүйд бирле чыка дурур. Шол
отдан хабар алайын, мегер чопан болса сорайын» дийип
етишди. Гөрди ким, бир дагың гарында бир адам ятып-
дыр, бир тең ве дарын жайда, адам хезер кылгу дек.
Эмма Сейит Бени Амыры бир исм оқып, өзүге дем са-
лып, ол жайга барды. Межнун мести-мустаграк ятур
эрди. Сейит Бени Амыры йүзүге ягшы назар салып
гөрди ким, ирсе билди, жигер парасы ве нуры-
чешм эзиз перзенди дурур. Эмма Сейит Бени Амы-

ры оглуны бу ахвалда гөрүп, гөзүдөн катра-катра яша-
рована болуп, йыглар эрди. Эмма бир катра яш Меж-
нун белакешнин йүзүгө тамды. Ирсө Межнун гөзүни
ачып бакды, гөрди ким, бир адам бушужында йүзүнө
бакып йыглап дуруп. Межнун атасыны танымай, «Ни-
чик адам сен, менден не сорар сен, бу ерде не иш кылур,
сен, баян кыл!» дийип, бир газал айды:

Не адам сен мелек хүйли,
Назар эйләп мәхрибана,
Чемен йүзли, серви бойлы,
Сая салдын көен жана.

Кайдан гелдин эзиз киши,
Бейле болур такдыр иши,
Ган гарышан гөзүн яшы,
Себәп недир, кыл беяна.

Натуван сен аса алып,
Мухуббет көңлүңгө салып,
Сен истәр сен менден гелип,
Ган йыглар сен гарыбана.

Не сөзүн бар арап шахы,
Хер дем чекип отлуг ахы,
Көп кылур сен ах-у вахы,
Себәп недир бул пыгана.

Межнун айдур, не кылайын,
Сөзүн недүр, айт билейин,
Өз халыма гой, өлейин,
Сен о яна, мен бу яна.

Элкысса, андан сон Межнун бу сөзләрни айды. Ата-
сы айды ким: «Эй Межнун белакеш балам, вай, мәхне-
ти рейган эзиз перзендим ве нуры-чешмим, Межнун
жан, балам, мен сениң Сейит Бени Амыры дийген атаң
болур мен!» дийип, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап,
бир донун чыкарып, эгниге салып, овротларын япып
йыглар эрди. Эмма Межнун сертә па ачык ве берехне
эрди. Элкысса, ол жигерхун оглунын голудан тутуп,
көп пенд-у несихатлар кылды. «Эй жаным, балам, сен
Лейлини вепадар дийип эрдин! Каны вепа кылганм?
Ииди бивепа Лейли үчин устуханыңны агартырып йөр.

мегил, Лейли сени унудып, Ибн Салам бирлен Багдат шәхриге гидипдир, мен айтмадыммы, «Лейли бивепа-дыр» дийип?! Анын үчин мунча харлык-зарлык тартып, чөллерде увлагып йөрмегил!» дийип, «имди мен сени истәп гелип мен, йөргүн өйге алып барайын, Лейлидең саңа хич пейда болмады!» дийип, көп несихатлар кылды.

Эмма Межнун атасындан бу сөзләрни эшидип, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап: «Эй, атажан, сиз гелип, маңа тагна кылып, көен йүрегимге гайта бетер от салур сиз, имди мени өз халыма гоймас сиз! Эй мөвлам, вай, бабам, кыблагәхим ве кәбейи-пуштыпенахым, гүнче билүр мен ким, сиз мениң кыблагәхим болур сиз, эмма атам ким ве энем ким дурур, билмес мен ве мен ничик дурур мен, өзүмни билмес мен!» дийди. Ирсе Сейит Бени Амыры оглудан саххатлык умыдын үзүп, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, нала кылып, пыган тартып, бу сөзләрни айдур эрди. Газалы Сейит Бени Амыры бу турур:

Кысматы-мөвлүди яман, багты зебун-белагинәм,
Мәхнети барчасы рейган, гуссаларга ашнагинәм,
Апаты-хижриге нышан, дербедери-гедагинәм,
Мәхреми-хемдеми пыган, гам билен ашнагинәм,
Лейли үчин хеләки-жан, хем тәлейи шум-наргинәм!

Ит ватан этди жайыңы, имди саңа ватан каны?
Ол хеме керр-у ферр билен рахаты-әнжүмен каны?
Бир курук устухан болуп, эзиз, нәзик беден каны?
Ушбу гам-у элем билен өлсөң эгер кепен каны?
Гүлшени-өмүрдир хазан, эй гүли-бибакагинәм!

Мургы-сүтем ресиде дек бал-у пери шикесте сен,
Хем гамы ёк заманадан, дердиге пайы-бесте сен,
Хер непес йүз пыган чекип, дөвүр айлана, бир хаста
сен,

Халаты-незъде, балам, имди кайы хөвесде сен,
Имди тириклигин гүман, кысматыга рызагинәм!

Сен идин, эй гузым, маңа дәхр ичинде абыру.
Мен сен үчин жигер кебап ки сенде жигер ганы сув,
Сына хакыңа сенин мен нәге кылмадым возу,
Биргине матлабын сары кылмаган идим арзув,
Башыда мәхнети-жахан, эй ашыкы-нәбигәнәм!

Сейит Амыры дийди болды бу гүн ишим кын,
Дүшүпдир гамын билен риштейи-жаныма чигин,
Бойнума салгалы менин рузы-эзелдедир кимин,
Атан сениң хижринде ахыры ким өлөрмукин,
Рахы-талапда өле сен, вай, ашыкы-парсагинәм!

Элкысса, андан соң Сейит Бени Амыры бу сөзлери
айдып, оглудан умыдыны үзүп, Межнун билен видаг-
лашып, өйүгө гелди. Элгараз, оглуның дердини ичиге
алып, бирниче гүнден соң дүнийәден рыхлет кылды.

Элкысса, андан соң Зейт дийген киши барып, Меж-
нун ашуфта хала хабар берди: «Эй, Межнун, атан ве-
пат кылды, хабарын барму, имди атанның хорматын
бержай гелтирип, зыяратга бармаңму?» дийди. Ирсө
Межнун атасының өлгенин эшидип, зар-зар, чүн эбри-
новбахар йыглап, ёлга дүшүп, рована болды. Эмма
Зейт Межнунның атасының габрыга башлап барды;
Ирсө Межнун атасының габрыны гужаклап, бул му-
хаммесни окур эрди:

Бары-мәхнәтге карып мен эрдим, эй шахы-арап,
Дагы-дердим үстүгө хем болды, хайран мен ажап,
Пендин алмай хазретине асы болдум биәдеп,
Истыганет истерем хәки-шерифинни товап,
Истесем, имди сени кайдан тапай, алы несеп!

Эй гөзүмнің рөвшени, мағзы-дил жаным идин,
Кыблагәхим, мәхрибаным, дерде дерманым идин,
Гәхи-гәхи күлбәмде ыззатлы мыхманым идин,
Имди көңлүм тагты вейран болды, солтаным идин,
Истесем, имди сени кайдан тапай, алы несеп!

Хер каяна йүз өвүрсем, сен рахберлик эйледин,
Жан билен эсрәп мени, хуны-жигерлик йыгладың,
Көп мушакгатларны тартып, хакгузарлык эйледин,
Хилейи рехминни катг этмей, сен педерлик эйледин,
Истесем, имди сени кайдан тапай, алы несеп!

Эйлеген пендин сениң ядымга дүшсө нәгехан,
Өртенип чыкгай нехадымдан чунан отлуг пыган,
Дербелер болдун мен үчин, кыблагәхим, хер заман,
Зендеганыңдан сениң тапгайму мен нам-у нышан,
Истесем, имди сени, кайдан тапай, алы несеп!

Тебъына лайык сөзи дүнийәде, кәбәм, кылмадым,
Катыг алдым сөзлериңни, дертге мелхем кылмадым,

Бир гүни хошвагт олуп, бир зерре бигам кылмадым,
Мерхеми-жаным дийип, пендинчи мэхкөм кылмадым,
Истесем, имди сени кайдан тапай, алы несеп!

Көңлүн агыртдым, сени азурде кылдым, кыблагэх,
Болмасан разы не кылгай мен имди руйы сыях,
Хакине рухсар сүртмәге гелип мен узрхах,
Өт гүнэхим, болмайын шермендейи рузы-жеза,
Истесем, имди сени кайдан тапай, алы несеп!

Нары-дүйәден сапар кылдың бека рахтын түзүп,
Хейл-у хыш, акрабалар, барчадан мэхриң үзүп,
«Гелмеди Межнуи белакеш» дийип, ёлумга гөзүп
сүзүп,

Интизарлык бирле жан бердин, кыблам, көңлүн бозуп,
Истесем, имди сени кайдан тапай, алы несеп!

Элкысса, андан сон Межнуи бу сөзлөрни айдип,
йыглап, атасының габрында үч гиже-гүндиз дуруп, хат-
мы-куръан кылды. Андан сон зар-зар, чүн эбри-новба-
хар йыглап, ене чөл-беябаңга йүз уруп, кухбе-кух,
дештбе-дешт йөрүберди. Тебъы-мүбәреги хахыш кылган
ерде карар тутды ве зар-зар йыглап олтурды. Нэгәх
бирев ойга етишди, эмма бирниче вагт ол ерде карар
алды.

Имди сөзи Лейли диларамдан эшидин ким, Лейли
диларамны Ибн Салам Багдадыга берип, эрусдарлык
кылып, табшырып эрдилер, ким Лейли Багдат веляя-
тыга барды, гиже-гүндиз Межнуиниң пыракыда көйүп-
янып, йыглап, курук устухан болуп эрди. Велемма Ибн
Салам шад-у-хоррам болуп, бир гиже Лейлиниң харгә-
хи-хаймасыга гирип эрди. Шол халатда Лейли дила-
рам худай тагалага өзүни ховала эйләп, пена истәп,
бир мынажат окуды

Худавенд-а, керим-у зүлжелал-а,
Өзүмни затына кылдым ховала.

Пена бергин бендәи мен натувана,
Кылайын дергахында ах-у нала.

Аманатга хыянат кылма, я реб,
Зовал өтгүрме, я реб, бул кемала.

...Не мүшгил гүл гашында болса йүз хар,
Болур билбил гушы хайран-у вале.

...Лейли хаста Межнуны-дилефгары,
Ылахы сен етиргей шол жемала.

Эмма Лейли диларам бул сөзни тамам кылды. Ирсе, Ибн Салам Лейлинин хаймасыга гирип ка:мы-дил хасыл кылур болды. Эмма Лейлинин шерафатыдан худай тагала бир перини Лейли суратында кылып, Ибн-эс-Саламга гөркезди. Эсед ибн эс-Салам анын бирлен жүфт боларын дийип, гол узатса, ол пери: «Сен менин жынсым эрмес сен» дийип, жен салур эрди. Бара-бара халайык агзыга дүшүп, мешхур болуп, рысвалыкга айед кыла башлады. Эмма Лейли диларам мести-биягыяр болуп, Межнун пыракыда гезип, ах-у нала бир-ле бир сөз дийгени:

Мени-дилхаста халын соргалы, эй шехсуварым, гел!
Болаи аварайы-биханыман, эй яры зарым, гел!

...Эда болмас айтсам хасбы-халым Нары-у зара,
Эя, эй, интизары-Лейли, Межнун атлы ярым, гел!

Элкысса, Лейли бу халда еди йыл өмри бе сер кылды.

Элгараз, Ибн Саламнын йүреги ховул кылып, халайык намысыдан горкуп, гол узатмас эрди. Элкысса, Ибн Саламга Лейлиден ве периден-икисиден хем несибе болмады. Элгараз, Лейлинин халыны гөрүп, ховп эдер эрди: «Мебада, мунда өлмесин, хер ничик болса, ата-энесиге табшырайын» дийип, элтип табшырды.

Элкысса, Лейлиге гүн-гүнден Межнуннын ышкы зор кылып, ренжурлыгы гүн-гүнден зыяда болуп, ләле деи рухсарасы сарыгып, саххатлык умыдыдан ве месрурыдан дүшүп ве ренжурлык зынданыга гирифтар болуп, бахарыстан өмрүге бады-хазан ели тапанча уруп, зехм салды. Гүн-гүнден аташы-ышк моставлы болуп, көйген жигериге таб лерзе салды ве гайта башдан шикест сала башлады. Бады-мухуббет гурутган себзейи-мырадыны бу от көйдүрө башлады. Энеси бу халатда гызыны гөрүп, йүзүгө гөзлерини сүртүп, йыглар эрди, ене Лейли диларам энесини нермдил халатда гөрүп, узр-ныяз ишигин ачып, раз айтды. Элкысса, энесини чагырып: «Эй,

¹ Шундан соңкы үч бейт голяма сув дегип, аялананлыгы үчүн өчүндир.

энежан, вай, кэгбейи-максуды-арман, хер ченд сырми-
ны пынхан кылып, хуны-жигерлер ютдум, имди жан да-
макга гелипдир, бу гүн я таңла Межнунның хижриден
өлөр мен, имди өлсем, мениң ганым сениң бойнуңа га-
лур» дийип: «Зынхар, бе сед зынхар бирниче весъетим
бар» дийип, аякыга гөзүн сүртүп, налыша гирип йыг-
лар эрди. Эмма хер гөзүден шеш катар яш жары болуп,
Межнунның хасбы-халыдан айдып, бир весъетнама кы-
лып галганы:

Мен өлгенден соң эшидип, Межнун гамхана гелгейму,
Талап эйләп высалымны ки ол жанана гелгейму,
Элем айдып сана ол гүн, йөрүп, хемхана гелгейму,
Пырагым одуга көйүп ки бир первана гелгейму,
Болуп серкешде перишан ки ол дивана гелгейму.

Болуп неркеслери жары, дөкүп хунаба дек яшы,
Пыглап, өзүн уруп хер дем, гоюп босагаңа башы,
Йүреги йүз жерахатдыр уруп башыга чүн дашы,
Дарыг эдип дийгей: «Өлсем болуп ким анда ёлдашы»,
Башымга «Вай, Лейли!» дийип ки бир дивана гелгейму.

Итин яңлыг гелүр ол гүн өлеси ахлар тартып,
Жигерни пара эйләп ким якасын чәкләр йыртып,
Бу дүйәнниң пыган-у наласы чүн башыга артып,
Лахат тофрагына башын урар хуны-дидесин сүртүп,
Болуп серкешде перишан ки бир дивана гелгейму.

Ишик алдыга гелер ким, андак чекибән үйни,
Пыганыдан дешилүр гөйә бир чархы-гердуны,
Кылып ганлыг яшыдан жамасын андак гүлгүни,
Жахан аварасы болган мен үчин, белки, межнуны,
Болуп серкешде перишан ки бир дивана гелгейму.

Пелекнин жебриден башын урубан, бидатлар эйләп,
Эшитген жанаверлернин барын нәшатлар эйләп,
Пыган тартып, белент аваз иле ки перятлар эйләп,
Мазарым хәкини гөрсө, башыга бербатлар эйләп,
Башымга «Вай Лейли!» дийип ки бир дивана гелгейму.

Элкысса, андан соң энеси Лейлиден бу сөзни эши-
дип, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап: «Эй, жаным,
балам, вай, нуры-чешмим, дилбендим, йүрегимнин кув-
ваты, ялгуз балам, мен не алач кылайын ким, мениң
сөзүм жай тутмаса, атаң диген залымга айтсам, «Мен

перзендимни ол диванага бермес мен» дийип, кабул кылмайды. Эй, Лейли жан, гөзүмнүн ак-гарасы балам, хер сөзүн болса айтгыл, жан-дилим бирлен кабул кылайын!» дийди. Анда Лейли: «Эй, энежан, имди не сөз айдайын, бир сөз айдайын: менин весъетимни бержай кылгай сен, мен бул гүн шул дерд-у элем бирлен өлүр мен, эгер шол дивана гелсе, сен аны ынжытмагай сен, эгер ынжытсаң, менин рухум сенден нәшат болур. Мени разы кылур болсаң, хергиз ынжытмагай сен!» дийип, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, бир сөз айды:

Менин весиетим саңа, жан энем!
Качан гелсе, сөвер ярым ынжытма!
Менин үчин гара багры ган энем,
Яман сөз дийп, гамгусарым ынжытма!

Хич ким аны менден гайры гөрмесин,
Яшлы гөзүн топраклара сүрмесин,
Интизарлык чекип, гарап дурмасын,
Хасратымда хар-у зарым ынжытма!

Энем, саңа барча сөзүм сөйледим,
Хак азабын яда салып ойладым,
Тириликде васлын арман эйледим,
Зынхар гелсе, Межнун ярым ынжытма!

Менин ярым, гөрсең, пелек махыдыр,
Менин билен өлмек көңүл хахыдыр,
Ады Межнун, ашыкларын шахыдыр,
Мерди-мейдан, шахсуварым ынжытма!

Дүнйә сапасыга көңүл гоймаган,
Мәхнәт чекип, яр васлына доймаган,
Лейли айдур, менден гайра уймаган,
Менин үчин дилефгарым ынжытма!

Элкысса, андан соң, энеси Лейлиден бу сөзни эши-
дип, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, айды: «Эй, жа-
ным, балам, вай гөрер гөзүмнүн рөвшени, ялгуз балам,
сен бу дүнйәден рыхлет кылгу дек болсаң, мен ничик
такат кылур мен!» дийип, перят-пыган кылур эрди. Ене
айды: «Эй, жан гызым, вай гөрер гөзүм ве сөзләр сө-
зүм, ол гара гүнде сенин тәретине көп халк-халайың
жем болурлар, мен аларның арасында сениң Межнуны-

ны ничик танып весъетинни бержай гелтүрир мен?»
дийди. Анда Лейли зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап,
энесиге Межнуннын нышаналарыны айдып, «Бу сурат-
да дурур» дийип, Межнуннын хасбы-халыдан хабар бе-
рип, бир сөз айдур эрди:

От дүшүбән башыга шерарасы,
Сув болуп акадыр жигери анын.
Екдур элеминин хич шумарасы,
Не бардур өзүнден хабары анын.

Башы ачык, берехнейи-па эрүр,
Ызынын топрагы тотуя эрүр.
Ол а:лы азызы-рехнема эрүр,
Бу ерлерге дүшсе гүзери анын.

Башым үзрe гелсе ол пыган кылып,
Топрагымны аңа хемнышан кылып,
Зарлап, бахар өмрүн ол хазан кылып,
Тапмады бир кемал семери анын.

Өргенип исмими, «Вай, Лейли!» дийип,
Ят эдип айдадур гам-хасрат гейип,
Ичинде элем-у, көңлүндө шекип,
Белли, маңа непдир зерери анын.

Элкысса, Лейли диларам энесиге бу весъетни ай-
дып, тамам кылды. Ирсе энеси эшидип, новхайы-зары
бирле болды. Лейли диларамнын гүлүстан арезиди кем-
кем сола башлады. Тамам агзалары сууст болуп, зайыф-
лык мейданыга гала башлады ве бир тарапа ятса, ене
бул тарапа тура билмес эрди. Неркеслери хер тарапа
бакып, интизарлык тартып, йыглар эрди. Эмма Меж-
нуннын рухы бир кебутер суратында гелип, ишигин ал-
дыда бир шахага гонуп, перяд-у зар кыла башлады.
Эмма Лейли диларам ренжурлык бесаты үзрe олтуруп,
ол гуша гарап, бу мустезады окуды:

Эй сураты анкайы, ажайып жанавар гуш!
Жайың иди гүлшен.
Нечүн мен дек хастанема сен дили-нэхош?
Шах үзрe нешин!
Сынган гөрүнир ах-у недамет бирле балың,
Бир можде тен-у эфкар!

Хайран-у серасиме болуп сен ниге медхуш!
 Өз халына ёк сен.
 Сынган гөрүнир сениң меламаатда ганәтын,
 Перваз әде алман!
 Гөйә ки сапар вагты болуп сен мана хем душ,
 Кыл гашымда месген!
 Межнун башыга бал-у пер болган гөрүнир сен,
 Ганы-жигерин пәк!
 Эй тотуйы-гүлшен, не үчин талхы-семер сен?
 Халынны беян эт!
 Бул чархы-пелек мәхнетиге болдун хемагуш,
 Бес, кайсы замандан?
 Эй мургы-сәхерхыз, сана Лейли әлем айтур,
 Межнунга беян кыл!
 Хер ерде гонуп-учган, эгер, кылма ферамуш!
 Айдым сана бир пенд!

Әмма Лейли диларам бул мустезадны тамам кылды:
 Ирсә, ол гуш гирия-гирия учуп йөрүр әрди ве Лейли
 диларамнын сагатба-сагат дерди зыяда болуп, дерди-
 гамнак гусса-ю әлемнак ве чешми-немнак теби-табы
 әфзун ве дидейи-пурхун, әбяди-Межнун «Хай дары!»
 «Хай дары!» тартып ве галган разы-дилини кыяматга
 ховала кылып: «Ах, ышк!» ве «Ах, Межнун!» дийип,
 жан бөхәк теслим кылур халыда бир газал окуганын

Дидар галлы кыямат гелмелән, эй яр, жан Межнун!
 Ошол гүн әшкәре разы-нахан, Межнун!

Сениң ядын билән табшырмышам хакга жанымнан,
 Сен хем гелгил ызымдан дурмайын сагат, заман.
 Межнун!

Бисалын арзув әйләп гечирдим рузгәримни,
 Чекибән хасратыңда субх-у шам ах-у пыган, Межнун!

Сая артук гоюп дерди-гамым, яры-вепадарым,
 Түзүп рахтым, пенадән гөчмүшәм дәр әл аман,
 Межнун!

Дийди Лейли бакада ичтизарын кылма көп, Нары,
 Етмигил тиз гошулгай анда бул рухы-рован, Межнун!

Элхәссә, андан сон Лейли бу сөзлерни айдып: «Вай,
 Межнун!» «Вай, Межнун!» дийип, бир ах тартып, жан

берди. Элгараз, энеси перят кылып, сачын яйып, йүзүн йыртып, башыга топрак сачып, гөйө башыга кыяматны берпа кылды. «Вай, мырадыга етмей өлөн гызым, вай, ялгузым, балам!» дийип, пыган кылур эрди. Эмма Лейли өлөндөн соң, атасы этрабы-жеваныпга хабар гоюп, экабырлар, уламалар ве улуглар — хемме жем болуп, жыназасыны оқып, депин кылдылар. Улуг-кичик, жеми арап халкыга агыр матам дүшди. «Бу ашыгы-пәклер зум астыда эзилен катыг агыр жепалар бирле намырат өтдүлөр» дийип, нэразылык билдирип, новхалар бирле йыглар эрдилер.

Эмма ол жемаганын арасында Зейт бар эрди. Ол Лейлинин жыназасын окуган соң, яс баглап, голуга асайы-натуваны алып, «Барып, Межнунга Лейлинин вепатыны хабар берейин» дийип, ёлга рована болды, йүз ферре беябанга уруп: «Вай, Межнун, ашыкы-пәк!» дийип, чешми гирян барур эрди. Элгараз, бир дагнын даманасында көп вухуш ве туюр бирлен Межнун: «Вай, Лейли!», «Вай, Лейли!» дийип, перят-пыган кылып дуруп эрди.

Межнунын дашында гуш-гумрулар, перрендеден дерренде, бүтин беябан жанаварлары үйшүп «Ашыкы-пәклер!» дийип, матамзеделик бирлен нала кылурлар. Эмма Зейт азыз хем аларга гошулып, «Вай, ашыкы-пәклер, ашыкы-намыратлар!» дийип, новха кылып, йыглар эрди. Межнун гөрди ким, каматы хам болган, ёлуң чаны йүзүгө урган, голунда хаса, агзыдан от-ялын сачып бир пир гелүр. Элгараз, Зейт барып, салам берип дурды. Эмма Межнунын ахвалын гөрүп, зар-зар йыглар эрди. Анда Межнун дилефгар Зейтге бакып, бу сөзлери айды:

Саңа кайдан сүтем етди?
Бу яңлыг ах-у зарың бар.
Непес чексең, ялын чыкды,
Ажап отлуг шерарын бар.

Ичин гамдан долуп, дашган
Башыңдан сили-гам ашган,
Яман катыг ише дүшгөн,
Бу ерлерге гүзерин бар.

Хазан урган йүзүн багы,
Өтүпдир дөвлетин чагы,

«Бу дүньәде вәпа гөрмей, ахыр паны болары мен» дийп,

Сана табшырды дагы-дилни, дүньәден өтүп Лейла.

Бака мүлкүгә рахтын чекмишдир ол ширин жан, Межнун,

Гоюп башына тәжи-хосровы ах-у пыган, Межнун,
Гам дердиде сен варыс болуп галдын чүнан, Межнун,
Гидип магшук-у ашык галганы гаттыг яман, Межнун,
Сана табшырды дагы-дилни, дүньәден өтүп Лейла.

Өзи дилшад-хоррам гитди (?), галды ки матамы артып,

Серенжамы-вәпа вейран болуп галды гамы артып,
Весъетнама гойды сана (көйүп) отлуг деми артып,
Йүреги дагыдан хем гөзлериден шебнеми артып,
Сана табшырды дагы-дилни, дүньәден өтүп Лейла,

Чеменден серви рагналар гамындан ерге пест олды,
Жахан бурналарыга чарх-у гер дийдин, шикест олды.
Текеллимден дөрән шанлар нәагзы шумы-бест олды,
Мелек рагналары ахыр лахатга пайы-бест олды,
Сана табшырды дагы-дилни, дүньәден өтүп Лейла.

Сениң ярың «Вәпадарым» дийди, мәхнетлерин гойды,
Йыгыштырган мухуббетден хемме күлпетлерин гойды,
Пырак эйямыда жем эйлеген хужжетлерин гойды,
Мен Зейд-у сен Межнунга (барча) зиллетлерин гойды,
Сана табшырды дагы-дилни, дүньәден өтүп Лейла.

Мени-бичәре-Зейди-хастадил, хатыры-перишаның,
Аның кайсы бир дагын айдайын мен зары-хайраның,
Мениң багрымны өртәр нала чексен отлуг эфганың,
О новъ халың гөрүп, бес болмаган чү чешми-гиряның,
Сана табшырды дагы-дилни, дүньәден өтүп Лейла.

Эмма Зейт бичәре ахвал бул газалны окып тамам
кылды. Ирсе, Межнун бинова андак налышга гирди
ким, сүнеклери жош ураберди ве тамам синирлери мы-
салы ховаладыр от сачаберди, неркеслериниң силабы
тугыян эдип, февварейи-мөвчге дурды, ким, гөйә ки
Нух тупаны гайта башыдан берпа болды. Налаю пыга-
ны халк-халайыкны андак гулгулага салды ким, гөйә
кыямат болды ве тахайыр дерясыга андак гарк болды

ким, земин, асман ве гүн меканыдан хабары болмады.
Пыркат аташыга андак өртенди ким, тендүрстлүк ала-
миден чыкып, хырман беябаныга түшди, хуш-хыред ба-
шыдан учды ве яс мейданыга йүз урды. Зар-зар, чүн
эбри-новбахар йыглап, Нежди-пүри-жепадан дүшүп ве
пешатгәхи-Лейли диларамнын харгехи-хайма сары га-
рап, бир газал окуды:

Гөзүмге жилве берген, Лейли харгәхи, каны Лейли?
Гиже-гүндиз ятан йыглап, нешатгәхи, каны Лейли?

Мана бу шум хабар етди аның чүн чекмишем нала,
Мениң бу хаста көңлүм бир хошгәхи, каны Лейли?

Жаханда шейле гам гөрген, мелапат дештиде йөрген,
Тери жисмини көйдүрген, чекип ахы, каны Лейли?

Мениң чекен жепама дөзмейин шехла гөзүн юммуш,
Хемме алам ишинин яры-дилхахы, каны Лейли?

Гарып жисмини андак пыркат өртеди якып,
Бу Межнун бинованын ягыш хемрахы, каны Лейли?

Эмма Межнун бинова бу газалны тамам кылып, йү-
зи бежанебимакамы-Лейли кылып ве Лейли диларам-
нын хаймасы сары гөз тикди. Элкысса, мухтесер, перят
зары кунен «Ва-хасрат-а!», «Ва-недапат-а!» дийип, жис-
ми-пүр шерарасыны етгүрди, зар-зар, чүн эбри-новбахар
йыглап, башыга дашыны урды, эрсе башы ярылып, ган
аягыга жары болды, хушудан гидип йыкылды ве өлүм
дек непеси гелмей ятур эрди.

Элгараз, Зейт Межнунын башыны дызыга алып,
зар-зар йыглап, башы ганларын артып, олтуруп эрди.
Бирниче сагатдан соң, Межнун өзүге гелип, «Вай, Лей-
ли!» «Вай, Лейли!» дийип, Лейлинин мәхеллеси тара-
пыга рована болды. Ирсе, Лейлинин мәхеллесиге етишди.

Эмма Лейли диларамнын энеси зыяратгәхде гызы-
ның мазары сары бакып, Лейлинин элемини тартып,
йыглап олтуруп эрди. Нәгәх гөрди ким, бир шурыда
хал дивана гелүр, курук устухан, нәзик беденлер пара-
пара болган, хемме ери өз ганы бирлен хемрен өвсүп
дуран. Бир элиде даш, гөгсүге уруп, бир элиде гум,
башыга совруп, баш ачык, аяк ялаң гөзүде яш, багры-
да даш, тилиде Лейли, гөйә башыга кыямат болган дек

налаю-перят кылып, «Вай, Лейли!» «Вай, Лейли!» дийип,
яланчыны дар-тен кылып, ах-у недамат бирле телүр эр-
ди. Эмма Лейлинин энеси ол дивананы өзи дек көйген-
-хемдерт гөрүп ве ене гызынын вестет кылган диванасы
гүман эдип, алдыга барып, зар-зар, чүн эбри-новбахар
йыглап, бир сөз айды:

Ким сен, маңа адыңны айт ки мунча эйләр сен пыган!
Арзы дилим, дадым эшит, неден эрүр сен багры ган!
Сөзлегил дердиниң бу дем, кыл имди халыңны беян,
Ахындан алам йыглашар, титрешер земин-у асман,
Гел, эй йигит, йыглашалы сен бир заман, мен бир заман!

Сен чархыңа чексен эгер отлуг дүтүн дек ахыны,
Мен көйдүрей ахым билен докуз пелек харгәхини,
Салдым гара ер астыга гердуннын энвер махыны,
Сен агтарып тапман нышан тагты-көнүлнин шахыны,
Гел, эй йигит, йыглашалы сен бир заман, мен бир заман!

Пынхан лахад топрагыга, эй, мәхрибаным бир балам,
Бады-хазан урды бу гүн, арманы-жаным бир балам,
Мен мунда пыркат шамыда, ерге наханым бир балам,
Билмем бу гүн барсам каян, эй бинышаным бир балам,
Гел, эй йигит, йыглашалы сен бир заман, мен бир заман!

Гелдин не матлап бирле сен ким, максадыңны эйле паш,
Бул заман кимден айрылып хер дем урар сен ерге баш,
Ахына баграм өртенүр, чешмин нә мундай ганлы яш,
Налана ёкдур такаты гер болса хер ким багры таш,
Гел, эй йигит, йыглашалы сен бир заман, мен бир заман!

Алемге сыгмас налышын, отга дүшүпдир пейкерин,
Бу адеми паймал эдер бербат уруп хакистерин,
Бахр олды гөйә бул заман хер ян акып-чешми-терин,
Менден хем артыкмы дурур, оглум, сенин дердесерин,
Гел, эй йигит, йыглашалы сен бир заман, мен бир заман!

Мен кухы-гам уфтадасы сен дешти-гам аварасы,
Мен дерди-дил бичәresi, сен дагы-дил сайярасы,
Мен хижринин дилпарасы, сен тири-пыркат парасы,
Мен Лейлинин гамхарасы, сен багты бед йүз гарасы,
Гел, эй йигит, йыглашалы сен бир заман, мен бир заман!

Сен йигласан бойнуң буруп, жисмимде жаным өртенүр,
Отлуг пыганындан сениң рухы-рованым өртенүр,

Сабр эйлесем бул дердге, мензил-меканым өртенүр,
Какнус дек урсам бал-у пер, бу ашяным өртенүр,
Гел, эй йигит, йыглашалы сен бир заман, мен бир заман!

Лейли пыракыдан маңа ютмак ишим хуны-жигер,
Баксам сениң ахвалыңа, сен хем вели менден бетер,
Мен күлбейи-ахзан эра, сен дербедер, сен дербедер,
Билмем мырадыңны сениң, Межнунмы сен, хахы дигер,
Гел, эй йигит, йыглашалы сен бир заман, мен бир заман!

Эмма Лейли диларамның энеси бул мухаммесни та-
мам кылды. Ирсе Межнуны-хатыры перишан ве зары-
налан, чешми гирян Лейли диларамның энесиниң ая-
гыга дүшди ве гөзлериден акан эшки-недаматы башы-
дан ашды ве хары-науымытлыг гелип, багрыны дешди,
Элкысса, мухтесер, Межнун дилефгар зар-зар, чүн эб-
ри-новбахар йыглап, Лейли диларамның энесиге гарап,
бир газал окуганы:

Эгер ызхары-хал айтсам,
Эя-эй, эне, Межнун мен!
Ве гер Лейли адын тутсам,
Ки бир дивана-Межнун мен.

Жепасы хеддиден ашган,
Пыганы асман етишген,
Халайык агзыга дүшген,
Ажап эфсана Межнун мен.

Саңа Лейли эрүр перзент,
Маңа жананайы-дилбент,
Жепасы болса хем херченд,
Аңа местана Межнун мен.

Гелип ышк аклыны алган,
Мухуббет дештиге салган,
Башында гуш уя кылган,
Өйи вейрана Межнун мен.

Шерабы-бихуда ичген,
Өзүниң жаныдан гечген,
Гәхи янган, гәхи өчген,
Чүн аташхана Межнун мен.

Жахан сөвдасыдан чыкан,
Тени-жаны эрип акан,
Хыялы-шем иле якан
Пери первана Межнун мен.

Не дүңйә леззетин билдим,
Не пикри-ахырет кылдым,
Сыгынып Лейли дийп гелдим,
Не мен, бигана Межнун мен.

Эмма Межнун дилефгар бу газалны окуп тамам кылды. Ирсә Межнун билди ким, бул зайыфа Лейлинин энесидир. Эмма Межнун зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, Лейли диларамнын энесинин этегин гөзүгә сүртүп, башыны ере урды. Эмма Лейли диларамнын энесинин ядыга Лейлинин кылган весъети дүшүп, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, мерхемер бирлен. «Фетиле-фетиле болган сачларыны дарагайын» дийип, энгиз кыла башлады. Межнун ремиде таб «Тизрәк Лейли диларамга жан табшырайын» дийип, хыз кыла башлады. Әлкысса, мухтесер, шах Межнун Лейли диларамнын энесигә бул сөзни айды:

Арзым эшит, гөзи яшлы, жан энем!
Гулак салгыл, мен бир заман йыглайын.
Улуг яшлы, багры дашлы, жан энем!
Дагы-дердим эдип нышан, йыглайын.

Дүңйә гелдим, ышк меркинде тутулдым,
Пелек билен хумар ойнап утулдым,
Паныдан бакыга мен хем атылдым,
Бу хижрандан тапмай аман, йыглайын.

Ягшы сөзгә — учар гушлар ил болур,
Яман сөзгә — пеше гүйчли пил болур,
Бу ахвала ниче ай-у йыл болур,
Өртәр мени дагы-хижран, йыглайын.

Талан салды бады-хазан бахарым,
Гүл шовкуна артар менин хумарым,
Сабр әйлесем, пелек бермез карарым,
Якам йыртып, диде гирян йыглайын.

Гүл ачылды, билбил ганы сачылды,
Башдан бары мушакгатлар гечилди,

Сув бермәне гөз булагы ачылды,
Жисмим өйүн кылып вейран, йыглайын.

Пелек махы ер гойнуга батыпдыр,
Сенден менден сабр-у такат гидипдир,
Имди пычак устухана етипдир,
Екдур имди дерде дерман, йыглайын.

Такатым ёк имди мунда бакмага,
Хыжалатдан сув болмушам акмага,
Жәхд эдей мен паны өйден чыкмага,
Ашыкларга дүнъе зындан, йыглайын.

Лейли, Межнун гелди, мунда ёк болды,
Чархы-пелек көнлүн бозды, чәк болды,
Муңа гелген мүлки ахыр хәк болды,
Дүнйәден дат эдип-эфган, йыглайын.

Чархы-пелек жебри мени гурутды,
Айралыкның дерди-дагы эритди,
Межнун айдур, имди нобатым етди,
Имди бизден гитди дөвран, йыглайын.

Элкысса, Лейлинин әнеси Межнундан бу сөзлерни эшидип, билди ким, гызының айтган Межнуны шулдур. «Анда гызымның весъетин бержай гелтирейин» дийип, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, айды: «Эй, Межнун, жаным балам, гызым сени бир заман тилиден терк эгмеди. Өлер вагты «Вай, Межнун!» дийип, жан берди. Сениң бүтин шуриде хал суратларыңны гызым мана бир-бир беян кылды. Лейли мана весъет кылып эрди «Бир элинде даш, гөвсүге уруп, чөл гумуны башыга совруп, яланчыны дар-тең кылып, бир дивана гелгей, ана хуб перва кылып, ызат-экрам билен көнлүни алавергин, аны хошнут эдип ибергей сен, зынхар ынжытмагай сен» дийип эрди. Тура гел, өйүмге йөргүл, эгин-башыңны пәк кылып, йүзүңни ве сакалларыңны, фетиле кәкиллериңни ювуп, шана уруп, гол-аягыңны яглап, саңа аруслык кылайын ким, тә ки Лейлинин арвахы менден хошвагт болсун!» дийди. Ирсе, Межнун Лейлинин бул весъетин әнесиден эшидип: «Эй, эне жан, худаи тагаланың хорматыдан мундаг сөзи маңа дийме, бу йөришим, бу халым хем бул дүнйәге көп. Эй, эне жан, гелгил, маңа Лейлинин мазарыны нышан бергин!» дийип, бу сөзлерни айдур эрди:

Эй, эне, гой бу зарлыкдан,
Сөз айтма хак гузарлыкдан,
Бу новъ эрмес ки барлыкдан,
Гутгар бу интизарлыкдан.

Хазан дегди, гүлүм өтди,
Гөзүм яшы ёлум тутды,
Ки өлмөкден нышан етди,
Ёк афзал ким, бу барлыкдан.

Хер ченд первериш кылуру сен,
Табха мухалеф иш кылуру сен,
Лейлиге мени иш кылуру сен,
Мергуб эрүрми ярлыкдан.

Эй, эне, мәхрибан жанан,
Жан бермек чүн ёлда мен ан,
Рахы-талапда гойма хайран,
Гой, өлейин бу харлыкдан.

Мунча мана зар эйлеме,
Бигана дийп хар эйлеме,
Максат гөвнүн дар эйлеме,
Өлдүрмө бед хумарлыкдан.

Мана айд-у сана новруз,
Көйдүрди мени бу ышк дилсуз,
Ягшы махал, өтмесин руз,
Айрылмамагайын жеварлыкдан;

Азмым иди бес пенахы,
Гөз сүрмеси хәки-рахы,
Матлап-мана ровзегәхи,
Гелдим ки жан сапарлыкдан.

Сен эне, мен ашыкы-зар,
Сен сына чәк, мен дилефгар,
Миессер этсе бирубар,
Лейли бирле хемдиярлыкдан.

Межнун шикесте дест-па мен,
Гурбатзеде бинова мен,
Эйлегей әхде вепа мен,
Местан чыкып хумарлыкдан.

Элкысса, Межнун дилефгар зар-зар, чүн эбри-нов-
бахар йыглап, бу мерсийэни тамам кылды. Ирсе, мести-
ды-сарсар дек хер тарапга бакып, Лейлинин мазарына
истәп, йүвүрир эрди. Элкысса, Зейт Лейлинин мазары-
ны нышан берди. Ирсе, Межнун Лейлинин габрыны гө-
рүп, башыны даша урды, эрсе, башы-ярылып, ганы ая-
гының йүзүгә жары болды ве губары-маркадыдан гөз-
лериге тотуя орнуг сүртүп, нала-ю пыганга дурды ким,
хич тап-такаты галмады. Сузы-дил тә барды, хедден
ашды ве пырак-шиддети зор эде башлады. Элкысса,
муктесер, бу мератыбда мести-бихал бирниче сагат өзү-
ни билмеди. Замандан соң хушуга гелип, нала-ю пыган
бирле ровзегәхи — Лейлини гучуп, пелекден шикаят
кылып, зар-зар йыглап, бир сөз айды:

Хич кимсәниң сенден иши битмеди,
Мунча хем жебирли-жепалы пелек.
Сенден бирев мырат тапып өтмеди,
Мәхнетли, күлпетли, белалы пелек.

Мүфлисслерни вепа биле гөрмеген,
Ганыларны хусуд биле гөрмеген,
Вада кылып, ыкрарында дурмаган,
Гүнбе-гүнден артык ызалы пелек.

Чеменлерни хазан билен солдурып,
Билбил көңлүн перят билен долдурып,
Бирничәни төхмет билен өлдүрүп,
Нәхак гандан голы хыналы пелек.

Бирничәни шад-у хоррам эйлейип,
Бирничәни яра мәхрем эйлейип,
Бирничәни гамга хемдем эйлейип,
Элемли, хижранлы, жепалы пелек.

Бирничәниң мырадына йөрмеди,
Бирничәниң гыш-у язын сормады,
Бирничәниң көнли күлпет гөрмеди,
Бирничеден көнли ибалы пелек.

Межнун айдур, перядымы эшит мен,
Гулак салып бул дадымы эшит мен,
Магшара чен дилхахымы эшит мен,
Гара дашдан гаты гупбалы пелек.

Элкысса, андан сон Межнун Лейлинин габрыга йүзү-
ни сүртүп, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап эрди. Эм-
ма Зейт: «Эй, Межнун, тургул, башынны гөтергил, ярың-
нын арвахыга догайы-патыха кылып, зыяратыны бержай
гелтиргил!» дийди. Ирсе, Межнун дерхал тура гелип,
Лейлинин мазарыга бакып: «Эй, Лейли жан, бизден
гош сайлап гелип, земин астыга гирип, кимлер билен,
шекер гүфтарлык кылдын? Бу гүнлер халын калай, я
тенми?» дийип сөзни айды:

Бады-ажал этген хазан, эй гүлүстаным, сен калай?
Рахты-сапр баглап чунан арамы-жаным, сен калай?
Дар эл-бакага мыхманым, эй, хош ананым, сен калай?
Бир тенде ики жан идик, рухы-рованым, сен калай?
Хәжи-мезеллетге нахан болган нышаным, сен калай?

Бардын хамушан шәхриге, ким бирле кылдын сен ярлык,
Эйләр ничик топрак эра местана гөзлерин харлык,
Экси-роюң гөрсет туруп ки мунда гүл-ү гүлзарлык,
Шекер тилин кимин бирле болды ширин гүфтарлык,
Эй ләле фам, арамы-жан, шекер фешаным, сен калай?

Перде пуш эйләп жахан эра жемалынны бу гүн,
Ядыгәр әйлейип маңа хабы-хыялынны бу гүн,
Яшырып сен ер гойнуда эбру хелалынны бу гүн,
Арзув эйләп гелипдир мен сениң высалынны бу гүн,
Истесем тапмам сени, эй, бинышаным, сен калай?

Жисми гүлвердин гара ер бирле хемдуш әйледин,
Хем кенары-женнет аса бирле агуш әйледин,
Жайы-бака рахтын түзүп, бизни ферамуш әйледин,
Әй Месиха дем, мелеклер вагтыны хош әйледин,
Тухфа ташлайып вирдинни, эя разданым, сен калай?

Зүлпи-анбарини губар алуд әдип, эй нәзенин,
Яр-у хемдемсиз калай болдуң мех-у бейза чунин,
Ики шехла бирле болдуң сен питне эннизи-земин,
Я саңа хемдемлик әйләр хүйр-у гулманы-берин,
Бул дары-дүнйәден өтүп, женнет меканым, сен калай?

Сүрмеса гөзлери толдурдын бу лахат топрагыга,
Шөвр урубан янган жерахатлык йүрекинни дагыга,
Гуш болубан учдуң гүли-фирдөвси-женнет багыга,
От гоюп гелдиң арапларнын түмен тил ягыга,
Гуссасы гамдан фераван, эй мәхрибаным, сен калай?

Багладын сен азм эйлейип, суйы бака ахрамыны,
Ки бада нош эйлэп, ажалнын элгиден сер жамыны,
Бул сапар вагтыда кылмай достуна бир ыъламыны,
Ташлаюбан тенха мени, урдуң бакага көмини,
Йүз гоюп, гелген гачып, дар эл аманым, сен калай?

Серви каддынның саясы тапды земин астыда жа,
Ниче жанавер эйлеген нәзик беденлерден рыжа,
Гөргөч мелеклер суратың, ачдымыкән дести-дога,
Гелдим мазарың башыга кылмакга, жаным, «Мерхаба!»
Халың ничикдир бул заман, арамы-жаным, сен калай?

Ол мүшки дәне халларың ким, хәк ичре алдымы рең,
Олтурдымы сөхбет гуруп ол мур-у мары бидирен,
Дүрри-Емен дек дишлерин хемрахы болды кайсы сен,
Серви чеменара каддын первердесидир гөри-тен,
Эй серви-рагнайы-жахан, дүрри-наханым, сен калай?

Межнун гелип дат эйлейир габрында, эй яры-худа,
Билмем ничик дүшдүн ырак, менден сана егмез седа,
Ахырда шулдур месгени, хах шахы болсун, хах геда,
Кысматымыз шулдур экен, менден сени кылды жыда,
Мунда маңа көпдүр пыган, эй гүлүстаным, сен калай?

Элкысса, Межнун дилефгар бул мухаммесни окуп,
тамам кылды. Ирсе дестбер-дест уруп, перят кунен ракс
уруп, гәх кухы-Нежд үзрә, гәх ровзегәхи Лейлиде нала
ве пыган ах-у дилсузы-жан тартар эрди ве хун алуд
гөзлериңиң эшки-хасратыдан ровзегәхи-Лейлиниң гара
дашларыга реңни-лагл берүр эрди. Андан сон Лейли-
ниң габрында догайы-паталар кылып, Лейлиге хуладан
магферет тиләп, зар-зар аглап, бу газалны айды:

Худа ярың болуп, ярым,
Хемише мәхрибан олсун.
Худайымга будур зарым,
Меканың жавыдан олсун.

Миессер кылсын иманы,
Не ченден болса ыхсаны,
Бехишдин хүйр-у гулманы
Сана бес ким аян олсун.

Чыкып рахмет суйы ерден,
Гошулып абы-көвсерден,

Ки рызван гушлары бирден
Башына саяван олсун.

Пелекниң тәки миңасы,
Ишигиниң хәки-пасы,
Хемме дүр-жана куддусы
Гөрүне насыбан олсун.

Шерафатлы болсун бул дем,
Эгәмден мағферет дем-дем,
Худаның рахмети хер дем
Мазарына рован олсун.

Хаяты-алем өтгинчә,
Мыдары-дәхр гитгинчә,
Қыямат даны атгынча,
Ушбу ровзән бостан олсун.

Мениң хем өлмегим мейли,
Ки мен Межнун, сен хем Лейли,
Зыяратгәхи ышк хейли,
Шерафатлыг мекан олсун.

Эмма Межнун бу сөзләрни айдып, Лейлиниң габры-
ны гужаклап, перят-пыганлар әйләр эрди ве гөзүниң
яшы билең Лейлиниң мазарының ташыга сув сепип, ене
бир ташны алып, гөгсүге урар эрди. Берехнеганы-маг-
шар дек болуп, руйы бежаныбы-беябан кылып, ракс
уруп, перят-пыган кылып, йыглап барып, бир гарга ги-
рер эрди ве хемише беркарар зар-зар йыглар эрди. Гүн-
де барып, Лейлиниң мазарыга йүзүни сүртүп, новха-
зары кылур эрди ве ене дога-паталар кылып, йыглар
эрди. Гайдып гелип, ол гарга барып, месген кылур эрди.
Хич рахгузар галмады ким, хәс — хашакларыны отлуг
ахлардан көйдүрмеген.

Эмма Межнун дилефгар гәхи-гәхи бахар силабы дек
туган кылып, мести-биыгтыяр, бисабр-у бикарар ве зар-
зар йыглап, ровзегәхи — Лейли диларамга барур эр-
ди. Аның отлуг ах-у уйнүден ве тебби-таб шиддетиден
халк-халайык ызтырабга дүшүп, шол гүзергәхден өте
билмес эрдилер ве гижелер хем ята билмес эрдилер.

Элгараз, Межнунның ахыдан әсер етип, сынайы-үст-
шаклар жош уруп, гайнап, суханверниң бу газалны оку-
ганы:

Шахы-Межнун чекер элеми, ахы,
Андан сынамыза эсер етипдир.
Агзындан от чыкар, дүйди-сыяхы,
Дүйнө йүзүн андан шерер тутупдыр.

Ушшак или эдип гамлы сөзданы,
Артурыр башыга шөври-говганы,
Алар дерди билен паны дүйнөни,
Не хублар ташлаюп, гүзер эдипдир.

Ышк сөздасы дүшсе хер ким башына,
Ган гошулып акар гөзде яшына,
Ийген наны билен ичен ашына,
Пелек — агу, хижран — зөхер гатыпдыр.

Ким ашыкдыр, мунда кылмас паракат,
Дост-у душман аңа кылар меламаат,
Артурып башыга дерди-кыямат,
Качан бу дүйнөгө назар эдипдир.

Ышкын элемиге өртенди Нары,
Хасрат-у гам билен эйледі зары,
Акызып гөз яшын эйледі жары,
Дүйнө йүзүн гөйө бахр тутупдыр.

Эмма суханвер бул сөзни тамам кылды. Элкысса, мухтесер, бу халат бирле шахы-Межнун Лейлинин зыяратыга барур эрди ким, нэгөх ыракдан бир адам пейда болды ким, бир балы-шикесте ве гөзлерини ве йүзлерини герди-рухы-мэхнет бир дерт басган, аяклары гама-рып, хобаб өй дек эйле дар болган ве монхени-камаат, элиде асайы-натуваны, хер сагат ве хер гадамда бир халат пейда кылып геле дурур. Хер ниши-хара жигерлерини дешип-дешип чыкан. Бул мератебде шахы-Межнун ве ол дүрри-тэжи-шаханалдыга гелип дурды ве Межнунга салам кылды. Эмма Межнун дилефгаржовабы-салам айдып; «Сен мен дек каддын бары гамдан ве мэхнетден дута болган!» дийип, андан сорап, зар-зар, чүн эбри-новбахар йыглап, жаны көйүп, бир сөз айды:

Менин дек дады-арманга дүшген натуван ким сен?
Бу яңлыг бары-мэхнетден кадды болган кемаң, ким
сен?

Ынаны-ыгтыярын бес гидипдир дест-у пайындан,
Мен дек мүбтедалык кесп эдип, эй багры ган, ким сен?

Ка ерден сен недир агтардың, эй монхени камат,
Башы болган хемме мэхнет гушуга ашян, ким сен?

Адың недүр сениң, бул дем мен Межнунга хемдем сен,
Йитирип рахы-максатны, болуп хер ян рован, ким сен?

Эмма Межнун ашуфта ахвал бу газалны окуп, та-
мам кылды ве «Ким сен, менден не сорыр сен?» дийди.
Ирсе, ол адам зар-зар йыглап, хыжалат дерясыга гарк
болуп, Межнунның аягыга йыкылып, гөз-йүзлериден
соруп, йыглап, зыбаны узр магзерет ачып, айды: «Эй,
Межнун, магдур тутгул, хакыңыза жебир кылдым, имди
тоба кылдым, кабул хезретиңиз болсун, гүнэхимни өт-
гүл?» дийип, зар-зар йыглап, айды: «Эй, Межнун, Ибн
Салам дурур мен, Багдат веляатындан ренжи-рах тар-
тып гелүр мен» дийип, көп узр-магдур эдип, зар-зар йыг-
лар эрди. Межнун дилефгар айды: «Эй, Ибн Салам, ов-
валда мениң бирлен саз эрмес эрдин, имди гелип сен,
махрум гайтганың лазым эрмес. Имди хер хажатың бол-
са, беян кылгыл, миессер кылайын» дийип газал оку-
ганы:

Гелгил бәри, Ибни Салам Багдады,
Хер максадың болса, хасыл эйләйин.
Махрум гайтма, гелдиң, тапгыл мырады,
Мырадың васлыга васыл эйләйин.

Хич бир саз олмадың оввалда мана,
Галды сениң, мениң ахвалым теңе,
Херне жебр эйлесен гечирдим сана,
Бул гүн көңлүм сана майыл эйләйин.

Мана бул язылан калу беладан,
Жепа чекип өтмек көне дүнйәден,
Сенден эрмес, маңа хер не худадан,
Бес ничик мен сени бидил эйләйин.

Йыгламагыл гөзүн эшкини сачып,
Гутулмас хич киши такдырдан гачып,
Пыган гуруп, йыглап, хер заман ачып,
Ышк китабын окуп, тахсил эйләйин.

Ибн Салам, салма жанын белага,
Салмагыл өзүңни бул мажерага,

Лейли гөч эйлемиш дар эл бакага,
Мен ничик бул ерде мензил эйләйин.

Көп йыглама, башын ёкары гөтер,
Ах урма, пыганын адеми өртәр,
Өз дердиме өзүм көйгеним етер,
Гел, өз башым саңа сежжил эйләйин.

Ашыкларын акар гөзүден яшы,
Зәхердир ийгени, закумдыр ашы,
Межнун-Нары, гөрме хич кимден иши,
Өзүм такдырыма кайыл эйләйин.

Эмма Межнун бу сөзни окуп, тамам этди. Анда яби Салам айды: «Эй ашыкы-пәк, мен сенин ягшы адының Лейлиден эшидип эрдим, Лейли сенин үчин субх-у шам, белки, ала ад-довам «Вай, Межнун!» дийип, пыракында йыглар эрди, велемма бирниче гүн Лейли бирлен рузгәр гечирдим, бегахы-намы-первердигәр, хежде хезар алем ве бегахы-ханайы-Кәбе бир мертебе Лейлинин голуны шеригат ишине тутганым ёк. Хер лахза Лейли ашуфта ахвал сенин хижринде йыглап, маңа бир ройы-хош бермеди. Эмма Лейлиден көп көңлүм галды, йүзүге бакмадым, ахыр ал эмир ренжур болуп, өлер халатга етишди, горкуп, «Кишинин перзенди нахак өлмесин» дийип, гелтирип, ата-энесиге табшырып эрдим. Хелә бирниче эйямдан бәри хабарым ёк, не халда болды». Ене айды: «Гайыбана сизге ыхлас гелтирип эрдим. Эмма Лейлиден васпыңны эшидип эрдим: Эй ашык, Лейли хем сенин үчин көер эрди, хем көер эркен сен. Лейли айтганча бар экен сен великен Багдат халкы сенин айтган газалларыңны «Бу Межнунның сөзи» дийип, битип, ят алурлар, мен хем бу умыт бирлен гелип мен, шаед ки сизин гүлзары-табъыңыздан бир гүли үзүп, буй кылып алгай мен — дийип — кылган биэдеплигимни афув кылгай сен!» дийди ве зар-зар йыглаберди. «Не мәхнет азмуде кылып сен, бу терз эрмес эрдиң!» дийип, Межнунга гарап, бир газал окуганы:

Ашыклар солтаны, араплар шахы,
Чешми-гиряныңа дөзе билменем.
Пелекнин өвжүнде сен идин махы,
Ах-у эфганыңа дөзе билменем.

Оввалкы субаты-карарың каны,
Кувваты-дерманың, мыдарың каны,
Көңлүңн алдырган нигарың каны,
Көйгүлик жанына дөзе билменем.

Гүн-гүнден халатың болупдыр зебун,
Пүрегин гуссасы сөкүпдир дүвүн,
Көйгүлик гөрөр мен гадымдан бу гүн,
Дөври-дөвранына дөзе билменем.

Хорамың хам болуп, аклың чашыпдыр,
Перяд-у пыганың хедден ашыпдыр,
Хаятын багыга хазан дүшүпдир,
Ренни-хазанына дөзе билменем...¹

Эмма Ибн Салам сөзүни тамам кылды. Межнун айды: «Эй, Ибн Салам, сенин ганың мана дери эрди, не чөре кылайың, такдыры-алла шул эркен, эй бырадар, сенден разыдыр мен, имди чөре ёкдур!» дийди. Элгараз, Межнун Ибн Салама гарап, бир газал айды:

Ибни Салам, арзым саңа, Межнуны-бино́ва өзүм,
Дерди-пырагы дештиде дербе-дери-геда өзүм.

Лейли дийип чөли-Муган, ышкы гамыдан кейди жаң,
Месгеним сэхрайы-жахан, ватансыз, бимәъва өзүм.

Дүнйәнин барын терк эдиң, ышкы гамында өртөңиң,
Лейли дердиге ах уруп, Эдхеми-бинова өзүм.

Перхат-Ширин бары галат-ышк лапыны кылды ол рет,
Варка-ю Гүлшә хеме дерт-барысыга пишва өзүм.

Бул Межнуны Лейли дийди, ата-әнәни ташлады,
Вагшы хайваны дост дийди, хемдеми-бириң өзүм.

Элгараз, Межнун сөзүни тамам этди. Ибн Салам айды: «Эй, Межнун, хәлә сөзлегил, вепадарың калай?» дийди. Анда Межнун бир ах уруп: «Эй, Ибн Салам, йөргүн яры-вепадарымны саңа гөрсөтейин» дийип, Ибн Саламның голудан тутуп ушлап, Лейлинин мазарыга алып барып, Лейлинин габры-пәкини аңа гөрсөтөп, бу мухаммесни окуды:

¹ Шундан соңкы бентлер голязмада ёк.

Чүн хүжүм-гам билен межрух болды пейкерим,
Лейли гигди бу жахандан, имди махзун кыл мени!

Андалып, бичәре дек үздүм таманы ярдан,
Көйдүрүп бал-у перимни хем чунан күл кыл мени!

Межнуны-дивана мен, гурбатда галдым саргарып,
Гойма бу гурбатда бу гүн хем жигерхун кыл мени.

Элкысса, Межнун аллатагаланың мүн бир адыны
шафыг гелтирип, бир сөз дийди:

Кадыр алла, мүн бир адың хақындан,
Жепасы көп бу дүйнөдөн ал мени.
Ол сыпатың, еке затың хақындан,
Жепасы көп бу дүйнөдөн ал мени.

Гүн-гүнден зыяда мэхнетим артар,
Өз лутфуна алып, көңлүмү гайтар,
Меккара дүйнөнүн жилвеси илтәр,
Жепасы көп бу дүйнөдөн ал мени.

Ягшы гүне пелек разы имесдир,
Бәш гүнчүлик дүйнә хайы-хөвесдир,
Ашыкларын дурар жайы имесдир,
Жепасы көп бу дүйнөдөн ал мени.

Кимсе гелип мунда етди мырада,
Максуд ёлун тапмай галды арада,
Мундан артык гойма мени дүйнөдө,
Жепасы көп бу дүйнөдөн ал мени.

Ренжим артып, халым болды гүнбе-гүн,
Аклым алды ган йыгладып гүнбе-гүн,
Өзүн болгул ашыклара рехнемун,
Жепасы көп бу дүйнөдөн ал мени.

Ашык болан, гаты гүнлер гечирмиш,
Кя зал дүйнә жигер ганын ичирмиш,
Мәхир гызын бир гөрсетип гачырмыш,
Кавлы ялган бихаядан ал мени.

Бирничәниң йүрек-багрын даглады,
Бирничәни яман ёла чаглады,

Мерданалар мундан йүкүн баглады,
Залы-мелгун, эшгалыдан ал мени.

Биревлер мал билеи вагтын кылды шат,
Биревлер ышк билеи ташлады уят,
Бергил дилегимни, чыкарып хажат,
Көңүл үздүм, бу дүйөдөн ал мени.

Мисгин башым не мэхнетге тутгарды,
Пычагыны устухандан өтгерди,
Бир шадына ниче күлпет өтгүрди,
Жепасы көп бу дүйөдөн ал мени.

Ашык болган ышк ёлуна талашур,
Жаның берип, жананыга улашур,
Лейли үчин мен хем өлсем ярашур,
Разыдыр мен, бибакадан ал мени.

Гызыл йүзүм загпыран дек солдуруп,
Хаста көңлүм элем билеи долдуруп,
Бу дүйөдө хасрат билеи өлдүрүп,
Эхтибарсыз бу мекандан ал мени.

Ругсат бергил, жан гошулсын жанына,
Дахыл болсун ол гөвхериң кэнине,
Көңлүм гушы перваз эдер янына,
Эхди ялан бивепадан ал мени.

Межнуи айдар, хак етишсин халлара,
Аклым хайран, гөзүм гирян ёллара,
Бакман имди сагым билеи соллара,
Жепасы көп бу дүйөдөн ал мени.

Эмма Межнуи дилефгарның ве жепакеш бимыдар-
ның көңлүнден дерт-элеми эфзун болуп ве хал-ахвалы
зебунрак болуп, битакат бола башлады ве ене сөз гуза-
ры-бинехаят бирле вагтыны ганымат тапып, хатырайы-
Лейли дидарамның ровзегэхиге барып, чүн муры-хаста
сусмар пичиде сери суйы-асман ве йүзүни бежаныби-
баргэхии-рахман кылып, бу мынажатны окуганы

Кадыр алла, дергахыңа гелмишем,
Мени бейле ах-у зара гоймагын,
Жандан гечип, жонабыңда болмушам,
Өз гошундан башга дара гоймагын.

Өз-өзүңден болан затын хагы чүн,
Се вахдетин, он сыпатын хагы чүн,
Шерафатлыг мүн бир адын хагы чүн,
Гош Лейлиге, интизара гоймагын.

Адам бирле Хова, я Эбул Бешер,
Шейс бени Кеямерс аларга писер,
Идрисин хагы чүн эйләп бир назар,
Эгәм, мени бу кирдара гоймагын.

Рухум гушы перваз әдер учмага,
Бул паныдан дар әл-бака гөчмәге,
Яр элинде бакы шерап ичмәге,
Аслы вейран, бимыдара гоймагын.

Нухы неби, Халыл рахман хагыдан,
Давут оглы ол Сүлейман хагыдан,
Мустапага инен куръан хагыдан,
Мени хергиз ёкдан бара гоймагын.

Ашыклар солтаны Юсуп—Зүлейха,
Дүнийәден мүжеррет өтен Месиха,
Хазрети Мусаның разгәхи Сина,
Алар хагы багрым пара гоймагын.

Зебихулла кайыл болды ганына,
Жиржис рехм әтмеди шириң жанына,
Сабр әйледі, гелди Әйюп шанына,
Мени дерди-бишумара гоймагын.

Хак хабыбы Мустапаның хорматы,
Чарыяры басафаның хорматы,
Барча неби өвлүйәнин хорматы,
Ган агладып, багтым гара гоймагын.

Меккара дүнийәдир, жылвеси илтәр,
Өз лутфуна алып, көңлүми гайтар,
Бул паны өйүнде болганым етер,
Мундан артык шермисара гоймагын.

Мәхнәтим зыяда, халатым зебун,
Перядым артадыр мениң гүнбе-гүн,
Бул гүн маңа өзүң болуп рехнемун,
Багрым пара, көңлүм яра гоймагын.

Битмес ишим бул паныдан гитмейин,
Рахтым дүзүп, бака ёлун тутмайын,
Мундан артык ах-у хасрат этмәйин,
Секфи бозук, тең-у дара гоймагын.

Кимсе гелип, мунда етди мырада,
Максат ёлун туталмайын арада,
Ажыз гул мен, гойма бейле беллада,
Дердим артып, сансыз зара гоймагын.

Не ашыкдыр яр ёлунда болмаса,
Жигер-багрын пара-пара дилмесе,
Жан талашып, мазарында өлмесе,
Межнун гулун намыс-ара гоймагын.

Эмма Межнун дилефгар бу мынажатны тамам кылды. Ирсә, ровзегәхи-Лейлини ганымат билип, вагтыны ферах гөрүп ве габры-мүбәрекниң кенарыга тартып ве поса уруп, жан бехак теслим кылды. Эмма халайык хабар таып жем болуп, шост-у шов кылып, бир-биригә айдур эрди ким, «Элбетде булар ашыкы-пәк болгайлар, икилерин бир жайда депин кылалың, ики ашык бир-биригә дахыл болгай» дийр эрдилер. Эмма бирниче вагт серзенеши-халайыкдан горкуп, Лейли кабыласы ар-намыс кылып, Межнун дилефгарны бу габрыстанда гоймаз эрдилер. Эмма кабылайы-арапның бузургварлары: «Зынхар буларга яман тил етгүрмән, булар ашыкы-пәк әпкенле!» дийип, көп киши жем олуп, Лейлиниң бир тарапында депин кылдылар.

Эмма ошол Лейли диларамның рухы Межнун дилефгарның рухуның алдыга чыкып, «Межнун бинова менин ызымдан агтарып геле дурур» дийип, хошвагт болуп, бир мухаммес окуганы:

Хамд-у сена худайыма, дердиме бир дова гелүр,
Ах-у пыган-у налалап, гам биле мүбтела гелүр,
Жебр-у жепа чекен ошол дилбери-бавепа гелүр,
Шалыгыны әдип адем, ышк ёлуда геда гелүр,
Лейлини ызлайып бу гүн, Межнуны-бинова гелүр.

Өтди жахандан ол гарып, ниче гам-у сүтем билен,
Менин хикри-пыракымны чекип хасрат недем билен,
Берди ёлунда жаныны гусса-ю йүз элем билен,
Габырым үзе уруп пыган жан бере чешми-нем билен,
Лейлини ызлайып бу гүн, Межнуны-бинова гелүр.

Лейли дийбэн жахан эра йыглады бикарар олуп,
Экл эдибэн дем чекер дүйөдө хар-у зар олуп,
Кухы-Нежд үзе менин ёлума интизар олуп,
Этмеди месгенин пена өйүдө дилефгар олуп,
Лейлини ызлайып бу гүн, Межнуны-бинова гелүр.

Хаста, хазын жанын якып, ышк одуга эда кылып,
Ёлума телмура бакып, тумры сыпат нова кылып,
Бахры-гамым билен акып, жаныга мүн жепа кылып,
Гөз яшы хер сары акып, эхдиге, бес, вепа кылып,
Лейлини ызлайып бу гүн, Межнуны-бинова гелүр.

Шат олубан бака сары Лейли дийип жунунгинәм,
Гелди пыган-у налада халаты көп зебунгинәм,
Пара багыр, жигеркебап, гам дил, дидеси хунгинәм,
Эйледі депдер-у китап Нары, рехнемунгинәм,
Лейлини ызлайып бу гүн, Межнуны-бинова гелүр.

Эмма Лейли диларамнын рухы бу мухаммесни та-
мам кылды. Велемма Межнуны-бинфваны депин сыл-
гандан соң, совал кылгужылар гелип, Межнуун дерга-
хыдан совал кылганы бул дурур!

Эй бенде, эфъалындан тө ким, уялып гелдин,
Сен кайсы совабыңны алдыңа алып гелдин?
Дүйө иди хасылгэх сен, бес, не кылып гелдин?
Қысметга боюн сундун, халыңны билип гелдин,
Дергахыга реббиннин, Межнуун, не алып гелдин?

Па малыңа әлемни бир турпа бесат этди,
Рызкың талабын кылмай, алдыңга якын етди,
Бир зерре иди аслың, бес, мунча азыз тутды,
Гел сөйле ыбадатдан, өмрүн не әдип өтди,
Дергахыга реббиннин, Межнуун, не алып гелдин?

Салары-жахан әрдин, гөрсет ёг-у барынны,
Бир пулга киши алмас ол кылган кирдарынны,
Хер ылым-у амал болса, гош әйле шумарынны,
Бир тилге совал этдим саныча губарынны,
Дергахыга реббиннин, Межнуун, не алып гелдин?

Сунгумны томаша кыл дийп сана бесер берди,
Эй бенде, мухаййыр сен, Куръанда хабар берди,
Тут хайр-у сахават дийп, элинге хүнер берди,

Алдында кыяматнын сөздасын эсер берди,
Дергахыга реббиннин, Межнун, не алып гелдин?

Эй бенде, гелипдир сен, гайдып гидерин болмас,
Бир ерде тутуп мензил, андан өтерин болмас,
Максат ёлы катыг ёл, истәп етерин болмас,
Хер неп-у зерер болса, айдып, эдерин болмас,
Дергахыга реббиннин, Межнун, не алып гелдин?

Эмма ики мелайык совал куненде, бул сөзни тамам
кылды. Эрсе, андан соң Межнун дергахы «Реббим ал-
ла» дийип, хәки-мезеллетден баш гөтерип, бу жовапны
айганы:

Реббимге, эй Мүнкүр, Некир, ахы-сәхер гелтирмишем,
Жисмим имес тагатпезир, хуны-жигер гелтирмишем,
Усянлы гулдур мен кесир, рухсары-зер гелтирмишем,
Дерд-у элемден бинезир, зары-сапар гелтирмишем,
Болгаймыкан дийип дестгир, тә чешми-тер гелтирмишем.

Пикрим не бир адам билен рысвалыгым мешхур иди,
Бимар жисмим гам билен ки тагатга нәмакдур иди,
Хер ерге барсам, рем билен ким гөрсе, менден дур иди,
Хасрат дийген хемдем билен көңлүм өйи магмур иди,
Башымга мәнхетден серири-гам бирле пор гелтирмишем.

Лейли хөвесиден башым гушларга болды ашян,
Зәхраб иди ичген ашым, ютган тагамым эрди ган,
Гүн-гүнден артып кәйишим Лейли үчин, бес, хер заман,
Дем-дем дөкүп ган гөз яшым, алдыда мүн ах-у пыган,
Ышк элгиде болдум эсир жулиде сер гелтирмишем.

Мәнхет йүки каддым бүкүп, пикри-гамы Лейла идим,
Силабы-эшким дүр дөкүп, бир ашыкы-шейда идим,
Сынам гапысын бес сөкүп, диванайы-рысва идим,
Рахы-хакыкатдан чөкүп галган беси агма идим,
Бичәре, бир мисгин-пакыр көп дердесер гелтирмишем.

Халк агзыда Межнун адым, бир натуваны-зары-ышк,
Дерд-у мәнхетдир тинетим сер тә бе сер эфкары-ышк,
Бул эрди дайым ниетим, өлсем болуп бимары-ышк,
Не хакга тагат кувватым гуйды аягдан бары-ышк,
Реббимге, нейлей, нагузир ажзы-хүнәр гелтирмишем.

Эмма Межнун дергахы бу жовалны айды. Ирсе, андан соң, первердигәри-алемге Межнуннын жовабы хош гелип, Лейли дилефгарнын суратында бир гулмана зиб-у зынат берип, Межнун дергахынын алдыга эз берайы имтихан иберди. Эмма ол гулман гелгеч, Межнун дергахы ол гулманларны хевайы иштиякы кылып гөрди ким, Лейлиге огшамыдыр. Элкысса, Межнун дергахы ол ики мелайыкга бу сөзни айдур экени

Арзым сизге, хакнын сөвер илчиси,
Лейли болса, дагы-ышкы болмазмы?
Хакыкатнын, тарыкатнын ёлчусы,
Лейли болса, дагы-ышкы болмазмы?

Кимсе гүл дийп, баша санжар хер хеси,
Хер тикенден гелмез болур гүл ысы,
Лейли шехит болды, гандыр камысы,
Лейли болса, дагы-ышкы болмазмы?

Не сөвдага салды мени дун пелек,
Сизлер мени алдап, эйлемән хеләк,
Мениң Лейлим эрмес, мегер, бу мелек,
Лейли болса, дагы-ышкы болмазмы?

Лейлиге огшамаз агы-гарасы,
Ыракдыр Лейлинин мундан арасы,
Лейлинин багрында ышкың ярасы,
Лейли болса, дагы-ышкы болмазмы?

Нәлер артды бивепаның жепасы,
Нәдип чыксын башдан анын хөвеси,
Жебхесинде бардыр дагы-вепасы,
Лейли болса, дагы-ышкы болмазмы?

Межнун дийр, гүл дийип элим урманам,
Көнүл тагтын хер дилбере гурманам,
Бул гулмана дырнагыны берменем,
Лейли болса, дагы-ышкы болмазмы?

Элкысса, Межнун дергахы бу газалны окып, тамам кылды. Эмма андан соң, Лейли диларамнын руханиети ве Межнун дилефгарнын рухайнети икиси гуш болуп, бехишти-анбарсерешт ичре дахыл болды ве ики ашын бир гошулып, айшы-ашретде болдулар.

Эмма Зейт бу сырны гөрүп, әхли арап жемагасыга бул ваканын беянындан хабар берди ким: «Бир гиже уйкуда эрдим, нәгәх маглум болды ким, бехишти-анбарсерешт үзрә бир көшк пейда болды. Ол ичре бирниче өй пейда болды ве өй ичинде бир тагты-алы ве ол тагт үзрә ики дилруба бир-бирлериге кадых берип, шерабы-женнет ичип, герденлериден гол салышып ве поса алышып олтурырлар. Мен сордум: «Булар кимлер дурурлар ким, зиб-фер бирле олтурырлар?» Анда айдылар ким: «Булар Лейли бирле Межнун дурурлар, ол дүнийәде ашык болуп, жебир-жепа, мәхнәт көп чекмишлер. Имди бул дүнийәде хак тагала буларны бир-бирлериге гошуп, бехишти-анбарсерешт ичре мекан бермиш. Максады-аслыга етип, мунда дөвран сүрүрлер» дийип айдылар.

